

DIGITALES ARCHIV

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
ZBW – Leibniz Information Centre for Economics

Periodical Part

Konjunkturtendensene med økonomisk utsyn over året ... / Statistisk Sentralbyrå ; 2020

Provided in Cooperation with:

Statistics Norway, Oslo

Reference: Konjunkturtendensene med økonomisk utsyn over året ... / Statistisk Sentralbyrå ; 2020 (2021).

<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/okonomisk-utsyn-over-aret-2020>.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/6160>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/econis-archiv/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

<https://zbw.eu/econis-archiv/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence.

Konjunkturtendensene

med Økonomisk utsyn over året 2020

2021 / 1

© Statistisk sentralbyrå, 2021

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Innhold

Perspektiver	3
1. Konjunkturtendensene internasjonalt	7
1.1. Ny giv fra ny administrasjon i USA.....	10
1.2. Forsiktig optimisme i Europa	11
2. Konjunkturutviklingen i Norge.....	16
2.1. Fortsatt høy oljepengebruk	20
2.2. Gradvise renteøkninger i vente.....	22
2.3. Konsumet tar seg videre opp	23
2.4. Sterk boligprisvekst.....	25
2.5. Moderat fall i petroleumsinvesteringene i år.....	26
2.6. Svake næringsinvesteringer.....	28
2.7. Utenrikshandel i koronaens tid.....	28
2.8. Norsk økonomi henter seg inn igjen	31
2.9. Arbeidsledigheten forblir høy en stund til.....	32
2.10. Om lag uendret reallønn i år	33
2.11. Energifiser og avgifter preger veksttakten i KPI	35
2.12. Usikkerhet i anslagene	38
2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2020?.....	42
Temabokser i Konjunkturtendensene 2016-2020	44
3. Norsk økonomi gjennom 2020	46
3.1. Overblikk	46
3.2. Bred nedgang i næringslivet.....	50
3.3. Aktiviteten i offentlig forvaltning ble også påvirket.....	64
3.4. Arbeidstimer falt mer enn sysselsettingen.....	67
3.5. Rekordhøy sparing i husholdningene	69
3.6. Laveste driftsbalanse siden 1999.....	73
3.7. Norges disponible realinntekt falt kraftig	76
4. Nasjonalinntekt og økonomisk vekst	81
4.1. Nasjonalinntekt	81
4.2. Veksten i Norges realinntekt per innbygger	84
4.3. Kilder til produktjonsvekst.....	87
5. Befolkning.....	94
5.1. Koronaen.....	94
5.2. Svak befolkningsvekst.....	96
5.3. Fortsatt lav fruktbarhet og betydelig færre giftemål.....	97
5.4. Nedgang i inngåtte ekteskap, men ikke flere samlivsbrudd	99
5.5. Hva kan pandemien bety for samliv og fruktbarhet?	100
5.6. Liten endring i dødeligheten.....	100
5.7. Svært lav innvandring og overraskende høy utvandring.....	101
5.8. Flere innvandrere i Norge	103
5.9. Sterk og rask aldring – med implikasjoner for velferdsstaten og lokale tjenester.....	104
5.10. Utviklingen i et nordisk perspektiv	105
5.11. Nytt kommunekart og fortsatt sentralisering	106
6. Arbeidsmarkedet.....	110
6.1. Arbeidsmarkedstiltak ble gjennomført	110
6.2. Sykefraværet økte	111
6.3. Arbeidsstyrken var uendret og sysselsettingen falt	112
6.4. Økt ledighet og utstrakt bruk av permitteringer.....	114
6.5. Timer arbeidet gikk ned	115
6.6. Færre nyansettelser	116
7. Offentlige finanser	118
7.1. Inntektsfall og utgiftsvekst.....	118
7.2. Kursendringer ga økning i offentlig forvaltnings formue	121
7.3. Gjeldsoppbygging i kommunene	123
7.4. Betydelig svekkelse av offentlige finanser i de fleste land	124
8. Husholdningenes finansielle stilling.....	125
8.1. Hovedbildet i husholdningenes finansregnskap	125
8.2. Husholdningenes tilpasning i kredittmarkedet	130
Begrepsdefinisjoner	134
Tabeller: Makroøkonomiske hovedstørrelser 2011-2024.....	143

Spørsmål om konjunkturtendensene i:

Norge: Thomas von Brasch,
thomas.vonbrasch@ssb.no,
tlf. 93 89 85 24

Utlandet: Roger Hammersland,
roger.hammersland@ssb.no,
tlf. 47 29 32 89

Nasjonalregnskap: Pål Sletten,
pal.sletten@ssb.no,
tlf. 99 29 06 84

Andre spørsmål: Linda Nøstbakken,
linda.nostbakken@ssb.no,
tlf. 98 62 28 35

Redaksjonen har bestått av:
Brita Bye, Erling Holmøy, Randi
Johannessen, Linda Nøstbakken,
Pål Sletten, Astri Syse og
Thomas von Brasch.

Redaksjonen ble avsluttet
onsdag 10. mars 2021

Publisert 12. mars 2021

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av dette materialet skal
Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Perspektiver

Året 2020 vil bli stående som et merkeår i historien. Generasjonene som har opplevd koronapandemien vil kunne referere til denne tiden slik tidligere generasjoner husket krigen, depresjonen eller spanskesyken.

Koronakrisen handler primært om liv, lidelse og folkehelse, men i kampen mot smitten reduseres både mulighetene til sosialt liv og inntekter fra arbeid og annen økonomisk aktivitet.

Den økonomiske politikken løftet mye av de umiddelbare økonomiske tapene over på staten. Vidtrekkende midlertidige støtteordninger og velferdsstatens ordinære inntektssikring førte til historisk høy utgiftsvekst. Nedgangen i inntektene var enda større, særlig knyttet til reduserte petroleums-skatte, men også som følge av klart avdempet skatteinngang fra fastlandsøkonomien. Konsekvensen var at nedgang i skatteinngangen, og særlig i petroleumsskatten, førte til at nedgangen i nasjonalinntekt i stor grad falt på staten. Dette har vært finansiert av uttak fra oljefondet utover handlingsregelens 3-prosentbane.

Denne ekstrabruken av oljepenger må vurderes opp mot gevinsten. Verdien av å unngå langvarig arbeidsledighet er stor både samfunnsøkonomisk og for den enkelte som rammes. Selv om mange arbeidstakere uavhengig av koronarelaterte støtteordninger hadde blitt ansatt igjen når etterspørselen tok seg opp, ville noen erfaringsmessig fått problemer med å komme seg inn på arbeidsmarkedet igjen.

Ekstrabruk av oljepenger i kriser og lavkonjunkturer er i tråd med handlingsregelen, men den krever at en vender tilbake til 3-prosentbanen når krisen er over. Mens Norge har kunnet trekke på oljefondet, har de fleste andre lands omfattende finanspolitiske støttetiltak i stor grad blitt finansiert gjennom opptak av statsgjeld som må betales tilbake. Nedgangen i nasjonalinntekten i 2020 slo delvis ut i lavere konsum, og blant annet ble statens finansielle sparing i oljefondet betydelig redusert.

Den ekstra oljepengebruken under pandemien reduserer isolert sett fondets kapital og vil gi lavere avkastning i alle påfølgende år. Den endelige fordelingen av de koronaskapte økonomiske tapene på dagens og framtidens innbyggere vil avhenge av hvilke endringer i skatter og offentlige utgifter som kommer som følge av dette, og når det skjer.

Analysen av makroøkonomiske virkninger kan virke mindre viktige i en akutt krise hvor det handler om å redde liv og enkeltmenneskers inntektsgrunnlag. Men nettopp i slike tider er det viktig med statistikk og analyser som viser helhetsbildet av hvem som rammes, hvordan de rammes og hvilke mulige mottiltak som kan virke mest mulig treffsikkert. SSB har både på egenhånd og sammen med andre kunnskapsmiljøer lagt stor vekt på å levere løpende informasjon om den makroøkonomiske utviklingen som er helt nødvendig for riktig timing og dosering av finanspolitiske tiltak.

Nasjonalregnskapet gir det foreløpig første anslaget på den makroøkonomiske utviklingen for 2020. Nedgangen for året under ett ser mindre ut enn mange kunne frykte i mars og april da nedstengningen var mest omfattende og to års ventetid på vaksine var en optimistisk prognose. BNP, målt i faste priser, ble 0,8 prosent lavere i 2020 enn i 2019. God vekst i olje- gassproduksjonen bidro til at nedgangen ikke ble større. For fastlandsøkonomien var nedgangen fra 2019 på 2,5 prosent. Gjennomgangen av nasjonalregnskapet for 2020 i kapittel 3 viser hvordan krisen har rammet noen deler av økonomien og arbeidsmarkedet spesielt hardt, mens andre deler i stor grad har vært skjermet, til dels stimulert.

Et sentralt begrep i faget samfunnsøkonomi er optimum. Dette må ikke forveksles med maksimum. Det er snarere en raffinering av den aristoteliske gyldne middelvei der en har fått mest mulig nytte ut av gitte ressurser. Koronakrisen har synliggjort at de avveiningene som må gjøres også får konsekvenser for liv og helse. Men også i normale tider tas det i realiteten daglig valg der liv og helse

veies mot økonomiske kostnader. Det settes i dobbel forstand pris på menneskeliv i beslutninger om veiutbygging, sikkerhetsopplegg og kapasitet i politi og forsvar. Mest direkte skjer det i prioriteringene om samlede helseutgifter og hvilke oppgaver disse skal løse. Vanligvis skjer avveiningene implisitt og uten merkbare konsekvenser for det store flertall. Koronakrisen har rettet flomlys på valget mellom akutte onder: Tap av arbeidsplasser, inntekt og frihet til sosialt liv var nødvendig for å beskytte folk mot lidelse og død.

Med vellykket massevaksinering og fortsatt år-våken kamp mot nye virusmutanter, kan samfunnet starte ferden tilbake til det normale i løpet av våren 2021, tidligere enn det mange fryktet våren 2020. I så fall vil koronakrisen bli en ytterst dramatisk, men relativt kortvarig krise. Det gjenstår å forstå fullt ut hvilke langsiktige virkninger krisen vil få overfor de samfunnssektorene og befolkningsgruppene som ble hardest rammet, men krisen synes å få begrenset betydning for utviklingen i gjennomsnittlig inntekt i Norge framover. I rundt 25 år har denne inntekten vært blant verdens høyeste, målt med nasjonalinntekts kjøpekraft per innbygger. Den er også jevnere fordelt enn i de fleste andre land. Det skyldes relativt små lønnsforskjeller, omfordeling via skattesystemet, offentlig inntektssikring og lik rett til offentlig finansierte velferdsgoder.

I 2019, før koronakrisen, var Norges disponible realinntekt per innbygger 66 000 2020-kroner lavere enn i 2008. Svak økonomisk vekst etter 2005 deles av de fleste rike land, men Norges inntektsforsprang har likevel skrumpet siden 2012. I mange år framover vil inntektsveksten i Norge som i mange andre land, trekkes ned av en fallende andel yrkesaktive av befolkningen. Lavere inntekter fra en petroleumsvirksomhet under nedbygging vil derimot oppveies av økende avkastning fra oljefondet i takt med at det vokser. Dersom svak realvekst i nasjonalinntekten skjer samtidig med økende ulikhet, kan grupper med svakest inntektsvekst oppleve realinntektsnedgang. Her er det viktig å understreke at nasjonalinntekten ikke omfatter verdiendringer i utenlandsformuen eller naturressurser som petroleumsreservene. Gjennom 2020 førte kursgevinster til at verdiene i oljefondet økte med hele 847 milliarder kroner, mens valutagevinster bidro med ytterligere 58 mil-

liarder kroner. Et annet år kan dette bidraget være negativt.

Finanskrisen i 2009 og oljeprisfallet i 2014 har bidratt noe til realinntektsnedgangen per innbygger, men den svake trenden har trolig andre og mer strukturelle årsaker. Et moment er at realinntektsveksten ikke har holdt tritt med befolkningsveksten i årene med høy innvandring etter 2004. I noen grad skyldes dette at oljeinntektene og avkastningen fra oljefondet, som er uavhengig av folkemengden og arbeidsstyrken, må deles på flere. Det skyldes i noen grad også at yrkesdeltakelsen og inntektsnivået ligger under gjennomsnittet for en del innvandrergupper.

På lengre sikt er det trendene knyttet til særlig produktivitsvekst som har størst betydning for nasjonalinntekten per innbygger. Produktivitsveksten har vært lavere etter 2005-2006 i Norge som i mange andre rike land. Ulike studier peker på sammensatte årsaksforhold som det er krevende å løse, men produktivitetskommissjonen (NOU 2015:1, 2016:3) pekte på viktige utviklings-trekk, utfordringer og mulige tiltak innenfor ulike sektorer. Det er uklart i hvilken grad potensialet for produktivitsvekst er varig svekket av koronakrisen. Noe forskning og innovasjon er kanskje utsatt, men krisen har også provosert fram en radikal endring i bruken av digital kommunikasjon som kan få varige effekter.

At arbeidsledige og permitterte kommer raskt tilbake i arbeid er en viktig forutsetning for at norsk økonomi skal vende tilbake til en normal som ikke er dårligere enn den vi har bak oss. Det er ingen selvfølge. Mange koronaledige har lav utdanning og mangler annen formell kompetanse. En generell erfaring er at arbeidsledighet går lettere opp enn ned. Det kan skyldes at nedbemanning i nedgangstider i særlig grad rammer dem som er minst lønnsomme for bedriftene. Derfor kan ledighet i seg selv innebære et stigma som svekker den ledige i konkurransen om jobber. Problemet øker jo lenger ledigheten varer, også fordi kompetanse, motivasjon og selvfølelse gradvis svekkes. Noen forhold taler imidlertid for at den koronaskapte ledigheten vil reverseres raskere enn ved tidligere økninger i ledigheten. Siden ledigheten skyldes brå nedstengning heller enn gradvis fall i etterspørselen, er trolig de ledige i mindre grad selektert på

grunnlag av (oppfatninger om) deres lønnsomhet, flere av de permitterte vil kunne vende tilbake til de jobbene de hadde, og etterspørselen kan øke raskt når oppdemmet forbruk slippes løs på en gjenåpnet økonomi. Den kompensierende støtten til foretakene har som intensjon å sette bedriftene raskt i stand til å møte denne etterspørselen.

Det blir spesielt viktig å motvirke at den sterke økningen i langtidsledigheten under koronapandemien gir varig økning i utenforskap. Sysselsettingsutvalget peker blant annet på at om lag 17 prosent i alderen 25-54 år ikke er i arbeid (NOU 2019: 7). De fleste av disse forsørgeres av offentlige helserelevante tjenester. Selv om sysselsettingsandelen i Norge ikke er lav i europeisk målestokk, er det et paradoks at så mange av yrkesbefolkningens kjernetropper ikke er i arbeid i et rikt land med god folkehelse og høy prioritering av skattefinansiert utdanning og kompetanseoppbygging. Flere studier konkluderer med at det finnes et betydelig arbeidskraftpotensial blant dem som i dag har havnet utenfor arbeidslivet.¹ I sum betyr dette stor sløsing med ressurser og omfattende samfunnsøkonomiske tap.

Det er flere dilemma. For det første kan en ikke regne med at bedrifter ansetter personer med produktivitet som over tid ikke rettferdiggjør lønnskostnaden. For det andre kan lønnsnivået for noen jobber ligge lavere enn hva som kan mottas gjennom offentlig inntektssikring. Dette virker å være tilfelle for noen av jobbene som de senere år er dominert av utenlandsk arbeidskraft.

Erstatning av lavproduktive jobber med maskiner har historisk vært en kilde til produktivitetsvekst. Arbeidstakerne har i stor grad flyttet over til jobber som krever mer kompetanse, men også til jobber innenfor tjenesteytende næringer som har vokst som følge av økt velstand.

Etter EØS-utvidelsene østover i 2004 og 2007 har de lavproduktive jobbene som tidligere ble utført av norskfødte, i økende grad blitt overtatt av arbeidsinnvandrere og innleid utenlandsk arbeidskraft, først og fremst fra land med vesentlig lavere reallønninger og dårligere arbeidsvilkår enn de kan få i Norge.

Arbeidsinnvandringen og bruk av utenlandsk arbeidskraft har gitt fordeler for flere involverte parter: Mange innvandrere har sannsynligvis opplevd den største forbedringen av levestandard i form av realinntektsøkning og tilgang på skattefinansierte tjenester og universelle velferdsytelser. Kapitaleiere og selvstendig næringsdrivende har trolig fått sikrere og bredere tilgang til billigere arbeidskraft. Arbeidstakerne har kunnet spesialisere seg på jobber som krever høyere kompetanse, samtidig som de har opplevd et billigere og bredere vare- og tjenestetilbud. Taperne har vært arbeidssøkere i Norge som konkurrerer om jobber med økende innslag av utenlandsk arbeidskraft, og dem som har hatt lav lønnsvekst som følge av hardere lønnskurransen. I tillegg kommer problemer knyttet til sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

I forbindelse med tiltak mot importsmitte under koronapandemien har det kommet fram at produksjonen i flere næringer stanser uten utenlandsk arbeidskraft. Det hevdes at det ikke finnes nordmenn som har den nødvendige kompetansen og fleksibiliteten. Men det er vanskelig å tro at ikke også kostnader spiller en rolle. Trolig finnes det også for få i Norge på kort sikt som kan og vil dekke etterspørselen etter dette arbeidet. Når disse, spesielt de unge, vet at sjansen for å tape konkurransen om jobber er stor når utlendinger deltar, reduseres også insentivene til å satse på disse yrkene.

Dette gjelder i særlig grad mange serviceyrker der læring på jobb er det som gir reell kompetanse. I tillegg er enkelte håndverksyrker påvirket, noe som kan ha betydning for utdanningsvalget for ungdom som har interesse og anlegg for yrkesutdanning framfor mer akademisk utdanning. Gjennomførte studier over mange år fra SSB viser at Norge mangler og vil i økende grad mangle arbeidskraft med videregående fagutdanning rettet inn mot nettopp industri, bygg og anlegg og håndverk og helsefag.² Samtidig er det et økende overskudd av dem som har en rekke fag på bachelor- og masternivå. Det er altså ikke manglende etterspørsel etter arbeidskraft med middels og praktisk utdanning, og det er stor etterspørsel i serviceyrker, inklusive eldreomsorg.

¹ Fevang, Markussen og Røed (2020). Gråsoner i arbeidsmarkedet og størrelsen på arbeidskraftreserven. Frisch-rapport 1/2020, Frischsenteret.

² Cappelen, Dapi, Gjefsen og Stølen (2020). Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040. Rapport 2020/41. Statistisk sentralbyrå.

Norsk politikk har tradisjonelt satset på å bygge opp kompetanse som kan forsvare et høyt lønnsnivå gjennom utdanning. Men denne modellen utfordres når ungdom faller ut av utdannings-systemet på et tidlig tidspunkt. Erfaringer har også vist at det er vanskelig å kvalifisere godt voksne innvandrere for det norske arbeidsmarkedet når de mangler grunnleggende kompetanse.

Koronapandemien gjør at året 2020 vil gå inn i historien som et merkeår. Vi kan nå slå fast at serien av ekspansive politikktiltak har motvirket inntektsbortfallet til husholdninger og bedrifter, og dermed forkortet lavkonjunkturperioden. Samtidig har mye av de økonomiske tapene blitt løftet over på staten. Et kritisk spørsmål er hvor lenge politikktiltak som er ment å være midlertidige, faktisk vil vare ved. Dette vil være avgjørende for den langsiktige veksten i norsk økonomi. Tiltak som bidrar til varig passivisering og mindre vilje og evne til omstilling, vil svekke grunnlaget for framtidig velferd. De må fases ut.

1. Konjunkturutviklingen internasjonalt

De menneskelige kostnadene forbundet med koronaviruset har fortsatt å øke, med nærmere 120 millioner smittetilfeller bekreftet globalt, og over 2,6 millioner mennesker døde. Med nye muterte varianter av viruset på frammarsj og vanskeligheter med å vaksinere befolkningen i tilstrekkelig tempo, er det en økende forståelse for at det stadig er stor usikkerhet knyttet til virusbekjempelsen.

Mye tyder imidlertid på at pandemien kan være i ferd med å komme under kontroll som følge av effektive smitteverntiltak, nedstengninger og vaksiner. Over 300 millioner doser covid-19-vaksiner har blitt distribuert over hele verden og landene der vaksineringen har startet opp dekker nå rundt 80 prosent av verdens befolkning. Av disse er det enkelte land som rapporterer om at relativt store andeler av befolkningen allerede er vaksinerte. Dette, sammen med smitteverntiltak har medført at frekvensen av positive tester og antallet daglige døde er i tilbakegang (se boks 1.1).

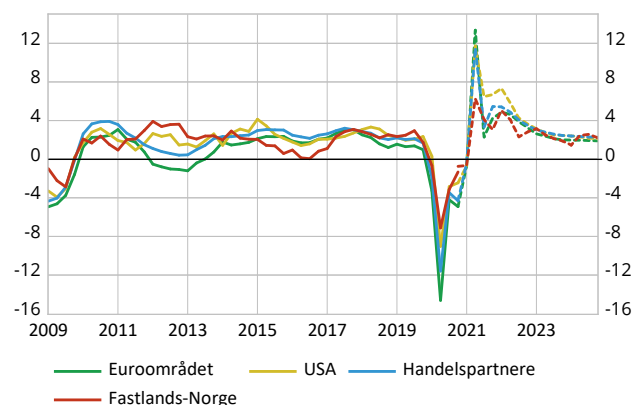
Mens kampen mot viruset ser ut til å kunne gå inn i sin endelige fase, tynges den økonomiske aktiviteten fortsatt av smitteverntiltak og frykt for smitte. Riktignok var veksten i de fleste økonomiene uventet sterk ved utgangen av fjoråret da fallet i euroområdet var mindre enn ventet og veksten i USA, Storbritannia og Japan sterkere enn ventet, samtidig som veksten i Kina fortsatte med uforminsket styrke i 4. kvartal. I en rekke framvoksende økonomier som India, Brasil og Argentina, var

veksten dessuten svært sterk i 3. kvartal i fjor og i India holdt veksten seg godt oppe også i 4. kvartal. Spredningen av muterte virusvarianter har bidratt til at aktivitetsveksten i en rekke industriland har svekket seg i begynnelsen av inneværende år. Dette har i det siste også blitt bekreftet av en rekke stemningsindekser og til en viss grad løpende data som viser at forbruksadferden, enten frivillig eller påtvunget av regjeringer via nedstengninger og smitteverntiltak, forblir moderat. I USA har aktiviteten inntil nylig blitt holdt nede av infrastrukturproblemer knyttet til unormalt kaldt vær. Med utsikter til en langt mer ekspansiv innretning av den amerikanske finanspolitikken, uendret pengepolitikk og økende vaksineringsstakt ligger amerikansk økonomi an til å være på bedringens vei.

Det kan se ut til at finansmarkedene priser inn at vaksinasjonen vil sette en stopper for pandemien og at verdensøkonomien står overfor en kraftig og nært forestående oppgangskonjunktur. Ikke bare reflekteres dette av en sterk stigning i aksje- og obligasjonsmarkedene, der oppgangen i det amerikanske aksjemarkedet faktisk har vært sterkere enn den tilsvarende prisoppgangen i obligasjonsmarkedet helt siden slutten av mars i fjor, men også av stadig brattere rentekurver i flere land. Oppgangen i finansmarkedene må også ses i sammenheng med den ventede ekspansive finanspolitikken i både USA og EU. I USA legges det opp til en stimuleringspakke på 13 prosent av BNP, mens

Figur 1.1. BNP-vekst med prognoser. Utvalgte land

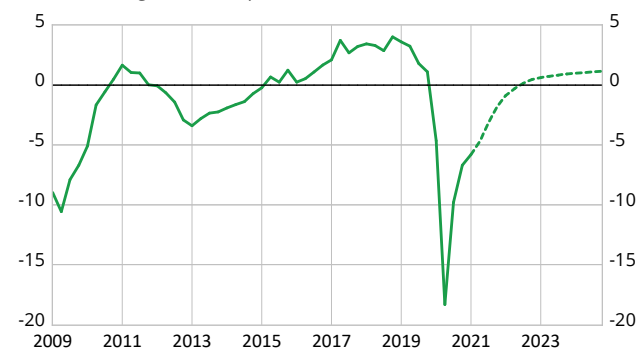
Endring fra samme kvartal året før i prosent

Kilde: Macrobond

Figur 1.2. Internasjonal markedsindikator

Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 1.1 Vaksineringsen av verdens befolkning

Mangelen på globalt samarbeid gir seg for tiden utslag i en kamp om knappe medisinske ressurser og vaksiner. Italienske myndigheters nylige tilbakeholdelse av en forsendelse på en kvart million vaksinedoser til Australia illustrerer dette. Riktignok finnes det eksempler på fruktbare samarbeid mellom land, vaksinesamarbeidet mellom EU-landene er et av disse, men disse har hittil vært relativt få. Utover den mellomfolkelige alliansen som ble opprettet av Verdens Helseorganisasjon (WHO), tidlig under koronapandemien (COVAX), har det imidlertid så langt ikke blitt gjort mange seriøse forsøk på å samordne verdens samlede ressurser og innsats i kampen mot pandemien på et globalt plan, herunder å sikre en rettferdig global fordeling av vaksiner på tvers av land og kontinent.

Kampen om vaksiner er nå i ferd med å skape ulikhet mellom de land som er i stand til å vaksinere befolkningen og land som ikke er i stand til å gjøre det. For eksempel overgår utrulling av vaksiner i avanserte økonomier den som foregår i framvoksende økonomier og i utviklingsland. Dette er noe som nylig har fått WHO til å advare om at verden står på «randen av en katastrofal moralsk forsømmelse».

Så langt har rundt 300 millioner doser av ulike typer vaksiner blitt distribuert til om lag 130 land rundt om i verden. Etter et år med et vaksinekappløp uten sidestykke har det til dags dato blitt utviklet mer enn 230 vaksine kandidater. Av disse er det i dag syv typer som er i bruk i minst et land.

Andelen av befolkningen i disse landene som hittil har mottatt minst én vaksinasjonsdose, viser imidlertid at det er store forskjeller mellom landene, ikke bare mellom rike og fattige land, men også innbyrdes mellom industrilandene. For mens mer enn henholdsvis 58 og 33 prosent av befolkningene i Israel og Storbritannia ved inngangen til mars hadde mottatt minst én vaksinedose og den samme andelen hadde nærmet seg 20 prosent i USA, var andelen langt lavere i en rekke EU-land. Det var få land i EU som

rapporterte om andeler som lå noe særlig høyere enn 6 prosent. Også i Norge, som er omfattet av EUs vaksineavtaler, hadde i overkant av 7 prosent av befolkningen mottatt minst én vaksinedose i starten av mars år.

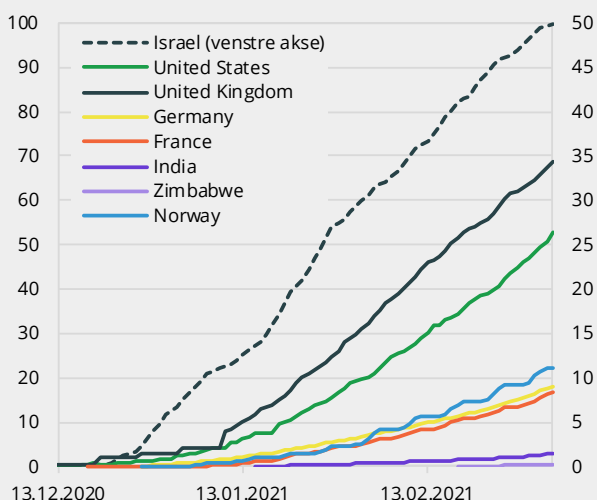
Med en andel som ved samme tidspunkt lå på rundt 6 prosent rapporteres det i Tyskland og Frankrike om stor motstand i befolkningen mot å ta vaksiner. Dette kan trolig tilskrives negativ omtale av vaksiner i en rekke av landenes aviser (spesielt vedrørende AstraZeneca (AZ) vaksinen) og det forhold at AZ-vaksinen inntil nylig ikke var godkjent for de over 65 år. Både Frankrike og Tyskland har imidlertid nå omgjort beslutningen om ikke å bruke AZ-vaksinen på de over 65 år, og med store mengder med doser av AZ-vaksine på lager og informasjonskampanjer myntet på å få opp vaksineopptaket i begge land, ligger det til rette for en opptrapping av vaksineringsen i tiden som kommer.

Vaksinene ser ut til å være effektive våpen i pandemibekjempelsen. Data fra både Israel og Storbritannia viser at antall smittede, antall sykehusinnlagte og antall døde nå faller raskere i de kohortene som har mottatt vaksiner enn i resten av befolkningen. I Israel har dette også ledet til et stort fall i gjennomsnittsalderen til de som er innlagt på landets intensivavdelinger. Vaksineeffekten blir stadig tydeligere også i Frankrike. Selv om andelen av de som der har mottatt minst én vaksine i aldersgruppen over 80 år nå er på kun rundt 30 prosent, viser tall for alt fra antall smittede til antall sykehusinnleggelse og antall døde en klart fallende tendens i denne gruppen. Sammenliknet med Storbritannia, der nær 100 prosent av befolkningen i aldersgruppen over 80 år nå er vaksinert, er imidlertid denne tendensen blant Frankrikes eldre klart svakere.

Til tross for tegn til at vaksinene ser ut til å virke etter sin hensikt, er situasjonen langt fra avklart. Den kanskje største trusselen vi står overfor i kampen mot pandemien og muligheten for å oppleve en rask tilbakevendelse til noe som kan kalles en normalsituasjon, er trolig faren for at det skal oppstå nye virusmutasjoner som skal vise seg å være mer eller mindre resistente overfor de vaksinene vi i dag har til rådighet. En ny amerikanske studie er imidlertid oppmuntrende i så henseende.¹ Studien viser at såkalte T-celleresponser hos pasienter som har blitt vaksinert eller tidligere smittet, er like robuste når de møtte nye varianter av Covid-19 – ikke bare de variantene som så langt har blitt identifisert i Kent i England, Sør-Afrika og California, men også mot den typen som for tiden herjer i Brasil og holder på å spre seg til resten av verden. At dagens vaksiner kan være ineffektive mot nye muterte versjoner av koronaviruset representerer likevel en stor nedsiderisiko i våre prognoser for internasjonal og norsk økonomi.

¹ Tarke, A., Sidney, J., Methot, N., Zhang, Y., Dan, J. M., Goodwin, B., ... & Sette, A. (2021). Negligible impact of SARS-CoV-2 variants on CD4+ and CD8+ T cell reactivity in COVID-19 exposed donors and vaccinees. bioRxiv. <https://www.biorxiv.org/content/10.1101/2021.02.27.433180v1>. Se også Financial Times artikkel av 3. mars, 2021 <https://www.ft.com/content/16a2bea8-457e-4d7d-9f5b-15b31ddd89c0>.

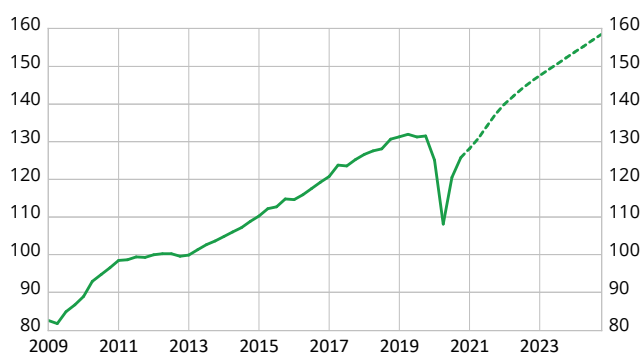
Figur 1. Antall satte COVID-19 vaksinasjonsdoser per 100 personer i utvalgte land

Kilde: Macrobond.

Figur 1.3. Internasjonal markedsindikator

Volumindikator

Kilde: Statistisk sentralbyrå

tiltaksplanen i EU beløper seg omtrent til halvparten av dette. I mellomtiden signaliserer råvaremarkedene et forstående konjunkturomslag og i markedet for inflasjonsforsikring har inflasjonsforventningene steget, riktignok fra svært lave nivåer.

Det er både nedside- og oppsiderisiko forbundet med det framtidige konjunkturforløpet. Den kanskje største nedsiderisikoen er muligheten for at det kan oppstå én eller flere virusmutasjoner som er immune overfor dagens vaksiner. Risikoen for overoppheting og inflasjon er også til stede gitt størrelsen på tiltakspakkene og de store mengder med likviditet som blir tilført markedene. Det er likevel ikke ventet at sentralbankene vil stramme inn pengepolitikken. Både den europeiske sentralbanken (ESB) og den amerikanske sentralbanken (Fed) har nylig indikert at det verken vil komme noen slik innstramming eller en nedskalering av de kvantitative lettelsene med det første, selv ikke ved bedrede økonomiske utsikter.

Med dette som bakteppe ser vi for oss en noe sterkere innhentning i den økonomiske aktiviteten enn tidligere antatt i årene som kommer. I 2021 er innhentingen blant våre handelspartnere antatt å lede til en vekst på i underkant av 5 prosent understøttet av et vaksinasjonsprogram, svært lave renter, relativt lave oljepriser (se boks 1.2), og en langt mer ekspansiv innretning av finanspolitikken, spesielt i USA. Etter hvert som effekten av vaksiner gjør seg gjeldende og en stadig større del av befolkningen utvikler immunitet mot koronaviruset, ser vi for oss en normalisering av konjunkturforløpet. I våre prognoser innebærer dette at våre handelspartnere kan være på vei inn i en høykonjunktur allerede til høsten 2022.

Figur 1.4. Oljepris. Brent blend

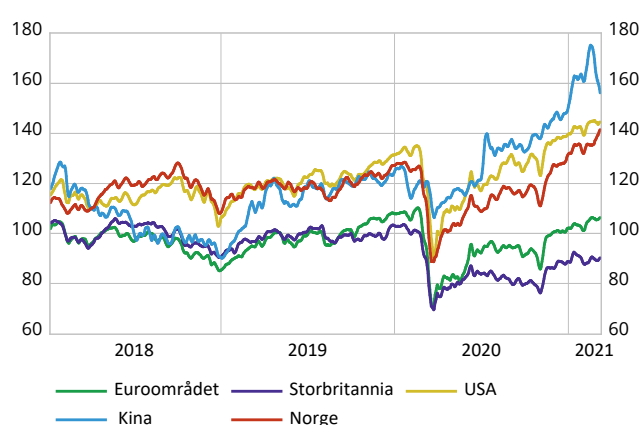
USD per fat

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.5. Aksjekurser. Utvalgte land

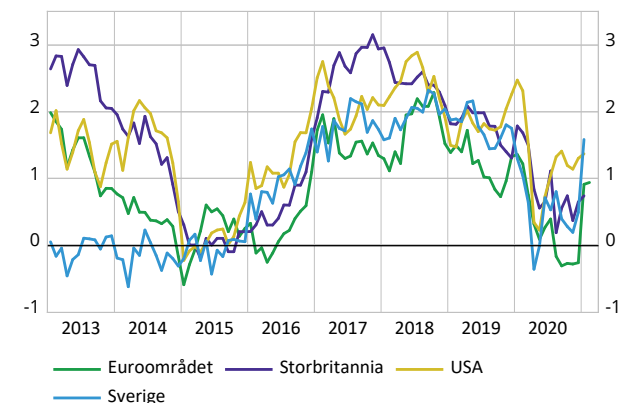
Indeks. 2017 = 100

Kilde: Macrobond

Figur 1.6. Inflasjon. Utvalgte land

Endring i KPI fra samme måned året før i prosent

Kilde: Macrobond

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst										Prognoser				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Euroområdet															
SSB	2,1	1,9	-0,8	-0,2	1,6	2,3	1,8	2,7	1,9	1,3	-6,8	4,5	4,1	2,3	1,9
IMF												4,2	3,6	--	--
USA															
SSB	2,6	1,6	2,2	1,8	2,5	3,1	1,7	2,3	3,0	2,2	-3,5	5,9	5,2	2,7	2,2
IMF												5,1	2,5	--	--
Sverige															
SSB	5,7	3,3	-0,3	1,1	2,8	4,2	1,9	2,8	2,1	1,4	-3,0	3,1	3,6	2,5	2,2
IMF												3,5	2,9	2,4	2,1
Storbritannia															
SSB	2,1	1,3	1,4	2,2	2,9	2,4	1,7	1,7	1,3	1,4	-9,9	6,1	6,2	2,4	1,9
IMF												4,5	5,0	--	--
Kina															
SSB	10,7	9,6	7,8	7,7	7,5	7,4	6,9	6,8	6,6	6,0	2,2	10,7	6,1	5,7	5,5
IMF												8,1	5,6	--	--
Handelspartnere¹															
SSB	3,5	2,5	0,7	1,3	2,4	3,0	2,4	3,0	2,5	2,0	-5,3	4,8	4,4	2,7	2,3
IMF												--	--	--	--
Prisvekst															
Euroområdet															
SSB	1,6	2,7	2,5	1,4	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	1,5	1,5	1,9	2,0
IMF												0,9	1,2	1,4	1,6

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1.1. Ny giv fra ny administrasjon i USA

Med over en fjerdedel av alle verdens smittetilfeller, og en noe mindre andel av dødsfallene, er USA fremdeles et av landene i verden som er hardest rammet av pandemien. Tidlig i januar lå tallene for antall daglig nye smittede på oppimot 300 000 personer, mens tallet nå er falt til rundt en femtedel av dette nivået. Nye mutasjoner av viruset skaper likevel tvil om denne positive trenden vil fortsette, særlig da flere stater har avsluttet alle smitteverniltak.

Innhentingene i amerikansk økonomi fortsetter. BNP steg med i underkant av 1 prosent i 4. kvartal 2020, kraftig ned fra en vekst på 7,4 prosent fra et lavt nivå kvartalet før. En dekomponering av tallene viser at veksten i 4. kvartal hovedsakelig var drevet av privat konsum og investeringer, mens bidragene fra offentlig konsum og utenrikshandel begge var negative, sistnevnte som følge av en sterkere oppgang i importen enn eksporten. Til tross for den kraftige innhentingene var BNP-nivået i

amerikansk økonomi 2,5 prosent lavere i 4. kvartal 2020 sammenliknet med 4. kvartal 2019.

Det er blitt innført kraftige finanspolitiske stimuli gjennom koronakrisen. Den andre stimulanseloven ble vedtatt 27. desember 2020, 9 måneder etter den første Koronavirusloven for bistand, avlastning og økonomisk sikkerhet (CARES). Mens CARES utgjorde om lag 10 prosent av BNP, utgjorde desemberloven en mer begrenset stimulus på om lag 4 prosent av BNP. Etter valget har Demokratene lansert en tredje økonomisk stimulanselov. Loven har langt større omfang og størrelse enn den som ble vedtatt i desember. Spesielt vil den vidtrekkende pakken inkludere direkteutbetalinger til de amerikanske husholdningene, ekstra arbeidsledighetstrygd ut sommeren, føderale statsoverføringer på totalt 350 milliarder dollar, samt en barnetrygd på mellom 250 og 300 dollar i måneden for barn under 18 år. Denne loven vil sammen med desemberloven utgjøre om lag 13 prosent av BNP. Med en slik størrelsesorden vil budsjettpolitikken spille en sentral rolle i konjunkturstyringen framover,

etter en lang periode med primært pengepolitiske stimuli.

Etter at sentralbankens (Fed) regler ble endret i retning av å innføre et gjennomsnittlig inflasjonsmål i fjor høst, er ikke sentralbanken bundet til å øke renta ved inflasjon over 2 prosent eller ved fallende arbeidsledighet, men kan avvende situasjonen til inflasjonsforløpet blir mer avklart. Siden nyttår har sentralbanken gitt klare signaler om at renta trolig forblir i intervallet 0 til 0,25 prosent i flere år framover. Fed har også uttalt at tiden ikke er inne for å kutte de massive støttekjøpene i markedet der den for tiden foretar kjøp for rundt 120 milliarder dollar i måneden.

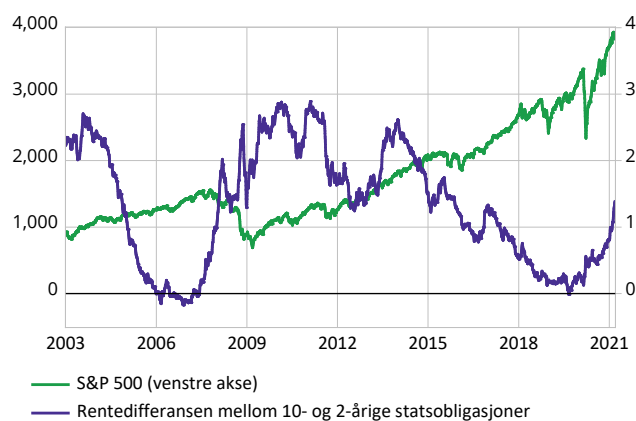
Bedringen i arbeidsmarkedet fortsetter. Totalt antall sysselsatte økte svakt i januar i år, etter et svakt fall i desember i fjor. Antall arbeidsledige falt i januar med 0,4 prosentpoeng til 6,3 prosent av arbeidsstyrken. Dette er betydelig under toppnivået på 14,7 prosent fra april i fjor, men likevel fremdeles nær det dobbelte av nivået fra februar året før. Antallet permitterte falt til 2,7 millioner i januar i år, betydelig ned fra toppnivået på 18,0 millioner i april i fjor, dog fremdeles 2,0 millioner over nivået i februar i fjor. Langtidsarbeidsledige, det vil si de som har søkt ny jobb i minst 27 uker, var uendret på 4,0 millioner, om lag 40 prosent av alle arbeidsledige. Vanligvis avsluttes arbeidsledighetstrygden etter 26 uker, men koronaviruslovene økte dette midlertidig til 39 uker.

Nye søknader om arbeidsledighetstrygd har ligget på rundt 800 000 per uke siden september, noe som er tre-fire ganger høyere enn gjennomsnittsnivået de siste tre årene før pandemien brøt ut. Rundt 6,0 millioner arbeidstakere er undersysselsatte, 1,6 millioner flere enn nivået i februar i fjor. I tillegg kommer flere grupper som er uten arbeid, men som av ulike grunner faller utenom den offisielle statistikken. Antallet personer som ønsker å jobbe, men ikke har aktivt søkt arbeid det siste året, er på 7,0 millioner, 1,9 millioner flere enn i februar i fjor. I tillegg er det 1,9 millioner som ønsker arbeid og aktivt har søkt arbeid det siste året, men ikke de siste 4 ukene. Disse gruppene utgjør totalt 8,9 millioner personer og telles ikke som en del av arbeidsstyrken.

Med utsikter til en langt mer ekspansiv finanspolitikk, uendret men ekspansiv pengepolitikk og

Figur 1.7. USA. Aksjekurs og rentedifferanse

Venstre akse: indeks. Høyre akse: Prosentpoeng

Kilde: Macrobond

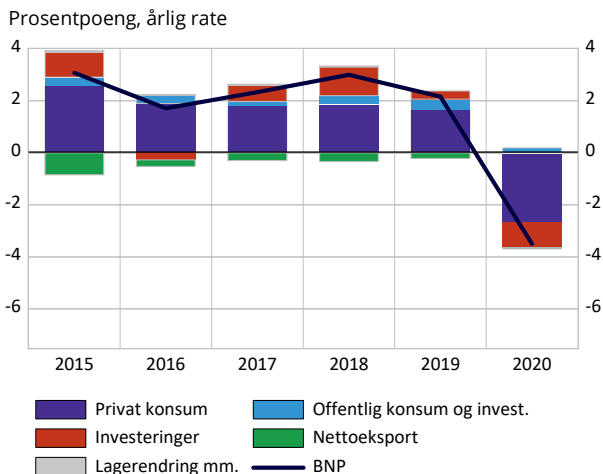
økende vaksineringstakt ser amerikansk økonomi ut til å være på bedringens vei. Inneværende kvartal vil påvirkes av infrastrukturens sammenbruddet i Texas, og transportvansker i store deler av landet, etter kraftige vinterstormer. Økt gjeld og et potensielt økende antall konkurser i kombinasjon med mulige nye mutasjoner av koronaviruset kaster likevel skygger over økonomien. Vi legger til grunn at den amerikanske økonomien vokser med nesten 6 prosent i år og drøyt 5 prosent neste år. Deretter ventes veksten å avta til det vi før pandemien ville ha karakterisert som et trendforløp for økonomien.

1.2. Forsiktig optimisme i Europa

Koronapandemien har medført et hardt slag mot økonomiene i Europa. Nøyaktig hvor lang eller dyp nedgangen blir er vanskelig å anslå og vil avhenge i stor grad av den videre utvikling av smittespredning, vaksinerings tempo og effekten av EUs tiltakspakke som utbetales til sommeren. Utviklingen i 4. kvartal 2020 ble likevel bedre enn fryktet i euroområdet største økonomier, til tross for nye nedstengninger og restriksjoner. I Tyskland og Spania ble veksten til og med positiv. Generelt var det et blandet europeisk vekstbilde i fjorårets siste kvartal. Mens Frankrike, Italia og Østerrike opplevde en nedgang, hadde de nordiske landene Sverige, Danmark og Finland en svak, men positiv vekst.

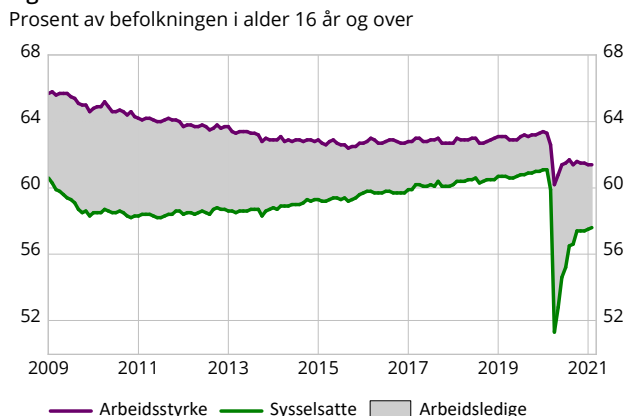
At nye tiltak for å hindre smittespredning hadde mindre effekt på økonomien enn forventet har medført at både veksten i 4. kvartal og årsvekst-ratene for 2020 ble mindre negative enn tidligere anslått. Økonomien i euroområdet krympet dermed med 6,8 prosent i fjor, der nedgangen var

Figur 1.8. USA. Bidrag til BNP-vekst

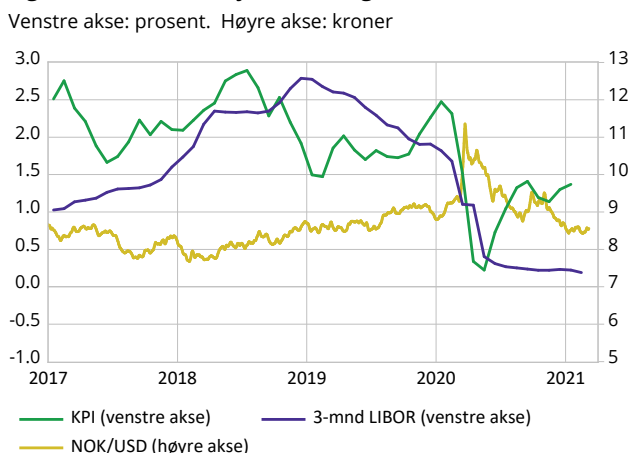
Kilde: Macrobond

Figur 1.9. USA. Arbeidsmarkedet

Kilde: Macrobond

Figur 1.10. USA. Inflasjon, rente og valutakurs

Kilde: Macrobond

størst i Spania og Italia med en nedgang på henholdsvis 11,0 og 8,9 prosent og minst i Nederland og Tyskland med henholdsvis 4,2 og 5,3 prosent. At enkelte økonomier har klart seg rimelig godt gjennom andre halvår 2020 skyldes trolig en kombinasjon av den ganske kraftige innhenting i 3. kvartal, at industriproduksjonen har vært lite påvirket av nedstengninger, samt omfattende offentlige støttetiltak. I tillegg har etterspørselen fra Asia tatt seg opp og leveransekjedene begynt å fungere igjen slik at eksporten har økt i flere land.

Tyskland er eksempel på et land der fallet i vekstratene har blitt dempet av en innhenting av industriproduksjon og eksport. Industriproduksjonen vokste med 10 prosent (kvartal over kvartal) i 3. kvartal og 6 prosent i 4. kvartal. Den tyske eksportsektoren er avhengig av handel med Kina og har derfor nytt godt av at etterspørselen fra Kina tok seg opp i andre halvår i fjor. Videre har myndighetens tiltakspakker hindret en kraftig økning i arbeidsledighetsraten, som i utgangspunktet var blant de laveste i euroområdet. Samlet sett har dette ført til at tysk økonomi krympet mindre i 2020 enn etter finanskrisen i 2009. Likevel har nye restriksjoner rammet tjenesteytende næringer i Tyskland i likhet med andre land. Disse videreføres i 2021 og tyske myndigheter har derfor justert ned sitt vekstanslag for 2021 med en forventning om at økonomien først er tilbake til nivået før krisen i midten av 2022.

For Europas hardest rammede økonomi, Spania, er det noe dystre utsikter nå som turistsesongen 2021 står i fare for ikke å gå som normalt. Utrullingen av vaksiner går sakte og landet har fortsatt høye smittetall, noe som delvis skyldes mindre restriksjoner enn for eksempel i nabolandet Frankrike. Som følge av en kombinasjon av en stor tjenestesektor og høy grad av midlertidige stillinger er arbeidsledighetsraten på 16 prosent, og mange av de arbeidsledige er frustrert over dårligere tiltakspakker for servicenæringen. I kraft av å være hardest rammet av pandemien vil landet få en relativt stor del av EUs tiltakspakke til sommeren. Dette, i kombinasjon med det relativt store fallet i 2020, gjør at Spania er blant de landene i euroområdet som forventes å få høy vekst i 2021.

Nedstengning og restriksjoner som videreføres i 1. kvartal, samt treg utrulling av vaksinene, medfører nedjusterte vekstanslag for 2021 i hele euro-

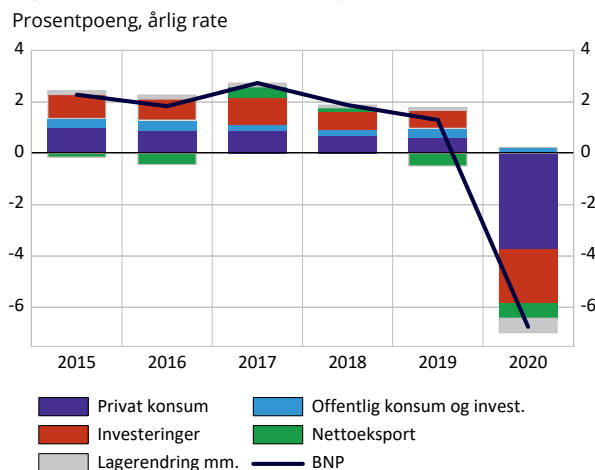
området. Likevel er det knyttet optimisme til andre halvdel av 2021, noe som primært knytter seg til forhold: finanspolitikk og tilbakeholdt etterspørsel. Mens USA har lagt om til en langt mer ekspansiv finanspolitikk etter valget av ny president, er det i Europa flere andre land enn Spania som venter at EUs tiltakspakke skal bidra til innhenting. I Italia har for eksempel den nye teknokratlede regjeringen skissert planer om å investere 210 milliarder euro av EUs gjenopprettingsfond, kombinert med betydelige strukturelle reformer, for å få økonomien på beina igjen. Spareraten var 25 prosent i 2. kvartal og 17 prosent i 3. kvartal 2020 i euroområdet, noe som tyder på at det er mye tilbakeholdt forbruk som kan sette fart på økonomien når situasjonen blir mer normal. På den annen side kan pandemien også få langvarige negative konsekvenser i form av konkurser, langvarig arbeidsledighet og økt sosial ulikhet. For euroområdet samlet forventer vi en vekst på om lag 4,5 prosent i 2021, avtagende til rundt 4 prosent i 2022.

Inflasjonen i euroområdet økte med nesten et helt prosentpoeng i januar, men økningen skyldtes midlertidige forhold som en økning i energipriser og Tysklands avvikling av et kutt i merverdiavgiften, og bekymrer trolig ikke den europeiske sentralbanken (ESB). ESB har uttalt at de vil gjøre det som trengs for å holde aktiviteten oppe og har signalisert at de vil være tilbakeholdne med å heve renta. De anslår at inflasjonen vil fortsette å ligge godt under målet helt fram til 2023.

I Storbritannia har forstyrrelser i leveransekjeder og svakere utvikling innen industrien i kjølvannet av den nye handelsavtalen med EU medført svake vekstutsikter for 1. kvartal 2021, etter at landet avsluttet året 2020 med en vekst på 1,0 prosent i 4. kvartal. Optimismen er likevel større enn på lenge, godt understøttet av en økning i eksporten til Kina, tempoet i vaksinasjonsprogrammet og myndighetenes plan for gjenåpning av økonomien. Etter en vanskelig start på året tyder mye dessuten på at lastebilfrakten igjen er oppe på normale nivåer. Sentralbanken har holdt rentenivået stabilt på 0,1 prosent og forventes ikke å kutte renta ytterligere med det første.

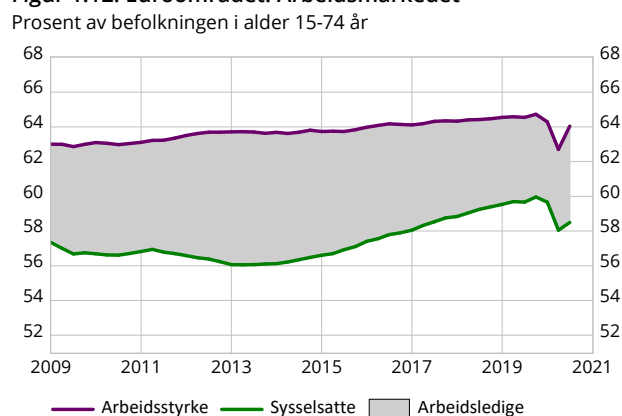
Sveriges økonomi vokste med 0,5 prosent i 4. kvartal 2020. Oppgangen innebar at økonomien i løpet av fjorårets andre halvår tok igjen mer enn halvparten av den store nedgangen i 2. kvartal. Dette gir et

Figur 1.11. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst

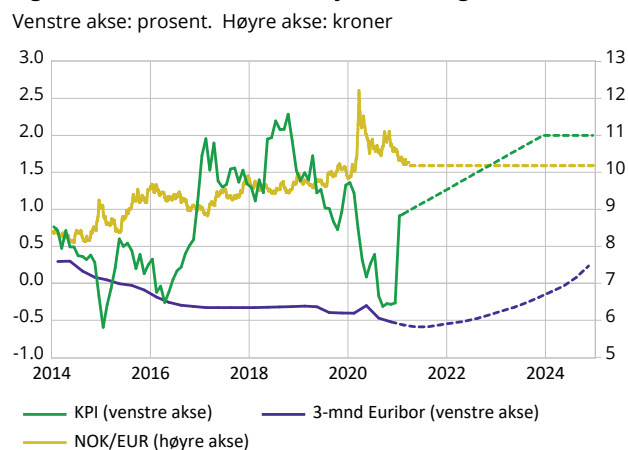
Kilde: Macrobond

Figur 1.12. Euroområdet. Arbeidsmarkedet

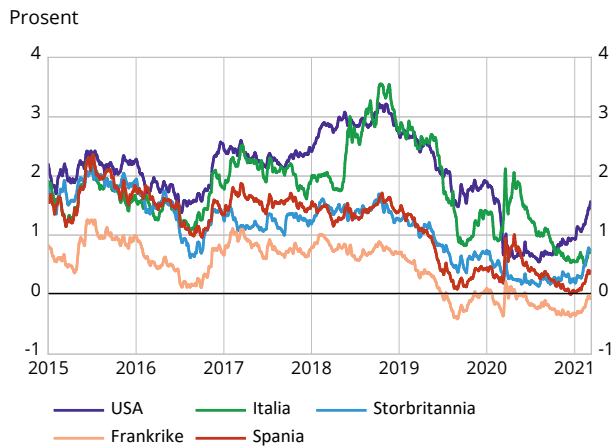
Kilde: Macrobond

Figur 1.13. Euroområdet. Inflasjon, rente og valutakurs

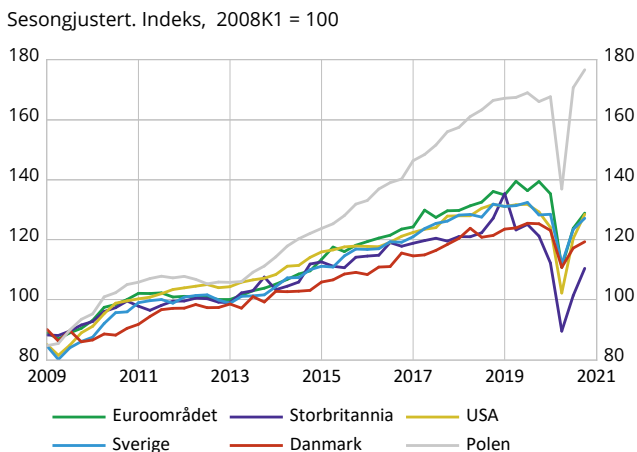
Kilde: Macrobond

Figur 1.14. 10-årige statsobligasjonsrenter

Kilde: Macrobond

Figur 1.15. Import. Utvalgte handelspartnere

Kilde: Macrobond

fall i BNP for året 2020 på 2,8 prosent. Den svenske økonomien viste et kraftig fall i BNP i 2. kvartal 2020 til tross for en mindre restriktiv håndtering av smitteverntiltak, noe som skyldes at den svenske økonomien er svært eksportavhengig. Svensk økonomi forventes derfor å ta seg opp i takt med at internasjonal handel tar seg opp.

Boks 1.2. Utviklingen i oljemarkedet

Gjennom 2019 og fram til begynnelsen av mars i 2020 varierte oljeprisen mellom 55 og 73 dollar fatet. Så falt oljeprisen til om lag 15 dollar per fat mot slutten av april i fjor. Deretter har oljeprisen stort sett vært på en stigende trend og ligger i begynnelsen av mars i år på om lag 68 dollar fatet.

Oljeprisfallet gjennom mars og april i 2020 skyldes at koronaviruset spredte seg verden rundt, noe som førte til en kraftig nedgang i den økonomiske aktiviteten og lavere etterspørsel etter olje. I tillegg startet Russland og Saudi-Arabia en prisrigg, og økte produksjonen i mars i fjor. Stigningen i oljeprisen siden mai 2020 skyldes at flere land, både i og utenfor OPEC (OPEC+), ble enige om store kutt i oljeproduksjonen. Samtidig falt produksjonen i USA og til dels Canada som følge av den lave oljeprisen. I tillegg tok den økonomiske aktiviteten seg noe opp i flere land ettersom man fikk større kontroll med virusspredningen. Prisøkningen siden november i fjor skyldes at OPEC+ signaliserte at de ikke vil øke produksjonen like mye gjennom årets første fire måneder som de opprinnelig hadde bestemt i april i fjor, i tillegg til at flere effektive vaksiner mot koronaviruset kom på markedet. Samtidig har ekstremt kald vær i USA den siste tiden ført til bortfall av deler av oljeproduksjonen.

IEA (International Energy Agency) antar at den globale oljeetterspørselen falt med i underkant av 8,7 millioner fat daglig i fjor, mens den vil øke med 5,4 millioner fat i år, noe som er lavere enn tidligere antatt. Årsaken til at etterspørselen i 2021 vil ligge 3,3 millioner fat under nivået i 2019 er først og fremst redusert etterspørsel etter transportoljer, og da spesielt flydrivstoff. Mens den samlede etterspørselen i Kina, India og Asia i 2021 forventes å være 0,7 millioner fat per dag høyere enn i 2019, vil etterspørselen i OECD være 6 prosent lavere, fordi innhenting tar lengre tid.

I april i fjor ble OPEC+ enige om kutt i oljeproduksjonen på 9,7 millioner fat per dag i mai, juni, og juli i forhold til nivået i april. Deretter skulle kuttene være på 7,7 millioner fat ut året, og fra og med januar 2021 til april 2022 skulle produksjonen være 5,8 millioner fat per dag lavere enn nivået i april i fjor. Dette ville ha innebåret en produksjonsøkning på 1,9 millioner fat per dag fra og med januar i år. OPEC+ vedtok imidlertid å øke produksjonen med bare 0,5 millioner fat per dag i januar. I tillegg signaliserte Saudi-Arabia at de alene ville redusere produksjonen med 1 millioner fat per dag i februar og mars i forhold til nivået i januar, mens Russland og Kazakhstan kunne øke produksjonen marginalt. På et nylig

avholdt OPEC+ møte ble det bestemt at dette også skulle gjelde for april. Både Iran, Libya og Venezuela er fritatt fra kuttavtalen. Mindre uro i Libya har ført til at landet nå produserer i underkant av 1,2 million fat daglig mot bare 100 000 fat per dag i starten av fjoråret på grunn av borgerkrigen i landet. Det er tvilsomt om de makter å øke produksjonen ytterligere i år.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC er beregnet av IEA å ha falt med 2,5 millioner fat daglig i fjor, før den forventes å stige med 0,5 millioner fat i år. Bortsett fra Russland og Kazakhstan som kan øke produksjonen marginalt innenfor OPEC+-avtalen, er den største økningen utenfor OPEC forventet å komme i Canada og til dels i Norge. Produksjonen i USA forventes å holde seg noenlunde konstant i år. Mange analytikere hevder produsentene av olje fra tette bergarter i USA i år vil fokusere på avkastning og ikke økte investeringer og produksjonsvolum. Produksjonen i resten av verden er også forventet å holde seg konstant i 2021.

Det er usikkert i hvilken grad valget av Joe Biden i USA vil påvirke sanksjonene som er blitt innført overfor Iran. Produksjonen i Iran har falt fra om lag 3,5 millioner fat per dag før sanksjonene ble innført til om lag 2 millioner fat. Dersom USA letter på sanksjonene og truslene mot andre land om at de ville bli straffet økonomisk av USA dersom de importerer olje fra Iran, kan dette føre til økt produksjon fra landet.

Før pandemien var de samlede kommersielle lagrene av råolje og produkter i OECD om lag på gjennomsnittet over de siste fem årene. Dersom OPEC+ fra og med april og ut året øker produksjonen med bare halvparten av de 1,9 millioner fat per dag som ble vedtatt i fjor, vil de samlede globale lagrene av råolje og produkter falle med 1,3 millioner fat daglig gjennom 2021, etter å ha økt med rundt 3 millioner fat gjennom 2020. I sin siste World Energy Outlook forventer IEA at den globale etterspørselen vil være på 2019-nivået i 2023. Avhengig blant annet av beslutningene til OPEC+ kan dette gradvis føre til ytterligere lagerbygging etter 2021 og et visst press oppover på oljeprisen. Mange analytikere tror imidlertid at oljeproduksjonen fra tette bergarter i USA vil øke dersom oljeprisene stiger fra dagens nivå, noe som vil motvirke en slik prisoppgang.

Framtidsprisen på Brent Blend er utgangspunktet for vårt anslag over utviklingen i oljeprisen. Nå indikerer denne at prisen vil falle til om lag 57 dollar per fat ut 2024.

Tilbud og etterspørsel av olje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	Prognose				Prognose							
	2018	2019	2020	2021	20:1	20:2	20:3	20:4	21:1	21:2	21:3	21:4
Etterspørsel	99,3	99,7	91,0	96,4	93,8	82,9	92,7	94,7	93,7	94,9	97,9	99,2
OECD	48,0	47,7	42,1	44,7	45,4	37,6	42,3	43,0	43,1	43,7	45,5	46,5
Europa	14,3	14,3	12,4	13,2	13,3	11,0	12,9	12,5	12,3	13,2	13,7	13,7
Amerika	25,7	25,7	22,5	24,1	24,3	20,0	22,7	23,0	23,0	23,6	24,7	25,2
Asia Oseania	8,0	7,8	7,1	7,4	7,8	6,5	6,7	7,4	7,7	7,0	7,2	7,7
Tidligere Sovjetunionen	4,7	4,8	4,6	4,7	4,6	4,0	4,8	4,8	4,5	4,6	5,0	4,9
Resten av verden	46,6	47,2	44,3	47,0	43,8	41,3	45,6	46,9	46,1	46,6	47,4	47,8
Tilbud	100,5	100,5	94,0	95,1	100,3	92,1	91,1	92,4	93,3	94,8	96,0	96,1
OPEC ¹	36,9	34,9	30,9	31,1	33,6	30,8	29,2	30,1	30,3	30,9	31,5	31,5
OECD	26,9	28,5	27,9	28,3	29,9	26,9	27,0	27,7	28,3	28,0	28,2	28,6
Tidligere Sovjetunionen	14,6	14,6	13,5	13,6	14,8	13,2	12,8	13,2	13,3	13,6	13,7	13,7
Resten av verden	22,1	22,5	21,7	22,1	22,0	21,2	22,1	21,4	21,4	22,3	22,6	22,3
Lagerendring m.m.	1,2	0,8	3,0	-1,3	6,5	9,3	-1,6	-2,2	-0,4	-0,1	-1,9	-3,1
Etterspørsel rettet mot OPEC	35,7	34,0	27,9	32,4	27,1	21,6	30,8	32,3	30,7	31,0	33,4	34,6
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	71,5	64,1	43,3		53,7	29,6	44,3	45,2				
	2021	2022	2023	2024								
Oljepris, prognoser SSB	65	62	59	57								

Kilde: IEA Oil Market Report Februar 2021 og SSB.

¹ Prognosen for råoljeproduksjonen i OPEC fra og med februar i år er gjort av Statistisk sentralbyrå. Produksjonen i OPEC i februar, mars og april er basert på vedtatte produksjonskutt. Produksjonen fra og med mai er satt 1,0 millioner fat daglig over nivået i desember 2020.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Smitteforløpet og smitteverntiltakene preger fortsatt konjunkturutviklingen i Norge. Den første nedstengningen i mars 2020 medførte at BNP Fastlands-Norge falt med rundt 11 prosent fra februar til april i fjor, ifølge månedlig nasjonalregnskap. Aktiviteten tok seg imidlertid markert

opp fram mot sommeren i fjor, og innhentingens fortsatte gjennom store deler av høsten. Den andre runden med inngripende smitteverntiltak ble innført i november. Tiltakene ble trappet opp gjennom januar 2021 og kom i kjølvannet av en stigende smittebølge både nasjonalt og internasjonalt.

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2019	2020	Sesongjustert			
			20:1	20:2	20:3	20:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mm.	1,4	-7,6	-4,3	-10,6	9,3	-0,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	1,7	0,3	-2,1	2,9	2,8
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	4,8	-3,9	-3,9	-1,9	-0,8	0,9
Utvinning og rørtransport	12,6	-4,9	-5,5	-5,5	-3,2	0,1
Fastlands-Norge	4,0	-3,9	-4,1	-0,0	-1,0	1,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,1	-4,2	-3,0	-5,8	5,0	1,0
Eksport	0,5	-0,9	-1,7	-7,3	4,4	1,8
Tradisjonelle varer	4,6	-2,3	-2,6	-7,8	8,4	3,9
Råolje og naturgass	-4,3	9,5	-2,5	2,0	2,0	0,5
Import	4,7	-12,2	-3,5	-17,1	10,5	0,3
Tradisjonelle varer	5,7	-2,5	-2,4	-7,2	12,7	1,8
Bruttonasjonalprodukt	0,9	-0,8	-1,4	-4,6	4,5	0,6
Fastlands-Norge	2,3	-2,5	-2,0	-5,9	5,0	1,9
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	1,8	-2,2	-2,0	-4,7	3,5	1,9
Sysselsatte personer	1,6	-1,3	0,2	-2,7	0,0	0,7
Arbeidsstyrke ²	1,0	0,4	0,0	-0,8	0,7	0,4
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,7	4,6	3,5	4,6	5,3	5,0
Priser og lønninger						
Årslønn	3,5	3,1
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,2	1,3	0,1	0,4	0,6	0,1
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,2	3,0	0,9	1,1	1,0	0,1
Eksportpriser tradisjonelle varer	0,7	-3,5	0,4	-4,3	-4,1	0,9
Importpriser tradisjonelle varer	2,5	4,1	1,3	3,4	-2,2	-0,1
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner ⁴	102	66	45	-3	14	9
MEMO (justerte nivåttall)						
Norges Banks styringsrente (nivå)	1,1	0,4	1,3	0,1	0,0	0,0
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁵	0,8	0,6	3,3	2,7	2,1	2,1
Råoljepris i kroner ⁶	564	407	484	336	396	408
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	107,6	114,9	114,1	118,5	113,3	114,1
NOK per euro	9,85	10,72	10,47	11,01	10,67	10,76

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

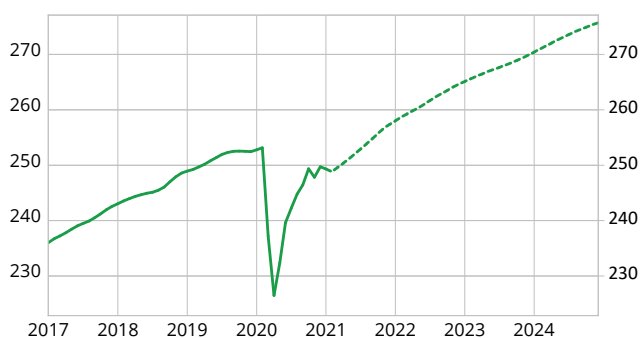
⁵ Gjennomsnitt for perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Figur 2.1. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge

Sesongjustert og glattet, mrd 2018-kr, måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå

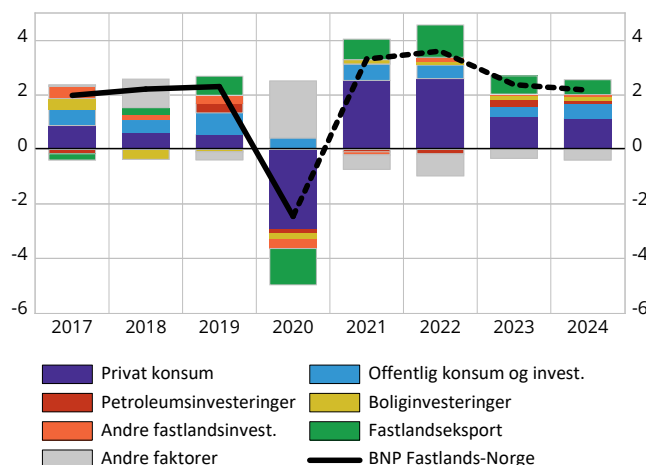
nalt. I januar 2021 var aktivitetsnivået 1,5 prosent lavere enn i februar 2020.¹ I starten av mars i år har i overkant av 7 prosent av befolkningen fått minst én vaksinedose. Ifølge Folkehelseinstituttet vil vaksineringen øke betydelig i månedene framover og trolig kan lettelser i smitteverntiltakene gis når risikogrupperne er vaksinert, sannsynligvis i løpet av mai. I våre prognoser legges det til grunn at aktiviteten øker markert i sommer, etter at store deler av befolkningen er vaksinert og smittetrykket har avtatt.

Finanspolitikken har bidratt til å redusere de negative konsekvensene av pandemien på norsk økonomi. Stortinget vedtok i 2020 en rekke økonomiske tiltak og midlertidige endringer i regelverk som kompenserer for inntektsbortfall i husholdninger og virksomheter. Disse tiltakene har økt utgiftene over statsbudsjettet betydelig. Samlet beløp de koronarelaterte økonomiske tiltakene i 2020 seg til hele 131 milliarder kroner. Ifølge handlingsregelen skal bruken av oljeinntekter over tid utgjøre 3 prosent av oljefondet, men det skal også legges stor vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet, slik det er gjort i 2020. Det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) for 2020 er i nysaldering av 2020-budsjettet anslått til 392,5 milliarder kroner. Dette tilsvarer rundt 3,9 prosent av oljefondets markedsverdi ved inngangen til året. For 2021 er det vedtatt eller foreslått koronatiltak som beløper seg til 65,3 milliarder kroner. Med disse tiltakene blir budsjettbalansen, målt ved SOBU som andel av oljefondet, 3,3 prosent. I 2022

¹ Tallene som presenteres i kapittel 2 er fra foreløpig nasjonalregnskap 2020 som ble publisert 12. februar 2021. Månedlig nasjonalregnskap for januar 2021 ble publisert 9. mars, og månedstall ble da revidert. Se omtale i boks 3.2.

Figur 2.2. Bidrag til vekst i BNP Fastlands-Norge, importjusterte

Endring fra året før i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. (Metoden som brukes er dokumentert i Konjunkturtendensene 2019/1 boks 2.4). Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

Fastlandseksport er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, naturgass og frakttjenester i utenriks sjøfart.

Andre faktorer inkluderer lagerendring og statistiske avvik.

og 2023 venter vi at budsjettbalansen reduseres til om lag 3 prosent av fondet.

Husholdningenes konsummønster endret seg betydelig under koronapandemien. Særlig tjenestekonsumet ble kraftig redusert, mens mesteparten av varekonsumet tok seg raskt inn etter et fall ved pandemiens utbrudd og vokste sterkt gjennom fjorårets tre siste kvartaler. Samlet konsum falt likevel hele 7,6 prosent som årsgjennomsnitt i fjor. Dette er den største nedgangen i konsumet siden tidsserien startet i 1970, og historiske tall tyder på at vi ikke har sett tilsvarende endringer etter andre verdenskrig. Framover ventes det ytterligere vekst i tjenestekonsumet i takt med at smitteverntiltakene lettes på. Det er likevel først mot slutten av 2021 eller i begynnelsen av 2022 at samlet konsum ventes å være tilbake på nivået fra før koronakrisen rammet norsk økonomi. Med utsikter til vekst i disponible realinntekter og realboligpriser, og dermed også i realformuen, anslås konsumet å vokse med rundt 3 prosent som årlig gjennomsnitt de siste to årene av prognoseperioden.

Fallet i petroleumsinvesteringene vil etter hvert snu til oppgang. I 2020 falt petroleumsinvesteringene samlet med 4,2 prosent. Oljeselskapene melder

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og importjusterte bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
BNP Fastlands-Norge	2,0	2,2	2,3	-2,5	3,3	3,6	2,4	2,2
hvorav bidrag fra:								
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,9	0,6	0,5	-2,9	2,5	2,6	1,2	1,1
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,6	0,5	0,8	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6
Oljeinvesteringer	-0,2	0,0	0,3	-0,1	-0,1	-0,2	0,3	0,1
Boliginvesteringer	0,4	-0,4	-0,1	-0,2	0,2	0,1	0,2	0,1
Andre fastlandsinvesteringer	0,5	0,2	0,3	-0,3	-0,1	0,1	0,0	0,1
Fastlandseksport ¹	-0,2	0,3	0,7	-1,3	0,8	1,2	0,7	0,5
Andre faktorer ¹	0,1	1,1	-0,3	2,1	-0,5	-0,8	-0,3	-0,4

¹ Se forklaring under figur 2.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

om lavere investeringsaktivitet også i 2021, men nedgangen er nå mye mindre enn tidligere rapportert. I tillegg blir nye planer for utbygging og drift (PUD) levert, som ikke er inkludert i tallene fra oljeselskapene. Vi anslår at investeringene faller med rundt 3 prosent i år og 6 prosent til neste år. Skattetilpakspakken Stortinget vedtok i juni i fjor bidrar trolig til økt aktivitet i årene deretter. I 2023 ventes petroleumsinvesteringene å stige med rundt 10 prosent. I dette året ventes den samlede etterspørselen fra petroleumsinvesteringene rettet mot fastlandet å løfte veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,3 prosentpoeng (se tabell 2.2). Med dette bildet vil investeringsnivået i 2024 være om lag på linje med nivået fra før koronakrisen traff norsk økonomi, men fremdeles mer enn 20 prosent lavere enn investeringstoppen i 2013. I tråd med markedsforsventninger legger vi til grunn at oljeprisen gradvis reduseres fra dagens nivå på rundt 68 dollar til rundt 57 dollar mot slutten av 2024.

Det ligger an til en moderat utvikling i næringsinvesteringene. Investeringsutviklingen gjennom fjoråret var sterkt preget av usikkerheten som følger av koronapandemien, både her hjemme og hos våre handelspartnere. Flere virksomheter reduserte sine investeringsplaner og investeringene falt mye gjennom begynnelsen av 2020. Virksomhetene i både industri og kraftforsyning melder om reduserte investeringer også i år. Tjenestenæringene har blitt særlig rammet av koronapandemien. Virksomhetenes investeringsvilje har blitt preget av stor usikkerhet om de økonomiske utsiktene og manglende finansiering på grunn av dårlig likviditet, spesielt innenfor næringer som reiseliv og kultur. Samlet sett anslår vi at næringsinvesteringene vil falle med rundt 2 prosent i år. I takt med innhentingen etter koronapandemien vil investeringene stige i årene deretter. Ifølge våre beregninger

vil investeringsveksten bli om lag 3 prosent i 2022, og noe lavere enn dette i årene 2023 og 2024.

Boligprisveksten har gjennomgående vært høy de siste 10 månedene. Fra april 2020 til februar i år har boligprisene steget med 11 prosent, ifølge Eiendom Norges boligprisstatistikk. At styringsrenta ble redusert til 0 prosent i fjor, kombinert med sentralbankens signaler om at renta skulle forbli på dette lave nivået lenge, har trolig bidratt til den kraftige prisøkningen. Den rekordhøye sparegraden med tilhørende likviditet kan også ha medvirket til høyere boligprisvekst de siste månedene. Vi anslår at boligprisene vil stige rundt 9 prosent som årsgjennomsnitt i 2021, men det er stor usikkerhet rundt boligprisveksten framover. Det er utviklingen i inntekt, gjeld, befolkning, samt tilbudet av boliger og realrente, som i stor grad bestemmer boligprisutviklingen. I tillegg spiller reguleringer gjennom boliglånsforskriften en avgjørende rolle. En moderat økning i boliglånsrentene litt fram i tid vil trolig dempe boligprisveksten, men ikke mer enn at boligprisene fortsetter å øke i alle årene i prognoseperioden. De høye boligprisene gjør boligbygging mer lønnsomt. Etter å ha falt i flere år ventes boliginvesteringene å øke fram mot 2024, med 2 til 4 prosent i året. Med denne utviklingen vil nivået på boliginvesteringene i 2024 være omtrent på linje med toppnivået fra 2017.

Norges Bank møtte krisen med rentekutt. I mars i fjor ble styringsrenta kuttet fra 1,5 til 0,25 prosent i to trinn og i mai ble den satt til 0 prosent. I forbindelse med det siste rentekuttet signaliserte sentralbanken uendret rente i flere år framover. Norges Bank står nå overfor vanskelige valg. På den ene siden taler aktivitetsutviklingen for at renta holdes på dagens nivå en god stund til. På den andre siden medfører det lave rentenivået økte boligpriser som

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2020-2024. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regn- skap 2020	Prognoser										
		2021			2022			2023			2024	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB
Realøkonomi												
Konsum i husholdninger mm.	-7,6	6,9	5,9	7,8	6,9	7,5	..	3,1	3,1	..	2,9	..
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	2,1	3,4	1,1	1,7	0,2	..	1,2	0,2	..	2,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,9	-0,2	..	1,0	0,8	3,1	2,2	..
Utvinning og rørtransport	-4,9	-3,0	-6,0	-11,5	-6,0	-4,0	..	10,0	10,0	..	4,0	..
Næringer	-6,3	-2,2	-6,3	5,4	2,8	5,4	..	0,7	4,3	..	1,9	..
Bolig	-4,0	3,2	4,7	4,9	2,9	3,8	..	3,7	2,3	..	2,4	..
Offentlig forvaltning	-0,3	1,1	..	1,1	1,1	1,1	1,1	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	-4,2	4,0	3,7	5,7	4,4	4,5	..	2,3	2,2	..	2,4	..
Eksport	-0,9	3,3	..	4,3	6,7	4,1	2,1	..
Tradisjonelle varer ²	-2,3	4,8	3,8	3,5	3,6	5,6	..	2,7	3,6	..	2,2	..
Råolje og naturgass	9,5	2,6	..	6,3	5,8	4,1	0,9	..
Import	-12,2	5,0	5,1	4,7	6,9	7,9	..	4,1	4,8	..	3,5	..
Bruttonasjonalprodukt	-0,8	3,0	4,0	4,5	3,9	3,1	..	2,6	1,6	..	1,9	..
Fastlands-Norge	-2,5	3,3	3,7	4,4	3,6	3,1	..	2,4	1,5	..	2,2	..
Arbeidsmarked												
Sysselsatte personer	-1,3	0,9	0,3	0,6	1,2	1,8	..	1,0	0,9	..	1,1	..
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,6	4,5	3,5	4,4	4,2	3,6	..	4,0	3,8	..
Priser og lønninger												
Årslønn	3,1	2,6	2,0	2,2	3,1	2,3	..	3,3	2,8	..	3,5	..
Konsumprisindeksen (KPI)	1,3	2,7	2,2	3,5	1,8	2,0	..	1,9	1,7	..	2,1	..
KPI-JAE ³	3,0	2,1	2,1	2,2	1,7	1,4	..	2,0	1,5	..	1,9	..
Boligpris ⁴	3,9	9,2	3,3	..	3,5	3,4	..	2,8	2,5	..
Utenriksøkonomi												
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁵	66	329	..	125	416	450	421	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	1,9	8,6	..	3,4	10,2	10,5	9,5	..
MEMO:												
Pengemarkedsrente (nivå)	2,8	0,5	..	0,4	1,1	1,6	1,8	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁶	407	558	..	424	528	503	488	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	6,7	-5,5	-2,8	-2,4	-0,2	-0,6	..	0,0	-0,4	..	0,0	..

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer og tjenester fra Fastlands-Norge. Finansdepartementet gir anslag for varer utenom olje og gass.

³ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).

⁴ Norges Bank gir anslag på boligprisindeksen publisert av Eiendom Norge.

⁵ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.

⁷ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, Meld.St.1. (2020-2021) (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2020 (NB).

igjen kan gi grobunn for finansielle sårbarheter og ubalanser. Vi legger til grunn at styringsrenta heves til 0,25 prosent i løpet av siste halvdel av 2021 og at den deretter gradvis økes til mer normale nivåer. Ved utgangen av 2024 ventes styringsrenta å være 1,5 prosent. Denne renteøkningen er litt større enn hva som forventes internasjonalt.

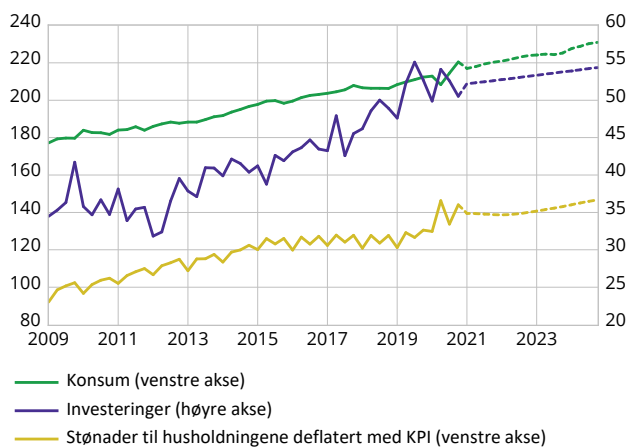
Krona svekket seg kraftig de tre første ukene av mars i fjor og Norges Bank grep inn med støttekjøp av krona. Det meste av svekkelsen er siden rever-

sert, men likevel er krona svak sett i et historisk perspektiv. I begynnelsen av mars i år kostet en euro 10,2 kroner, mens den i noen dager i mars for et år siden kostet i overkant av 12 kroner. Vi legger til grunn at krona holder nivået fra begynnelsen av mars i år ut prognoseperioden.

Den underliggende inflasjonen ser ut til å avta. I fjor var den underliggende inflasjonen på 3,0 prosent målt ved KPI-JAE, og gikk dermed opp med 0,8 prosentpoeng fra 2019. Svekkelsen av krona og

Figur 2.3. Offentlig forvaltning

Sesongjustert, mrd 2018-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

påfølgende prisoppgang på importerte varer bidro til økningen. I år vil derimot styrkingen av krona gjennom store deler av fjoråret bidra til at veksten i KPI-JAE reduseres ned mot inflasjonsmålet på 2 prosent. Moderat lønnsvekst og økt produktivitetsvekst vil også bidra til dette. Våre beregninger viser at veksten i KPI blir 2,7 prosent i år. Mens avgifts- endringer ventes å redusere KPI-veksten med rundt 0,4 prosentpoeng, vil stigende energipriser trolig trekke inflasjonen opp med rundt 1,0 prosentpoeng. I årene fram mot 2024 ventes inflasjonen målt ved både KPI og KPI-JAE å ligge rundt 2,0 prosent.

Reallønna blir trolig om lag uendret i år. I de siste årene har den nominelle årslønnsveksten vært tiltakende, fra 1,7 prosent i 2016 til 3,5 prosent i 2019. I kriseåret 2020 ble årslønnsveksten overraskende høy, 3,1 prosent, noe som må sees i sammenheng med høy lønnsvekst i 4. kvartal og strukturelle endringer som følge av pandemien (se boks 2.4). I år ventes årslønnsveksten å bli rundt 2,6 prosent, men med om lag tilsvarende nivå på inflasjonen blir da trolig reallønna uendret. I 2023 og 2024 ventes reallønnsveksten å ta seg opp til i overkant av 1 prosent, i takt med innhenting i norsk og internasjonal økonomi. Med denne utviklingen vil lønnsandelen i industrien i 2024 være om lag på nivå med gjennomsnittet for de siste 40 årene.

Arbeidsledigheten har ligget på et meget høyt nivå de siste månedene. Målt ved Arbeidskraftsundersøkelsen var arbeidsledigheten 4,8 prosent i 4. kvartal 2020. Det er de næringene som har

vært direkte berørt av smitteverntiltakene som i størst grad har opplevd fall i sysselsettingen. Dette gjelder overnatting og servering samt kultur, underholdning og annen tjenesteyting. Selv om ledigheten trolig ikke reduseres mye de neste månedene, venter vi at situasjonen i arbeidsmarkedet bedres når den økonomiske aktiviteten tar seg opp etter sommeren i 2021. De fleste av de permitterte vil kunne komme tilbake til sine tidligere jobber, noe som gjerne i mindre grad er tilfelle for de som ble ledige i andre sterke nedgangskonjunkturer. Ifølge våre beregninger vil arbeidsledigheten bli 4,5 prosent i 2021, for deretter å reduseres til i underkant av 4 prosent i 2024. Til sammenlikning har arbeidsledigheten vært 3,7 prosent i gjennomsnitt så langt på 2000-tallet. Andelen sysselsatte av befolkningen ventes å øke fra dagens nivå på rundt 66,5 prosent til i overkant av 68 prosent i 2024.

Smittebølgen denne vinteren har på nytt medført at mye av den økonomiske aktiviteten er sterkt redusert. Det er likevel lyspunkt i sikte. Trolig er en stor andel av befolkningen vaksinert før sommeren og mange smitteverntiltak vil da kunne lettes på. Den økonomiske aktiviteten vil i så fall ta seg markert opp fra sommeren. Etervirkningene av smitteverntiltakene vil likevel prege norsk økonomi i lang tid framover og det er først mot slutten av prognoseperioden at arbeidsledigheten er tilbake på det vi regner som et mer normalt nivå.

Det er stor usikkerhet rundt den videre konjunktur- utviklingen. Vi har lagt til grunn at mange tiltak kan lettes fra sommeren, men dette fordrer at vaksineringsprogrammet lykkes med å holde koronasmitten i sjakk, også for muterte varianter av viruset. I tillegg er det usikkerhet knyttet til i hvilken grad befolkningen i praksis vil fortsette å følge de inngripende smitteverntiltakene. Hvis det blir behov for å opprettholde de inngripende tiltakene utover sommeren i år, vil det økonomiske tilbakeslaget vare lenger enn det våre beregninger nå viser.

2.1. Fortsatt høy oljepengebruk

Konsumet i statsforvaltningen steg med 2,8 prosent i 2020. Veksten ble trukket ned av lavere aktivitet i helsesektoren i 2. kvartal som følge av reduksjon i behandling av pasienter med andre sykdommer enn covid-19. På den annen side trakk omklassifisering av NRK-lisensen konsumet opp. Konsumet i kommuneforvaltningen steg 0,8 prosent i 2020. Perioden da barnehager og skoler

var stengt trakk det kommunale konsumet ned. Investeringene i offentlig forvaltning falt med 0,3 prosent i 2020. Investeringer i staten falt med 0,4 prosent, hovedsakelig trukket ned av noe lavere investeringer i offentlig administrasjon. Investeringene i kommunene og fylkeskommunene var på samme nivå som i 2019. Utviklingen i 2020 ble trukket ned av reduserte investeringer i veier. En rekke avgiftsendringer er innført for 2021. Detaljer presenteres i avsnitt 2.11. I prognosebanen antas det at øvrige avgifter inflasjonsjusteres, samt uendrete skattesatser og lønnsjusterte beløpsgrenser.

Siste del av 2020 samt første del av 2021 var preget av den andre smittebølgen i Norge. De nasjonale smitteverntiltakene ble forsterket i starten av 2021, og det ble innført strengere regler ved innreise for å stoppe spredningen av muterte virusvarianter som er påvist i flere kommuner. Disse kommunene ble stengt ned for å slå ned utbruddene. Kompensasjonsordningen for bedrifter ble 6. januar foreslått forlenget til ut april 2021. Deretter foreslo regjeringen 29. januar å øke støttenivået til 85 prosent av faste uunngåelige kostnader, samt å forlenge støtten til ut juni. Permitteringsordningen ble foreslått forlenget til 1. juli, mens opposisjonen har foreslått å forlenge ordningen til 1. oktober. Hensikten med ordningene er å dempe inntektstap for dem som rammes, samt å forhindre langvarige negative virkninger på økonomien.

I Prop. 79 S (2020-2021), 29 januar 2021, la regjeringen fram tiltak på til sammen 16,3 milliarder kroner. Tiltakene kom på toppen av budsjettet for 2021 som allerede inneholdt omfattende økonomiske tiltak i møte med pandemien. Med disse tiltakene ble bruken av oljepenger, målt ved det strukturelle oljekorrigerte underskuddet, anslått til om lag 363 milliarder kroner i 2021, som var nesten 50 milliarder kroner mer enn i forslaget til statsbudsjett i oktober i fjor. Underskuddet tilsvarer 3,3 prosent av Statens pensjonsfond utland ved inngangen til året. I årene 2022 og 2023 ventes det at oljepengebruken, målt ved det strukturelle oljekorrigerte underskuddet som andel av oljefondet, reduseres til om lag 3 prosent.

Erfaringene med pandemien så langt viser at smitteutbrudd påvirker atferd og smitteverntiltak, som igjen utløser støtteordninger til husholdninger og bedrifter, som så øker budsjettunderskuddet. Usikkerhet forbundet med nye virusvarianter og

Tabell 2.4. Koronatiltak for 2021 som er vedtatt eller foreslått. Milliarder kroner

	Bevilgning 2021
Tiltak overfor bedrifter	27,5
Generell kompensasjonsordning	10,1
Luftfart	5,9
Kultur, idrett og frivillighet	3,1
Reiseliv	1,7
Maritim sektor	0,6
Folketrygden	1,9
Omstilling næringsliv	1,9
Andre tiltak	2,2
Tiltak for husholdninger	10,7
Folketrygden	4,1
Utdanning og kompetanse	5,6
Inkludering og integrering	0,4
Sårbare grupper	0,5
Annet til husholdninger	0,1
Kritiske samfunnsoppgaver	27,1
Kommunesektoren	11,8
Helsesektoren	11,7
Kollektivtransport	0,9
Annet til kritiske samfunnsoppgaver	2,6
Sum økonomiske tiltak	65,3

Kilde: Prop. 79 S (2020-2021), publisert 29. januar.

vaksinering skaper derfor usikkerhet om budsjettunderskuddet for 2021. Erfaringer fra siste kvartal 2020 og så langt i 2021 indikerer imidlertid at viruset kan holdes i sjakk med sosial distansering og lokale nedstengninger. Erfaringer med vaksinering i land med en høy andel vaksinerte er dessuten meget gode (se boks 1.1), og Norge har sikret seg omfattende leveranser av vaksinedoser fra Pfizer, AstraZeneca og Moderna. I prognosene legger vi til grunn at de økonomiske tiltakene vedvarer til sommeren 2021. Vedtatte og foreslåtte tiltak i Prop. 79 S (2020-2021) gir derfor et godt bilde av tiltak i vår prognosebane, se tabell 2.4.

Det antas at aktivitetsveksten i offentlig forvaltning normaliseres gjennom prognosebanen. Vi anslår en vekst i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning i 2021 på henholdsvis 2,1 og 1,1 prosent. Vekstanslagene for perioden 2022-2024 er basert på en videreføring av tidligere anslag. Stønader antas å øke reelt med 0,4 prosent i 2021. Arbeidsmarkedsrelaterte stønader avtar gradvis, mens utbetaling av pensjoner øker på lang sikt.

2.2. Gradvise renteøkninger i vente

I løpet av mindre enn to måneder på våren 2020 satte Norges Bank ned styringsrenta med til sammen 1,5 prosentpoeng til 0 prosent. Penge-markedsrenta fulgte styringsrenta og var nede i rundt 0,25 prosent på det laveste høsten 2020. Deretter har pengemarkedsrenta økt noe, og er ved utgangen av februar i år om lag 0,45 prosent. Innskudds- og utlånsrentene er også rekordlave. Ved utgangen av 2020 var gjennomsnittlig rammelånsrente med sikkerhet i bolig på 2,06 prosent, mens gjennomsnittlig innskuddsrente var på 0,41 prosent.

Krona svekket seg kraftig i mars 2020. Denne svekkelsen er siden reversert, og målt ved den importveide kronkursen er krona om lag like mye

verdt ved inngangen til 2021 som den var ett år tidligere. Ved utgangen av februar i år kostet en euro 10,40, det samme som ett år tidligere. I samme periode har dollaren svekket seg, fra om lag 9,50 kroner per dollar ved utgangen av februar 2020 til 8,60 kroner per dollar ett år senere. I begynnelsen av mars har krona styrket seg ytterligere mot euro og i prognosene har vi videreført de sist observerte eurokursen på om lag 10,20.

I forbindelse med det siste rentekuttet, i mai 2020, signaliserte Norges Bank uendret rente i flere år framover. I de etterfølgende utgavene av Pengepolitisk rapport, den siste fra desember 2020, så Norges Bank for seg en forsiktig renteoppgang fra første halvår 2022. På rentemøtet i januar i år skriver Norges Banks komité for pengepolitikk og

Boks 2.1. Importveid kronkurs og industriens effektive kronkurs

Om lag 60 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Tradisjonelle varer innebærer eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer. Kronkursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronas internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronkurs, også kjent som konkurransekursindeksen (KKI), og importveid kronkurs (I44).

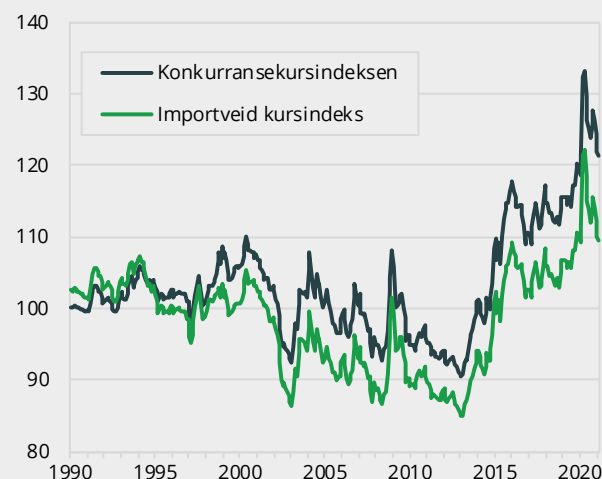
Industriens effektive kronkurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronkursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående var betydelig svakere på 1990-tallet enn fra tidlig på 2000-tallet og fram til 2013. Tidlig i 2013 var krona rekordsterk, men svekket seg deretter markert, blant annet som følge av nedgangen i oljenæringen. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar 2013 rundt 20 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronkursen, mens den ifølge industriens effektive kronkurs bare var 13 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for noe ulike formål. Vektene i konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet og ikke bare være relevant for hjemmemarkedet og norske priser. Den

ulike utviklingen skyldes at krona styrket seg mer mot land Norge importerer mye fra enn mot land Norge eksporterer mye til. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurransevne isolert sett ble svekket av valutakursene. Denne utviklingen var særlig markert fra 1993 til 2004.

De siste årene har de to indeksene likevel gitt et noenlunde likt bilde på utviklingen i krona. Fra januar 2013 til april 2020 har valutaene som er med i den importerte valutakursindeksen styrket seg med 44 prosent, noe som tilsvarer en svekking av krona på 30 prosent. Målt ved industriens effektive kronkurs svekket krone seg litt mer i samme periode, og med nær 32 prosent. Fra april 2020 til februar 2021 har krona styrket seg med 11 prosent målt med den importveide kronkursen og 10 prosent målt med konkurransekursindeksen.

Valutakurser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

finansiell stabilitet at usikkerheten tilsier «at renten holdes i ro til det er klare tegn til at forholdene i økonomien normaliseres».

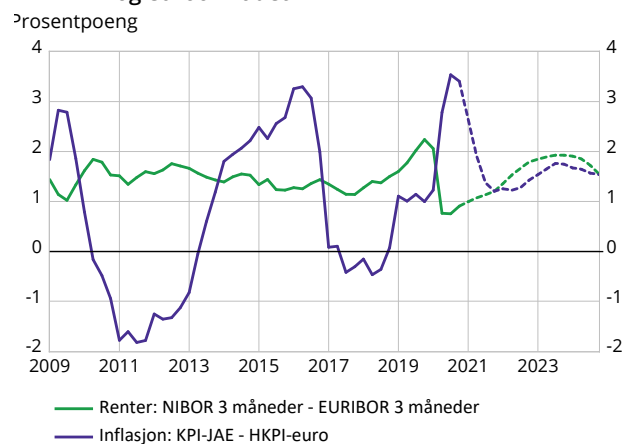
I tidligere prognoser har vi sett for oss en renteøkning i midten av dette året. Vi har da lagt til grunn en BNP-vekst i år på om lag samme nivå som Norges Bank så for seg, mens vi har hatt et mer optimistisk syn på sysselsettingsveksten for i år. Hvis store deler av den voksne befolkningen blir vaksinert i løpet av sommeren, det er klare tegn til oppsving i den økonomiske aktiviteten og de fleste av de permitterte kommer raskt tilbake i jobb, kan dette føre til at Norges Bank setter opp styringsrenta allerede på rentemøtet i slutten av september. Men vaksineringen kan ta lengre tid og nye virusmutanter kan gi en mer gradvis normalisering av økonomien, noe som kan tilsa en senere renteøkning. Vi tror likevel det kommer en renteøkning i år, og senest på rentemøtet i desember. I 2022 har vi lagt til grunn ytterligere 3 økninger slik at styringsrenta blir 1,0 prosent ved utgangen av 2022. Renteøkningene fortsetter trolig de neste årene og styringsrenta kommer opp i 1,5 prosent ved utgangen av 2024.

2.3. Konsumet tar seg videre opp

Veksten i disponibel realinntekt samlet for husholdninger og ideelle organisasjoner er i inntekts- og kapitalregnskapet anslått til 1,7 prosent i 2020. Til sammenlikning var gjennomsnittlig årlig vekst rundt 2,7 prosent i tiårsperioden fra 2010 til 2019. Dersom vi holder utbetalinger av aksjeutbytte utenfor, som falt kraftig gjennom fjoråret, var veksten i disponibel realinntekt 3,3 prosent.

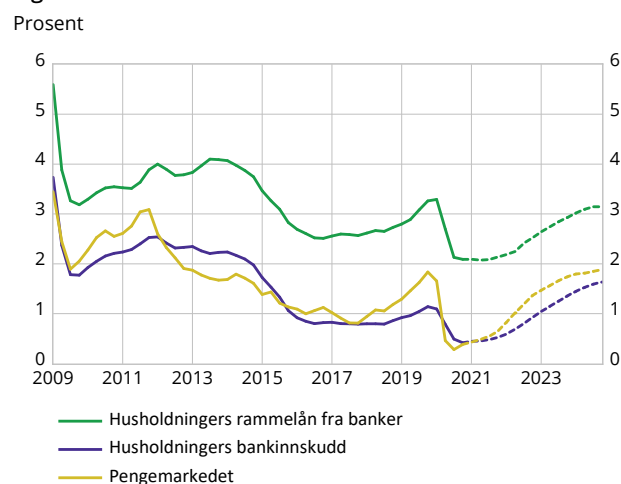
Som følge av koronapandemien opplevde husholdningene store endringer i sammensetningen av sine inntekter og utgifter. Lønnsinntektene, som er den viktigste inntektskilden for husholdningene, ga med unntak av 2016 store positive vekstbidrag til disponibel realinntekt i tiårsperioden før 2020. I fjor var imidlertid bidraget fra lønnsinntektene negativt ettersom sysselsettingen falt kraftig med smitteverntiltakene og den tidvise nedstengningen av deler av næringslivet. Vekstbidraget fra offentlige stønader var derimot nær 3 prosentpoeng som følge av rekordstore utbetalinger til et stort antall permitterte og ledige arbeidstakere. Vi må tilbake til 2009 for å finne et vekstbidrag fra offentlige stønader på over 2 prosentpoeng. Også netto renteutgifter, med rekordlave utlånsrenter

Figur 2.4. Rente- og inflasjonsforskjell mellom Norge og euroområdet

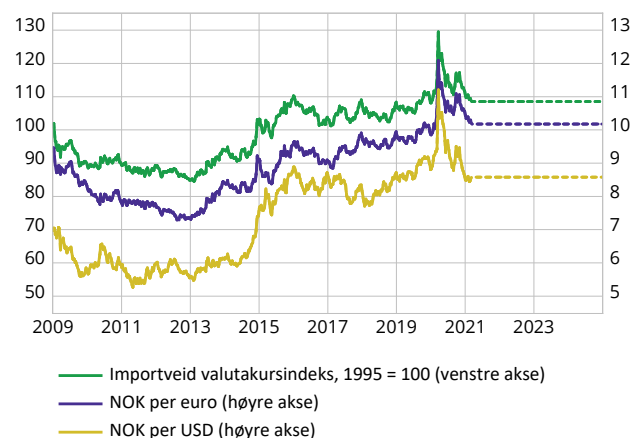
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

Figur 2.5. Norske renter

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

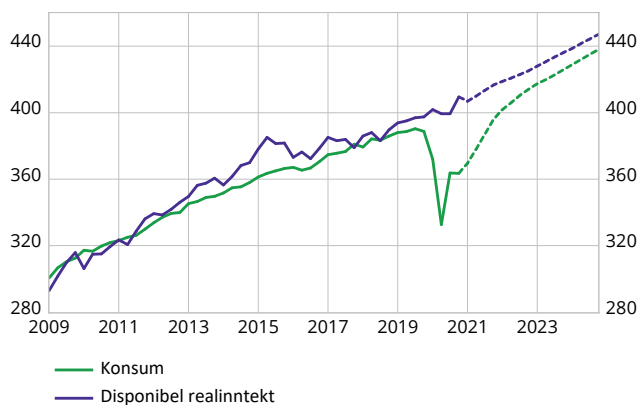
Figur 2.6. Valutakurser

Kilde: Norges Bank

Figur 2.7. Inntekt og konsum i husholdninger mv.

Sesongjustert, mrd 2018-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i kjølvannet av en styringsrente på null, ga et klart positivt bidrag til realinntektsveksten i fjor etter små vekstbidrag gjennom de tre foregående årene. Rentebelastningen til husholdningene, det vil si renteutgifter sett i forhold til disponibel inntekt, falt dermed fra 5,5 prosent i 2019 til 4,7 prosent i 2020.

Konsummønsteret til husholdninger og ideelle organisasjoner endret seg også betydelig under koronapandemien. Smitteverntiltakene, og frykt for smitte, la begrensninger på hva som kunne konsumeres av varer og tjenester gjennom 2020. Særlig tjenestekonsumet ble hardt rammet ettersom flere tjenestenæringer, deriblant næringene for fritidstjenester, passasjertransport og hotell- og restauranttjenester, måtte stenge eller innskrenke driften gjennom deler av året for å redusere smitterisiko. Også utenlandsreiser ble innskrenket og grensehandelen nærmest opphørte i fjor. Mens varekonsumet tok seg raskt inn etter et fall ved pandemiens utbrudd og vokste sterkt gjennom fjorårets tre siste kvartaler, falt tjenestekonsumet vesentlig mer gjennom første halvår enn det hentet seg inn gjennom andre halvår. Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap vokste varekonsumet med 5,5 prosent som årsgjennomsnitt i fjor, mens tjenestekonsumet falt med nesten 12 prosent. Denne utviklingen i vare- og tjenestekonsumet, sammen med at nordmenns konsum i utlandet falt, ga et fall i samlet konsum på hele 7,6 prosent som årsgjennomsnitt i fjor. Dette er den største nedgangen i samlet konsum siden tidsserien for denne makroøkonomiske størrelsen startet i nasjonalregnskapet i 1970, og historiske tall tyder på at vi ikke har sett tilsvarende endringer etter andre verdenskrig.

Siden samlede inntekter holdt seg godt oppe og konsumet falt kraftig under koronapandemien økte spareraten, målt ved sparing som andel av disponibel inntekt inklusive utbetalinger av aksjeutbytte, fra 7,6 prosent i 2019 til 15,5 prosent i 2020. Så høy årlig sparerate er ikke tidligere målt i inntekts- og kapitalregnskapet. Spareraten justert for utbetalinger av aksjeutbytte økte på sin side fra 2,9 prosent til 12,5 prosent i samme periode.

I våre prognoser for årene 2021 til 2024 ser vi for oss at veksten i disponibel realinntekt eksklusive utbetalinger av utbytte vil ligge rundt 2,5 prosent, altså noe lavere enn i fjor. Lønnsinntektene vil nominelt sett ta seg opp i takt med en gradvis normalisering av norsk økonomi og igjen gi store positive vekstbidrag til disponibel realinntekt. Offentlige stønader vil derimot gi langt mer beskjedne vekstbidrag i tiden framover når permitteringsordningene etter hvert faller bort og arbeidsledigheten kommer ned mot et mer normalt nivå på rundt 4 prosent. Også netto renteutgifter vil dempe realinntektsveksten i årene 2022-2024 når lånerentene som husholdningene står overfor stiger i takt med økende styringsrenter. Nivået på rentebelastningen til husholdningene vil derfor komme opp mot 6 prosent i slutten av prognoseperioden. Dette er om lag ett halvt prosentpoeng høyere enn gjennomsnittlig årlig nivå på rentebelastningen i perioden fra 2010 til 2019.

Vi legger til grunn, som i vår forrige konjunkturrapport, at samlet konsum mot slutten av 2021 eller i begynnelsen av 2022 er på samme nivå som før koronakrisen som følge av vaksinerings av befolkningen, gradvis gjenåpning av næringslivet og oppdemmet etterspørsel hos husholdningene. Med utsikter til vekst i disponible realinntekter og realboligpriser, og dermed også i realformuen, anslås konsumet å vokse med vel 4 prosent som årlig gjennomsnitt de siste tre årene av prognoseperioden.

Med våre anslag på inntekts- og konsumutviklingen vil spareraten falle til rundt 12 prosent som årsgjennomsnitt i år, og videre til rundt 8,5 prosent i 2024, som vil være om lag 1,5 prosentpoeng høyere enn den gjennomsnittlige spareraten for årene 2010 til 2019. Spareraten justert for utbetalinger av aksjeutbytte vil på sin side falle til rundt 5 prosent mot slutten av prognoseperioden.

2.4. Sterk boligprisvekst

Ifølge Statistisk sentralbyrås sesongjusterte prisindeks steg boligprisene med 2,7 prosent i 4. kvartal i fjor, etter en tilsvarende sterk vekst også i 3. kvartal. Til tross for at store deler av fjoråret ble preget av koronapandemien steg prisene for året under ett med 3,9 prosent fra 2019.

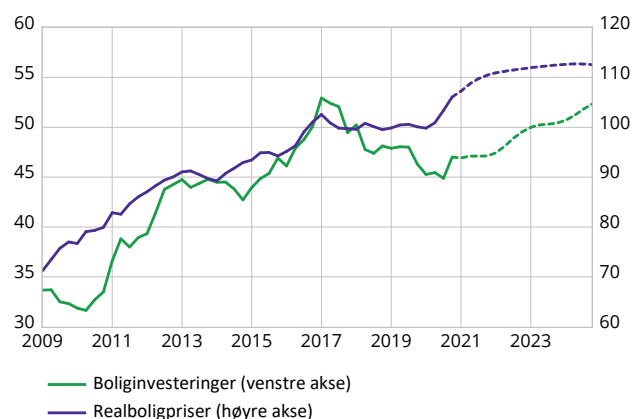
Den månedlige prisstatistikken fra Eiendom Norge bekrefter den sterke boligprisveksten: Boligprisene falt noe i mars i fjor, men i perioden fra mai i fjor til februar i år har månedsveksten i gjennomsnitt vært på 1,1 prosent, noe som tilsvarer en underliggende årsvekst nær 14 prosent. Månedsveksten i januar i år var riktignok noe under dette, mens veksten i februar var på hele 1,3 prosent. I Oslo har prisveksten vært enda sterkere. Den kraftige boligprisveksten tyder på at de lave boliglånsrentene i stor grad dominerer over andre forhold, som en moderat inntektsvekst og en svak befolkningsvekst. Den rekordhøye og delvis tvungne sparingen som følge av pandemien kan også ha bidratt til å stimulere boligprisene.

Aktiviteten i boligmarkedet, målt ved antall solgte brukte boliger, var dessuten uvanlig høy gjennom andre halvdel av fjoråret, og antall brukte boliger til salgs er nå uvanlig lavt. Dette kan trolig bidra til et fortsatt prispress framover. Parallelt med dette var salget av nye boliger svakt gjennom store deler av fjoråret. Salget tok seg imidlertid opp helt mot slutten av året. Det kan likevel virke som at deler av kjøpermassen flyttet seg fra markedet for nye boliger til markedet for brukte boliger. Dette kan ha en sammenheng med at 2020 var preget av stor økonomisk usikkerhet, noe som trolig reduserte kjøpernes vilje til å binde seg til kontrakter med lang tid til ferdigstillelse. Det kan også ha en sammenheng med et begrenset tilbud av nye boliger.

Boliginvesteringene steg, ifølge nasjonalregnskapet, med nesten 5 prosent i 4. kvartal, etter fall i både 1. og 3. kvartal, og en svak positiv vekst i 2. kvartal. Utviklingen i salget av nye boliger mot slutten av fjoråret, og løpende tall for igangsatte boliger, indikerer at boliginvesteringene kan være i ferd med å løfte seg videre i tiden framover. Den høye boligprisveksten gjør dessuten boligbygging mer lønnsomt. Våre beregninger viser nå at boliginvesteringene vil stige med rundt 3 prosent som årsgjennomsnitt i år, og med om lag det samme i

Figur 2.8. Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2018-kr, kvartal
Høyre akse: indeks, 2018 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

årene deretter. Med denne utviklingen vil nivået på boliginvesteringene i 2024 være omtrent på linje med toppnivået fra 2017.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til utviklingen i boligprisene framover. I vår makroøkonomiske modell, KVARTS, er det en gjensidig påvirkning mellom boligprisene og tilbudet av boliger. Høyere boliginvesteringer fører til høyere vekst i tilbudet av boliger, noe som isolert sett skal trekke boligprisveksten noe ned sammenliknet med dagens situasjon. Samtidig er det andre forhold som taler for en fortsatt sterk prisvekst. I modellen er det en gjensidig sammenheng mellom boligprisene og husholdningenes gjeldsopptak. De lave rentene stimulerer til økt låneopptak, og dermed også til boligprisvekst, og våre beregninger tilsier nå at den årlige gjeldsveksten vil være på rundt 5 prosent i prognoseperioden. En moderat økning i boliglånsrentene litt fram i tid vil kunne dempe gjeldsopptaket, men rentenivået vil likevel forbli lavt sett i et historisk perspektiv. Regjeringen vedtok dessuten å videreføre boliglånsforskriften fra i fjor, til tross for at Finanstilsynet foreslo en viss innstramning. I modellberegningen har vi derfor heller ikke lagt til grunn noen endringer i forskriften framover.

Inntektsveksten til husholdningene vil etter hvert øke i takt med innhenting. Samlet sett anslår vi at boligprisene vil stige med rundt 9 prosent i år. For årene deretter legger vi til grunn en gradvis avtakende boligprisvekst, fra om lag 4 prosent i 2022 til om lag 2 prosent i 2024.

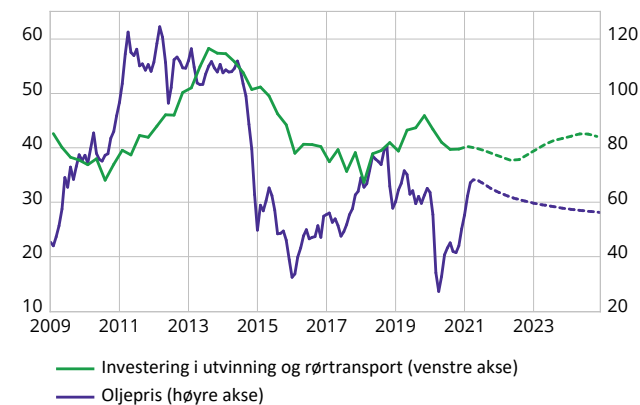
2.5. Moderat fall i petroleumsinvesteringene i år

Ifølge de siste tallene i det månedlige nasjonalregnskapet falt petroleumsinvesteringene med 4,2 prosent i 2020, målt i faste 2018-priser. Investeringene falt gjennom de første tre kvartalene mens det i 4. kvartal snudde til moderat oppgang. Nedgangen var drevet av lavere aktivitet spesielt innen leting, men også innen feltutbygging, mens høyere investeringsaktivitet innen felt i drift samt nedstengning og fjerning bidro til å bremse nedgangen. Petroleumsinvesteringene ble relativt lite påvirket av pandemien og smitteverntiltakene. Med unntak av letevirksomheten ble de aller fleste planlagte investeringene gjennomført. Dette har sammenheng med oppgangen i oljeprisen gjennom andre halvår og innføringen av midlertidige endringer i petroleums-skattesystemet som ble vedtatt av Stortinget i juni 2020. Les mer om de midlertidige skattereglene i boks 2.2.

Statistisk sentralbyrå kartlegger oljeselskaperens investeringsplaner i den kvartalsvise investeringstelingen (KIS). Den siste investeringstelingen, samlet inn i februar, indikerer et fall på 6,4 prosent i år. Siden målingen fra undersøkelsen i februar i fjor har anslaget for 2021 økt med 14 prosent. Noe av økningen skyldes overskridelser på en del utbyggingsprosjekt. Det er også levert plan for utbygging og drift (PUD) på et par prosjekter. I tillegg har anslaget for 2021 økt som følge av forskyvninger fra 2020 og framskyndelser av investeringer tidligere planlagt utført i 2022. Det er ventet at det blir levert PUD på blant annet feltene Kristin Sør, Frosk, Kobra øst/Gekko og Tommeliten Alpha i år. Det er i tillegg ventet å komme til en del prosjekter på eksisterende felt. Disse PUD-ene og feltprosjektene vil isolert sett heve investeringene i 2021 utover det som ligger inne i tellingen nå. For prosjekter der PUD er godkjent tidligere enn 12. mai 2020 vil de midlertidige skattereglene fases ut ved utgangen av 2021. Dette kan gi operatørene på norsk sokkel insentiver til å minimere investeringsforskyvninger fra 2021 til 2022. Vi anslår derfor at volumet av petroleumsinvesteringene faller med 3 prosent i år.

Investeringstelingen i februar har også førstegangsanslag for det neste året. Det nominelle anslaget for 2022 blir oppgitt til om lag 139 milliarder kroner, som er 8,9 prosent lavere enn tilsvarende anslag for 2021, gitt i februar i fjor. Som beskrevet i avsnittet over har anslaget for 2021 økt mye i

Figur 2.9. Petroleumsinvesteringer og oljepris
Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2018-kr, kvartal
Høyre akse: USD per fat

Kilde: Statistisk sentralbyrå

senere målinger. Anslaget for 2022 må derfor øke mye for å opprettholde nedgangen på 8,9 prosent, som nå indikeres. Det pleier å være klart høyere investeringer i et utbyggingsprosjekts andre år enn i dets første. Utbyggingene som påbegynnes i år vil derfor trolig ha høyere investeringer i 2022 enn i år. Det har blitt meldt om omfattende overskridelser på flere utbygginger på høsten de siste to årene som har bidratt til å heve anslagene for det påfølgende året mye. Vi legger til grunn at tilveksten i anslagene som følge av overskridelser blir noe lavere for 2022 enn det har vært for de foregående to årene. De midlertidige skattereglene ser ut til å utløse og framskynde svært mange utbyggingsprosjekter i 2022. De fleste av disse utbyggingene blir sannsynligvis besluttet utbygd sent på året. De enkelte prosjektene vil derfor generere relativt beskjedne investeringer samme år. Men siden de er så mange, anslår vi likevel at akkumulerte investeringer på disse vil være betydelige i 2022. Selv om de midlertidige skattereglene slutter å gjelde for investeringer på eldre PUD-er i slutten av 2021 vil de gunstige reglene fortsette å gjelde for merinvesteringer knyttet til eventuelle endringer eller utvidelser i PUD-en. Dette vil trolig bidra til klart høyere investeringer på felt i drift enn det som ligger inne i førstegangsanslaget for 2022. Med disse antakelsene anslår vi nå et volumfall i petroleumsinvesteringene på 6 prosent i 2022. Fallet er kraftigere enn anslått i forrige konjunkturrapport hovedsakelig fordi vårt anslag for 2021 nå er høyere.

Investeringene i utbyggingsprosjekter er vanligvis høyest i det andre og tredje året av utbyggingsfasen. De svært mange PUD-ene som ventes å bli

Boks 2.2. Oljepakke

For å opprettholde investeringsnivået på norsk sokkel vedtok Stortinget i juni 2020 en såkalt «oljepakke». Den er en midlertidig og parallell skatteordning som gjelder for alle investeringer i 2020 og 2021. Oljepakken gjelder også fram til produksjonsstart for prosjekter som blir lagt fram for godkjenning av myndighetene før 1. januar 2023 og godkjent innen 1. januar 2024 (kjent som PUD/PAD, henholdsvis Planer for utbygging og drift av petroleumsforekomst og Plan for anlegg og drift av innretninger for transport og for utnyttelse av petroleum). Ordningen vil også gjelde for investeringer knyttet til små endringer i PUD eller omfattet av søknader om fritak fra å framlegge PUD/PAD.

Normalt får oljeselskaper skattefradrag på investeringer i oljefelt og rørledninger, fordelt over seks år. I tillegg kan selskapene trekke ekstra avskrivninger på 5,2 prosent av investeringer fra det ordinære skattegrunnlaget hvert år over en fireårsperiode (20,8 prosent til sammen). Denne såkalte friinntekten er en kompensasjon for at investeringer avskrives over flere år. Dette danner særskattegrunnlaget for petroleums-selskaps- og sær-skattesatsene er på henholdsvis 22 og 56 prosent. Denne ordningen gjelder fortsatt for alle investeringer foretatt før 2020.

Skattesatsene er uendret i oljepakken. Derimot går man fra en seksårs lineær avskrivning av investeringskostnadene, til full avskrivning i investeringsåret for særskattegrunnlaget, uten at det må være mot noen inntekt. Med andre ord vil oljeselskapene motta skattefordelen øyeblikkelig. I tillegg økes friinntekten fra 20,8 prosent over fire år til 24 prosent i investeringsåret. Også den kan mottas uten inntekt å skatte mot.

Disse skattefordelene utgjør en stor andel av kontantstrømmene for oljeselskapene. Ved å framskynde skattefordelene økes nåverdien av disse investeringsrelaterte fradragene betydelig. Samtidig beholder selskapene samme andel av fremtidige inntekter som før (22 prosent). Dette utfordrer idealet om at petroleums-særskatten skal være et nøytralt tillegg til selskaps-skatte, siden det innebærer at staten dekker en betydelig større del av investeringene enn den tar av inntektene.

Finansdepartementet har beregnet nåverdien av denne subsidien til om lag åtte milliarder kroner, ved å diskontere med en nominell risikofri rente før skatt på 2,5 prosent (Finansdepartementet (2020) og Lund (2020)). Men disse anslagene inkluderer ikke eventuelle effekter av adferdsendring, noe som må antas å være hensikten med pakken. Lund (2020) anslår at subsidien vil kunne bli det mangedobbelte for prosjekter som blir gjennomført som følge av denne ordningen.

For alle prosjekter omfattet av oljepakken innebærer den reduserte skatteinntekter fra petroleum, siden staten i praksis tar en høyere del av investeringskostnaden uten å få en større del av produksjonsinntektene. Dette gjelder også for prosjekter som ville ha vært gjennomført uavhengig av denne pakken. Dersom adferden endres ved at utbygginger fremskyndes for å komme inn under ordningen, vil omfanget av overføringer fra staten til de involverte selskapene øke sammenlignet med den ordinære petroleums-skatte. Dette gjelder også dersom ordningen skulle gjøre at prosjekter som ville vært ulønnsomme uten skatt, blir lønnsomme og iverksettes som følge av oljeskattepakken.

Investeringsanslaget gitt i den siste investeringstillingen for 2020 fra november i fjor var om lag på samme nivå som anslaget gitt i tellingen i februar, altså rett før pandemien. Smitteverntiltak har bidratt til noe lavere investeringer mens overskridelser på noen felt har bidratt til noe høyere investeringer. Begge disse faktorene ville inntruffet uavhengig av oljepakken, og deres samlede effekt på investeringene er om lag null. Slik sett ser det ut til at oljeselskapene har opprettholdt om lag det investeringsnivået de budsjetterte med før pandemien inntraff.

Effekten oljepakken har hatt på olje- og gassinvesteringene i 2020 er usikker. Det er på kort sikt krevende for oljeselskapene å utnytte investeringsincentivene pakken gir til å øke aktivitetsnivået utover det de har planlagt for. Effekten må derfor heller måles ved å vurdere hvilke kutt pakken kan ha forhindret. Oljeselskapene varslet i mars at de ville kutte betydelig i investeringene som følge av det bratte oljeprisfallet. Planlagte feltprosjekter ble stoppet og planlagt leteaktivitet ble redusert. Den vedtatte oljepakken fikk raskt disse prosjektene i gang igjen, mens kuttene i leteaktiviteten ble delvis opprettholdt. Oljeprisen har hatt en positiv utvikling siden bunnivået i april, og har siden den gang ligget over balanseprisen på mange av feltene på norsk sokkel. Dersom det ikke hadde blitt vedtatt noen skattetiltskapspakke for oljenæringen ville trolig den gunstige oljeprisutviklingen gjennom andre halvår hindret videre kutt utover det som selskapene varslet i mars. Det er også mulig de ville reversert noen av de opprinnelige kuttene fra mars.

De midlertidige skattereglene vil gjelde fram til produksjonsstart på alle investeringsprosjekter som er levert til myndighetsgodkjenning etter 2019, men før 1. januar 2023. Derfor planlegger oljeselskapene å påbegynne svært mange nye prosjekter innen slutten av 2022. Disse prosjektene kan deles inn i tre kategorier: De som også lå inne i planene for perioden 2020-2024 før pandemien, prosjekter som var planlagt å komme etter denne perioden, samt prosjekter på funn som ikke er blitt sett på som kommersielt utvinnbare eller som har vært i en tidlig modningsfase der beslutning om utvinning ikke tidligere er blitt tatt. Med denne konjunkturrapportens prisforutsetninger er det rimelig å anta at prosjektene som var planlagt å komme i perioden 2020-2024 før pandemien ville blitt realisert i denne perioden også uten oljepakken, bortsett fra en forsinkelse i forbindelse med det kraftige oljeprisfallet i fjor vår. Prosjektene som blir framskyndet ville ikke kommet i denne perioden uten dette skatteincentivet. Prosjekter på funn der kommersialiteten er mer usikker ville enten kommet senere eller aldri blitt realisert uten skatteimpulsen.

Alt i alt vil de midlertidige skattereglene øke investeringene i årene 2020-2024 sammenliknet med et normalt skatteregime. En stor del av disse merinvesteringene ville kommet senere uten skattepakken. Tidligere investeringer gir også framskyndet olje- og gassproduksjon og brattere produksjonsnedgang senere. I tillegg innebærer skattepakken en betydelig overføring fra staten til oljeselskapene gjennom skattelettelser.

Finansdepartementet (2020). Svar på spørsmål nr. 1785 til skriftlig besvarelse fra stortingsrepresentant Mudassar Kapur, 4. juni. Tilgjengelig i Stortingets dokumentserie, nr. 15 (2019-2020).

D. Lund. 2020. Kraftig subsidiering av norsk petroleum. Samfunnsøkonomen 5, 34-43.

levert i 2021 og 2022, vil derfor generere svært høye utbyggingsinvesteringer i 2023 og 2024. Vi anslår en volumvekst på 10 prosent i 2023 fulgt av en mer moderat vekst på 4 prosent i 2024. Med en slik utvikling vil investeringsnivået i 2024 være om lag på samme nivå som i 2019.

Petroleumsproduksjonen utviklet seg sterkt i 2020. Mens gassproduksjonen falt med 2,5 prosent økte væskeproduksjonen (råolje, NGL og kondensat) med hele 15,6 prosent fra året før. Økningen i væskeproduksjonen har klar sammenheng med at det store oljefeltet Johan Sverdrup hadde sitt første hele år i produksjon i fjor. Oljedirektoratet forventer moderat oppgang i både olje- og gassproduksjonen i år. Produksjonsveksten ventes å bli sterkere til neste år, mens den antas å være avtagende positiv lenger ut i prognoseperioden. Olje- og gassutvinningen ventes i 2024 å være kun 4 prosent lavere enn den var i rekordåret 2004. Gjennom resten av tiåret forventer Oljedirektoratet et tiltagende fall i olje- og gassutvinningen.

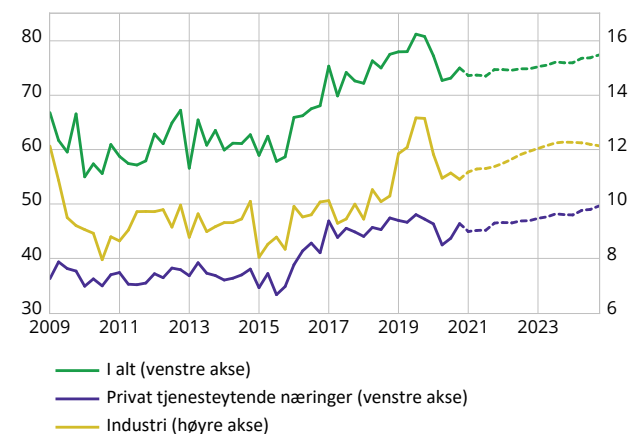
2.6. Svake næringsinvesteringer

Utviklingen i næringsinvesteringene gjennom fjoråret var sterkt preget av usikkerheten som følge av koronapandemien, både her hjemme og hos våre handelspartnere. Investeringene falt kraftig gjennom første halvdel av året, men hentet seg noe inn igjen i andre halvdel. Selv om næringsinvesteringene steg med 2,5 prosent i 4. kvartal, var likevel investeringsnivået for 2020 samlet sett mer enn 6 prosent lavere enn i 2019, ifølge nasjonalregnskapet.

Statistisk sentralbyrå kartlegger industrivirksomhetens investeringsplaner. Ifølge den siste undersøkelsen anslår selskapene at investeringene vil reduseres med rundt 5 prosent i 2021. Næringsgruppen nærings-, drikke- og tobakksindustrien, som hadde en sterk investeringsvekst i fjor, bidrar mest til nedgangen i år. Næringsgruppen maskinreparasjon og -installasjon bidrar også betydelig til det anslåtte investeringsfallet. Samlet sett må de lave anslagene for industriinvesteringer sees i lys av den svært høye veksten i 2019. En rekke større investeringsprosjekter som ble påbegynt i 2019 gikk inn i en avsluttende fase i fjor, mens andre vil gjøre det i år. Uavhengig av pandemien kunne vi dermed forvente et fall i investeringene. Lavere oljepris og økt usikkerhet som følge av pandemien har ytterligere redusert investeringsutsiktene for

Figur 2.10. Investeringer i fastlandsnæringer

Sesongjustert, mrd 2018-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

norsk industri. Investeringsundersøkelsen innen kraftforsyning indikerer et fall på hele 15 prosent i år. Som for industriinvesteringene, må dette sees i sammenheng med at flere store vindkraftverk ble ferdigstilt i fjor.

Tjenestenæringene har blitt særlig rammet av koronapandemien. Selskapenes investeringsvilje har vært preget av stor usikkerhet om de økonomiske utsiktene og manglende finansiering på grunn av dårlig likviditet, spesielt innenfor næringer som reiseliv og kultur. Ifølge mars-rapporten til Norges Banks Regionale Nettverk, som kartlegger virksomhetenes syn på den økonomiske utviklingen i Norge, forventes det om lag uendrete investeringer for tjenesteytende næringer i tiden framover.

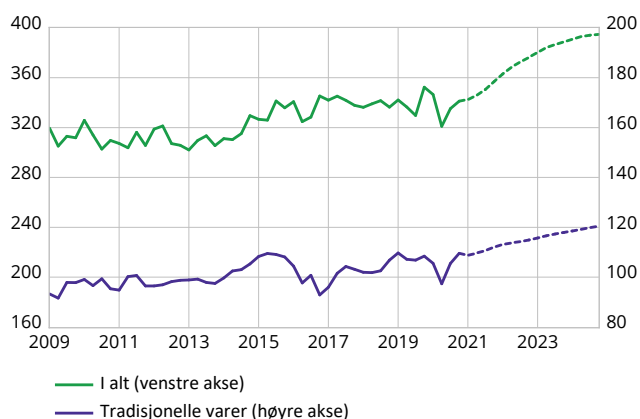
Samlet sett anslår vi at næringsinvesteringene vil falle med rundt 2 prosent i år. I takt med innhentingen etter koronapandemien vil investeringene stige i årene deretter. Det lave rentenivået stimulerer også til økte investeringer. Ifølge våre beregninger vil investeringsveksten bli om lag 3 prosent i 2022, og noe lavere enn dette i årene 2023 og 2024. Med denne utviklingen vil investeringsnivået mot slutten av prognoseperioden fortsatt være noe under nivået fra 2019.

2.7. Utenrikshandel i koronaens tid

Koronapandemien svekket internasjonal handel i 2020. Både eksporten og importen av tradisjonelle varer og tjenester falt brått i første halvår i fjor, men tok seg i varierende grad opp i andre halvår. Importen ble mer redusert enn eksporten. På den annen side økte olje- og gasseksporten i fjor. Dette

Figur 2.11. Eksport

Sesongjustert, mrd 2018-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

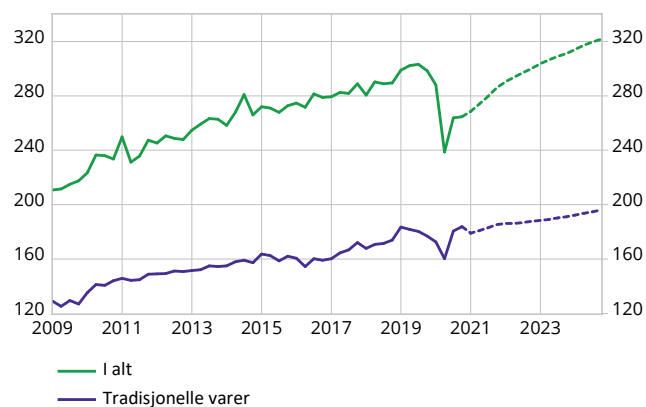
resulterte i at samlet eksport minus samlet import (målt i faste priser) økte kraftig etter flere år med nedgang. Men dette store positive volumoverskuddet ble dominert av negative priseffekter. Større prisnedgang for eksporten enn importen av tradisjonelle varer og tjenester samt lave verdensmarkedspriser på råolje og naturgass, som betyr mye for handelsbalansen, ga underskudd i utenrikshandelen for første gang siden 1988.

Eksporten av tradisjonelle varer falt mye i 2. kvartal i fjor, men har deretter tatt seg opp og forbi nivået fra før koronapandemien. Fallet og innhentingen var størst for de store eksportvaregruppene raffinerte oljeprodukter; kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter; metaller samt verkstedprodukter. De lave eksportvolumene i 2. og 3. kvartal førte til at tradisjonell vareeksport ble redusert med 2,3 prosent i 2020. Reduksjonen kan i stor grad tilskrives redusert eksport av raffinerte oljeprodukter og verkstedprodukter. Samlet eksport av olje og gass varierte forholdsvis lite gjennom fjoråret, men et stort positivt overheng inn i fjoråret forklarer volumveksten på 9,5 prosent i 2020.

Smitteverntiltak senket både konsumet og produksjonen av tjenester mer enn av varer i Norge. Det samme gjelder i mange land Norge handler med. Eksporten av tjenester falt med om lag 13 prosent i løpet av mars og april i fjor. Etter en svak trendmessig vekst gjennom resten av fjoråret ble resultatet på årsbasis for 2020 også 13 prosent. Nedgangen var bredt basert, men utlendingers konsum i Norge stoppet nærmest opp og den store nedgangen utgjorde om lag 70 prosent av den samlede nedgangen i tjenesteeksporten i fjor.

Figur 2.12. Import

Sesongjustert, mrd 2018-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Eksportprisindeksen for tradisjonelle varer falt gjennom de første åtte månedene av fjoråret og for hele året ble prisnedgangen nesten 20 prosent. Prisindeksen for tjenesteeksporten hadde et liknende forløp gjennom året, men et stort positivt overheng inn i fjoråret sørget for en liten positiv prisvekst på årsbasis. Oljeprisen ble halvert fra januar til april 2020. Deretter har den steget og har ved inngangen til mars i år tatt igjen hele prisfallet.

Koronasituasjonen påvirket importen kvalitativt likt som eksporten. Importen av tradisjonelle varer og av tjenester falt brått i mars og april og viste vekst i andre halvår. Det var i stor grad de samme vare- og tjenestegruppene som ble mest påvirket av korona-situasjonen: raffinerte oljeprodukter, metaller og verkstedprodukter falt, mens nærings- og nytelsesmidler økte. Restriksjoner og smittefare reduserte utenlandsreiser med nesten 80 prosent. Nordmenn reiser vanligvis mye utenlands, slik at reduksjonen utgjorde om lag 70 prosent av reduksjonen i samlet tjenesteimport i andre halvår. Nedgangen var omtrent tre ganger så stor som nedgangen i utlendingers konsum i Norge målt i kroner.

Koronapandemien ser ut til å prege også inneværende år. Mange land har i den senere tid strammet til sine smitteverntiltak fordi nye og mer smittsomme og kanskje mer dødelige mutanter av viruset sprer seg. På den annen side ventes økende vaksineringså å få effekt etter hvert. Det hefter stor usikkerhet ved hvordan utenrikshandelen vil bli påvirket og da kanskje først og fremst reisetrafikk og turisme, men også eksport og import av andre tjenester. Flere av Norges store og viktige

Boks 2.3. Importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. Deler av sluttleveringene kommer direkte fra import. Resten leveres fra norske produsenter, som i ulik grad benytter seg av importert produktinnsats.

I denne boksen vises beregnede importandeler for norsk økonomi. Vi gjør dette med en statisk kryssløpsmodell, og for det seneste året med endelige nasjonalregnskapstall, som er 2018 (for sammenlikning viser vi også importandeler for 2017). Beregningene nedenfor fanger dermed ikke opp potensielle endringer i importandelene som følge av koronapandemien. Analysen tar hensyn til importert produktinnsats, også gjennom underleverandører, i tillegg til direkte import av sluttleveringer. Det statiske kryssløpet tar imidlertid ikke hensyn til forhold som endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og endringer i renter og valutakurs.

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier har investeringer den høyeste importandelen. Vi deler opp totale nyinvesteringer etter både art og næring. Importandelen for investeringer i bygg og anlegg er relativt beskjedne, mens den er høy for skip. Øvrige investeringsarter har også et betydelig innslag av import. Av næringene har utenriks sjøfart den klart høyeste importandelen. Importandelen for petroleumsvirksomheten falt noe i 2018, men ligger likevel klart over gjennomsnittet for andre investeringer.

Konsum står for litt over halvparten av de totale sluttleveringene. Her ligger importandelen noe lavere enn for norsk økonomi for øvrig. Det er imidlertid stor variasjon mellom de ulike undergruppene av konsumet. Nordmenns konsum i utlandet er i sin helhet regnet som import. Transportmidler har et betydelig innslag av import, siden det produseres svært få biler i Norge. Bakgrunnen for at importandelen ikke er enda høyere enn 42,6 prosent er at avanse og avgifter utgjør en stor andel av utgiftene ved bilkjøp. Undergruppen diverse varer – som består av varer som klær og skotøy, møbler og elektronikk – har også en relativt høy importandel, på 44,5 prosent. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det dessuten kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til en importandel på snau 5 prosent for energivarene i husholdningenes konsum. Ved siden av boliger, fremstår offentlig

konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, som den konsumkomponenten med lavest importandel.

For eksport er det også betydelige variasjoner mellom de ulike undergruppene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som skyldes at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med en liten andel import. Dette følger av at mesteparten av produksjonsverdien kommer fra norsk kontinentalsokkel og dermed består av petroleumsrente.

Importandeler

	Andel av sluttleveringer i prosent,		Importandel i prosent	
	2017	2017	2017	2018
Konsum	53,7	21,9	19,5	
Konsum i hush. og idell	34,5	29,5	25,9	
Nærings- og nytelsesmidler	4,5	24,5	30,4	
Energivarer mm.	1,1	4,7	4,7	
Egne transportmidler	2,5	42,6	42,6	
Div. varer	6,0	43,5	44,5	
Bolig	5,5	8,4	7,5	
Andre tjenester	18,3	17,8	18,8	
Nordmenns konsum i utlandet	2,6	100,0	100	
Offentlig konsum	19,1	9,7	9,5	
Nyinvesteringer	18,1	35,2	36,2	
Etter art:				
Bygninger og anlegg	8,8	21,7	22,3	
Fly og skip	0,6	77,0	64,6	
Øvrige arter	8,7	48,3	48,2	
Etter næring:				
Fastlands-Norge	18,9	31,4	32,9	
Off. forvaltning	4,1	30,8	31,1	
Industri	0,9	43,7	46,8	
Andre vareproduserende næringer	1,6	44,6	43,3	
Boliger	8,8	21,7	22,3	
Andre tjenesteytende næringer	3,5	36,0	39,3	
Utvinning og rørtransport	3,3	49,2	46,8	
Utenriks sjøfart	0,2	81,7	65,6	
Eksport	27,7	18,7	18,7	
Fastlands-Norge	13,1	24,7	25,8	
Varer	8,9	27,1	28,5	
Tjenester	4,2	19,6	19,9	
Olje og gass	12,4	3,3	3,1	
Utenriks sjøfart mm.	2,1	63,8	67,3	
Samlete sluttanvendelser		23,5	22,3	

handelspartnere har blitt hardere rammet av koronapandemien, og innhentingene i disse landene kan bli sterkere enn hjemme. Det vil kunne gi ekstra vekstimpulser, spesielt til tjenesteeksporten.

Vi har lagt til grunn at internasjonal etterspørsel tar seg tilbake til nivåer før koronapandemien i løpet

av 2022. En svak krone i et historisk tidsperspektiv og bedret kostnadmessig konkurranseevne vil stimulere eksportveksten. Eksporten av olje- og gass vil øke litt som følge av økt produksjon. Importen har hatt og vil trolig få et liknende forløp som eksporten. Vi venter at netto eksportoverskudd og bytteforholdsgevinster for Fastlands-Norge

sammen med økende oljeinntekter vil snu underskuddet på handelsbalansen i 2020 til overskudd i årene som kommer. Større reduksjon i aksjeutbytter og renteutgifter fra Norge til utlandet enn omvendt bidro mye til at rente- og stønadsbalansen overfor utlandet mer enn doblet overskuddet fra 2019 til 2020. Vi venter at overskuddene på driftsbalansen overfor utlandet vil øke de nærmeste årene, og få opp under like store bidrag fra rente- og stønadsbalansen som fra handelsbalansen. Dermed anslås overskuddet på driftsbalansen som andel av BNP å stige fra nær 2 prosent i 2020 til 8-10 prosent i året i prognoseperioden 2021-2024.

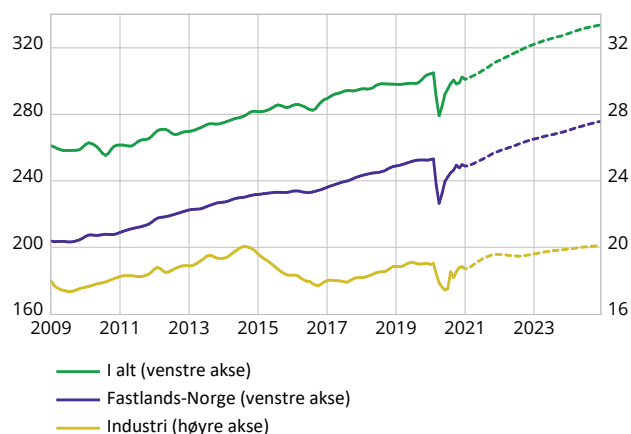
2.8. Norsk økonomi henter seg inn igjen

De foreløpige tallene fra nasjonalregnskapet viser at BNP for Fastlands-Norge falt med 2,5 prosent fra 2019 til 2020. Hvis man justerer for tre ekstra virkedager i 2020 var fallet 3,1 prosent (se boks 3.1). Denne nedgangen var noe mindre enn i våre forrige prognoser. Likevel er dette den sterkeste nedgangen som er målt i fastlandsøkonomien siden 1970, som er det første året for denne tallserien i nasjonalregnskapet. Det er også antakelig den sterkeste nedgangen siden 2. verdenskrig.

Norsk økonomi i 2020 var preget av store bevegelser gjennom året, og det var store forskjeller mellom næringene. Aktiviteten falt dramatisk etter utbruddet av koronaviruset og de påfølgende smitteverntiltakene som ble innført i Norge og resten av verden. Det var særlig sterk nedgang i tjenestenæringer der smittevern hensyn førte til at aktiviteten ble redusert. Etter et historisk bratt fall i norsk økonomi i mars og april i fjor, tok aktiviteten seg opp de påfølgende månedene. Lavere smitte og påfølgende lettelse i smitteverntiltak ga sterk vekst i mai og juni. Selv om veksten i 3. kvartal som helhet også var sterk, avtok veksten gjennom kvartalet. Mot slutten av oktober økte igjen antallet koronasmittede i Norge. Smitteverntiltakene ble derfor trappet opp, men disse var ikke like omfattende som i mars. Skoler og barnehager var fortsatt åpne, og begrensningene på tjenestenæringer var mindre omfattende. Næringer som ble påvirket av smitteverntiltak var også allerede på et lavt aktivitetsnivå. Det kan også være at virksomheter mot slutten av året var bedre i stand til å tilpasse seg strengere tiltak sammenliknet med i begynnelsen av pandemien. Dermed fikk vi en videre innhenting mot slutten av året. Dette førte

Figur 2.13. Bruttonasjonalprodukt

Sesongjustert, mrd 2018-kr, måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå

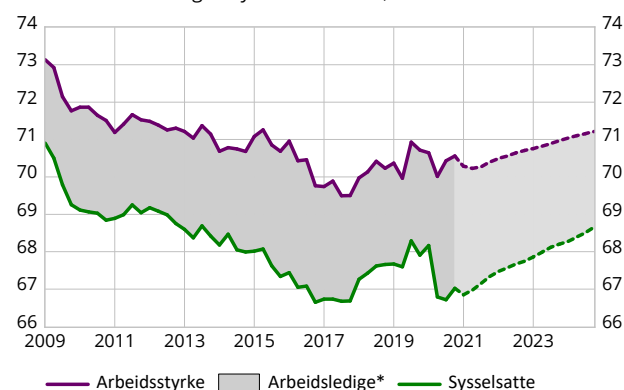
samlet sett til at nedgangen i 2020 ikke ble dypere enn den ble.

Det månedlige nasjonalregnskapet for januar 2021 viser at aktiviteten falt noe fra desember til januar. Samlet har økonomien falt med om lag 1,5 prosent fra februar 2020 til og med januar 2021. Store deler av fallet siden koronautbruddet har dermed blitt hentet inn. Samtidig er usikkerheten knyttet til den videre utviklingen i økonomien stor. Koronaviruset vil fortsatt begrense aktiviteten den nærmeste tiden. Smitten har tatt seg opp på ny, og mer smittsomme virusmutasjoner har oppstått. Ytterligere restriksjoner og påfølgende nedstenginger kan bremse den økonomiske innhenting i både Norge og mange andre land. Tilstrømmingen av smitteverntiltakene vil trolig fortsatt hemme veksten de nærmeste månedene. Fram mot sommeren vil sannsynligvis vaksineringsen bidra til at mange inngripende smitteverntiltak lettes på og at den økonomiske aktiviteten tar seg opp forutsatt at vaksinene framholder god effekt på alle nye virusmutasjoner.

Innhenting vil være særlig sterk innen de områdene som ble hardt rammet av smitteverntiltakene. Dette gjelder spesielt tjenestenæringer som opplevde et bratt fall i fjor. Det innenlandske forbruket bidro sterkt til å trekke ned aktiviteten gjennom 2020. Konsum av tjenester ble hardt rammet ettersom flere tjenestenæringer ble pålagt å stenge eller innskrenke driften for å redusere smitterisiko. Lettelser av smitteverntiltakene og større grad av normalisering vil etter hvert øke det innenlandske

Figur 2.14. Arbeidsmarkedsstatus

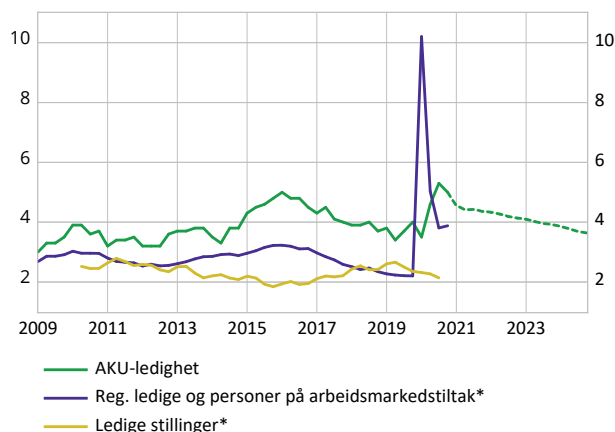
Prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder, AKU

* Arbeidsledigheten er målt som andel av befolkningen i yrkesaktiv alder
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.15. Arbeidsledige personer og ledige stillinger

Prosent av arbeidsstyrken og av summen av besatte og ledige stillinger, sesongjustert og glattet

*Pga brudd i statistikken er tallene ikke sammenliknbare før/etter januar 2013
Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå

forbruket og bidra til å trekke opp aktiviteten i år og resten av prognoseperioden.

Mange av våre handelspartnere har opplevd langt dypere fall i den økonomiske aktiviteten enn Norge, og utviklingen her hjemme vil også avhenge av den generelle utviklingen internasjonalt. Våre beregninger viser at etter hvert som dagens smitteverntiltak gradvis fases ut og flere blir vaksinert vil høyere aktivitet hos våre handelspartnere trekke opp aktiviteten i Norge. Industrien ventes å dra nytte av at veksten i utlandet etter hvert tar seg opp, og at kronekursen fortsatt er på et historisk svakt nivå selv om krona har hentet seg noe inn siden våren 2020.

Andre områder vil også oppleve økt aktivitet. Etter flere år med solid vekst og høy aktivitet, falt produksjonen i bygge- og anleggsnæringen etter

virusutbruddet, men vil trolig ta seg opp igjen de neste årene med økte boliginvesteringer. Aktiviteten i offentlig forvaltning er ventet å holde seg nokså stabil.

Vi anslår at BNP Fastlands-Norge vil øke med 3,3 prosent i år. Oppgangen i fastlandsøkonomien ser ut til å bli bredt basert og ved slutten av 2021 ventes aktiviteten å være tilbake på samme nivå som før virusutbruddet i februar 2020. Veksten i fastlandsøkonomien er deretter antatt å ta seg videre opp til 3,6 prosent i 2022 før den dempes i resten av prognoseperioden.

2.9. Arbeidsledigheten forblir høy en stund til

Utbruddet av koronaviruset og de påfølgende smitteverntiltakene har preget arbeidsmarkedet gjennom 2020. Arbeidsledigheten har ligget på et høyt nivå de siste månedene. Den registrerte ledighet var på 3,8 prosent i desember og 4,4 prosent i januar 2021, mens ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var arbeidsledigheten på 4,8 prosent i 4. kvartal 2020. AKU-ledigheten er vanligvis høyere enn den registrerte ledigheten til NAV fordi det er en del personer i AKU-undersøkelsen som sier de ønsker arbeid, men som ikke har henvendt seg til NAV.

I NAVs tall for registrerte ledige inkluderes de permitterte blant de arbeidsledige fra første permitteringsdag. I 2. kvartal i fjor var derfor NAVs tall en bedre indikator enn AKU på hvor mange som var ufrivillig forhindret fra å arbeide. Antall registrerte arbeidsledige hos NAV økte fra 2,4 prosent av arbeidsstyrken ved utgangen av januar til 10,6 prosent ved utgangen av mars, etterfulgt av en nedgang til 5,0 prosent i juni og videre til 3,5 prosent i oktober. Etter det har den registrerte ledigheten økt til 4,4 prosent i januar 2021. Ledigheten i mars, april og mai var de høyest månedlig registrerte ledighetstall som har vært observert siden 1991.

AKU-ledigheten økte fra 3,7 prosent til 4,6 prosent i aldersgruppen 15-74 år fra 2019 til 2020. Fordi AKU-ledigheten ikke inkluderte de fleste permitterte, var nivået på ledigheten i AKU lavere enn i tallene til NAV de første månedene av koronakrisen. I 3. og 4. kvartal viste AKU derimot igjen høyere ledighet enn NAV. AKU-ledigheten i 3. kvartal var på 5,4 prosent og i 4. kvartal var den på 4,8 prosent. Dette utgjorde en økning på henholdsvis

1,6 prosentpoeng og 1,0 prosentpoeng fra samme kvartal året før.

Arbeidsstyrken endret seg lite, med en nedgang på 0,1 prosentpoeng, mens det var en markert nedgang i både sysselsetting og timeverk. Ifølge nasjonalregnskapet falt sysselsettingen med 1,3 prosent og utførte timeverk med 2,2 prosent fra 2019 til 2020. Denne store forskjellen reflekterer at utførte timeverk fanger opp permitteringer og annet fravær fra arbeidsplassen, noe sysselsettingen ikke gjør i samme grad, da man i henhold til nasjonalregnskapets og AKUs definisjoner regnes som sysselsatt inntil 90 dager etter startdato for fulltidspermitteringen. Forskjellen var spesielt stor innenfor overnattings- og serveringsvirksomhet, der sysselsettingen falt med 10,4 prosent og utførte timeverk med 18,9 prosent. Det var også sterkt fall i sysselsetting og timeverk i andre næringer. Utførte timeverk innen forretningsmessig tjenesteyting falt med 11,3 prosent, innen transport var fallet på 7,8 prosent og innen kultur, underholdning og annen tjenesteyting var fallet på 6,1 prosent. De fire nevnte næringene stod for 16,6 prosent av de totale utførte timeverkene i 2020.

Timeverkene falt med 2,0 prosent i 1. kvartal og med 4,7 prosent i 2. kvartal. Deretter økte de med 3,5 prosent i 3. kvartal og 1,8 prosent i 4. kvartal. Denne innhentingen resulterte i at utførte timeverk i 4. kvartal kun lå 1,5 prosent lavere enn samme kvartal året før. For 2021 og 2022 regner vi med at timeverkene vil fortsette å øke, med en vekst på henholdsvis 2,3 prosent og 1,7 prosent, mens sysselsettingen vil vise lavere vekst, med henholdsvis 0,7 prosent og 1,3 prosent. I 2023 og 2024 ser vi for oss en mer lik utvikling i timeverk og sysselsetting. Det er først i 2022 at vi forventer en like høy sysselsetting som i 2019.

Antallet permitteringer har variert mye gjennom 2020. I januar 2020 ble det rapportert 4 700 permitterte til NAV. I mars ble regelverket for permitteringer endret for å hjelpe arbeidsgivere og arbeidstakere. Dette medførte en rask stigning i antallet permitterte til en topp på 272 800 personer i april med en påfølgende nedgang gjennom året til 61 000 personer i desember. Av de permitterte i desember var 37 500 helt ledige. En videre nedgang i antall permitterte vil, hvis de kommer tilbake til fullt arbeid, bidra til å øke uførte timeverk mer enn sysselsettingen.

Vaksinering av befolkningen kombinert med en fortsatt ekspansiv finanspolitikk og lave renter vil bedre arbeidsmarkedet fra midten av 2021. Samtidig regner vi med at den økonomiske aktiviteten internasjonalt vil bedres. For 2021 ser vi for oss at AKU-ledigheten i gjennomsnitt vil bli på 4,5 prosent, for deretter å falle gradvis mot i underkant av 4 prosent i 2024. I takt med at etterspørselen etter arbeidskraft tiltar vil arbeidstilbudet også øke fra slutten av 2021.

2.10. Om lag uendret reallønn i år

I de siste årene har årslønnsveksten vært tiltakende, fra 1,7 prosent i 2016 til 3,5 prosent i 2019. Beregninger fra nasjonalregnskapet viser en gjennomsnittlig årslønnsvekst på 3,1 prosent i 2020, som er betydelig høyere enn anslaget på 2,4 prosent i vår forrige konjunkturrapport. En nærmere beskrivelse om avviket mellom anslaget i siste rapport og nasjonalregnskapets publiserte tall for 2020 er gitt i boks 2.4.

Frontfagsrammen for det utsatte inntektsoppgjøret i 2020 var på 1,7 prosent, som er det laveste vekstnivået siden NHO, i forståelse med LO, begynte å anslå frontfagsrammen på denne måten i 2014. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) beregner årslønnsvekst for de største forhandlingsområdene. Foreløpige beregninger fra TBU viser en årslønnsvekst for ansatte i NHO-virksomheter i industrien på om lag 2,3 prosent i 2020, som dermed lå over rammen. For statsansatte (eksklusive de statlige eide helseforetakene) er årslønnsveksten i 2020 anslått til 1,8 prosent, mens den for ansatte i Virke-virksomheter i varehandel er beregnet til om lag 3,5 prosent.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i bidrag fra overheng, tariff tillegg, og lønns- glidning. Overhenget angir forskjellen mellom årslønnsnivået på slutten av fjoråret og fjorårets gjennomsnittlige årslønnsnivå, og bidrar med informasjon om årslønnsveksten for det inneværende året. Tariff tillegg omfatter lønnsøkning fra sentrale forhandlinger. Lønns- glidning er summen av alle andre faktorer som påvirker årslønnsnivået utover overhenget og tariff tillegg.

For industriarbeidere i NHO-virksomheter utgjorde overhenget 1,2 prosentpoeng, tariff tilleggene 0,2 prosentpoeng og lønns- glidningen om lag 0,8 prosentpoeng i 2020. For statsansatte (eksklusive de

Boks 2.4. Avviket mellom anslaget og nasjonalregnskapets publiserte tall for årslønnsvekst i 2020

Forskjellen mellom normaltimelønn og årslønn

I vår makroøkonomiske modell, KVARTS, brukes vekstraten i variabelen «normaltimelønn» som utgangspunkt for å framskrive veksten i nasjonalregnskapets årslønnsbegrep «årslønn, påløpt». Sistnevnte statistikkbegrep publiseres årlig av Statistisk sentralbyrå i tabell 09785 i Statistikkbanken, mens førstnevnte begrep kan avledes av to andre publiserte statistikkbegrep: «lønn» og «årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere». Disse kan gjenfinnes i tabell 09174 (publiseres årlig) og tabell 09175 (publiseres kvartalsvis) i Statistikkbanken, og basert på disse er «normaltimelønn» definert som «lønn» delt på «årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere».

Historisk har utviklingen i både nivået (målt i kroner) og vekstrate (målt i prosent) for «normaltimelønn» og «årslønn, påløpt» fulgt hverandre tett. I perioden 2009-2019 har avviket mellom vekstratene ligget mellom -0,3 og 0,7 prosentpoeng, mens avviket mellom vekstratene i 2020 var på 1,3 prosentpoeng. Dette er illustrert i figuren.

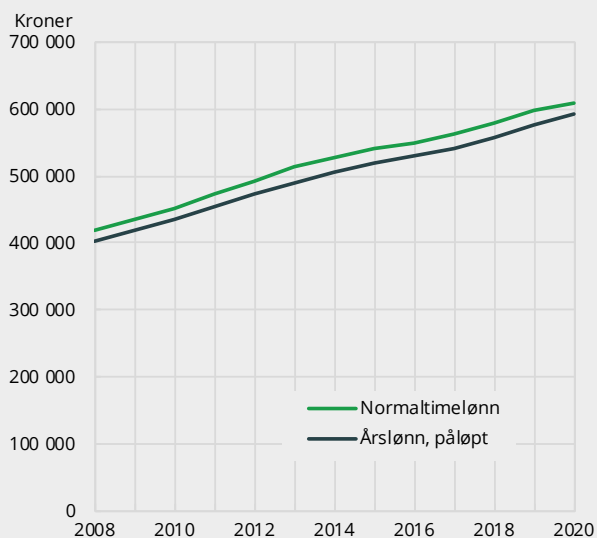
Nivåforskjellen mellom «normaltimelønn» og «årslønn, påløpt» over perioden 2008-2019 er 20 000 kroner i gjennomsnitt, og kan blant annet forklares med at «årslønn, påløpt» ikke inneholder naturallønn, overtidsgodtgjørelse og spesielle godtgjørelser som blant annet realisering av gevinst ved salg av aksjer eller opsjoner tildelt i arbeidsforhold, slik som «normaltimelønn» gjør. En annen viktig forskjell, som trekker i motsatt retning, er at all utbetaling av lønn, syke- og permisjonspenger utbetalt av arbeidsgiver eller NAV ved sykdom eller foreldrepermisjon ikke inngår i «lønn», samtidig som at «årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere» (nevneren i uttrykket) er upåvirket, hvilket bidrar til å redusere nivået på «normaltimelønn» relativt til «årslønn, påløpt». Arbeidskonflikter som medfører streik eller lockout vil også redusere «normaltimelønn», men ikke «årslønn, påløpt».¹

I 2020 var det derimot andre faktorer som bidro til at vekstraten til «normaltimelønn» ble såpass annerledes enn vekstraten til «årslønn, påløpt». Den viktigste bidragsyteren her var det store omfanget av permitteringer i løpet av 2020 som følge av smitteverntiltak og tilhørende redusert aktivitet i flere næringer, samt endringen i regelverket for permitteringer og dagpenger etter pandemiutbruddet (se boks 3.4 for detaljer). Ved permittering vil telleren i «normaltimelønn» («lønn») falle, mens nevneren («årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere») vil opprettholdes som før så lenge arbeidstakeren regnes som sysselsatt i nasjonalregnskapet. Arbeidsforhold der arbeidstakeren har opplevd permittering på heltid mer enn 90 dager, bidrar verken til lønn, antall sysselsatte eller årsverk for den delen av permitteringsperioden som overstiger 90 dager.

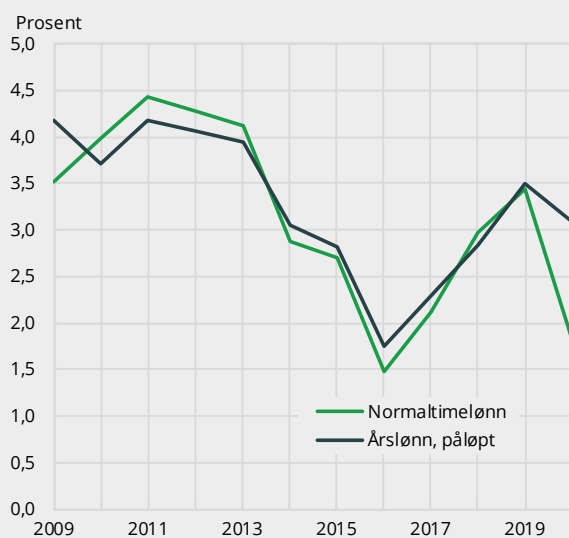
For «årslønn, påløpt» vil derimot lønna bli beregnet som den lønna lønnstakerne normalt ville mottatt om det ikke forelå en hel eller delvis permittering. Ved permittering på heltid som varer ut over 90 dager vil, akkurat som for beregningen av «normaltimelønn», kun de 90 første dagene av permitteringen inngå i grunnlaget for beregningen. For personer som er rammet av permittering og som mottar en beregnet lønn, tillegges arbeidsforholdet under permitteringen den samme stillingsbrøken som før permitteringen inntraff. Siden nevneren i de to lønnsbegrepene påvirkes likt ved permittering, mens telleren i «normaltimelønn» blir redusert relativt til telleren i «årslønn, påløpt», vil altså «normaltimelønn» falle ved hel eller delvis permittering i 2020, mens «årslønn, påløpt» i prinsippet skal være upåvirket.

Som følge av det store antallet helt og delvis permitterte arbeidstakere ble derfor veksten i «årslønn, påløpt» langt høyere enn veksten i «normaltimelønn» i 2020. Tabellen viser anslag på bidragsforskjellen i vekstraten i 2020 fra permitteringer og fra øvrige faktorer.

Normaltimelønn og årslønn, påløpt. Nivå og vekst. Kroner og prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 09785 og 09174.

Prognosefeilen i 2020

Selv med oppjusteringen av anslaget for vekst i «årslønn, påløpt» til 2,4 prosent i 2020 i vår forrige konjunkturrapport publisert i desember 2020, ble veksten i 2020 sterkt undervurdert og endte på 3,1 prosent ifølge nasjonalregnskapets publiserte tall. Oppjusteringen av anslaget fra 2,0 prosent i rapporten i september til 2,4 prosent i rapporten i desember ble gjort med utgangspunkt i vurderinger av den sektorfordelte kvartalsvise lønnsstatistikken («gjennomsnittlig avtalt månedslønn») publisert av Statistisk sentralbyrå (se boks 2.1 i Konjunkturtendensene publisert i desember 2020). Det ble understreket at vekstanslaget for årslønnsveksten var beheftet med stor grad av usikkerhet, blant annet som følge av usikkerhet om hvor sterkt sammensetningseffektene ville slå ut i «årslønn, påløpt» i 2020.

Anslaget for gjennomsnittlig avtalt månedslønn i privat sektor i 4. kvartal 2020 ble gjort med utgangspunkt i en antakelse om en forholdsvis lav vekstrate dette kvartalet, som viste seg å undervurdere den faktiske lønnsveksten i økonomien. Videre bidro bonusutbetalinger innen varehandel og reparasjon av motorvogn til å heve årslønnsveksten i denne viktige næringen, som stod for om lag 11,5 prosent av årsverk for lønnstakere i 2020. I tillegg virker sammensetningseffekter mellom næringer å ha bidratt noe mer til lønnsveksten i 2020 enn anslått i rapporten i desember.

Bidrag til differanse mellom «normaltimelønn» og «årslønn, påløpt»

	Nivå i 2019	Nivå i 2020	Vekst fra 2019 til 2020 (prosent)
Normaltimelønn (kr)	598 000	609 000	1,8
Årslønn, påløpt (kr)	575 700	593 500	3,1
Differanse (prosentpoeng)	-1,3
Beregning av bortfalt lønn grunnet permittering	-0,9
Naturallønn, overtidsbetaling, syke- og permisjonsfravær, arbeidskonflikter, spesielle lønnutbetalinger og øvrige faktorer	-0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 09174 og 09785.

¹ «Årslønn, påløpt» er for øvrig strengt tatt ikke omfattet av det internasjonale regelverket som definerer hva nasjonalregnskapet skal omfatte og hvordan det skal beregnes.

statlige eide helseforetakene) utgjorde overhenget 1,2 prosentpoeng og lønnsglidningen 0,5 prosentpoeng, mens tariff tilleggene kun utgjorde 0,1 prosentpoeng. For ansatte i varehandelsvirksomheter innen Virke-området utgjorde lønnsglidning om lag 2,3 prosentpoeng, hvorav bonusutbetalinger trakk opp med om lag 1 prosentpoeng. Til sammenlikning utgjorde lønnsglidning for disse virksomhetene i gjennomsnitt 1,5 prosentpoeng over perioden 2016-2020.

For NHO-virksomheter i industrien er overhenget inn i 2021 ifølge TBU beregnet til om lag 1,3 prosentpoeng, herunder 1,0 prosentpoeng for industriarbeidere og om lag 1,5 prosentpoeng for industrifunksjonærer. Overhenget fra 2020 til 2021 er 0,4 prosentpoeng for statsansatte, og 1,0 prosentpoeng for ansatte i varehandelsvirksomheter innen Virke-området. Et anslag på det samlede overhenget foreligger ikke, som følge av at ikke alle inntektsoppgjørene er ferdigstilt og at virknings-tidspunktene er forskjøvet.

Ifølge våre beregninger vil årslønnsveksten bli 2,6 prosent i 2021, før den øker til litt over 3 prosent framover mot 2024. Anslagene våre tilsier en vekst i konsumprisindeksen (KPI) på 2,7 prosent for

inneværende år, slik at det blir en om lag uendret reallønn i 2021. Framover forventer vi en KPI-vekst på om lag 2 prosent, og dermed en reallønnsvekst på litt over 1 prosent fram mot 2024.

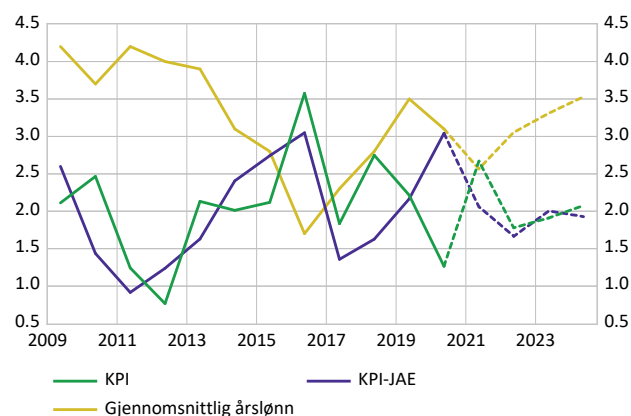
2.11. Energipriser og avgifter preger veksttaket i KPI

Årsveksten i konsumprisindeksen (KPI) endte på 1,3 prosent i 2020, og prisveksten var dermed klart lavere enn i 2019 da KPI steg med 2,2 prosent. Den underliggende prisstigningen målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med 3,0 prosent i 2020, og gikk dermed opp med 0,8 prosentpoeng fra 2019. For året under ett ble forskjellen mellom KPI-JAE og KPI hele 1,7 prosentpoeng. Unormalt lave elektrisitetspriser i 2020 var hovedårsaken til at veksten i KPI ble markert lavere enn veksten i KPI-JAE, men lave drivstoffpriser og et bidrag på 0,2 prosentpoeng fra midlertidige avgiftslettelser bidro også til å dempe KPI-veksten.

Krona svekket seg som årsgjennomsnitt med 6,7 prosent fra 2019 til 2020, og bidro til å løfte den underliggende inflasjonen i fjor. Kronesvekkelsen førte til stor prisvekst i enkelte importrelaterede konsumgrupper og for møbler og dekorasjonsartikler

Figur 2.16. Konsumprisindekser og årslønn

Endring fra året før i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

kom prisstigningen opp i 6,8 prosent. Delindeksene for KPI-JAE etter leverende sektor viser at norske og importerte varer bidro omtrent likt til veksten i den underliggende inflasjonen med om lag 3 prosent, mens prisveksten for husleier trakk klart ned.

Koronapandemien har påvirket både datatilgangen og beregningen av KPI i store deler av 2020. I perioder har tjenester som var vært nedstengt eller hvor konsumet tilnærmet har falt helt bort fått prisveksten beregnet. At forbrukere er avskåret fra å konsumere en del tjenester gjør usikkerheten i prisprognosene større enn vanlig, og det er for tiden usikkert i hvor stor grad slike måleproblemer vil gjøre seg gjeldende også i 2021. Normalt ser man utstrakt tilbudsaktivitet på matvarer i tilknytning til påske-, skolestart og jul. Dette ble i stor grad erstattet av andre former for tilbudskampanjer og dette har også påvirket prisforløpet gjennom året 2020. Prisveksten for matvarer og alkoholfrie drikkevarer økte mer enn vanlig i 2020, og målt ved KPI-JAE var prisveksten for denne varegruppen 3,4 prosent fra 2019 til 2020, men med en fallende trend gjennom andre halvår. En medvirkende årsak til dette forløpet er at prisene på ferskvarer som frukt reagerer hurtig på endringer i kronekursen. Pandemien førte også til at konsumentene i enda større grad enn tidligere har tatt i bruk nettet som arena for innkjøp. En overgang til nettbasert handel fører til økt prispress for mange varegrupper. Selv med den svake krona var det også i 2020 prisnedgang for gruppen klær- og skotøy hvor prisene falt med 1,7 prosent.

Den underliggende inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE tok seg markert opp fra mars til august i fjor, men gikk deretter noe ned mot

slutten av året. Kronesvekkelsen i begynnelsen av 2020 bidro dermed til å løfte den underliggende inflasjonen i fjor og et overheng i prisene på importrelaterte produkter som møbler og husholdningsartikler, samt kjøretøy, medvirket til at veksten i KPI-JAE var relativt høy ved inngangen til 2021. 12-månedersveksten i KPI-JAE var 2,7 prosent både i januar og februar, og den underliggende prisveksten har dermed gått noe ned fra desember da årsprisveksten var 3,0 prosent. Det er KPI som er det relevante målet for konsumentenes kjøpekraft og prisveksten var henholdsvis 2,5 og 3,3 prosent i januar og februar. Om man sammenlikner prismålene i begynnelsen av 2021 er det to faktorer som preger prisbildet. Mens strømprisene som ventet trekker den samlede prisveksten opp etter det unormale kraftåret 2020, bidrar avgiftslettelse i motsatt retning.

Store snømengder i fjellene, en mild vinter og høst, samt tidvis mye nedbør var medvirkende årsaker til fjorårets lave strømpriser. Problemer med overføringskapasiteten mot utlandet var også en medvirkende årsak til at norske spotpriser ble rekordlave og langt lavere enn i resten av Norden. Ved inngangen til året har spotprisene på Nordpool vært relativt høye i de norske områdene og har gitt økte strømpriser. Nettleia inkludert avgifter har gått noe ned fra 2020 til 2021 og har bidratt til å dempe prisveksten. Ifølge KPI var den gjennomsnittlige veksten i elektrisitetsprisen inkludert nettleie 30 prosent i perioden januar-februar målt mot samme periode året før. Basert på terminprisene i kraftmarkedet antar vi at prisen på elektrisitet inkludert nettleie øker med litt over 30 prosent fra 2020 til 2021. Framtidsprisene i kraftmarkedet er stabile i årene framover og indikerer at kraftprisene ikke vil øke vesentlig. Dette reflekteres i prisen på 3-års fastpriskontrakter som strømleverandørene tilbyr husholdningene. Vi legger til grunn at elektrisitetsprisen inkludert nettleie går litt ned i 2022 etter årets oppgang. Prisene på bensin og diesel har de siste månedene tatt seg opp fra relativt lave nivåer i desember. I denne prognosen reverseres fjorårets prisnedgang på drivstoff fra 2020 til 2021. Drivstoffprisene følger deretter i stor grad utviklingen i oljeprisen i årene framover, og vil falle noe tilbake neste år. Vi legger til grunn at energivarer bidrar til å øke KPI-veksten med 1,0 prosentpoeng i år. I 2022 og 2023 trekker energivarer prisveksten noe ned, mens de bidrar litt i positiv retning på KPI-veksten i 2024.

Tabell 2.5. Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2017	2018	2019	2020	jan.21	feb.21
Totalt	1000	1,8	2,7	2,2	1,3	2,5	3,3
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	129,7	0,0	2,5	1,0	3,2	0,7	0,1
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	42,9	2,0	2,2	2,7	2,7	-0,8	-1,8
Klær og skotøy	49,4	-0,6	-3,4	1,0	-1,7	-0,6	0,3
Bolig, lys og brensel	241,1	3,0	5,0	1,9	-3,5	3,8	6,4
Herav: Elektrisitet inkludert nettleie	31,7	9,3	25,6	0,7	-29,4	18,9	41,2
Møbler og husholdningsartikler	67,8	-1,2	1,2	2,4	6,8	6,2	7,0
Helsepleie	32,3	2,0	1,6	2,6	2,9	2,0	2,7
Transport	150,3	2,5	3,5	3,0	1,6	1,2	2,1
Herav: Kjøp av kjøretøy	58,3	1,7	2,8	1,1	1,8	5,3	5,6
Post- og teletjenester	24,9	1,1	1,0	3,2	4,8	2,6	1,9
Kultur og fritid	111,9	2,8	2,4	2,9	3,4	3,5	3,4
Utdanning	4,7	4,9	6,2	4,3	3,1	2,1	2,1
Hotell- og restauranttjenester	58,5	3,6	2,8	2,6	2,1	2,4	1,7
Andre varer og tjenester	86,5	2,2	1,5	1,4	3,6	2,9	3,1

¹ Vektene gjelder fra januar 2021 til desember 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før					
		2017	2018	2019	2020	jan.21	feb.21
Totalt	1000	1,4	1,6	2,2	3,0	2,7	2,7
Norske varer	145,8	0,3	1,3	2,1	3,0	3,7	2,4
Importerte varer	339,5	0,7	0,7	1,3	2,9	3,3	3,8
Husleie	221,1	1,9	1,6	1,7	1,5	1,2	1,0
Tjenester uten husleie	293,7	2,4	2,5	3,7	4,1	2,8	3,1
- med lønn som dominerende priskomponent	94,1	2,8	2,8	2,9	3,0	3,5	3,9
- også med andre viktige priskomponenter	199,6	2,3	2,4	4,0	4,6	2,5	2,5

¹ Vektene gjelder fra januar 2021 til desember 2021.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) steg med henholdsvis 3,2 og 4,1 prosent i januar og februar. Avgiftslettelser bidro dermed til å dempe årsveksten i KPI med i overkant av 0,7 prosentpoeng ved inngangen til året. Særlig på øl, vin, snus og alkoholfrie drikkevarer ble senket fra 1. januar. Videre ble avgiften på sjokolade og sukkeravgifter avviklet. Avgiftene på alkoholfrie drikkevarer ble senket allerede fra 1. juli i fjor. Ett av tiltakene i forbindelse med koronapandemien var en reduksjon i lav sats for merverdiavgift fra 12 til 6 prosent fra og med 1. april 2020. Denne momsreduksjonen videreføres til og med første halvår 2021, og vi legger til grunn at den reverseres i andre halvår. Det midlertidige fritaket for flypassasjeravgift videreføres ut 2021. Med disse forutsetningene bidrar avgiftslettelser i betydelig mindre grad til å senke KPI-veksten i andre halvår enn i første halvår og vi legger til grunn at avgiftsendringer samlet sett reduserer KPI-veksten med 0,4 prosentpoeng i 2021. I 2022 bidrar reverseringen av merverdiavgiften og fritaket for flypassasjeravgift til å øke KPI-veksten med 0,2

prosentpoeng. For øvrige særavgifter har vi for årene 2022-2024 inflasjonsjustert avgiftssatsene. Vi legger da til grunn at disse særavgiftene for årene 2022-2024 virker nøytralt på KPI-veksten.

I våre beregninger holdes kronkursen uendret på dagens nivå ut prognosebanen. Med denne forutsetningen styrker krona seg med 5,5 prosent som årsgjennomsnitt fra 2020 til 2021. Endringer i kronkursen påvirker prisene på importerte konsumvarer med et tidsetterslep. Det må blant annet ses i lys av at det er kostnader forbundet med å justere prisene, at langvarige kontrakter og valutasikring bidrar til at bedriftenes innkjøpspriser holder seg fast selv om kronkursen endrer seg, og at forventninger til kronkursen framover kan avvike fra den historiske utviklingen. Samtidig er det direkte og indirekte import knyttet til produktinnsatsen i produksjonen av varer og tjenester som leveres fra norske næringer, slik at priser på importert produktinnsats også har betydning for norske konsumpriser. Med konstant valutakurs vil likevel inflasjonsimpulsene fra en svak krone på

sikt uttømmes. Prisveksten på importerte varer i norske kroner vil da bli lik prisveksten hos våre handelspartnere. Den internasjonale prisveksten forutsettes å være moderat i framskrivningene. Dette er en vesentlig faktor til at den underliggende inflasjonen avtar gjennom året.

Det er stor usikkerhet i prisvekstanslaget for 2021. Usikkerheten er knyttet til utviklingen i kronekursen og energiprisene, samt de videre konsekvensene av koronapandemien. I dette ligger det også muligheter for at utformingen av avgifter endres i større grad enn normalt, slik vi så under fjoråret. Til tross for at produktivitsveksten i år antas å bli relativt beskjeden bidrar moderat lønnsvekst og reduserte inflasjonsimpulser fra importerte produkter til at veksten i KPI-JAE i våre beregninger faller til 2,1 prosent i 2021. Når avgifts-endringene forventes å bidra til å redusere KPI-veksten med 0,4 prosentpoeng, mens energivarer bidrar til å øke KPI-veksten med 1,0 prosentpoeng, blir kilen mellom KPI og KPI-JAE 0,6 prosentpoeng. KPI-veksten anslås med dette til 2,7 prosent for 2021. Neste år er veksten i KPI-JAE beregnet å falle til 1,7 prosent, og for årene 2023-2024 anslås veksten i KPI-JAE å være nær Norges Banks inflasjonsmål på 2 prosent. KPI-veksten vil med våre forutsetninger om energipriser og avgifter om lag følge veksten i KPI-JAE de kommende årene. Lønnsveksten tiltar utover i prognosebanen, men økt produktivitsvekst og lav importert prisstigning demper virkningene av den økte lønnsveksten på inflasjonen utover i prognosebanen.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i våre anslag for 2021 og 2022.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2018. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002, 2006 og 2014 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem.² Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2013 avgitt før hovedrevisjonen i 2014 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall kort tid etter utgangen av året.³

Hvor gode har anslagene vært?

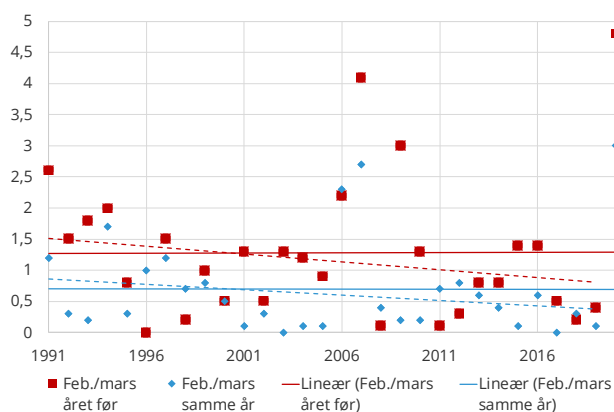
Figurene 2.17, 2.18 og 2.19 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og AKU-ledigheten. I tillegg har vi tatt med noen lineære trendlinjer som viser hvordan prognosefeilene har utviklet seg over tid. Siden prognosebommene for 2020 har vært meget store, se også avsnitt 2.13, har vi laget to trendlinjer for hver prognosehorisont; en basert på alle prognoseårene fra og med 1991 til og med 2020, og en der vi utelukker 2020.

For BNP-prognosene som var gitt for år fram til og med prognoseåret 2019 viser figur 2.17 at prognosefeilene har blitt mindre over tid. Det gjelder både prognosene som er avgitt året før og de som er avgitt samme år. Prognosebommene for 2020 er

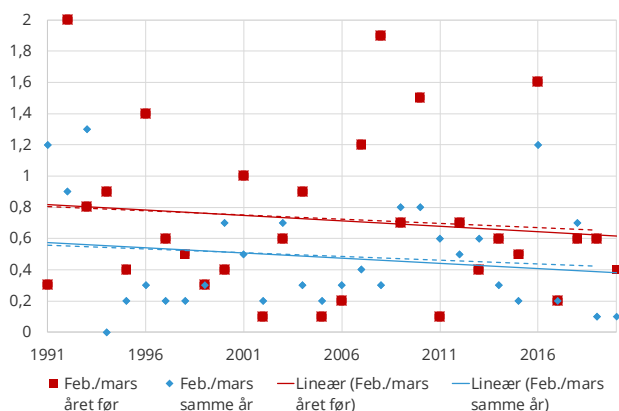
² Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

³ Med oppstart fra publisering av januarindeks 10. februar 2017 er referanseåret i KPI endret til 2015 (2015=100). Endret referanseår kan gi avvik i allerede publiserte endringstall som skyldes avrundningseffekter. Ettersom KPI er endelig ved første publisering er det de tallene som først er publisert som representerer de offisielle og endelige tallene.

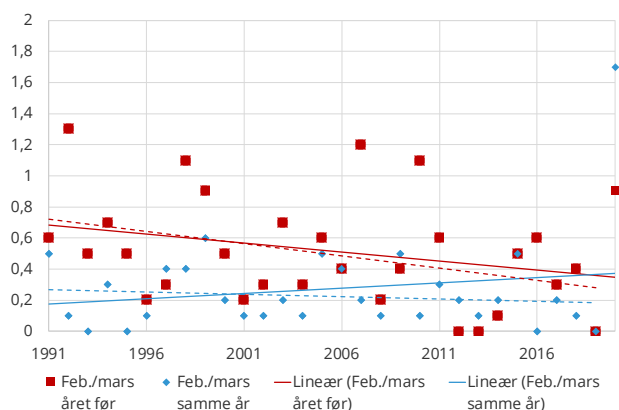
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra publiserte tall

Figur 2.19. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra publiserte tall

alene så store at vi ikke lengre kan si at prognosefeilene blir mindre over tid.

Figur 2.18 viser at prognosene for KPI har blitt bedre over tid. Det gjelder også når vi tar med prognoser for 2020, noe som skyldes av prognosebommene for KPI for 2020 avgitt på ulike tidspunkter var relativt små.

Når vi ser bort fra prognosene for 2020, har prognosene på arbeidsledigheten blitt bedre over tid. Prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid også når vi tar med prognosene for 2020. Det skjer til tross for at prognosen for arbeidsledigheten i 2020 avgitt i mars 2019 bommet med 0,9 prosentpoeng. Prognosen for arbeidsledighet i 2020 avgitt i april samme året (som var den første publiserte prognosen i 2020, se kapittel 2.13), var alt for pessimistisk og overvurderte arbeidsledigheten med 1,7 prosentpoeng. Denne prognosebommen var så stor at når vi inkluderer prognosen for 2020 ikke lengre har at AKU-prognosene avgitt tidlig samme år de gjelder for har blitt mer presise over tid.

I de neste figurene ser vi på ulike aspekter ved usikkerheten i prognoser avgitt på ulike tidspunkter. Disse er basert på historiske prognosefeil, der vi tar med prognosefeilen for 2020.

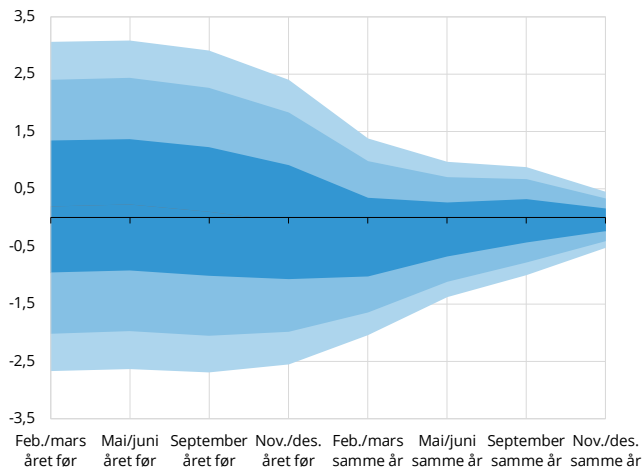
Figurene 2.20, 2.21 og 2.22 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger⁴ er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene fra og med 1995 i beregningene av intervallene. Prognosebommene for 2020 er dermed med i grunnlaget for beregningen av usikkerhetsintervallene, noe som har bidratt til at disse har blitt større enn tidligere beregnet.

Har det vært systematiske avvik?

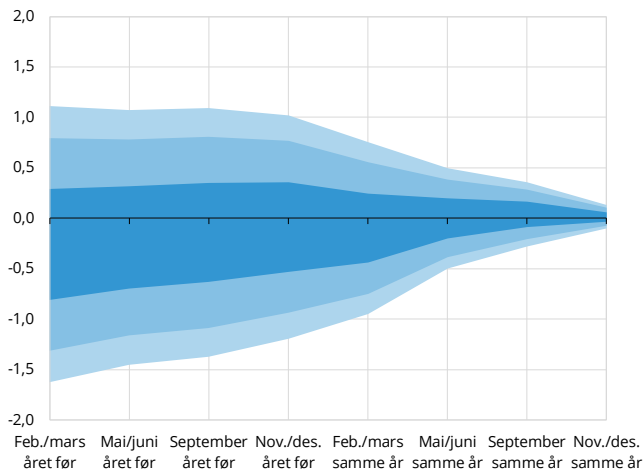
Prognosefeilene for BNP-veksten gitt på forskjellige prognosehorisonter har vært nær null, se figur 2.20. I gjennomsnitt har prognosene avgitt året før (med unntak av prognosene avgitt i november/desember året før) vært for høye. Det gjelder spesielt prognosene avgitt i februar/mars og mai/juni året før, der prognosene i gjennomsnitt har ligget 0,2

⁴ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Students t-fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

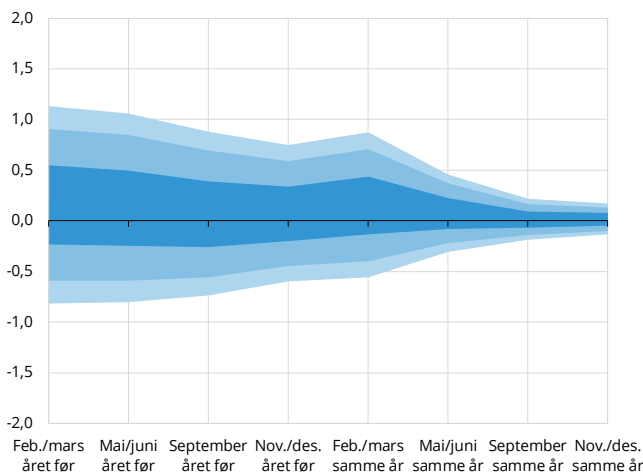
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

Figur 2.22. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

prosentpoeng over «fasit». BNP-prognosene som er avgitt samme år har derimot vært for lave. Det gjelder spesielt de første prognosene som er avgitt i prognoseåret, hvor prognosene i gjennomsnitt har vært 0,3 prosentpoeng for lave. Prognosefeilen for 2020 har bidratt mye til dette bildet. Prognosene avgitt i februar/mars og mai/juni året før er tilnærmet forventningsrette hvis vi ikke inkluderer prognosene for 2020.

Prognosene på KPI-veksten har i gjennomsnitt vært litt lavere enn den faktiske KPI-veksten. Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI reduseres fra -0,3 prosentpoeng i februar/mars året før prognoseåret til nær null fra mai/juni i prognoseåret.

Prognosene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars året før prognoseåret er 0,2 prosentpoeng for høyt, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med prognosene gitt i mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null.

Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i de tre første analysene året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Av de 26 anslagene fra og med 1995-prognosen vi har laget i februar/mars året før, ligger 10 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig – prognosen for 1996. Prognosene for 1998, 2008, 2011, 2012 og 2018 var også svært gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 8 av 26 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert til dels betydelig gjennom prognoseåret. Først den siste prognosen vi gir

før «fasiten» foreligger viser på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene. BNP-prognosene avgitt i november/desember samme år har bommet med maksimalt 0,6 prosentpoeng (for 1995), men prognosefeilen har vært 0,5 prosentpoeng for 3 år (1997, 2015 og 2020).

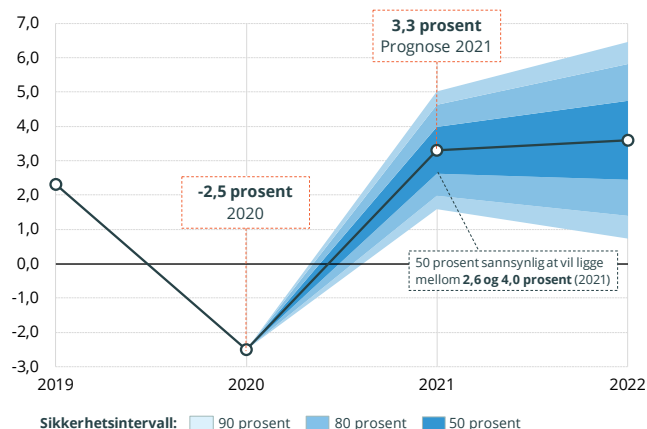
Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første tre anslagene og resultatet, mens spredningen reduseres deretter gradvis. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at usikkerheten reduseres gjennom året etter hvert som den faktiske utviklingen i KPI gradvis blir kjent.

Spredningen i avviket mellom anslaget på arbeidsledigheten og resultatet viser også en nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavgviket er på 0,5 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i november/desember året før. Deretter fortsetter spredningen å synke gradvis, målt ved gjennomsnittlig absoluttavgvik. I figur 2.22 er likevel usikkerhetsintervallet for prognoser avgitt i februar/mars samme år større enn intervallet for prognosene gitt én periode tidligere. Det skyldes den store prognosebommen for 2020 på 1,7 prosentpoeng. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger med maksimalt 0,3 prosentpoengs prognosefeil. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året.

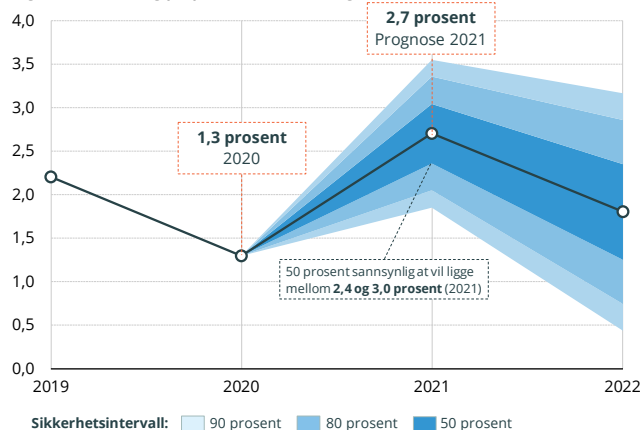
Prognosene for 2020 og 2021 er usikre

I figurene 2.23, 2.24 og 2.25 illustreres usikkerheten i våre anslag for 2020 og 2021 basert på historiske prognosefeil for årene 1995-2020. Det er stor usikkerhet rundt den videre konjunkturutviklingen. Vi har lagt til grunn at mange smittevern-tiltak kan lettes fra sommeren, men dette fordrer at vaksineringsprogrammet lykkes med å holde koronasmiten i sjakk, også for muterte varianter av viruset. I tillegg er det usikkerhet knyttet til i hvilken grad befolkningen i praksis vil fortsette å følge de inngripende smitteverntiltakene. Det er unormale tider, norsk økonomi er fremdeles preget av en verdensomspennende pandemi og usikkerheten er derfor trolig større enn den historiske beregnede usikkerheten som figurene viser.

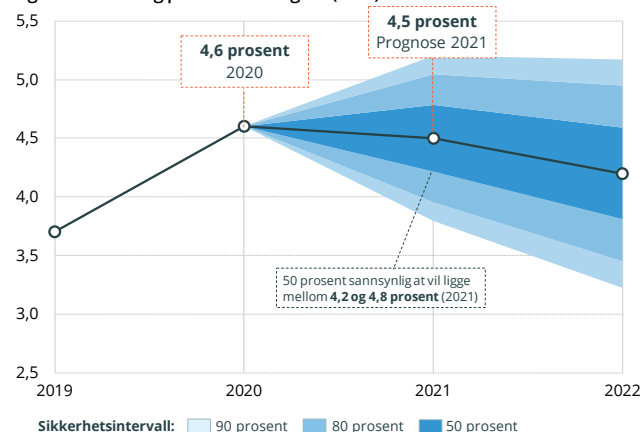
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge

Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i KPI

Figur 2.25. Anslag på arbeidsledighet (AKU)

Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 3,3 prosent i 2021 og 3,6 prosent i 2022. Basert på historiske prognosefeil er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 2,6 og 4,0 prosent i 2021 og mellom 2,5 og 4,7 prosent i 2022. Et intervall på til sammen 3,4 prosentpoeng i 2021, og 5,7 prosentpoeng i 2022, dekker med 90 prosent sannsynlighet den realiserte veksten.

Veksten i KPI var på 1,3 prosent i 2020. For 2021 og 2022 anslår vi veksten til henholdsvis 2,7 og 1,8 prosent. Basert på historiske prognosefeil er det 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2018 og 2019 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,7 og 1,1 prosentpoeng.

Arbeidsledigheten kom opp i 4,6 prosent i 2020 og er i våre prognoser anslått å være 4,5 prosent i 2021 før den faller til 4,2 prosent i 2022. Basert på historiske prognosefeil vil regnskapstallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,5 prosentpoeng fra vårt anslag for 2021. I 2022 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2020?

Aldri før har avviket mellom SSBs anslag og faktisk utvikling vært større enn i 2020. Dette skyldes koronapandemien. Det er derfor et markant skille i prognosene for 2020 som ble laget før 2020, og de som ble laget i løpet av 2020.

I prognosene laget ved utgangen av 2019 lå det an til at veksten i norsk økonomi i 2020 ville være litt høyere enn det som da var anslått å være trendveksten i norsk økonomi, knappe 2 prosent. Arbeidsledigheten målt med AKU var anslått å bli 3,7 prosent, mens veksten i årslønnen var anslått til rundt 3,5 prosent. Med en anslått inflasjon på rundt 2 prosent lå det an til en reallønnsoppgang på rundt 1,5 prosent i fjor. Videre anslo vi at eksporten ville vokse med 6-7 prosent og importen med 2 prosent. Boligprisveksten var anslått til i underkant av 2 prosent. Pengemarkedsrenta var ventet å bli rundt 2,0 prosent, noe som var nær det som Norges Bank anslo var et normalt nivå på denne renta.

Fra midten av mars 2020 endret som kjent utsiktene for norsk økonomi seg fullstendig. Det første koronatilfellet i Norge ble registrert 26. februar 2020 i Tromsø. I slutten av februar og begynnelsen av mars økte antallet smittede og det var stor usikkerhet knyttet til både dødeligheten av koronaviruset og spredningen i Norge. Den 12. mars 2020 innførte regjeringen de sterke og meget inngripende tiltak som blant annet inkluderte påbud om hjemmekontor for de som kunne, stenging av barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner, samt forbud av ulike arrangementer og stengning av treningssentre og svømmehaller. BNP Fastlands-Norge falt 10,5 prosent fra februar til april, ifølge nasjonalregnskapstall. Nasjonalregnskapet viser utviklingen for hele måneder. En spesialanalyse fant imidlertid at den økonomiske aktiviteten falt hele 14 prosent fra første til annen halvdel av mars.⁵

SSB skulle etter planen publisere prognoser om morgenen 12. mars 2020. Denne publiseringen ble imidlertid avlyst ettersom de økonomiske utsiktene endret seg fullstendig fra 10. mars, som var dagen da man satt strek for prognosearbeidet, til 12. mars som var publiseringstidspunktet. For eksempel ble det natt til torsdag 12. mars kjent at president Donald Trump ville stanse innreise fra de fleste landene i Europa til USA i 30 dager. Oppdaterte prognoser ble isteden publisert 24. april.

I disse prognosene anslo SSB at BNP Fastlands-Norge ville falle med 5,5 prosent i 2020. På dette tidspunktet var det fremdeles stor usikkerhet rundt pandemiens varighet og effekt på både norsk og internasjonal økonomi. Etter hvert som smitten ble redusert, smitteverntiltakene ble lettet på og den økonomiske aktiviteten tok seg opp ble det klart at nedgangen ville bli lavere enn hva det så ut til i april. I anslagene deretter ble den anslåtte nedgangen gradvis oppjustert til et fall på 3,0 prosent i Konjunkturtendensene publisert i desember (KT 4/20). Fasiten ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene viser et fall på 2,5 prosent.

Norges Bank møtte krisen med rentekutt. I mars i fjor ble styringsrenta kuttet fra 1,5 til 0,25 prosent i to trinn og i mai ble den satt til 0 prosent. Pengemarkedsrenta fulgte styringsrenta og var nede i rundt 0,25 prosent på det laveste høsten 2020. For

⁵ Sletten og Bougroug (2020). Nåsituasjonen i norsk økonomi. Anslag for aktivitetsnivået ved utgangen av mars 2020. SSB Notater 2020/17.

Tabell 2.7. Prognoser for 2020 gitt på ulike tidspunkt. Prosentvis vekst der annet ikke framgår

	KT 1/17	KT 1/18	KT 1/19	KT 2/19	KT 3/19	KT 4/19	KT 1/20	KT 2/20	KT 3/20	KT 4/20	KT 1/21
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,5	2,3	2,6	2,4	1,8	-9,8	-6,0	-7,2	-8,0	-7,6
Konsum i offentlig forvaltning	2,5	1,7	1,8	1,7	1,8	2,5	2,4	3,3	1,5	1,7	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,8	1,9	1,2	1,0	0,9	1,4	-9,5	-7,6	-5,7	-5,4	-3,9
Utvinning og rørtransport	1,9	3,0	-0,6	-2,5	-1,6	2,0	-9,0	-3,5	-3,1	-4,8	-4,9
Fastlands-Norge	0,6	1,6	1,7	1,4	0,9	0,7	-10,2	-9,2	-6,2	-5,6	-3,9
Eksport	3,1	4,5	5,4	5,9	6,0	7,3	-3,6	-4,7	-4,1	-2,2	-0,9
Import	2,7	2,5	1,6	2,3	1,8	2,6	-12,0	-10,7	-13,0	-13,2	-12,2
Bruttonasjonalprodukt	2,0	2,7	3,1	3,0	3,3	3,5	-4,0	-2,9	-1,9	-1,6	-0,8
Fastlands-Norge	2,1	2,3	2,3	2,2	2,2	2,4	-5,5	-3,9	-3,2	-3,0	-2,5
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	0,8	0,9	0,7	0,5	0,5	0,9	-2,3	-1,5	-2,0	-1,6	-1,3
Arbeidsstyrke	0,8	0,8	0,7	0,8	0,7	0,9	0,1	0,1	-0,1	0,3	0,4
Yrkesandel (nivå)	70,8	70,4	70,8	70,8	70,6	70,8	70,2	70,2	70,1	70,3	70,4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,1	3,7	3,7	3,6	3,7	3,7	6,3	5,1	4,9	4,8	4,6
Priser og lønninger											
Årslønn	3,9	3,7	3,5	3,5	3,6	3,6	2,0	2,2	2,0	2,4	3,1
Konsumprisindeksen (KPI)	2,3	1,8	1,7	1,7	1,8	2,1	1,2	1,2	1,5	1,3	1,3
KPI-JAE	2,0	1,7	1,9	2,1	2,0	2,3	2,8	2,6	3,1	3,0	3,0
Boligpris	-2,1	1,5	0,8	0,9	2,1	1,8	-2,0	-1,0	3,2	4,0	3,9
Inntekter, renter og valuta											
Husholdningenes disponible realinntekt	2,0	2,6	2,7	3,5	2,4	1,6	0,4	0,3	2,0	0,3	1,7
Husholdningenes sparerate (nivå)	6,2	8,3	7,5	7,7	6,9	7,6	16,0	12,5	15,1	14,7	15,5
Pengemarkedsrente (nivå)	1,4	1,9	1,9	2,0	1,6	1,9	1,1	0,7	0,7	0,7	0,7
Importveid kronekurs (44 land)	0,0	-2,0	0,1	0,0	1,5	3,1	11,4	7,8	6,5	6,8	6,7
NOK per euro (nivå)	8,90	9,09	9,76	9,78	10,04	10,10	11,09	10,76	10,69	10,73	10,72
Utlandet											
Eksportmarkedsindikator	4,5	4,9	3,7	3,2	1,6	3,3	-12,6	-13	-15,8	-10,8	-8,6
Konsumpris euro-området	1,9	1,9	1,6	1,4	1,1	1,1	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	0,8	0,9	-0,1	-0,3	-0,5	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,5	-0,4

året under ett ble pengemarkedsrenta 0,7 prosent, noe som var 1,2 prosentpoeng lavere enn anslaget fra desember 2019.

Utviklingen i boligprisene har også vært overraskende sterk gjennom 2020. I begynnelsen av krisen, i KT 1/20 og KT 2/20, ble det anslått at boligprisene ville falle som årgjennomsnitt. Det er utviklingen i inntekt, gjeld, befolkning, samt tilbudet av boliger og realrente, som i stor grad bestemmer boligprisutviklingen. Siden utviklingen i disse fundamentale forholdene så ut til å trekke i ulike retninger gjennom året, var det lagt til grunn en moderat oppgang i boligprisene i KT 3/20 og KT 4/20, på rundt 3 til 4 prosent. Boligprisene økte med 3,9 prosent i 2020, målt med SSBs boligprisindeks.

Lønnsutviklingen gjennom året overrasket oss også. I april, KT1/20, ble anslaget for årslønnsveksten i 2020 redusert til 2,0 prosent, ned fra 3,6 prosent i KT 4/19. Utover høsten ble det klart at årslønnsveksten ville bli høyere enn det som var anslått tidligere på året, og årslønnsveksten endte til slutt på 3,1 prosent i 2020. Den høye årslønnsveksten i 2020 må sees i sammenheng med høy lønnsvekst i 4. kvartal og strukturelle endringer som følge av pandemien (se nærmere omtale i boks 2.4).

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2016-2020

KT 2020/4

- Om beregningen av årslønnsanslaget for 2020, 24
- Industrien og detaljomsetningen i Norge, Sverige og Danmark, 28
- Forretningsmessig tjenesteyting i nasjonalregnskapet under koronakrisen, 31
- Behandling av lønnskompensasjonsordningen ved permittering, 35

KT 2020/3

- Arbeidsledige og permitterte i Arbeidskraftundersøkelsen, 21
- Sammensetningseffekter og årslønnsvekst, 24
- Helse- og omsorgsnæringene i nasjonalregnskapet under koronakrisen, 2

KT 2020/2

- Konjunkturrelle eller strukturelle sjokk? 12
- Norsk økonomi er sårbar overfor ytterligere forstyrrelser, 14
- Effekter på sysselsettingsandelen av endret befolkningssammensetning fram mot 2030, 23

KT 2020/1

- Nærmere om finanspolitikken, 8

KT 2019/4

- Ulike mål på veksten i BNP Fastlands-Norge – effekten av virkedagsjustering, 15
- Konsekvenser for norsk økonomi av lavere vekst internasjonalt, 21
- Nedgangskonjunktoren fra 2014 og sysselsettingsandelen i Norge, 24

KT 2019/3

- Hvordan påvirkes prognosene av en sterkere kronekurs?, 15
- Nærmere om anslag på petroleumsinvesteringene, 18

KT 2019/2

- Virkninger på norsk økonomi av en opptrapping i handelsspenningene internasjonalt, 21

KT 2019/1

- Forutsetningene for kronekursen, 19
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Høyere rentebelastning framover, 22
- Importandeler, 26
- Effekter av høyere oljepris, 28
- Utsikter for strømprisene, 32

KT 2018/4

- Implikasjoner av en svakere kronekurs, 20
- Hvordan skal sesongjusterte årstall tolkes?, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 22

KT 2018/3

- Nærmere om anslag på petroleumsinvesteringene, 18-19
- Virkninger på internasjonal og norsk økonomi av økte handelsspenninger, 22-23

KT 2018/2

- Effekter av lavere oljepris, 23

KT 2018/1

- Bidrag fra økte petroleumsinvesteringer, 22
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Hvorfor er det sprik mellom boligprisindeksen til Eiendom Norge og SSB?, 26-27
- Importandeler, 30
- Nærmere om underliggende vekst i norsk økonomi, 33
- Sammensetningseffekter mellom næringer trakk ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,1 prosentpoeng i 2017, 37

ØA 3/2017

- Makroøkonomiske virkninger av økte drivstoffavgifter, 27
- Men hva hvis... – Noen følsomhetsberegninger, 28-29

ØA 2/2017

- Hvordan påvirkes prognosene av en mer positiv utvikling i boligmarkedet? 20

ØA 1/2017

- Effekter av høyere oljepris, 19
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Importandeler, 26
- Over 45000 færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen siden 2013, 28
- Sammensetningseffekter mellom næringer trekker ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,3 prosentpoeng i 2016, 32

ØA 5/2016

- Implikasjoner av en lavere oljepris, 21
- Har vi en boble i boligmarkedet? 24-25

ØA 4/2016

- Usikkerhet om boligprisutviklingen, 24-25

ØA 2/2016

- Virkninger av rentefallet på norsk økonomi
- 2012-2016, 20
- Sysselsetting knyttet til petroleumsnæringen, 26

ØA 1/2016

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Effekter av økte oljeinvesteringer, 26
- Betydningen for norsk økonomi av fallet i internasjonale aksjekurser, 28
- Importandeler, 30
- Forutsetninger knyttet til asylsøkere, 34
- Inflasjonsgjennomslag av valutakursendringer, 37

3. Norsk økonomi gjennom 2020

Foreløpig nasjonalregnskap viser at bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge falt 2,5 prosent i 2020, målt i faste priser¹. Nedgangen i fastlandsøkonomien er den dypeste i etterkrigstiden, og bevegelsene gjennom året var langt større enn det som vises i årstallet. Oljeproduksjonen økte, men oljeprisene falt. Målt i løpende priser falt derfor samlet BNP langt mer, hele 4,5 prosent. Landets disponible realinntekt falt med 7,4 prosent, i hovedsak på grunn av nedgangen i produksjon på fastlandet og bytteforholdstapene knyttet til oljeprisen.

3.1. Overblikk

Koronapandemien overskygger alle andre aspekter ved den økonomiske utviklingen i 2020. Sykdommen spredte seg raskt fra Kina til store deler av verden i januar og februar, og de første tilfellene ble registrert i Norge i slutten av februar. Antall tilfeller økte raskt, og fra 12. mars innførte Norge svært vidtrekkende smitteverntiltak. Restriksjonene omfattet bl.a. stenging av skoler og barnehager, forbud mot ulike arrangementer og tjenester som serveringsvirksomhet, frisører og hudpleie, anbefalinger om sosial distansering, samt påbudt karantene ved innreise til landet. En rekke kommuner innførte i tillegg lokale tilleggsregler. Permitteringsregelverket ble endret, slik at bedriftenes kostnader ved permittering ble redusert. Særskilte kompensasjonsordninger ble også innført for å motvirke omsetningsfallet for de hardest rammede foretakene².

Samtidig som tiltak ble satt i verk, tilpasset enkeltpersoner og foretak seg for å redusere smitterisikoen. Dessuten ble det økonomiske livet påvirket av at de fleste europeiske land også innførte strenge tiltak. Det er vanskelig å skille virkningen av pandemien i seg selv, smitteverntiltak og påvirkningen gjennom utenriksøkonomien fra hverandre. Mye økonomisk aktivitet stoppet opp, noe som ga ringvirkninger til andre deler av økonomien.

De brå endringene kunne leses av på en rekke høyfrekvente indikatorer i mars, jf. figur 3.1-3.3. Personbiltrafikken over grensen til Sverige stoppet opp. Betalinger med debetkort eller Vipps for ulike tjenester falt kraftig. Etter at endrede permitteringsregler trådte i kraft, ble over 250 000 personer raskt permittert. Tallet på arbeidssøkere nådde ifølge NAV en topp på 420 000 helt eller delvis ledige først i april.

Tabell 3.1. Bruttonasjonalprodukt og bruttoprodukt for næringsaggregater. Millioner kroner og prosentvis vekst¹

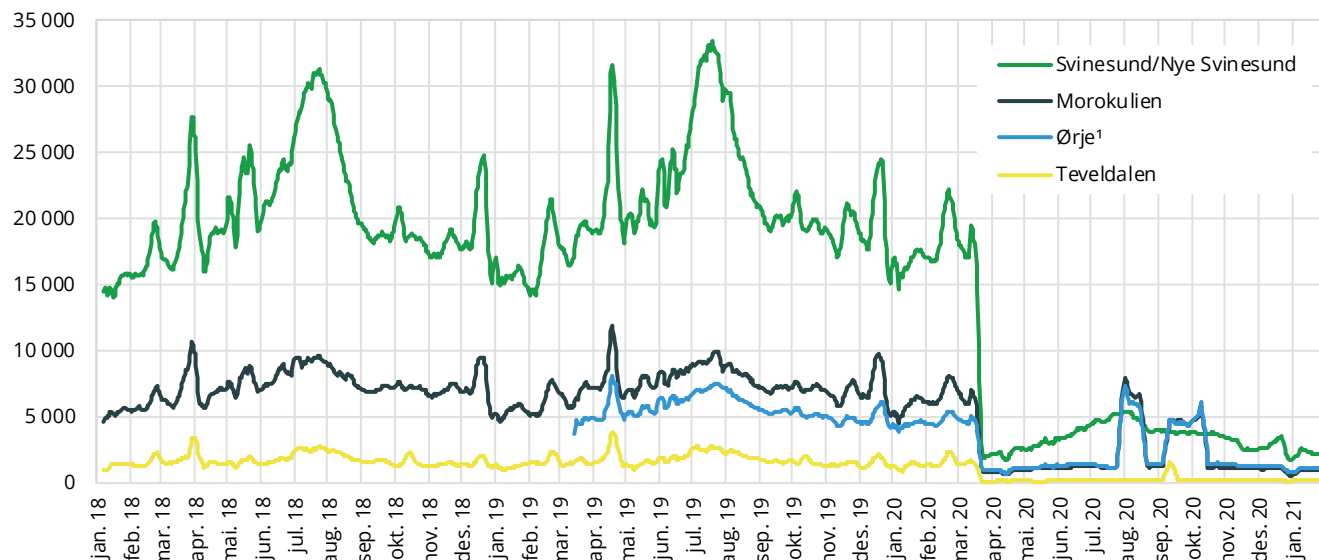
	2018-kroner		Løpende kroner		Prosentvis vekst i faste priser	Prosentvis vekst i løpende priser	Prisvekst
	2019*	2020*	2019*	2020*			
Bruttonasjonalprodukt	3 584 175	3 556 846	3 568 488	3 408 616	-0,8 %	-4,5 %	-3,7 %
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge	3 003 219	2 929 344	3 068 407	3 042 307	-2,5 %	-0,9 %	1,6 %
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	580 956	627 502	500 081	366 310	8,0 %	-26,7 %	-32,2 %
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 605 506	2 539 599	2 669 508	2 643 254	-2,5 %	-1,0 %	1,6 %
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 949 758	1 888 751	1 992 855	1 945 022	-3,1 %	-2,4 %	0,8 %
Industri og bergverk	224 468	218 711	231 211	234 517	-2,6 %	1,4 %	4,1 %
Annen vareproduksjon	358 099	360 060	358 770	326 383	0,5 %	-9,0 %	-9,5 %
Tjenester inkl boligjenester	1 367 192	1 309 980	1 402 875	1 384 122	-4,2 %	-1,3 %	3,0 %
Offentlig forvaltning	655 748	650 848	676 653	698 232	-0,7 %	3,2 %	4,0 %
Produktavgifter og -subsidier	397 713	389 745	398 899	399 053	-2,0 %	0,0 %	2,1 %

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

¹ Tallene som presenteres i kapittel 3. er fra foreløpig nasjonalregnskap 2020 som ble publisert 12. februar 2021. Månedlig nasjonalregnskap for januar 2021 ble publisert 9. mars, og månedstall ble da revidert. Se omtale i boks 3.2.

² Kompensasjonsordningen i 2020 gjøres nærmere rede for i boks 3.6 i slutten av dette kapittelet.

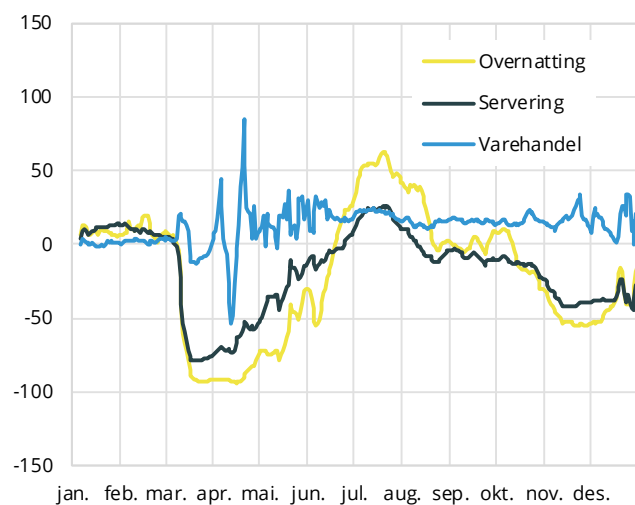
Figur 3.1. Grensepasseringer. Totalt antall personbiler retning Norge og Sverige. 7-dagers glidende snitt

¹Data for Ørje er kun tilgjengelige f.o.m. 15. mars 2019

Kilde: States vegvesen

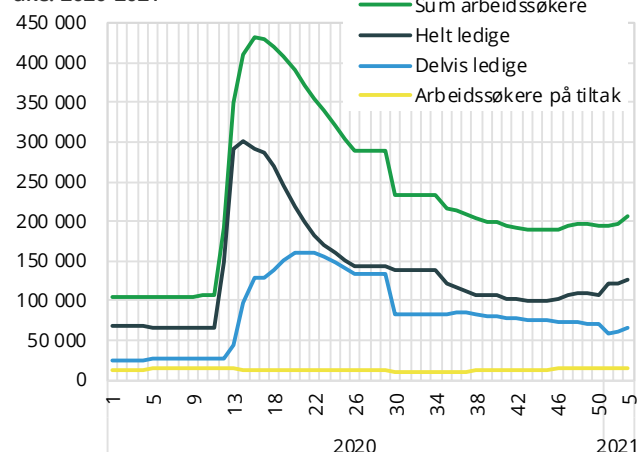
Figur 3.2. Verdi av korttransaksjoner via BankAxept. 2020. Syv dagers glidende snitt, prosentvis volumendring fra samme dato året før

Kilde: BankAxept/Vipps

Nasjonalregnskapet viser utviklingen for hele måneder. En spesialanalyse fant imidlertid at den økonomiske aktiviteten falt hele 14 prosent fra første til annen halvdel av mars³. Nedgangen var særlig sterk i mange tjenestenæringene, både i markedsrettet sektor og i offentlig forvaltning. Fallet i siste halvdel av mars resulterte i en nedgang på 2 prosent i 1. kvartal, jf. figur 3.6.

I april hadde fastlandsøkonomien falt hele 10,5 prosent fra februar, men smittetallene var på vei

Figur 3.3. Antall helt ledige, delvis ledige, arbeidssøkere på arbeidsmarkedstiltak og summen av alle arbeidssøkere per uke. 2020-2021¹

¹ NAV har publisert ukentlige ledighetstall fra uke 10 i 2020 med unntak av i juli, august og den første uken i november.

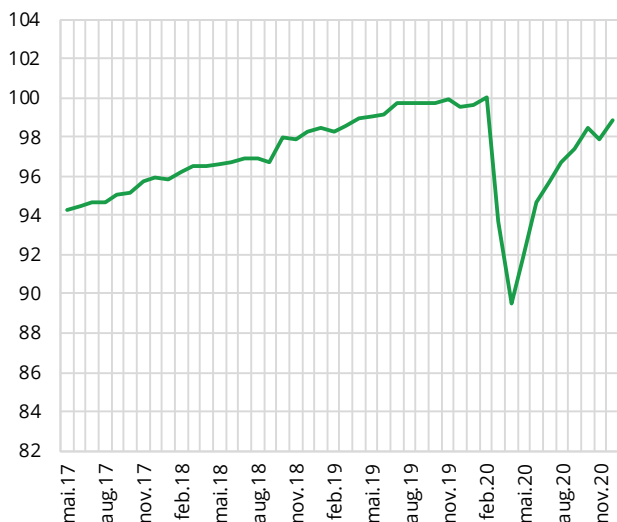
Kilde: NAV

ned, og det ble gradvis lettet på smitteverntiltakene. Dette slo ut i svært sterk vekst i den økonomiske aktiviteten i mai og juni. Den dramatiske nedgangen i mars og april resulterte likevel i et fall i BNP Fastlands-Norge på 5,9 prosent i 2. kvartal, som er det største fallet SSB noen gang har målt for et kvartal.

Den månedlige veksttaket avtok gjennom 3. kvartal, men på grunn av det lave nivået i 2. kvartal ble veksten på hele 5 prosent. Dette er den sterkeste kvartalsveksten SSB noen gang har målt. I september var drøyt tre fjerdedeler av fallet siden februar hentet inn, med et aktivitetsnivå 2,6 prosent lavere

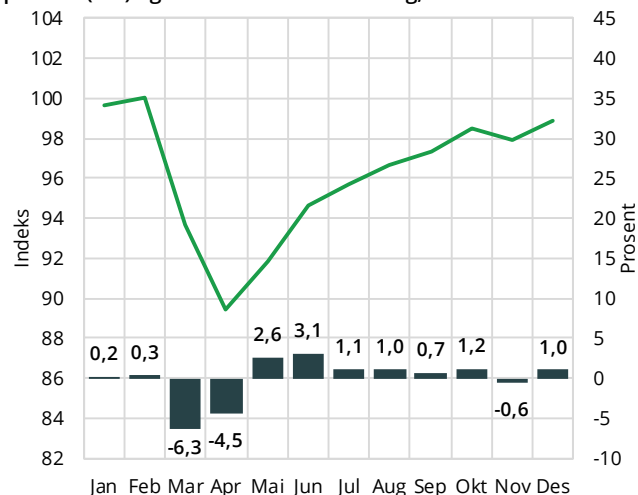
³ Se Sletten og Bougroug (2020) https://www.ssb.no/nasjonal-regnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/_attachment/418358?_ts=17182415948

Figur 3.4. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge. Faste 2018-priser. Måned. Februar 2020 = 100

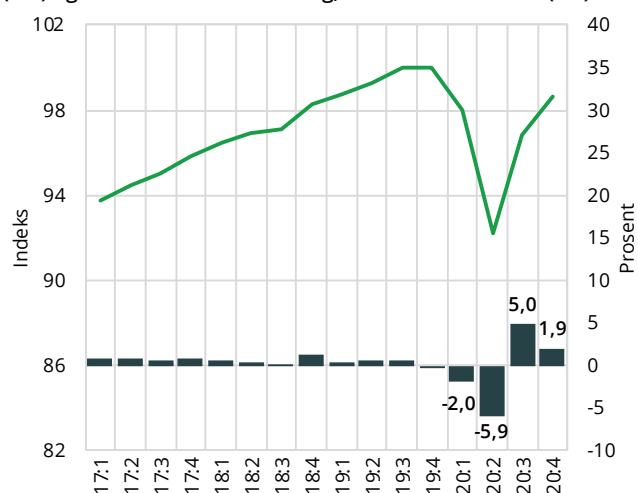
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.5. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge 2020. Faste 2018-priser. Måned. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert volumutvikling, februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.6. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge. Faste 2018-priser. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

enn før koronapandemien brøt ut. Den sterke veksten i 3. kvartal reflekterer denne gjeninnhenting.

Mot slutten av oktober økte antallet koronasmittede i Norge, og smitteverntiltakene ble trappet opp. Effekten av tiltakene ble først synlige i november-tallene, med en nedgang på 0,6 prosent. I desember var veksten i fastlandsøkonomien 1 prosent, i all hovedsak på grunn av oppgang i kraftproduksjon og fiske. Dermed endte 4. kvartal med en vekst på 1,9 prosent.

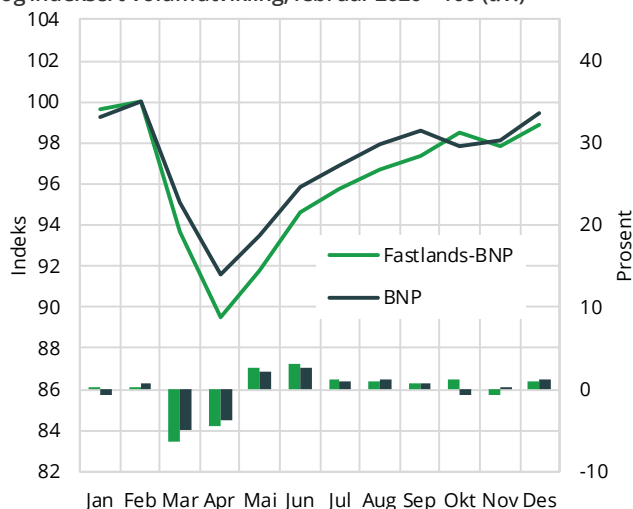
Selv om smitteverntiltakene ble trappet opp, var de ikke like vidtrekkende i desember som i mars. Skoler og barnehager var fortsatt åpne, begrensningene på tjenestenæringene var mindre strenge og tilgangen på utenlandsk arbeidskraft var noe bedre enn på våren. Tallene fra 4. kvartal kan også tyde på at deler av økonomien mot slutten av året var bedre i stand til å tilpasse seg strengere tiltak. Vel så viktig var det sannsynligvis at næringene som ble mest påvirket av smitteverntiltak allerede var på et lavt aktivitetsnivå. Dermed slo ikke ytterligere nedgang like sterkt ut i BNP som i mars.

Samlet falt BNP for Fastlands-Norge med 2,5 prosent fra 2019 til 2020. Det er den sterkeste nedgangen i fastlandsøkonomien i hele etterkrigstiden. Nedgangen ble dempet av at 2020 hadde 3 flere virkedager enn 2019, noe som isolert sett trakk opp BNP for Fastlands-Norge med 0,6 prosentpoeng, jf. boks 3.1.

På tross av koronapandemien var det god vekst i norsk olje- og gassproduksjon i 2020. Den viktigste årsaken er produksjonen fra Johan Sverdrup-feltet, som åpnet høsten 2019. Det førte til at nedgangen i samlet BNP, inkludert utvinning, rørtransport og utenriks sjøfart, var på kun 0,8 prosent.

Handelsbalansen ble betydelig svekket i 2020, som følge av reduserte priser på viktige eksportvarer – særlig olje og gass. Dette er i noen grad blitt motvirket av at kronkursen har svekket seg, men dette har samtidig bidratt til at prisen på import har økt, målt i norske kroner. Foreløpige tall viser at rente- og stønadsbalansen endte med et overskudd på 86 milliarder kroner i 2020. Dette er en oppgang på 41 milliarder kroner fra året før. Svekkelsen i driftsbalansen overfor utlandet ble derfor ikke like sterk som endringen i handels-

Figur 3.7. Bruttonasjonalprodukt 2020. Faste 2018-priser. Måned. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert volumutvikling, februar 2020 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

balansen, men driftsbalansen gikk likevel ned fra 102 milliarder kroner i 2019 til 66 milliarder kroner i løpende priser i 2020. Konsekvensen er at Norges disponible inntekt gikk ned med 158 milliarder kroner fra 2019. Dette tilsvarer en nedgang på 5,3 prosent i løpende priser, og justert for prisvekst ble nedgangen på 7,4 prosent, altså vesentlig mer enn nedgangen i BNP for Fastlands-Norge.

Nedgangen i disponibel realinntekt er blitt motsvart av en sterk nedgang i landets samlede konsum i 2020. Den sterke nedgangen i husholdningenes konsum ble noe motvirket av økningen i offentlig konsum. Det var særlig tjenestekonsumet i husholdningene som falt, spesielt i 2. kvartal. Det kraftige fallet i anskaffelse av ikke-finansiell kapital var noe større enn fallet knyttet til nedturen i oljeutvinningsnæringen i 2015.

Usikkerhet i tallene

Det foreløpige nasjonalregnskapet bygger på at en rekke regnskapsstørrelser anslås ved hjelp av ulike indikatorer, og avstemmes mot hverandre innenfor et konsistent regnskapssystem. Det revideres i flere omganger etter hvert som et mer fullstendig informasjonsgrunnlag foreligger. Siste revisjon i en normal publiseringssyklus er knyttet til utarbeiding av endelig nasjonalregnskap, der blant annet årstall innrapportert fra næringslivet er særlig viktig. Endelig nasjonalregnskap for 2020 vil etter normal produksjonssyklus publiseres høsten 2022.

Analyser av revisjonshistorikken til nasjonalregnskapet viser at revisjonene er forholdsvis små, og

Boks 3.1. Hvordan skal sesongjusterte tall tolkes?

Statistisk sentralbyrå startet med publisering av månedlig nasjonalregnskap i september 2018. De månedlige tallene går tilbake til og med januar 2016. Fra og med dette tidspunktet beregnes det kvartalsvise nasjonalregnskapet som summen av tre måneder fra det månedlige nasjonalregnskapet. De aller fleste økonomiske størrelsene i månedlig nasjonalregnskap sesongjusteres. En del justeres også for kalendereffekter (de omtales likevel vanligvis kun som sesongjusterte). Et eksempel på hvordan kalendereffekter spiller inn er at fridager, som 1. og 2. juledag, 17. mai mv., kan falle i en helg det ene året og på en hverdag det andre. Dermed kan en måned ha et varierende antall arbeidsdager fra år til år.

På grunn av justeringen for kalendereffekter vil summer over året fra de ujusterte tallene ofte avvike fra summer over året fra de sesongjusterte tallene. Tabell 1 illustrerer forskjellen mellom sesongjusterte og ujusterte tall for BNP Fastlands-Norge for årene 2016-2020. Avviket i vekstratene kan i stor grad tilskrives kalendereffektene beskrevet ovenfor. For eksempel var det tre fler arbeidsdager i 2020 enn i 2019. Dette tas det altså høyde for i de sesongjusterte tallene, men ikke i de ujusterte. Årsveksten framstår dermed svakere i de sesongjusterte tallene for 2020. I 2019 var det like mange arbeidsdager som i 2018, og avviket er kun en tittel. Årsaken til at avviket ikke er null selv om det er like mange arbeidsdager er sammensatt, men en vesentlig årsak er at forskjellen påvirkes av når på året det forekommer flere eller færre arbeidsdager.

Den tekniske håndteringen av kalendereffekter ble endret med innføringen av månedlige nasjonalregnskap. Dette er hovedårsaken til at avviket mellom årsvekstrater i sesongjusterte og ujusterte serier framstår som større enn i perioden før 2016.

Tabell 1.

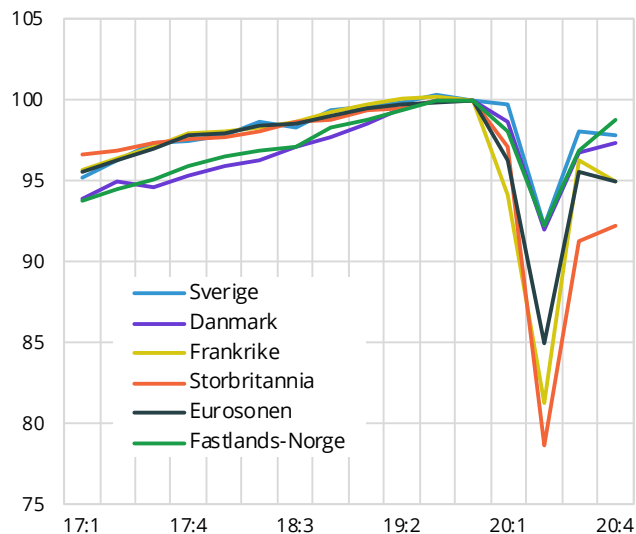
	Vekst BNP Fastlands-Norge ujustert	Vekst BNP Fastlands-Norge sesongjustert	Arbeidsdager	Vekst i arbeidsdager
2016	0.9	0.5	228	0.4
2017	2.0	2.3	226	-0.9
2018	2.2	2.5	225	-0.4
2019	2.3	2.4	225	0.0
2020	-2.5	-3.1	228	1.3

at det ikke er noen systematisk over- eller undervurdering av BNP i de foreløpige tallene⁴. Revisjonshistorikken fra og med nasjonalregnskapstallene for 2006 tilsier en 80 prosent sannsynlighet

⁴ Se Helliesen, M. K. (2019) 'Revisjoner i årlig nasjonalregnskap', Rapporter 2019/17, Statistisk sentralbyrå.

Helliesen, M. K., Hungnes, H. og Skjerpen, T. (2020) 'Revisions in the Norwegian National Accounts — accuracy, unbiasedness and efficiency in preliminary figures', Discussion Papers 924, Statistics Norway.

Figur 3.8. Bruttonasjonalprodukt i utvalgte land. Kvartal. Sesongjustert. Volumindekser. 4. kvartal 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, OECD

for at endelig nasjonalregnskap vil vise en nedgang i BNP for Fastlands-Norge på mellom 2,1 og 2,9 prosent i 2020.

Det foreløpige regnskapet for 2020 må imidlertid betraktes som mer usikkert enn normalt. De store omveltningene i norsk økonomi kan ha ført til at sammenhenger mellom indikatorer og regnskapsstørrelser er annerledes enn i et normalår. Videre har det vært endringer som har ført til at metoder har blitt lagt om, bl.a. ved å ta i bruk volumindikatorer for produksjonen av helsetjenester (se kap. 3.3). Det pågår internasjonalt samarbeid om slik metodeutvikling i regi av Eurostat.

I beregningsopplegget for det foreløpige nasjonalregnskapet antas det å være et stabilt forhold mellom produksjon og bruttoprodukt i de ulike næringene. Det er neppe riktig for 2020. I næringer hvor produksjonen faller brått, må foretakene redusere produktinnsatsen like hurtig for at bruttoproduktet ikke skal falle mer enn produksjonen. Det vil i mange tilfeller ikke være mulig. Siden beregningene for de fleste næringer sikter mot å anslå utviklingen i produksjon, kan det føre til at nedgangen i bruttoproduktet er undervurdert. Vi har imidlertid ikke gode holdepunkter for produktinnsatsandelene før vi har regnskapsopplysninger fra selskapene.

Internasjonal sammenlikning

Koronapandemien er et globalt økonomisk sjokk av en helt uvanlig størrelsesorden og karakter. Effek-

ten på ulike lands økonomier har variert betydelig, blant annet på grunn av forskjeller i smitteomfang og innretning av smitteverntiltak. Fellesnevneren er kraftige fall i BNP gjennom 1. og 2. kvartal 2020, etterfulgt av sterk innhentning i 3. kvartal og en mer blandet utvikling i 4. kvartal, se figur 3.8.

De skandinaviske landene opplevde relativt moderat vekst i 4. kvartal og har hatt en forholdsvis lik akkumulert utvikling i 2020. Sverige skilte seg ut med vekst i BNP i 1. kvartal, mens alle landene så fall i 2. kvartal etterfulgt av sterk vekst i 3. kvartal. Land som Storbritannia, Spania, Italia og Frankrike hadde større smitteutbrudd og strengere tiltak enn Norge, og fikk et fall i BNP om lag tre ganger så stort som for den norske fastlandsøkonomien i 2. kvartal. Innhentningen i disse landene var tilsvarende sterkere enn i Skandinavia.

Det hefter større usikkerhet enn normalt ved internasjonale sammenligninger. Ulikt datagrunnlag, ulike metoder og ulike valg av klassifisering kan gi betydelige utslag. For de fleste land foreligger bare såkalte flash-estimer for 4. kvartal, og ikke fullstendige kvartalsregnskap. Det synes godt underbygget at de nordiske landene har hatt nokså lik samlet utvikling i BNP siden 4. kvartal 2019, og at en rekke andre land er vesentlig hardere rammet. Utviklingen i internasjonal økonomi er nærmere beskrevet i kapittel 1.

3.2. Bred nedgang i næringslivet

Norsk økonomi i 2020 var preget av store næringsvise forskjeller. Selv om nedgangen i mars og april rammet bredt, var den særlig sterk i tjenestenæringene der smittevern hensyn førte til at aktiviteten ble innstilt.

En del næringer ble direkte pålagt å innstille eller innskrenke virksomheten i deler av 2020. Helse- og sosialdepartementet fastsatte 12. mars forskrift som stengte serveringssteder, treningssentre, svømmehaller og personlige tjenester med en-til-en kontakt, og forbød kultur- og idrettsarrangementer. Det ble også gitt råd om sosial distansering. Enkelte kommuner fulgte opp med ytterligere innstramminger, med blant annet forbud mot alkoholserving. En konkursbølge var fryktet gjennom 2020. Dette undersøkes nærmere i boks 3.3.

Det foreligger flere internasjonale studier som tyder på at husholdningene også tilpasset adferden

Boks 3.2. Tjenestenæringer dempet BNP-veksten i januar 2021

BNP Fastlands-Norge falt 0,2 prosent i januar, justert for normale sesongsvingninger. Smittetrykket i Norge økte på nyåret, og det var mange endringer i både nasjonale og lokale smitteverntiltak gjennom måneden.

Nye tall fra nasjonalregnskapet viser avtakende økonomisk aktivitet i januar. Bruttoproduktet i varehandelen gikk ned for første gang siden april i fjor og var den viktigste årsaken til fallet bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge. Det var nedgang i flere bransjer, deriblant klesforretninger. Nedgangen bør sees i sammenheng med utbredelsen av muterte virus og den påfølgende nedstengingen av blant annet butikker i Oslo-regionen. Til tross for nedgangen var aktiviteten i varehandelen fortsatt knapt 2 prosent høyere i januar enn i februar 2020, som er den siste måneden før utbruddet av koronapandemien.

Siden smitteverntiltakene ble strammet inn gjennom måneden kan dette gi et negativt overheng inn i februar. Det kan derfor være den fulle effekten av tiltakene først blir synlig i februar-tallene.

Aktiviteten falt i flere av tjenestenæringene. Nedgangen var særlig markert innen passasjertransport, hotell- og restaurantvirksomhet og kultur, underholdning og annen tjenesteyting. Utviklingen må sees i sammenheng med den økte smitten på nyåret og innstramminger i lokale og nasjonale smitteverntiltak. Aktiviteten i disse tjenestenæringene var kraftig redusert allerede før årsskiftet som følge av vedvarende kontaktreduserende tiltak. Samlet falt bruttoproduktet i tjenestenæringene 1 prosent, og var dermed 5 prosent lavere i januar enn før pandemien brøt ut i fjor vår.

Bruttoproduktet innen annen vareproduksjon steg 0,5 prosent og dempet dermed nedgangen i januar. Bygg og anlegg trakk opp, mens tradisjonelt fiske og akvakultur hadde et mindre fall.

Industri og bergverk hadde en forholdsvis sterk oppgang i bruttoproduktet i januar, på 2,1 prosent. Dermed har aktiviteten hentet inn hele fallet fra i fjor vår, og bruttoproduktet var høyere i januar enn før pandemien rammet i mars i fjor. Oppgangen var særlig sterk i fiskeindustrien og farmasøytisk industri, men også produksjon av maskiner og utstyr hadde god oppgang. Det ble innført strenge innreiserestriksjoner i midten av måneden, men utenlandske arbeidstakere kom til Norge allerede i uke 1 og 2 av 2021.

Bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge har dermed utviklet seg flatt gjennom fjerde kvartal av 2020 og inn i nyåret.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning falt 0,8 prosent i januar. Utviklingen skyldes primært lavere aktivitet i kommuneforvaltningen.

Utvinning av olje og gass utviklet seg omtrent flatt fra desember til januar. Samlet BNP, altså inkludert utvinning, rørtransport og utenriks sjøfart, ble redusert 0,3 prosent fra desember 2020 til januar 2021.

Konsum

Husholdningenes varekonsum falt 1,3 prosent i januar. Kjøp av transportmidler bidro mest til fallet, men også klær og sko trakk kraftig ned. Tjenestekonsumet falt 2,9 prosent, særlig trukket ned av fritidstjenester, hotell- og restauranttjenester og persontransport. Samlet falt husholdningenes konsum 2,2 prosent i januar.

Konsumet i offentlig forvaltning avtok i årets første måned, med negative bidrag fra både stat og kommune. Utviklingen i offentlig konsum bygger på ulike indikatorer, men vil revideres når regnskap for stats- og kommuneforvaltningen for 1. kvartal foreligger. Tallene må derfor betraktes som foreløpige. Gitt de uvanlige forholdene, er usikkerheten stor.

Investeringer

Bruttoinvesteringene i fast realkapital tiltok 0,5 prosent i perioden november-januar, sammenlignet med den foregående tremånedersperioden. Utviklingen svarer til en nedgang i den rullerende tremånedersveksten mot veksten i desember og november. Tremånedersveksten i boliginvesteringer lå på 3,4 prosent i januar hvilket er mer dempet enn veksten i desember, og trekkes ned av et fall i månedsveksten for januar.

For bruttoinvesteringer i fast realkapital ellers er det generelt svak tilgang på god månedsinformasjon. For petroleumsinvesteringer, investeringer i industri, bergverk og kraftforsyning er informasjon om planlagte investeringer slik de er rapportert av selskapene, benyttet.

Eksport og import

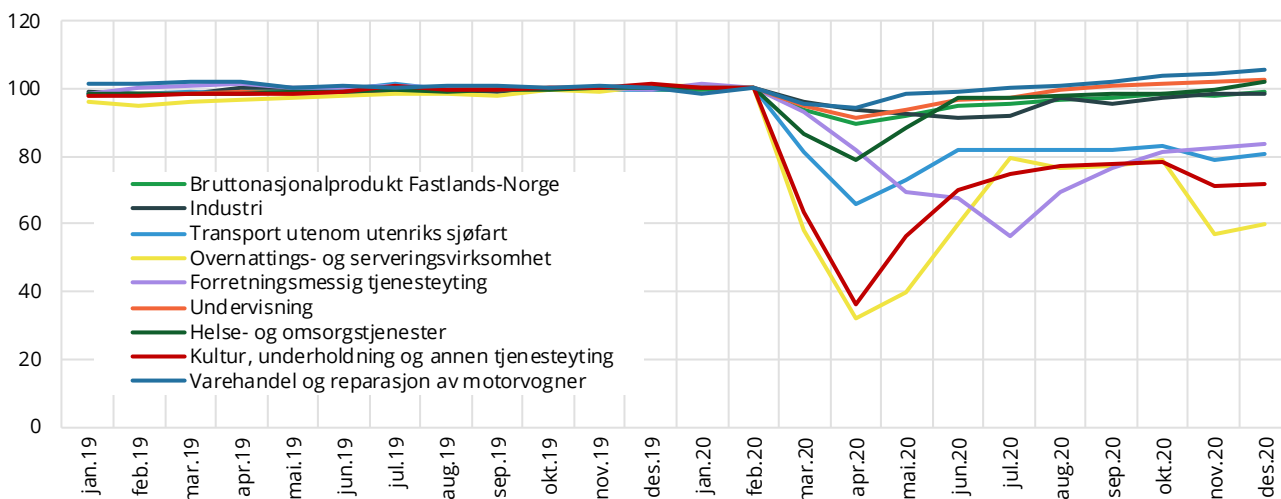
Eksporten falt 3,5 prosent i januar, og ble primært trukket ned av olje- og gasseksporten, men også av tradisjonelle varer herunder industriprodukter som metaller og verkstedprodukter.

Det var en positiv utvikling i eksporten gjennom 2020. Til tross for en flat utvikling i oljeproduksjonen i januar, falt eksporten av olje og gass kraftig i januar. At utviklingen i disse ikke samsvarer, kan skyldes tidsforskyvning mellom produksjon og eksport, ved for eksempel lagring.

Importen falt 2,6 prosent i januar. Også her trakk tradisjonelle varer ned, og spesielt bilimporten.

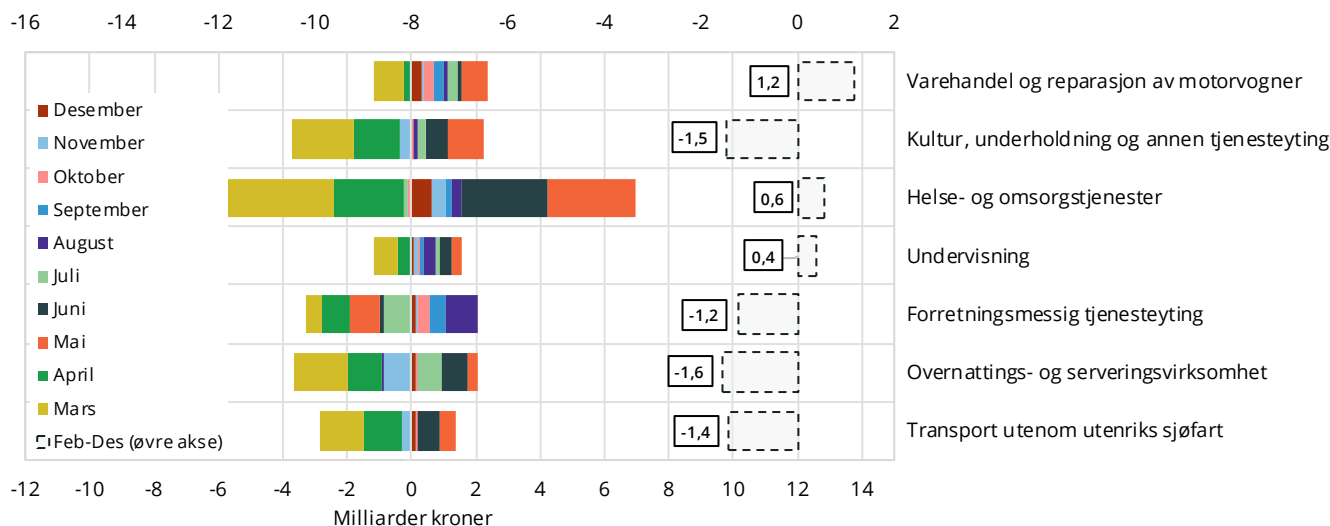
Tjenestehandelen falt kraftig tidlig i koronakrisen og har i motsetning til varehandelen ikke tatt seg opp igjen. Tjenesteimporten økte i januar, men var likevel i underkant av 35 prosent lavere enn nivået i februar i fjor. Den lave tjenesteimporten skyldes særlig lavere import av reisetrafikk, ettersom nordmenn i liten grad har kunnet reise til utlandet. Tilsvarende gjelder for eksporten av reisetrafikk, siden færre utlendinger har kunnet reise til Norge. Reisetrafikken utgjør en mindre del av tjenesteeksporten enn -importen. Tjenesteeksporten anslås å være i overkant av 10 prosent lavere i januar enn i februar 2020. SSB har færre opplysninger om tjenestehandel på månedsbasis, og månedstallene er derfor mer usikre.

Figur 3.9. Bruttoprodukt i faste 2018-priser, utvalgte næringer. Volumindekser. Sesongjustert. Måned. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.10. Bruttoprodukt i faste 2018-priser, utvalgte næringer. Endring fra foregående periode og samlet endring (til høyre i figuren) siden februar 2020. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

på eget initiativ, for å redusere smitterisiko⁵. Slike mekanismer kan også ha spilt en rolle i Norge, og vil i så fall ha påvirket næringene som ble regulert gjennom myndighetenes smitteverntiltak.

I tillegg førte reiserestriksjoner til betydelig nedgang for flere næringer, siden det kom færre utlendinger til Norge. Tall fra SSB viser at utlendinger til vanlig bruker rundt 140 mrd. kroner på reisetraffikkrelaterte utgifter i Norge, deriblant overnatting,

servering, transport, varer man kjøper på reise og lignende. Utlendingers utgifter til reisetraffikk i Norge ble redusert til 30 mrd. kroner i 2020.

Flere av tjenestenæringene som opplevde de kraftigste fallene i mars og april, hadde sterkest innhenting gjennom sommeren og høsten, men lå samtidig lengst under nivået fra februar ved utgangen av 2020. Næringer med svakere prosentvise fall i starten av krisen, som industrien og bygge- og anleggsvirksomhet, hadde ikke tilsvarende prosentvis vekst da det ble lettet på smitteverntiltakene. Men samtlige var på eller rett i underkant av aktivitetsnivået fra februar ved utgangen av 2020.

⁵ Sheridan m.fl. (2020) Social distancing laws cause only small losses of economic activity during the COVID-19 pandemic in Scandinavia <https://www.pnas.org/content/pnas/117/34/20468.full.pdf>
 Se Chetty m.fl. (2020) How did Covid-19 and stabilization policies affect spending and employment? https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27431/w27431.pdf

Privat tjenesteyting

Selv om tjenestenæringene ble hardt rammet var det vesentlige forskjeller. Næringer knyttet til reiseliv eller med store innslag av sosial kontakt, falt mest. Det gjaldt særlig overnatting og servering, transport, kultur, underholdning og annen tjenesteyting. Noen tjenestenæringer var mindre berørt, som informasjons- og kommunikasjons-tjenester og faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Forretningsmessig tjenesteyting hadde derimot en sterk nedgang, som særlig skyldtes nedgang i utleie av arbeidskraft samt reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet. Varehandelen skilte seg fra de andre tjenestenæringene og hadde etter hvert positiv utvikling i 2020.

Overnatting og servering

I april var aktiviteten i overnattings- og serveringsnæringen nærmere 70 prosent under nivået fra februar 2020. Lettelser i restriksjoner førte til betydelig vekst i mai, juni og juli. Tross oppgangen var nivået i juli rundt 20 prosent lavere enn i februar. Næringsområdet ble igjen rammet av smittevernsrestriksjoner mot slutten av året, spesielt knyttet til innreiserestriksjoner for utenlandske turister, skjenkestopp og anbefalinger om sosial distansering. For 2020 sett under ett falt bruttoproduktet i overnatting og servering med 30 prosent fra 2019.

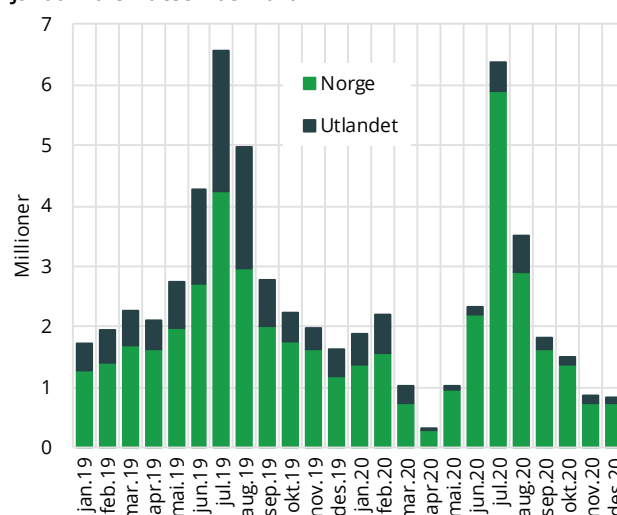
SSBs overnattingsstatistikk viser tydelig hvordan pandemien har påvirket næringen. I april var det en nedgang på om lag 85 prosent i antall overnattinger sammenlignet med februar 2020, se figur 3.11. Videre ser en at antallet nordmenn som overnattet i eget land sommeren 2020 lå langt over nivået fra 2019, noe som bidro til aktivitetsinnhenting i næringen. Denne effekten uteble gjennom høsten, da antallet overnattingsdøgn falt til langt lavere nivåer enn i 2019.

Overnattings- og serveringsbransjen leverer tjenester til både husholdninger og bedrifter. Førstnevntes etterspørsel bidro sterkt til aktivitetsøkningen sommeren 2020. Gjennom høsten er vanligvis næringslivet en stor forbruker av tjenester i denne bransjen via kurs, konferanser, bedriftsseminarer, julebord og lignende. Slike arrangementer uteble i stor grad høsten 2020.

Kultur, underholdning og annen tjenesteyting

Næringsområdet kultur, underholdning og annen tjenesteyting omfatter mange virksomheter som i

Figur 3.11. Antall overnattinger etter hjemland. Januar 2019 - desember 2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå

all hovedsak tilbyr sine tjenester til husholdninger i Norge, og i noen grad utenlandske turister. Den ble dermed hardt rammet i 2020: Arrangementer ble avlyst som følge av regler mot store forsamlinger. Tjenester med én-til-én-kontakt som frisører, tannleger og lignende ble stengt. Det samme gjaldt treningsentre.

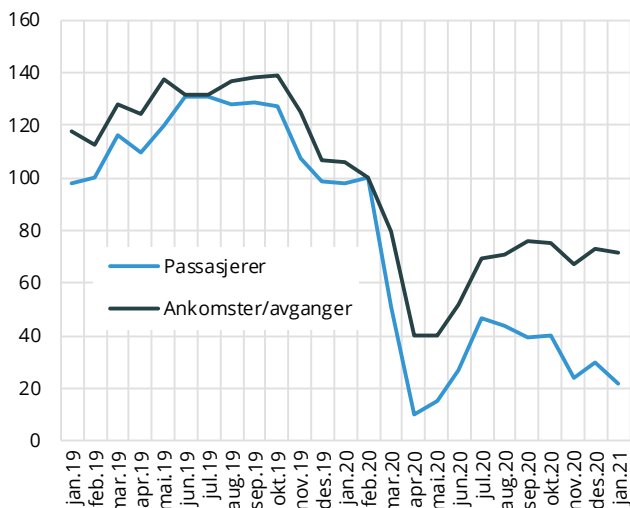
I løpet av mars og april falt aktiviteten i disse næringene over 60 prosent sammenlignet med februar. Lettelser i smitteverntiltak førte til sterk innhenting i mai og juni. Helserelevante virksomheter med én-til-én-kontakt åpnet 20. april og frisører og lignende åpnet uken etter. Treningsentre ble først åpnet i midten av juni. På samme tidspunkt ble grensen for større arrangementer hevet fra 50 til 200 personer.

I juni hadde næringsområdet hentet inn om lag halvparten av fallet siden februar, og fortsatte innhenting utover sensommeren og høsten, før økt smitte og påfølgende smittevernsrestriksjoner igjen førte til nedgang. På sitt høyeste var aktiviteten i oktober drøyt 20 prosent under februarivået, men utviklingen mot slutten av året bidro til at fallet ble 25 prosent for 2020 sett under ett.

Transport

Reisebegrensningene førte også til at bruttoproduktet i transport utenom utenriks sjøfart falt markant. Det skyldes blant annet en nær fullstendig stopp av passasjertrafikk med fly, men også annen landtransport gikk mye ned. Som for de ovennevnte næringsområdene nådde transport-

Figur 3.12. Inn- og utlands flytrafikk. Indeksert månedsutvikling. Februar 2020 = 100

Kilde: Avinor

næringen bunnvået i april, ned 34 prosent fra februar 2020. Den sterkeste nedgangen var knyttet til lufttransporten, med et fall på over 90 prosent i løpet av mars og april. Landtransport med passasjerer falt kraftig, ned drøyt 60 prosent over den samme perioden.

Aktiviteten innen transportnæringen økte noe frem mot sommeren. Aktiviteten innen lufttransport var så lav i april og 2. kvartal, at veksten i 3. kvartal kom på over 200 prosent, selv om aktivitetsnivået var mer enn halvert fra februar til den siste måneden i 3. kvartal. Trafikktall fra Avinor viser at antallet passasjerer falt mer enn antallet avganger og ankomster i starten av pandemien, se figur 3.12 Dette skal antagelig ses i sammenheng med støttetiltakene for å holde flytrafikken i gang. Passasjertallene tok seg opp frem til juli, før de sank utover høsten, kun avbrutt av en økning i desember grunnet reiser i forbindelse med jul.

Også landtransport med passasjerer vokste solid i 3. kvartal, opp over 20 prosent. Innføring av nye restriksjoner reduserte aktiviteten i transportnæringen i november, før aktiviteten økte noe i desember, jf. figur 3.9.

Næringsområdet leverer tjenester til både husholdninger og næringslivet. Førstnevnte gjennom passasjertransport og sistnevnte først og fremst i form av tjenester innad i næringen, deriblant tjenester tilknyttet transport. Transportnæringen har dermed blitt direkte rammet av husholdningenes reduserte etterspørsel og i andre rekke av redusert

aktivitet og etterspørsel fra næringen selv. I tillegg er næringen sterkt eksponert for utenlandsk etterspørsel, spesielt flytrafikken og tjenester tilknyttet sjøfart.

Forretningsmessig tjenesteyting

Næringene som inngår i forretningsmessig tjenesteyting har blitt negativt påvirket av koronakrisen på ulike måter, som samlet medfører at næringsområdet er blant de hardest rammede i norsk økonomi. Forretningsmessig tjenesteyting leverer i hovedsak tjenester til næringslivet ellers. Unntaket er reisebyrå- og reisearrangørvirksomhet, hvor norske husholdninger og utlendinger er hovedmottakere. Arbeidskrafttjenester står for størstedelen av sysselsettingen i næringsområdet, etterfulgt av tjenester tilknyttet eiendomsdrift, herunder vaktmestertjenester og rengjøringstjenester. Utleie- og leasingvirksomhet og arbeidskrafttjenester står for de største bidragene til samlet bruttoprodukt.

Flere av næringene harmonerer i liten grad med hjemmekontor, og lavt aktivitetsnivå i andre deler av økonomien har redusert etterspørselen etter tjenester som fleksibel arbeidskraft og vektere. Arbeidsgivere med behov for arbeidskraft er også bedt om å prioritere permitterte ansatte. Dermed er utleie av fleksibel arbeidskraft en særlig utsatt bransje i dagens situasjon. Under koronapandemien har sysselsettingen falt i alle bransjene som inngår i forretningsmessig tjenesteyting, men arbeidskrafttjenester har vært særlig hardt rammet. I tillegg har restriksjonene på utenlandsreiser hatt store konsekvenser for reisebyrå- og reisearrangørvirksomheten.

Da pandemien traff Norge falt den månedlige aktiviteten til og med juli. Nedstengingen i mars medførte at aktivitetsnivået i 1. kvartal 2020 falt i underkant av 2 prosent sammenlignet med 4. kvartal 2019. Fallet fortsatte hver måned i 2. kvartal, som samlet hadde nedgang på over 25 prosent. Nedgangen for næringsområdet var dypere og varte lengre enn for Fastlands-Norge generelt.

Selv om gjeninnhenting begynte med sterk månedsvekst i august og september, var nedgangen i 3. kvartal nær 8 prosent, ettersom juli hadde det laveste sesongjusterte volumet gjennom hele året. Gjeninnhenting synes dermed ikke i kvartalstallene før 4. kvartal. Ved innføring av nye smittevern-

Boks 3.3. Få konkurser i 2020

Til tross for at den sterke nedgangen i BNP, var antall konkursåpninger i 2020 rundt 20 prosent lavere enn i 2019. Målt i prosent av foretakspopulasjonen har konkurseraten ikke vært lavere siden toppårene i norsk økonomi rundt 2006, før finanskrisen for alvor traff oss høsten 2008. De lave konkurseratene overrasker, spesielt i lys av erfaringene fra tidligere økonomiske kriser.

Figur 1 viser konkurserforløpet i Norge fra og med 1981 til og med 2020. Venstre akse viser antall åpnete konkurser per måned, målt ved 12 måneders glidende gjennomsnitt. Høyre akse viser den årlige konkurseraten, målt som summen av antall konkurser siste 12 måneder delt på totalt antall foretak per 1. januar¹. Også her er tallene glattet ved å bruke glidende gjennomsnitt for konkurser pr måned. Her ser vi tydelig sporene av kriseårene 1988-1992, lavkonjunkturen i 2002-2004 og finanskrisen i 2008-2009. Sterkest utslag på konkurseratene hadde kriseårene på slutten av 80-tallet. Dette skyldtes nok en særlig uheldig kombinasjon av frislipp i penge- og kredittpolitikken i årene før, som resulterte i kredittvekst og overetableringer – «jappetiden», sammen med en kraftig økning av realrenten fra 1987. Denne økningen var drevet av høyere realrente før skatt og overgang til mer brutto-beskatning og dermed mindre gunstige rentefradrag, som bidro til ytterligere økning i realrenten etter skatt. Skatteendringene gjaldt både bedrifter og husholdninger² og i særdeleshet selvstendig næringsdrivende, som inntil da hadde hatt svært gunstige regler for rentefradrag. Stram finanspolitikk, oljeprisfall og internasjonale konjunkturer spilte også inn.

Statistikken [Opna konkurser](#) viser at fallet i antall konkursåpninger i 2020 for en stor del skjedde i annet kvartal. Den markerte nedgangen i konkurser kan skyldes flere forhold. Skatteetaten og kanskje også enkelte andre offentlige kreditorer stanset konkursbegjæringer da Norge stengte ned den 12. mars. Forsinkelser i rettsapparatet og/eller i

konkursregistreringer våren 2020 kan også ha spilt en rolle. I løpet av året har nok det offentlige kommet i gang igjen med konkursbegjæringer. [Dagens næringsliv](#) anslår likevel at Skatteetaten halverte antall konkursbegjæringer i 2020. Utvidet permitteringsadgang, kompensasjonsordninger og adgang til å søke utsettelse med innbetaling av skatter og avgifter har også bidratt til å holde konkurseratene nede.

De fleste foretak som går konkurs har slitt med sammenhengende underskudd og sågar sammenhengende negativ egenkapital i flere år før endelig opphør ([Fjærli og Wong, 2020](#)). I den grad utsettelse av konkursbegjæringer våren 2020 eller de ulike støtteordningene skulle ha holdt liv i bedrifter med svake utsikter, så vil vi kunne se en økning i konkurseratene framover. Det avhenger imidlertid av i hvilken grad disse bedriftene har rukket å omstille seg, og av hva som skjer i resten av økonomien framover.

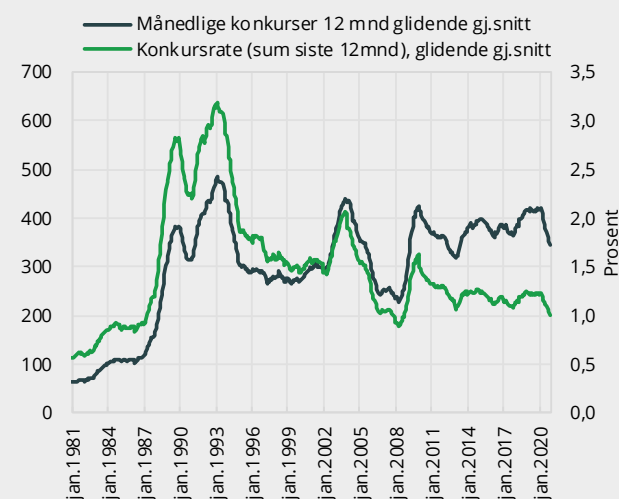
Det er viktig å huske på at det normalt er mange foretak som blir borte hvert år, særlig de unge, og konkurser utgjør bare en liten andel. Bare rundt 30 prosent av nyetablerte foretak har overlevd etter fem år, jf. statistikken [Overlevelse og vekst](#). Figur 2 belyser nærmere hvordan konkurseratene i 2019 og 2020 fordeles seg etter foretakenes alder. Ikke uventet ser vi at konkurseratene er høyest for yngre foretak og faller de første åtte-ni hele år med aktivitet for så å flate ut.

Figur 2 viser også at det vesentlig var de yngste foretakene som sto for reduksjonen i åpnete konkurser i 2020. Tilsvarende viser Statistikken [Opna konkurser](#) at den største nedgangen i konkurser skjedde i foretak med null eller få ansatte. Det er med andre ord blant de mest konkursutsatte foretakene at nedgangen har vært størst.

¹ Foretakspopulasjonen for 1981 til 2000 er estimert.

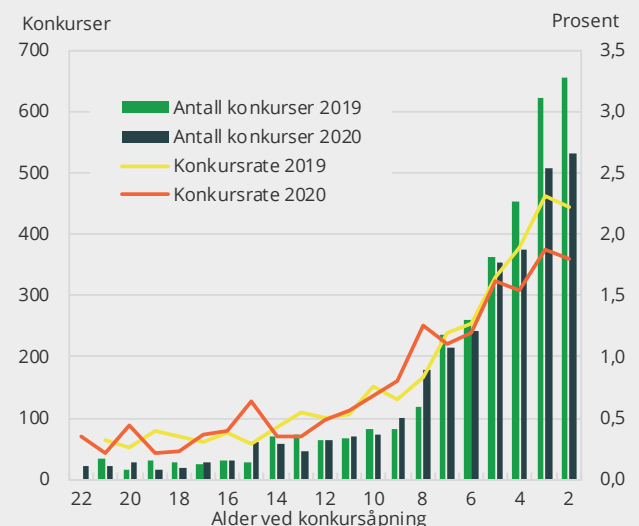
² De historiske konkurseratene omfatter også personlige konkurser. Disse utgjør en liten andel av konkursene.

Figur 1. Antall konkurser pr måned og konkurser siste 12 måneder som andel av foretakspopulasjonen

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2. Konkurser og konkurserater etter foretakenes alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå

tiltak mot slutten av året bremsset innhenting, men uten videre nedgang for næringsområdet. Selv om månedsveksten avtok i oktober, og nærmest stanset i november og desember, var aktivitetsnivået i 4. kvartal over 20 prosent større enn i foregående kvartal.

Til tross for sammenhengende vekst fra august og ut året, var det beregnede årlige bruttoproduktet i forretningsmessig tjenesteyting om lag 20 prosent lavere i 2020 enn i 2019. Gjennom året har nedgangen i forretningsmessig tjenesteyting også vært blant de største bidragene til fallet i Fastlands-BNP.

Varehandel

Nedgangen i tjenestenæringene rammet også varehandelen i starten av koronakrisen. Det var en viss oppgang i dagligvarehandelen, siden husholdninger gjorde store innkjøp av mat og drikkevarer i etterkant av nedstengingen i mars. Andre deler av detaljhandelen falt til å begynne med. Varehandelen ble også preget av nedgangen i andre næringer, som slo ut i redusert engroshandel i både mars og april.

Etter en oppgang på 4 prosent i mai var varehandelen om lag uendret i juni, for så å vokse jevnt de påfølgende månedene. Næringsområdet hadde i juli tatt igjen nivået fra februar og hadde i desember vokst nær 6 prosent siden pandemien brøt ut. Dette er vesentlig bedre enn for andre tjenestenæringer. For 2020 sett under ett var riktignok varehandelen om lag uendret fra 2019, på grunn av svak utvikling i januar.

Varehandelen omfatter både engros- og detaljhandel samt bilhandel og leverer dermed til både husholdninger og næringslivet. Særlig detaljhandelen har utviklet seg sterkt gjennom koronakrisen, og [detaljomsætningsindeksen](#) fra SSB lå i desember om lag 6 prosent høyere enn i februar. Detaljhandelen er spesielt utsatt for konkurranse fra grensehandel, som ble vesentlig redusert i 2020 på grunn av reiserestriksjonene, jf. figur 3.1.

Investeringer i tjenestenæringene

I tjenestenæringene er de samlede bruttoinvesteringene i fast realkapital anslått til 182 milliarder kroner i 2020. Det er en nedgang på 3 prosent fra året før. Fallet fant sted i 1. og 2. kvartal, før investeringene tok seg opp i 3. og 4. kvartal.

Investeringer i bygg og anlegg sto for drøyt 30 prosent av samlede investeringer i tjenestenæringene. Disse anslås ved hjelp av igangsettingstall for næringsbygg. SSBs byggearealstatistikk viste en om lag flat utvikling fra 2019 til 2020. Øvrige investeringer anslås ut fra produksjonsutviklingen i tjenestenæringene, og må betraktes som usikre inntil endelig årsregnskap foreligger.

Forretningsmessig tjenesteyting samt omsetning og drift av fast eiendom var de største bidragsytterne til fallet i tjenesteinvesteringene. Førstnevnte tok seg opp i andre halvdel av 2020, etter fall i 1. og 2. kvartal, mens sistnevnte vokste kun i 4. kvartal.

Olje- og gassutvinning

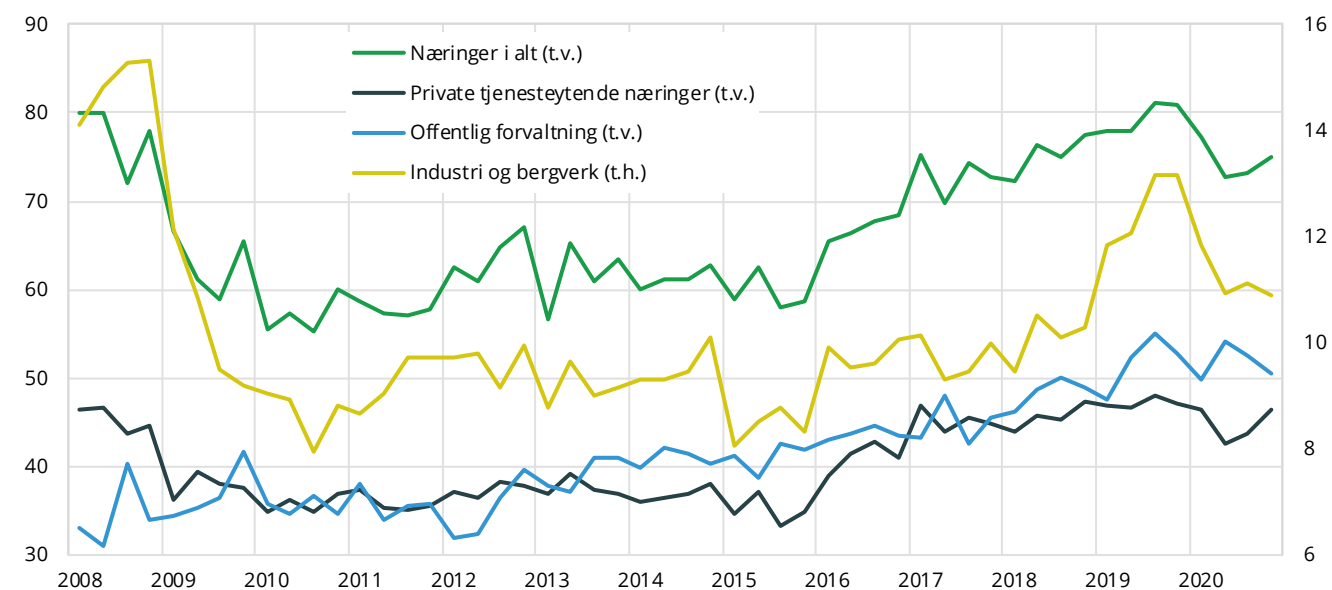
Det var god vekst i oljeutvinningen på norsk sokkel i 2020. Utvinningen av salgbare standard kubikkmeter oljeekvivalenter (Sm³) steg fra 216 millioner Sm³ i 2019 til 229 millioner Sm³ i 2020, tilsvarende en økning på 6,2 prosent. Produksjonsveksten kom til tross for smitteverntiltak, streik i oktober, driftsstans, og et vedtatt produksjonskutt på norsk sokkel fra juni 2020. Den viktigste årsaken til veksten er produksjonen på Johan Sverdrup-feltet, som kom i drift høsten 2019. Feltet utvinner hovedsakelig råolje. Sammen med ulike kondensater sto dermed olje for den høyeste andelen (43 prosent) av total produksjon siden 2011 (46 prosent).

Olje- og gassprisene var imidlertid vel 30 prosent lavere i 2020 sammenlignet med i 2019. Prisene falt kraftigst under nedstengningen i mars og nådde en bunn i slutten av april på om lag USD 20 fatet. Mot slutten av året klatret prisen gradvis opp til USD 52 fatet, delvis grunnet produksjonskutt i OPEC+ i juni. Fallet i kronekursen gjør at prisfallet var noe mindre målt i norske kroner.

Høyere produksjon kompenserte ikke for den svake prisutviklingen. Utvinningsnæringens bruttoprodukt i løpende priser endte på 325 milliarder kroner i 2020. Foreløpige tall viser et fall i produksjonsverdien i utvinningsnæringen på 28,6 prosent, målt i løpende priser. Det er en viktig årsak til den kraftige svekkelsen av handelsbalansen, jf. avsnitt 3.6.

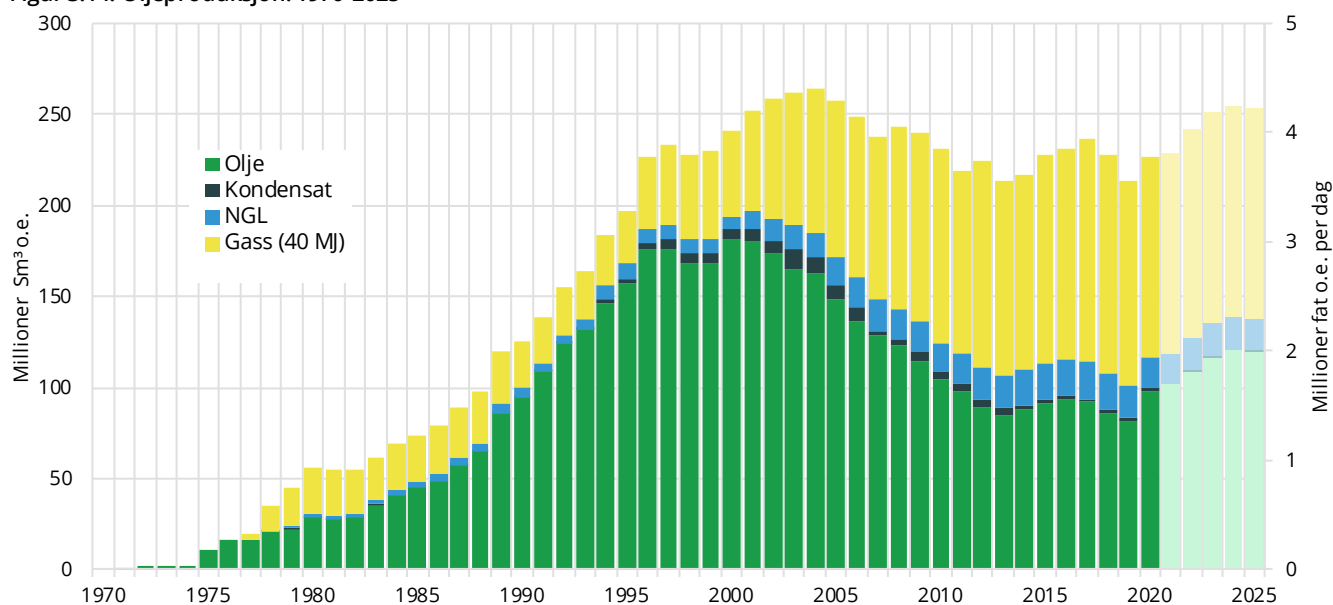
Utvinningsnæringen sto for 9,5 prosent av samlet verdiskaping i 2020, sammenlignet med 12,8 prosent i 2019, viser foreløpige tall.

Figur 3.13. Investeringer i fastlandsnæringer og offentlig forvaltning. Faste 2018-priser. Kvartal. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.14. Oljeproduksjon. 1970-2025

Kilde: Oljedirektoratet

Petroleumsinvesteringene

Det ble investert 4,5 prosent mindre på sokkelen i 2020 sammenlignet med 2019. I hvert av årets to første kvartaler falt investeringene 5,5 prosent. Etter et mindre fall på 3,2 prosent i 3. kvartal, så næringsen tilnærmet nullvekst i investeringene i 4. kvartal. For året sett under ett bidro lavere aktivitet innen feltutbygging og leting mest til nedgangen.

Nivået på investeringene påvirker direkte aktivitetsnivået i næringen tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning. Om lag 40 prosent av næringens leveranser går til petroleumsinvesteringer på sok-

kelen, og det er dermed ikke overraskende at årsveksten i næringen følger investeringsveksten tett. Kvartalsforløpet er derimot noe mer volatil, og henger sammen med at leteaktivitet ble umiddelbart utsatt om ikke avlyst, mens utbygging av felt fortsatte i tilnærmet uendret takt. Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning er noe mer eksponert til førstnevnte enn sistnevnte type investering. Etter om lag nullvekst i 1. kvartal falt aktiviteten kraftig i 2. kvartal (-16,2 prosent), etterfulgt av vekst i årets to siste kvartaler. Boks 2.2 om oljepakken i kapittel 2 gir en mer detaljert beskrivelse av utviklingen.

Industri og bergverk

Ved inngangen til 2020 var industrien inne i en moderat konjunkturavmatning etter flat utvikling i annen halvdel av 2019, jf. figur 3.15. Flere forhold knyttet til koronapandemien førte til et brått fall i aktiviteten i mars og april, og nedgangen fortsatte frem til juli. Bruttoproduktet for industri og bergverk nådde sitt laveste nivå i juni, da var det 8,4 prosent under februar-nivået. Utviklingen videre gjennom året var blandet, og mens noen få industrigrupper hadde oppgang i bruttoproduktet i 2020, var det langt flere som så dype fall. Til tross for innhenting på høsten og mot slutten av året, falt verdiskapingen i industri og bergverk med 2,6 prosent fra 2019 til 2020, og var i desember fortsatt 1,0 prosent lavere enn i februar.

Nedstengningen av landet etter 12. mars hadde store umiddelbare konsekvenser for mye av norsk industri. Særlig næringene rettet mot petroleumsutvinning bidro til det samlede produksjonsfallet. Innleid arbeidskraft med spisskompetanse fra utlandet er viktig for flere av virksomhetene i leverandørindustrien. Reiserestriksjoner og karantenerregler førte til at tilgangen på slik arbeidskraft ble vanskeligere. Forstyrrelser i globale leverandørkjeder påvirket produksjonen, særlig i eksportindustrien. Oljeprisene falt brått, og ordreinngangen til leverandørindustrien falt. I motsatt retning trakk økt etterspørsel etter en del konsumvarer. Det slo særlig ut i nærings- og nytelsesmiddelindustrien, hvor nedgang i grensehandelen førte til økt innenlands etterspørsel.

Industrien deles typisk grovt inn i tre segmenter: leverandørindustrien, prosessindustrien, og konsumrettet industri⁶. Årsforløpet til disse grupperingene er like: svak utvikling eller fall i årets to første kvartaler etterfulgt av vekst i årets to siste, men størrelsen på effektene av pandemien og restriksjonene var forskjellig, og kun sistnevnte segment unngikk et fall i aktiviteten i 2020.

Av disse tre segmentene falt aktiviteten i leverandørindustrien mest, med 5,4 prosent. Den hadde det største fallet i årets to første kvartaler, men

henholdsvis 3,0 og 9,8 prosent. Jo mer rettet mot utvinningsnæringen desto dypere var fallet: etter seks kvartaler med sammenhengende høy vekst, falt aktiviteten i *Bygging av oljeplattformer* 6,0 prosent i årets første kvartal, før et stort fall i 2. kvartal på 29,4 prosent. Nedgangen skyldes hovedsakelig mangelen på innleid utenlandsk arbeidskraft og ellers strenge smitteverntiltak. Utviklingen snudde i 3. kvartal, før den tiltok i 4. kvartal. Oppgangen kan knyttes til normalisering i arbeidsforholdene etter oppmykning av restriksjoner. Oljepakken kan også ha bidratt til veksten, jf. boks 2.2.

Den konsumdrevne industrien befinner seg på den andre siden av skalaen. Segmentet vokste 1,2 prosent i 2020. Nedgangen i andre kvartal var relativt mild, 3,2 prosent, før den økte 5,2 prosent i 3. kvartal. Året ble avsluttet med tilnærmet nullvekst. Næringene *Næringsmidler utenom fisk og Bearbeiding og konservering av fisk* sto for veksten. Førstnevnte næring er den største enkeltnæringen blant industrinæringene og den største bidragsyteren til at det samlede fallet i industrien ikke ble større. Veksten kan ses i sammenheng med bortfallet av grensehandel i Sverige, tilløp til hamstring av enkelte produkter og endret forbruksmønster som følge av at konsumentene var mer hjemme. Tall fra SSB viser at grensekryssende handel falt 57 prosent målt i verdi i 1. kvartal 2020, sammenlignet med foregående kvartal. I tillegg tilbragte flesteparten av nordmenn fellesferien i hjemlandet. Andre næringer i segmentet hadde en svakere utvikling. For eksempel, møbelprodusentene vokste 1,5 prosent i et volatilt år, med et fall på 19,0 prosent i 2. kvartal (som innebar permitteringer) etterfulgt av en vekst på 38,4 prosent.

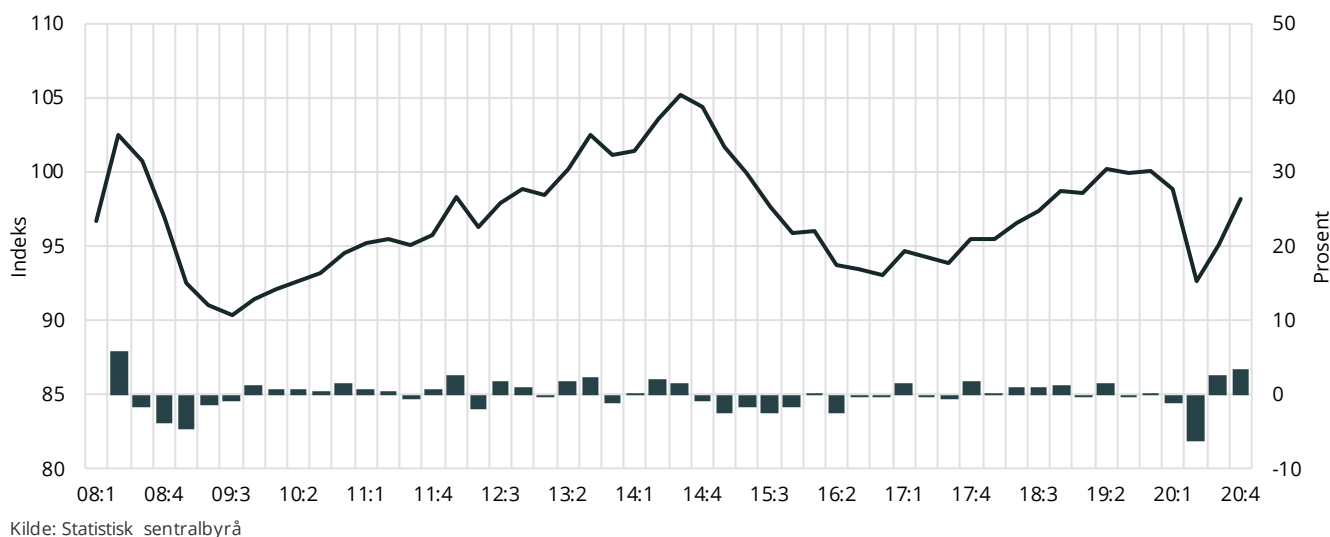
Prosessindustri faller mellom de to andre segmentene, med en nedgang på 2,6 prosent i 2020. Bildet er blandet i dette segmentet: lav global etterspørsel var blant årsakene til at farmasøytisk industri bidro mest til nedgangen. Både produksjon av kjemiske råvarer og produkter hadde sterk oppgang; begge vokste om lag 6 prosent i 2020. I sistnevnte bidro blant annet høyt salg av maling til oppussing i 2. kvartal, særlig april.

Investeringene i fastlandsindustrien og bergverk

Foreløpige tall viser at i 2020 investerte industri og bergverk for nesten 47 milliarder kroner i løpende priser, som tilsvarer et fall i underkant av 9 prosent

⁶ Leverandørindustrien omfatter næringer som hovedsakelig leverer til utvinningsnæringen, slik som verftsindustrien. Prosessindustrien består av næringer som typisk er eksportrettede, som raffinering og metall, farmasøytisk, og kjemisk industri. Konsumrettet industri omfatter den delen av industrien som i større grad etterspørres av konsumenter som næringsmiddel-, kles-, og møbelindustrien.

Figur 3.15. Bruttoprodukt i industrien. Faste 2018-priser. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

sammenlignet med året før, jf. figur 3.13. I volum sank investeringene med nesten 11 prosent mot en vekst i overkant av 24 prosent i 2019. Som ellers i økonomien spiller pandemien inn, men fallet kan hovedsakelig sees i sammenheng med at investeringene i industrien var svært høye i 2019. Vi må tilbake til 2008 for å finne et høyere nivå på investeringene. Fra og med 3. kvartal 2019 har industriinvesteringene vist en klar nedadgående trend. De tok seg litt opp i 3. kvartal 2020 før de igjen falt mot årets slutt. Det var altså ventet, før landet stengte ned, at investeringene ville falle gjennom 2020 etter hvert som prosjektene som ble igangsatt i 2019 gikk mot ferdigstilling. Merk at investeringsnivået i koronaåret 2020 likevel er det nest høyeste siden 2008.

Investeringene falt med 10,1 og 7,4 prosent i henholdsvis 1. og 2. kvartal. Nedgangen i årets to første kvartaler var bred, men spesielt kraftig for eksportrettet industri, som farmasøytisk industri og raffinerier. Fall i denne størrelsesorden er ikke uvanlig, selv for industrien samlet sett. Kvartalsutviklingen for de ulike næringene er alltid volatil, fordi investeringene i mange næringer kjennetegnes av få, men store prosjekter. Et annet bidrag til volatiliteten i investeringene er starttidspunktet og tiden det tar før prosjektene er ferdigstilte.

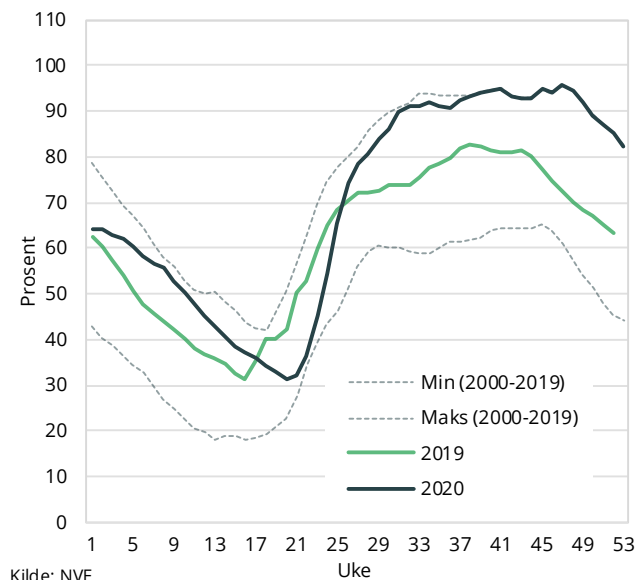
Utviklingen snudde i 3. kvartal, 1,7 prosent vekst ble etterfulgt av et fall på 2,0 prosent i 4. kvartal. Investeringene i bearbeiding og konservering av fisk holdt seg på et høyt nivå gjennom året, godt hjulpet av igangsettelsen av store prosjekter før

koronapandemien. Investeringene i denne næringen vokste sammenhengende i to år, fra 4.kvartal 2018 til 4.kvartal 2020.

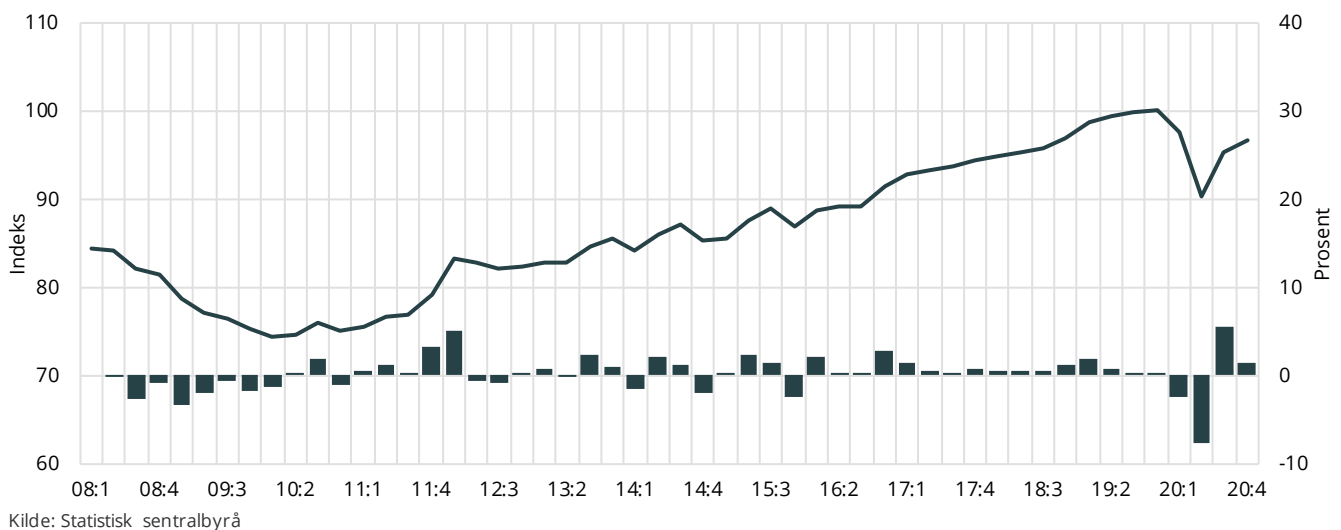
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning

Bruttoproduktet i elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning gikk opp med 10,4 prosent i 2020. Det var et godt år for kraftnæringene, som i motsetning til de fleste andre næringer var lite preget av koronasituasjonen. Produksjonen av kraft var på 154,2 TWh. Det er den høyeste årsproduksjonen noensinne, og en økning på 15 prosent fra 2019. Den store kraftproduksjonen kan ses i sammenheng med mye nedbør og høy fyllingsgrad i vannmagasinene, se figur 3.16.

Figur 3.16. Fyllingsgrad i norske vannmagasiner. 2019 og 2020

Figur 3.17. Bruttoprodukt i bygge- og anleggsnæringen. Faste 2018-priser. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Eksport av elektrisitet økte nærmere 103 prosent i 2020, mens importen falt knappe 64 prosent. Forbruket av kraft innenlands var betydelig lavere enn produksjonen, og dette resulterte i en rekordhøy nettoeksport.

Kraftprisen var lav i 2020, og i løpet av året ble det historisk lave strømpriser. Både i 1. og 2. kvartal gikk kraftprisen markant ned. De lave prisene holdt seg gjennom 3. kvartal, før prisene steg i 4. kvartal. Ifølge NVE var høy fyllingsgrad, samt perioder med begrenset eksportkapasitet, hovedårsakene til den lave prisen⁷.

Investeringene i kraftforsyning

Foreløpige tall viser at bruttoinvesteringene i kraftforsyning er oppgitt til rett over 33 milliarder, målt i faste 2018-priser. Historisk utgjør dette et høyt investeringsnivå, selv om det tilsvarer en nedgang på 1,7 prosent i 2020. Investeringer innen overføring og distribusjon av elektrisitet trekker ned, mens investeringene innen produksjon av elektrisitet stiger og bidrar til å dempe nedgangen. Flere store vindkraftutbygginger ligger bak denne oppgangen.

Bygg og anlegg

Samlet sett falt bruttoproduktet i bygge- og anleggsvirksomheten 3 prosent i 2020. Sammenlignet med næringene som ble hardest rammet av koronatiltak var den prosentvise nedgangen i bygg og anlegg en god del lavere, med fall på om lag 8 og 5 prosent i henholdsvis mars og april.

Selv om næringen ikke var gjenstand for direkte nedstengning, påvirket koronatiltak aktiviteten på flere måter. Bransjeforeninger meldte om byggeplasser som stoppet opp, få nye prosjekter, samt utsettelse og forsinkelser i levering av nye boliger og vedlikeholdsprosjekter. Oppdrag om utarbeidelse av vedlikeholdsplaner, tekniske tjenester og rehabiliteringsplaner ble også stoppet eller utsatt.

I tillegg skapte karantenerogler problemer på grunn av utstrakt bruk av innleid utenlandsk arbeidskraft. I følge statistikk for ikke-bosatte lønns-takere var det 23 000 ikke-bosatte lønns-takere i næringen i 4. kvartal 2019. Det antas også at en stor andel av de 26 000 ikke-bosatte lønns-takere i forretningsmessig tjenesteyting var utleid til bygge- og anleggsvirksomhet. Disse størrelsene falt til henholdsvis 20 000 og 16 000 i 2. kvartal 2020. Byggenæringens Landsforening (BNL) anslår at opp mot 70 000 mennesker i bygge- og anleggsnæringen bor i andre land enn Norge. Avviket kan skyldes at en del av disse er registrert bosatt i Norge, men likevel pendler regelmessig til utlandet.

Byggenæringen baserer seg i stor grad på ordre, der det leveres på en kontrakt. Uten tilgang på pendlende arbeidere reduseres aktiviteten på byggeplasser raskt. Lempelige innreiseregler gjorde det mulig å øke aktiviteten igjen etter den brå nedstengingen i mars og april. I mai og juni tiltok aktiviteten i næringen 3-4 prosent i hver av månedene. Det lave aktivitetsnivået i april førte likevel til et fall på nær 8 prosent i 2. kvartal. Til sammenligning måtte bygge- og anleggsnæringen i Storbritan-

⁷ NVE: Kraftsituasjonen. Fjerde kvartal og året 2020. <https://www.nve.no/media/11490/kraftsituasjonenq4.pdf>

nia stenge helt ned i pandemiens første fase, noe som ga et fall på hele 36 prosent i 2. kvartal⁸.

I andre halvdel av 2020 vokste bygge- og anleggsnæringen 7 prosent. Næringen endte dermed med en nedgang på 3 prosent fra 2019 til 2020. Utviklingen fra pandemiens utbrudd er noe svakere, med et fall på 4 prosent fra februar til desember 2020.

Næringen ser ut til å ha klart seg bedre gjennom koronakrisen i 2020 enn gjennom finanskrisen, se figur 3.17. Selv om den initiale nedgangen i første halvdel av 2020 var bråere og dypere enn høsten 2008 og våren 2009, vedvarte fallet den gangen over flere kvartaler.

Primærnæringene

Samlet var det en svak oppgang i bruttoproduktet i primærnæringene i 2020, men bildet er noe blandet. Innen jordbruk og skogbruk var det en nedgang på -2,4 prosent, mens fiske, fangst og akvakultur hadde en oppgang på 1,9 prosent.

På lik linje med andre eksportrettede næringer, ble fiske, fangst- og akvakulturnæringen påvirket av koronatiltakene våren 2020, etter hvert som flere land innførte ulike smitteverntiltak. Etterspørselen fra restauranter og hoteller forsvant, men til gjengjeld økte etterspørselen fra dagligvaremarkedet. Næringen ser ut til å ha klart denne overgangen godt, i den forstand at produksjonsvolumet holdt seg oppe i både fiske og akvakultur. Oppgangen fra 2020 var god i fiske og fangst, og noe mer moderat i akvakultur på henholdsvis 3,5 prosent og 1,2 prosent. Det bør samtidig bemerkes at 2019 var et svært godt år for akvakulturnæringen.

Lakseprisene falt imidlertid i 2020, særlig mot slutten av året. Mens lakseeksporten var om lag uendret fra 2019, på 938 000 tonn, falt verdien av eksporten med 6,5 prosent. En slik prisnedgang slår sterkt ut i løpende priser. Prisutviklingen var derimot bedre for annen sjømat, og innen fiske og fangst som opplevde økte priser.

Fiske og fangst preges av årlig og sesongmessig variasjon i tilgangen på ulike fiskeslag. I 2020 skilte makrellfisket seg ut som særlig godt. Også for industrifisk var veksten god. Svingningene

gjennom året fører til at denne næringen er blant de mer volatile, og bidrar ofte mye til oppgang eller nedgang i månedlig BNP. Det var sterk oppgang i desember 2020. Det skal sees på bakgrunn av at fangstene i november var lavere enn normalt. Det var særlig torskefisket som trakk opp tallene i desember.

Utviklingen i skogbruket var svak i 2020. Etterspørsel etter både sagtømmer og massevirke falt, som følge av endrede markedsforhold under koronapandemien. Jordbruket hadde om lag uendret aktivitet sammenlignet med 2019. Produksjonen i jordbruket reguleres gjennom ulike virkemidler som målpriser, kvoter og andre tiltak, og varierer derfor forholdsvis lite. Et unntak var 2018, da tørr sommer ga et sterkt produksjonsfall.

Den norske bonden produserer hovedsakelig for det norske markedet. Stengte grenser og hjemmekontor førte til endring i etterspørselen etter ulike jordbruksvarer, noe som ble møtt med justeringer i virkemiddelbruken. Melkekonsumet økte, noe som igjen har økt utnyttelsen av melkekvote. Slaktevektene for gris er økt for å dekke opp for noe av den økte etterspørselen etter svinekjøtt. Kjøttproduksjonen er imidlertid vanskelig å endre på kort sikt, så import av storfe og gris økte i 2020. Grøntsektoren er i stor grad avhengig av utenlandsk arbeidskraft i sesong. Tall for sysselsatte på korttidsopphold tyder på at det bare var en liten nedgang i antallet utlendinger i jordbruket sommeren 2020.

Finansnæringen

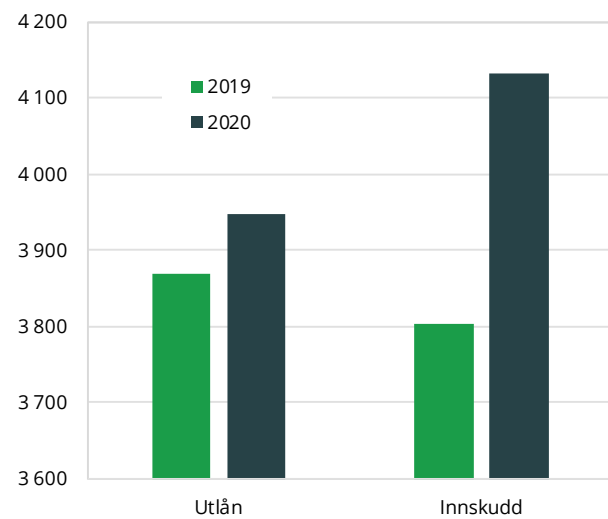
Finansielle foretak produserer ulike tjenester innen bank- og kredittvirksomhet, forsikring og andre finansielle tjenester. Foreløpige tall fra nasjonalregnskapet viser at bruttoproduktet innen finansielle tjenester økte med 3,4 prosent i 2020 målt i faste priser.

Aktiviteten innenfor finansnæringen måles på flere områder ved bruk av en arbeidskraftstørrelse fra A-ordningen. Denne informasjonen viser at aktiviteten i liv- og skadeforsikring, samt andre finansielle tjenester økte med 2,9 prosent i 2020. Disse foreløpige beregningene må likevel betraktes som usikre inntil endelig årsregnskap foreligger.

Det produseres også tjenester som foretakene ikke tar seg direkte betalt for. De finansielle foretakene

⁸ ONS: <https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/bulletins/quarterlynationalaccounts/apriltojune2020>

Figur 3.18. Bankenes utlån og innskudd. 2019 og 2020. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

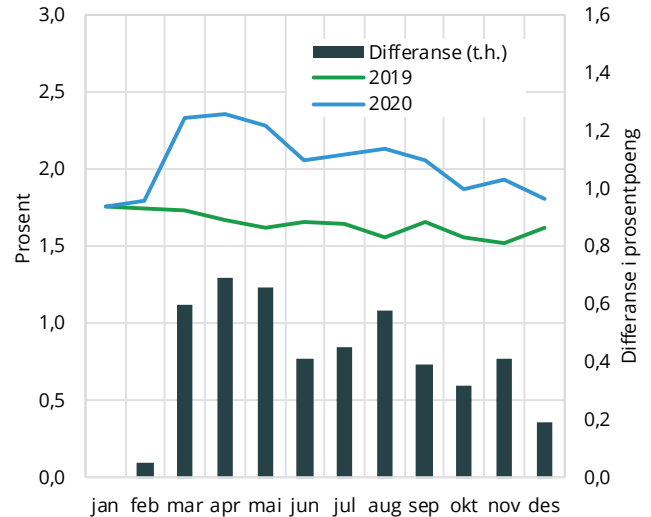
skaffer seg blant annet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd enn på utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte målte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene.

Et viktig bidrag til økt aktivitet i finansnæringen i 2020, var en økning i de indirekte målte banktjenester på 4,5 prosent. Denne veksten gjenspeiles i en sterk oppgang i både innskudds- og utlånsbeholdninger, jfr figur 3.18. I løpet av 2020 har innskudd i bankene økt betraktelig mer enn bankenes utlån. Innskuddene økte med 328 milliarder kroner, noe som tilsvarer en vekst på 8,6 prosent, mens utlånsveksten var på 2,1 prosent (80 milliarder kroner). Det ser ut til at publikums økte sparing har økt bankenes balanser i form av innskudd. I samme retning trekker sentralbankens ekstraordinære likviditetstilførsel. Denne økte finansieringen av bankene har ikke gitt utslag i økte utlån. Snarere har bankenes beholdninger av rentebærende verdipapirer økt.

Bankenes rentemargin

I tillegg til de økte beholdningsstrømmene, økte også bankers og kredittforetaks utlånsmarginer i 2020 sammenlignet med 2019. Økningen sammenfaller i tid med den første nedstengningen knyttet til koronaepidemien. Rentemarginen økte sterkt i mars, med 0,6 prosentpoeng, og dette med Norges Banks reduksjon i styringsrenten fra 1 prosent til 0,25 prosent 20. mars. Styringsrenten ble satt ytterligere ned til null 8. mai.

Figur 3.19. Utlånsmargin. 2019 og 2020. Måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fra disse høyere nivåene falt utlånsmarginen noe tilbake gjennom året, og endte med et nivå på 1,8 prosent i desember. Gjennomsnittet for året 2020 var i overkant av 2 prosent, noe som lå 0,4 prosentpoeng over fjoråret, en økning på 24 prosent.

Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling

Faktorinntekten er den inntekten som tilfaller produksjonsfaktorene arbeid og kapital. Faktorinntekten kan beregnes både for landet som helhet og for hver næring. Selv om begrepet faktorinntekt ikke lenger er en sentral del av internasjonalt brukte nasjonalregnskapsbegreper er indikatoren fortsatt mye brukt i Norge i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Der konsentreres oppmerksomheten om utviklingen i lønnsandelene over tid, dvs. utviklingen i lønnskostnader som andel av faktorinntekt, særlig for industri og konkurranseutsatt næringsliv. Alternativt kan en sette søkelyset på utviklingen i eierandelene, dvs. utviklingen i driftsresultatet som andel av faktorinntekten.

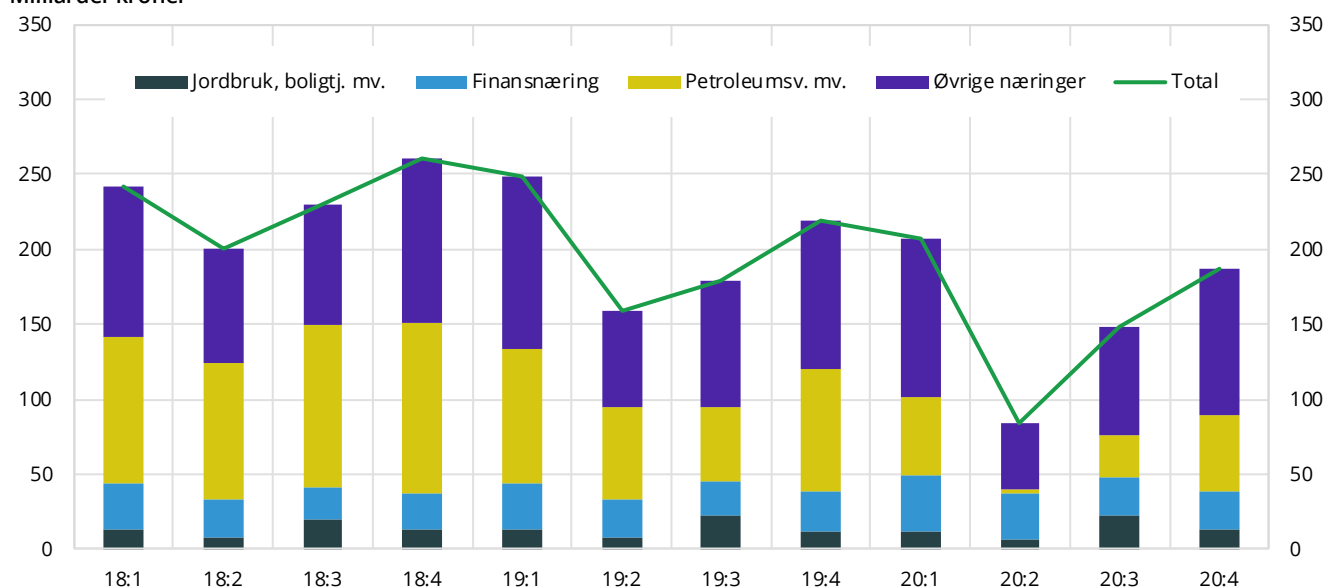
Faktorinntekten blir i nasjonalregnskapet beregnet etter en indirekte metode, som bruttoprodukt minus kapitalslit og netto indirekte skatter, og gir etter fradrag av lønnskostnader et driftsresultat som residual. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av kapital i produksjonen, samt godtgjørelse for eierens egen arbeidsinnsats (blant annet i jordbruk og næringer med stort innslag av selvstendig næringsdrivende). Siden beregnet faktorinntekt og driftsresultat er residualstørrelser er

Tabell 3.2. Bruttonasjonalprodukt og dets komponenter

	Milliarder kroner			Prosentvis endring	
	2018*	2019*	2020*	2019*	2020*
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi	3554	3568	3409	0,4	-4,5
- Produktavgifter og -subsidier	392	399	399	1,7	0,0
= BNP til basisverdi	3162	3170	3010	0,3	-5,0
+ Næringsubsidier	55	58	81	5,5	39,8
- Næringskatter	30	32	33	6,7	2,1
- Kapitalslit	615	655	693	6,5	5,9
= Faktorinntekt	2571	2541	2365	-1,2	-6,9
Lønnskostnader	1639	1735	1739	5,9	0,2
Driftsresultat	932	806	626	-13,5	-22,4
Lønnsandel	63,7	68,3	73,5		

Figur 3.20. Driftsresultat for noen områder av norsk økonomi. Kvartal. Ikke-sesongkorrigerte tall.

Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

usikkerheten relativt stor og tallene kan erfaringsvis bli gjenstand for betydelige revisjoner.

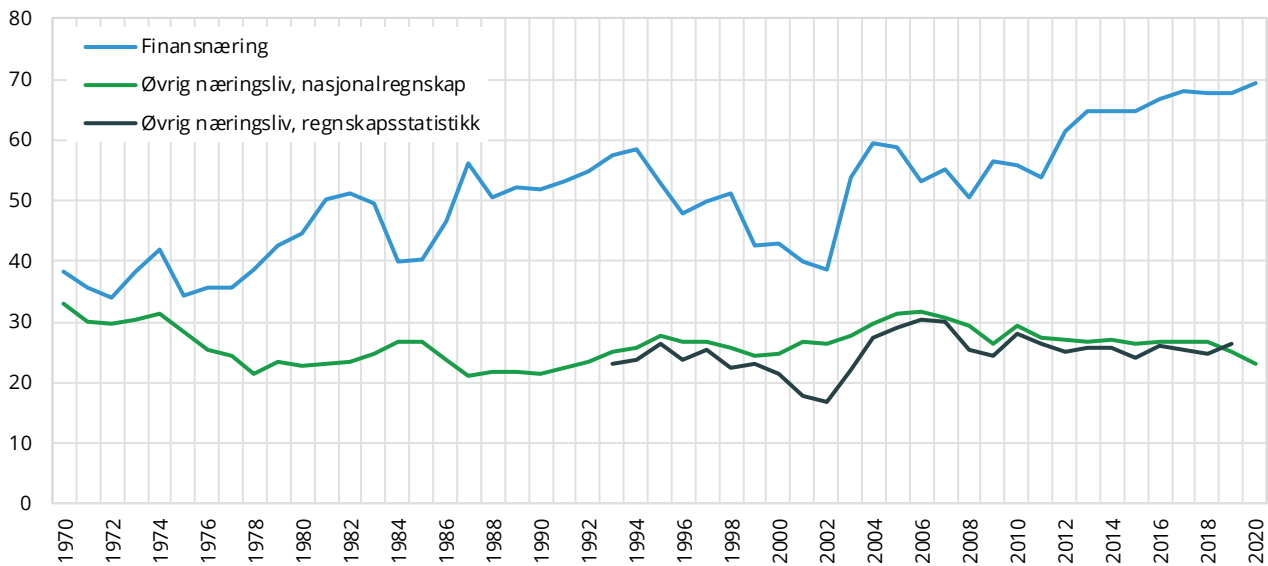
Foreløpige anslag viser at faktorinntekten for økonomien som helhet avtok med om lag 7 prosent i løpende priser fra 2019 til 2020. Nedgangen var noe sterkere enn for bruttonasjonalproduktet (BNP), som sank nominelt med 4,5 prosent i 2020, jf. tabell 3.1. Nedgangen i BNP og faktorinntekt i 2020 er i stor grad en følge av hvordan koronapandemien har påvirket norsk økonomi. Også en nedgang i oljeprisene har bidratt til nedgang i inntektene fra petroleumsnæringen og dermed på BNP og samlet faktorinntekt. Kraftigere nedgang i driftsresultatene enn i lønnskostnadene har medført en viss økning i lønnsandelene og reduksjon i eierandelene i 2020, jf. tabell 3.2.

De samlede lønnskostnadene i Norge økte med 0,2 prosent for økonomien samlet i 2020, mot

knapt 6 prosent i 2019. Den svake veksten i lønnskostnadene skyldes lavere aktivitet og redusert sysselsetting. De samlede driftsresultatene i 2020, medregnet petroleumsnæringen, er anslått å falle 22,4 prosent i 2020. Hvis en holder utenfor petroleumsnæringen og utenriks sjøfart er fallet i driftsresultatene mer dempet, et fall på 6,5 prosent samlet for Fastlands-Norge.

Det publiseres ikke detaljerte næringsvise tall for driftsresultat på kvartals- eller månedsbasis i nasjonalregnskapet. Men det er vanskelig å forklare utviklingen i 2020 uten å gi et innblikk i utviklingen gjennom 2020 for noen deler av økonomien, jf. figur 3.20. Året 2020 preges av et stort fall i driftsresultatene i petroleumsnæringene mv. til nær null i 2. kvartal, i stor grad på grunn av oljeprisfallet, som fulgte etter et uventet fall i etterspørselen. Driftsresultatene i finansnæringen har derimot vært lite påvirket av koronapandemien i 2020.

Figur 3.21. Utvikling i funksjonell inntektsfordeling 1970-2020. Eierandeler (driftsresultat i prosent av faktorinntekt)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Dette må kan blant annet tilskrives høyere verdsettelser i finansmarkedene. I 2. kvartal 2020 var det et stort fall i driftsresultatene i øvrig næringsliv, som deretter gradvis ble hentet inn igjen i løpet av 2. halvår. Omfanget på fallet må imidlertid ses sammen med at driftsresultatene normalt går noe ned fra 1. til 2. kvartal. Fallet i driftsresultatene fra 2. kvartal 2020 har i stor grad vært relatert til tjenesteytende næringer som overnattings- og serveringsvirksomhet, kulturell tjenesteyting og forretningsmessig tjenesteyting. Også i bygg- og anleggsvirksomhet og kraftforsyning anslås driftsresultatene å ha blitt redusert, bl.a. grunnet lave kraftpriser. Driftsresultatene har holdt seg godt oppe i varehandel og industri, blant annet har driftsresultatene økt i næringsmiddelindustri og kjemisk industri.

Den funksjonelle inntektsfordelingen kan måles ved eierandeler, dvs. driftsresultat i prosent av faktorinntekt (driftsresultat pluss lønnskostnader), jf. figur 3.21. Over tid er to trekk tydelige:

- Eierandelen i finansnæringen er høy og stigende og nærmer seg 70 prosent. Det er et tiltagende avvik mellom utviklingen i finanssektoren og øvrige sektorer. Eierandelen i finansnæringen har særlig økt fra 2003. I denne perioden har inntektene i finansnæringen økt mer enn øvrige næringer i Fastlands-Norge, samtidig som sysselsettingen har holdt seg om lag uendret.

- I øvrig næringsliv har eierandelen holdt seg rundt en stabil kurs på om lag 25 prosent av faktorinntekten over et lengre tidsrom, midlertidig redusert til om lag 23 prosent i 2020 pga. virkningene av koronapandemien på norsk økonomi. Dette er i tråd med i hovedkursteorien, som sier at kapitalinntekten som andel av totale faktorinntekter skal anta et normalnivå over tid.

Driftsresultat slik det er definert for foretak i regnskapsloven og regnskapsstatistikken avviker noe fra definisjonene i nasjonalregnskapet, blant annet for avskrivninger i foretaksregnskapene kontra kapitalslit i nasjonalregnskapet. Likevel ser en av figur 3.21 at regnskapsstatistikken over tid gir et nokså sammenfallende bilde for utviklingen i eierandelen i næringslivet utenom finansnæringen.

3.3. Aktiviteten i offentlig forvaltning ble også påvirket

Produksjon og bruttoprodukt i offentlig forvaltning

Stats- og kommuneforvaltningen utgjør en stor del av norsk økonomi. De produserer både individuelle tjenester, som helse- omsorgs- og utdanningstjenester, og kollektive tjenester som politi, forsvar og offentlig administrasjon. I 2020 sto statsforvaltningen for 10,7 prosent av BNP for Fastlands-Norge, mens kommuneforvaltningen sto for 12,2 prosent. Andelen for staten økte med 0,6 prosentpoeng i 2020, mens den økte med 0,3

prosentpoeng for kommunene. Økningen kommer etter et tiår med jevn vekst. Statsforvaltningen har i gjennomsnitt utgjort 9,8 prosent av fastlands-BNP mellom 2010 og 2019, mens kommuneforvaltningen har stått for 11,5 prosent.

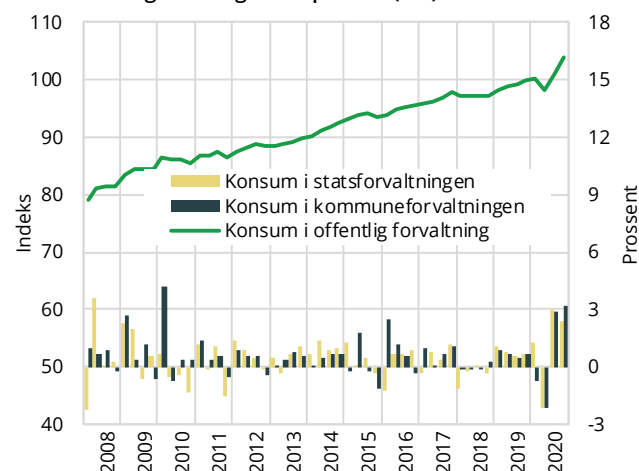
Koronapandemien fikk stor betydning for aktiviteten i offentlig forvaltning i 2020. I mars og april ble særlig helse-, undervisning-, barnehage-, kultur- og kollektivtrafikkjenester rammet hardt. Skoler og barnehager ble stengt 12 mars. Barnehagene åpnet 20. april, men med to timer kortere dager i gjennomsnitt, for å kunne overholde smittevernsreglene. For de yngste åpnet skolene igjen mot slutten av april.

Helsetjenestene rapporterte om en sterk nedgang i aktiviteten særlig i mars og april, som følge av flere forhold: Noe aktivitet ble skalert ned for å gjøre plass til en mulig bølge av koronapasienter, helsepersonell var i karantene etter smitteutbrudd og reising, og pasienter avlyste timer av frykt for smitte. I tillegg ble en del tjenester stengt av smittevernhensyn, som tannleger og fysioterapeuter. Fastleger og psykologer opprettholdt driften ved å øke omfanget av e-konsultasjoner. Gjennom 2020 ble over 100 000 pasientavtaler ved helseforetakene utsatt. Foreløpige aktivitetstall viser at helseforetakene hadde tilnærmet normal aktivitet fra sommeren, men først i desember var de tilbake på nivået fra før pandemien. Reiserestriksjonene for helsepersonell har vært mindre strenge enn for andre arbeidstakere. Det har bidratt til at helsevesenet har hatt tilgang på utenlandsk arbeidskraft gjennom hele 2020.

Kulturtjenester hadde et markant fall i aktiviteten i mars og april, og produksjonen forble lav gjennom 2020. Andre deler av det offentlige, som offentlig administrasjon, eldreomsorg og forsvar, har opprettholdt aktiviteten tilnærmet som normalt.

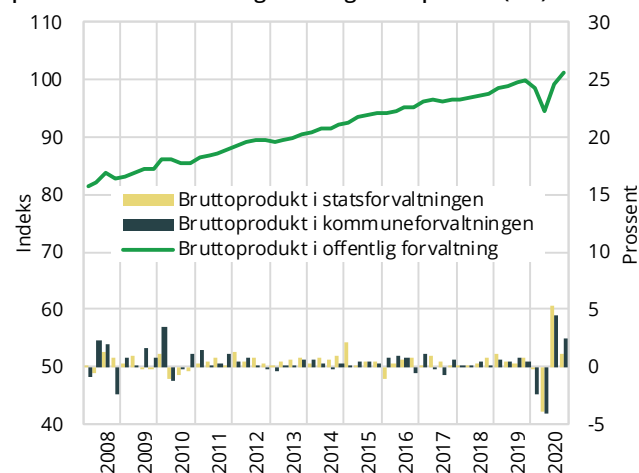
I nasjonalregnskapet beregnes produksjonen i offentlig forvaltning som samlede kostnader til betaling av lønn, kjøp av varer og tjenester, og beregnet kapitalslit. For å finne utviklingen i faste priser deflateres vekst i løpende priser med volumindikatorer for individuelle tjenester som helse og utdanning. I 2020 har nasjonalregnskapet tatt i bruk nye metoder for å deflatere også månedlig bruttoprodukt med volumindikatorer, mens en tidligere bare har gjort det til endelig årsregnskap.

Figur 3.22. Konsum i offentlig forvaltning (t.v.), statlig og kommunalt konsum (t.h.). Faste 2018-priser. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.23. Bruttoproduct i offentlig forvaltning (t.v.), statlig og kommunalt bruttoprodukt (t.h.). Faste 2018-priser. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Dette har spesielt vært viktig for helse- og omsorgstjenestene.

Før pandemien sto helse og omsorg for i overkant av ti prosent av Fastlands-BNP. Det meste av dette tilbys av offentlig forvaltning. Fra februar til april gikk aktiviteten ned om lag 20 prosent, regnet i volum. Det betyr at helse- og omsorgsnæringene sto for vel en femtedel av nedgangen på 11 prosent i BNP Fastlands-Norge fra februar til april. Helse og omsorg forklarer også mye av oppgangen etter 2. kvartal. Men bak disse hovedtallene er utviklingen variert. Pandemien har økt aktiviteten i deler av helsenæringen. For andre deler er aktiviteten blitt kraftig redusert. Konsultasjoner og operasjoner er blitt utsatt, blant annet av hensyn til smittevern og

fordi helsepersonell er blitt satt i karantene. For å følge utviklingen i den somatiske aktiviteten bygger nasjonalregnskapet på DRG-systemet⁹. Systemet klassifiserer sykehusaktivitet i grupper basert på prosedyrer og diagnoser, og gjør det mulig å gjøre sammenligninger over tid.

For året sett under ett steg bruttoproduktet i statsforvaltningen med 0,6 prosent. Redusert aktivitet i helsesektoren trakk ned. Det viktigste bidraget til veksten er omklassifiseringen av NRK inn i statsforvaltningen, som ble gjennomført 1. januar 2020.

For året samlet falt bruttoproduktet i kommuneforvaltningen 1,9 prosent. Dette skyldtes i hovedsak perioden med svært lav aktivitet i barnehagene. Lavere kultur- og undervisningsaktivitet trakk også ned. Utviklingen innen kultur varierte i tråd med gjeldende smitteverntiltak for museer, biblioteker og kinoer gjennom året.

Totalt jobbet 31 prosent av alle sysselsatte, tilsvarende 862 000 personer i offentlig forvaltning i 2020. Av disse var nærmere 552 000 sysselsatte i kommunal- og fylkeskommunal forvaltning. Tall fra nasjonalregnskapet viser at antall sysselsatte personer som har sin hovedjobb i offentlig forvaltning, økte med 0,7 prosent fra 2019 til 2020. Sysselsetningsveksten er noe svakere enn den gjennomsnittlige årlige veksten på 1,4 prosent de siste 10 årene fra 2010 til 2019.

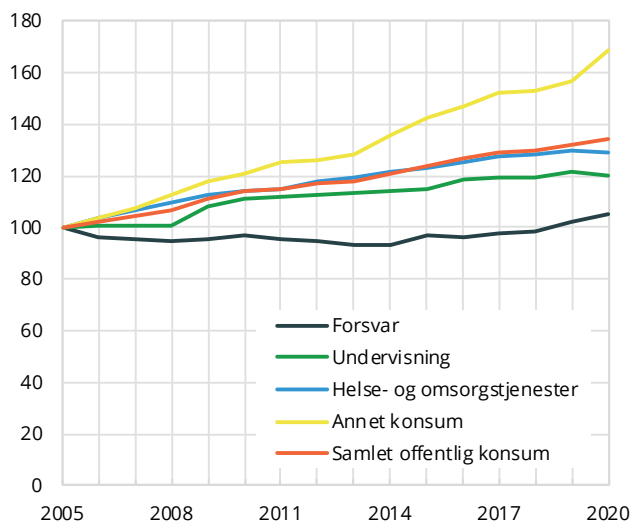
Konsum i offentlig forvaltning

Konsumet i offentlig forvaltning består av både egenproduksjon og av varer og tjenester som kjøpes fra privat sektor. Når produksjonen av helse- og omsorgstjenester falt i 2. kvartal, trekker det ned konsumet.

Det offentlige konsumet er foreløpig beregnet til 910 milliarder kroner i 2020, som tilsvarer nærmere 30 prosent av BNP for Fastlands-Norge. Det fordelte seg med 48 prosent til helse og omsorg, 19 prosent til undervisning og 27 prosent til annet konsum som administrasjon, politi, rettsvesen, kultur og samferdsel. I tillegg gikk 6 prosent til forsvar.

Konsumet i statsforvaltningen steg 2,4 prosent i 4. kvartal. Dermed fortsatte veksten som hadde vart

Figur 3.24. Volumutvikling i offentlig konsum. Etter formål. Indeks 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

siden april. Økt aktivitet i helseforetakene forklarer hovedsakelig oppgangen. For 2020 samlet steg det statlige konsumet 2,8 prosent. Omklassifiseringen av NRK trekker opp statlig konsum, og trekker ned privat konsum tilsvarende. Årsveksten ble trukket ned av lav aktivitet i helsesektoren i 2. kvartal.

Kommunalt konsum vokste 3,2 prosent i 4. kvartal. Kvartalsveksten kom i hovedsak av økt aktivitet innen pleie og omsorg. For året samlet steg konsumet 0,8 prosent. Veksten ble holdt oppe av økt konsum av offentlig administrasjon, noe som skyldes økt satsing på kollektivtransport og fylkesveier. Perioden barnehagene og skolene var stengt bidro til å trekke ned det kommunale konsumet.

Volumet av offentlig konsum har vokst jevnt de siste femten årene, jf. figur 3.24. Helt frem til 2020 har den totale veksten og veksten i helse og omsorg fulgt hverandre tett. I 2020 falt imidlertid konsumet av helse- og omsorgstjenester og undervisningstjenester. Koronapandemien førte til en stor nedgang i 2. kvartal, men på grunn av gjeninnhenting i 3. og 4. kvartal ble årlig nedgang lav.

Den sterkeste veksten de siste femten årene har kommet fra det som er gruppert som annet konsum. Generell offentlig administrasjon og kollektivtransport, politi og rettsvesen bidro mest til veksten.

I Norge er både helsetjenester og utdanning et offentlig ansvar. Det betyr at mye av disse tjenestene inngår i offentlig konsum, og husholdningenes

⁹ Se nærmere omtale i [Monsrud \(2020\): Helse- og omsorgstjenestene i nasjonalregnskapet under koronakrisen. Beregningsmetoder og resultater.](#)

konsum av slike tjenester fra private foretak finansieres også delvis av overføringer fra det offentlige. Samtidig bærer privatpersoner deler av utgiftene gjennom ulike gebyrer, og dette regnes som konsum i husholdningene. Mer detaljer om helse og utdanning kan finnes i de to årlige publiseringene Helseregnskapet og Utdanningsregnskapet. Ifølge Helseregnskapet ble det brukt 47 200 kroner på helseformål per innbygger i 2010 og 70 000 kroner i 2019. Hele 85 prosent av de totale helseutgiftene er finansiert av det offentlige. Utdanningsregnskapet viser at det ble brukt 40 000 kroner på utdanningsformål per innbygger i 2018. 88 prosent av disse utgiftene er finansiert av det offentlige.

Offentlige investeringer. Stats- og kommuneforvaltningen

Foreløpige tall viser at bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning var på om lag 218 milliarder kroner i 2020-priser, en økning på 2,2 prosent fra året før. Målt i faste priser sank imidlertid investeringene med 0,3 prosent, etter en vekst på 7,2 prosent i 2019. Investeringene fordelte seg på stats- og kommuneforvaltningen med henholdsvis 130 og 88 milliarder kroner.

I 2020 gikk 31 prosent av investeringene i offentlig forvaltning til næringsøkonomiske formål, der vei og jernbane er størst. Videre gikk 14 prosent av investeringene til helse, mens 12 prosent gikk til utdanning. 30 prosent gikk til andre formål, herunder alminnelig offentlig tjenesteyting, bolig og nærmiljø, fritid, kultur og religion, og miljøvern. Målt i løpende priser hadde helseformål den største veksten i 2020, på 12 prosent, mens investeringer til utdanningsformål vokste med 11 prosent.

Bruttoinvesteringer i staten falt 8,4 prosent i 4. kvartal. Dette skyldtes at det ikke kom noen kampfly i dette kvartalet, slik det har gjort de to foregående kvartalene. I 2020 falt investeringene med 0,4 prosent, hovedsakelig trukket ned av noe lavere investeringer i offentlig administrasjon. Infrastrukturinvesteringene i staten holdt seg høye gjennom 2020, og var på samme nivå som i 2019. Investeringsveksten i administrasjon ble trukket ned av at Nasjonalmuseet nærmer seg ferdigstilt. Økte investeringer i helseforetakene trakk opp. Helseinvesteringene var knyttet til store utviklings- og byggeprosjekter, bl.a. i Helse Sør-Øst og Helse Vest. Det kom seks nye kampfly i 2020, like mange som

i 2019. Det bidro til å holde forsvarsinvesteringene høye.

Bruttoinvesteringene i kommunene og fylkeskommunene steg 3,3 prosent i 4. kvartal. Disse ble trukket opp av økte investeringer i undervisning. For året samlet var investeringene på samme nivå som i 2019. Utviklingen i 2020 ble trukket ned av reduserte investeringer i veier. Økte investeringer i skolebygg trakk opp. I snitt har de kommunale investeringene vokst 2,6 prosent de siste ti årene. Investeringene i markedsrettede virksomheter på Fastlands-Norge og investeringer i statsforvaltningen har til sammenligning vokst henholdsvis 3 og 5 prosent i snitt.

3.4. Arbeidstimer falt mer enn sysselsettingen

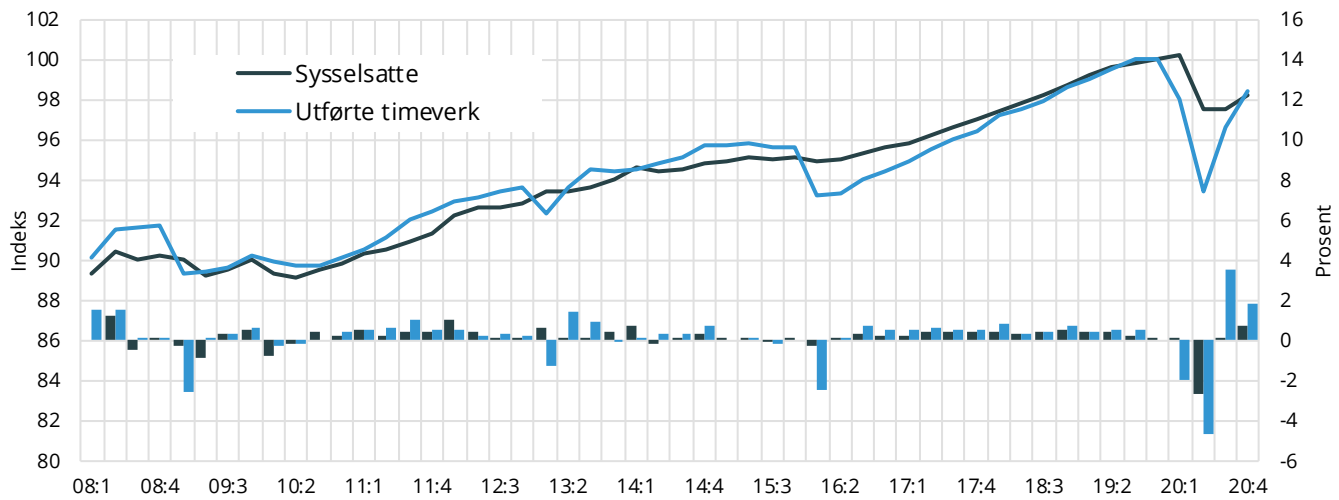
Sysselsatte personer

Antallet sysselsatte personer falt 1,3 prosent fra 2019 til 2020. Forløpet i sysselsettingen gjennom 2020 var preget av pandemien og tiltak for å redusere smitteomfanget. Sesongjusterte tall viser at sysselsettingen økte 0,2 prosent i 1. kvartal. I 2. kvartal falt den totale sysselsettingen hele 2,7 prosent som følge av pandemiutbruddet og tiltakene som fulgte. I henhold til sysselsettingsdefinisjonen er en arbeidstaker som er permittert på hel tid regnet som sysselsatt inntil tre måneder etter startdato for permitteringen. Delvis permitterte regnes derimot alltid som sysselsatte. Med andre ord vil en arbeidstaker permittert på hel tid medio mars falle ut av sysselsettingsdefinisjonen i juni, altså i løpet av 2. kvartal. Fra 2. til 3. kvartal avtok fallet i sysselsettingen og utviklingen flatet ut. Utviklingen i antall sysselsatte personer var igjen positiv i 4. kvartal og vokste 0,7 prosent.

De største bidragene til fallet i årsveksten kommer fra forretningsmessig tjenesteyting og overnattings- og serveringsvirksomhet. Begge næringene ble hardt rammet av smitteverntiltakene. I tillegg omfatter forretningsmessig tjenesteyting mer konjunkturfølsomme næringer, som utleie av arbeidskrafttjenester, samt utleie og leasing.

Justert for sesongeffekter falt sysselsettingen i forretningsmessig tjenesteyting med vel 8 prosent i 2. kvartal. Fallet avtok i 3. kvartal og lå på om lag 2 prosent. I 4. kvartal var utviklingen positiv og antall sysselsatte personer vokste 0,1 prosent. For

Figur 3.25. Sysselsatte og utførte timeverk. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert utvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 3.4. Arbeidsmarkedstiltak

Som følge av de strenge smittevernstiltakene som ble innført i midten av mars 2020 ble det vurdert nødvendig å lette på byrden til både berørte arbeidsgivere og arbeidstakere. De to viktigste arbeidsmarkedstiltakene som ble innført i 2020 var utvidelsen av dagpengeordningen og reduksjonen i arbeidsgiveravgiften. Senere ble det også mulig å søke om lønnstilskudd for å ta tilbake permitterte.

Endring i permitteringsordningen

Endringene i permitteringsordningen gjorde at både arbeidstakerne og arbeidsgiverne kom bedre ut. Omlegging av permitteringsordningen gikk blant annet ut på at arbeidsgiverperioden ble redusert fra 15 til 2 dager fra 20. mars til 31. august 2020. Deretter ble arbeidsgiverperioden endret til 10 dager fra første permittering. Med arbeidsgiverperiode menes antall dager arbeidsgiver plikter å betale den permitterte full lønn før dagpengeordningen trer i kraft. Dagpengeperioden starter 18 dager etter permitteringsdatoen. Den reduserte arbeidsgiverperioden senket kostnadene ved permittering og bidro, alt annet likt, til bedret likviditet for arbeidsgiverne. Et annet aspekt ved omleggingen gikk ut på at NAV betalte lønnskompensasjon fra arbeidsgiverperiodens slutt frem til dagpengeperiodens start. Perioden på tre dager mellom arbeidsgiver- og dagpengeperioden, omtalt som ventetid, ble eliminert ved utvidelsen. Det var dermed ikke lengre noe kortsiktig inntektstap forbundet med permittering før dagpengeperiodens start. Dagpengeperioden for permitterte ble utvidet fra 26 til 49 uker 1. november 2020. Også omfanget av ordningen ble utvidet, slik at flere oppfylte kravene for å motta dagpenger ved permittering. Krav til inntektsgrense ble endret fra 1,5G siste 12 måneder eller 3G siste 36 måneder til 0,75G siste 12 måneder eller 2,25G siste 36 måneder. Videre ble kravet til redusert samlet arbeidstid endret fra 50 til 40 prosent. På denne måten bidro endringene i per-

mitteringsordningen til at ordningen favnet bredere og sikret arbeidstakerne lengre enn det som var tilfellet tidligere.

I nasjonalregnskapet er lønnskompensasjonen ført som stønader til husholdningene. Valget av føring har sørget for at sammenhengen mellom nasjonalregnskapsstørrelser som utførte timeverk og lønnsutbetalinger forblir upåvirket.

Utsettelser og lettelser i arbeidsgiveravgiften

Lettelser i arbeidsgiveravgiften medfører at kostnadene forbundet med å ha arbeidstakere tilsatt reduseres, dermed vil virksomhetene, alt annet likt, bli mer likvide. I andre termin (mars-april) ble fristen for betaling av arbeidsgiveravgift i første omgang utsatt fra 15. mai til 17. august 2020. I tredje termin (mai-juni) ble det avgjort at arbeidsgiveravgiften skulle reduseres med fire prosentpoeng for mai og juni 2020. For fjerde termin (juli-august) skulle arbeidsgiveravgiften igjen beregnes med normal sats.

Reduksjonen i arbeidsgiveravgiften i tredje termin er ført som næringssubsidie i nasjonalregnskapet. Føringen medfører at lønnskostnadene er upåvirket av tiltaket.

Lønnstilskudd for å ta permitterte tilbake i jobb

Dersom et foretak har hatt helt eller delvis permitterte ansatte per 31. august 2020, kan foretaket søke om å få lønnstilskudd for å ta permitterte tilbake i jobb for perioden oktober, november og/eller desember. Ordningen har som formål å redusere køen av arbeidsledige, og er en del av tiltakene iverksatt for å dempe de økonomiske konsekvensene av virusutbruddet og smittevernstiltakene. Størrelsen på utbetaling avhenger av størrelse på organisasjonsform, omsetningsfall og stillingsbrøken til arbeidstakerne.

overnattings- og serveringsvirksomhet så man et fall på i underkant av 12 prosent i 2. kvartal. Nedgangen avtok i 3. kvartal. Den negative trenden i sysselsetting snudde først i 4. kvartal, da veksten lå på 0,2 prosent. Når det gjelder samlet vekst i sysselsetting i 4. kvartal var det i stor grad offentlig forvaltning som bidro til denne, der det var relativt høy vekst både i stats- og kommuneforvaltningen.

Utførte timeverk

Utførte timeverk falt 2,2 prosent i 2020. Justert for sesongvariasjon trekkes året spesielt ned av 2. kvartal hvor størrelsen falt med i underkant av 5 prosent. Det største bidraget til kvartalet kommer fra forretningsmessig tjenesteyting, som falt med i underkant av 13 prosent. Negative bidrag kom også fra overnattings- og serveringsvirksomhet, bygge- og anleggsvirksomhet, samt varehandelen i dette kvartalet. Dette er arbeidsintensive næringer, og de negative bidragene skyldes i all hovedsak at de hadde et stort antall permitterte lønnstakere i 2. kvartal. I 3. kvartal vokste det totale antallet utførte timeverk 3,5 prosent. Den positive utviklingen i utførte timeverk er i tråd med tilbakevending til jobb etter permittering og generelt en økning i faktisk arbeidstid per sysselsatt. Næringene som bidro mest til den negative utviklingen i 2. kvartal, bidro også mest positivt i 3. kvartal. Omsorgstjenester trakk imidlertid veksten i utførte timeverk mest opp. I slutten av oktober ble det igjen innført smitteverntiltak, som i sin tur bidro til ny oppgang i antallet permitterte. Permitteringene dempet utviklingen i utførte timeverk i årets siste kvartal.

Lønn

De samlede lønnsutbetalingene vokste 0,5 prosent fra 2019 til 2020. Sammenlignet med samme kvartal året før var det sterk vekst i 1. kvartal, da veksten var 4,6 prosent. I 2. og 3. kvartal var veksten negativ. I 3. kvartal var fallet hele 1,7 prosent. Her var det spesielt forretningsmessig tjenesteyting som trakk ned, med bidrag også fra overnattings- og serveringsvirksomhet. Begge disse næringene har hatt vedvarende negativ utvikling i lønnsutbetalinger fra og med 1. kvartal.

I 4. kvartal var utviklingen i utbetalt lønn igjen positiv og vokste 0,4 prosent, målt mot samme kvartal året før. Varehandelen var næringen med det største positive enkeltbidraget til samlet vekst. I likhet med bidraget til veksten i året sett under ett, trakk

forretningsmessig tjenesteyting og overnattings- og serveringsvirksomhet mest ned også i 4. kvartal.

Årslønnsveksten i 2020 er beregnet til 3,1 prosent. Veksten var sterkest for næringslivet. Det gjøres oppmerksom på at årslønnsberegningene benytter andre metoder enn de øvrige lønnsberegningene. Årslønnsutviklingen dekkes nærmere i [Nasjonalregnskapets publisering om årslønn](#) den 10. februar 2020.

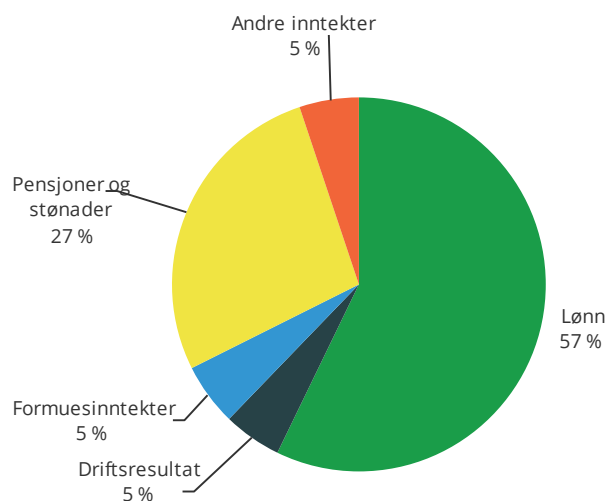
3.5. Rekordhøy sparing i husholdningene

Disponibel realinntekt økte i 2020

I 2020 var det store endringer i sammensetningen av husholdningenes inntekter. Husholdningenes disponible inntekt anslås til 1 577 milliarder kroner i 2020, tilsvarende en vekst på 3,2 prosent. Regnet per innbygger var den disponible inntekten om lag 293 100 kroner, en vekst på 2,6 prosent fra året før. Disponibel realinntekt, som er korrigert for prisveksten på husholdningenes konsum, økte med 1,7 prosent. I gjennomsnitt har disponibel realinntekt vokst med 2,5 prosent i året de siste 10 årene, men med en del variasjon fra år til år.

Lønnsinntektene utgjør den største delen av disponibel realinntekt, og har i flere år gitt det største bidraget til vekst i disponibel realinntekt. I 2020 kom derimot det største bidraget fra pensjoner og stønader fra offentlig forvaltning. Realveksten i pensjoner og stønader var 9,1 prosent, og det bidro med 3,0 prosentpoeng til den disponible

Figur 3.26. Sammensetning av husholdningenes samlede inntekter. Prosentandel. 2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.3. Husholdninger. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner²

	Løpende priser		Realvekst. Prosent ³		Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng	
	2019*	2020*	2019*	2020*	2019*	2020*
Inntekter	2 340	2 385	3,1	0,5	4,7	0,7
Lønn ⁴	1 353	1 364	3,0	-0,6	2,6	-0,6
Driftsresultat	123	120	1,2	-4,1	0,1	-0,3
Formuesinntekter	156	129	12,1	-18,6	1,1	-1,9
herav: mottatt aksjeutbytte	79	59	5,3	-26,3	0,3	-1,4
Pensjoner og stønader	592	650	1,5	8,1	0,6	3,1
Andre inntekter	116	123	4,4	4,5	0,3	0,3
Utgifter	812	808	4,7	-1,9	-2,4	1,0
Skatt av inntekt og formue	400	403	2,2	-0,6	-0,6	0,2
Formuesutgifter	124	109	9,6	-13,6	-0,7	1,1
Medlemspremier	156	160	2,9	1,1	-0,29	-0,11
Andre utgifter	132	136	10,7	1,8	-0,8	-0,2
Disponibel inntekt	1 528	1 577	2,3	1,7		
Korr. sparing i pensj.fond	96	87				
Konsum	1 498	1 407				
Sparing	127	257				
Kapitaloverføringer, netto	0,0	0,2				
Nettorealinvesteringer	99	90				
Nettofinansinvestering	27	167				
Memo:						
Sparerate	7,8	15,4				
Nettofinansinvesteringsrate	1,7	10,0				
Inntekter per innbygger	437 500	443 400	2,4	-0,1		
Utgifter per innbygger	151 800	150 200	4,0	-2,5		
Disponibel inntekt per innbygger	285 800	293 100	1,6	1,1		

¹ I tabellen vises tall for sektoren husholdninger. Tidligere omfattet tallene også sektoren ideelle organisasjoner.

² På grunn av avrunding summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

³ Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger er brukt som deflator (2015=1).

⁴ Lønn er eksklusive avgift til folketrygden og pensjonspremier

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

realinntekten. I mange år har vekst i pensjoner vært den viktigste årsaken til stønadsveksten, men i 2020 bidro arbeidsrelaterte stønader mer. Arbeidsrelaterte stønader økte reelt med hele 37,1 prosent og bidro med 2,5 prosentpoeng til den disponible realinntekten. Dette er den høyeste realveksten i arbeidsrelaterte stønader siden 1979.

Skatt av inntekt og formue falt reelt med 0,6 prosent i 2020. Isolert sett trakk det opp disponibel realinntekt med 0,2 prosentpoeng. Husholdningenes renteutgifter falt reelt med 13,9 prosent i 2020 som følge av lavere rentenivå. Formuesutgiftene, som består primært av renteutgifter, hadde en reell nedgang på 13,6 prosent i 2020 og bidro til å trekke opp disponibel realinntekt med 1,1 prosentpoeng.

Konsumet i husholdningene falt sterkt

Smitteverntiltakene har lagt strenge begrensninger på hva husholdningene kunne gjøre i 2020, og det

har ført til store endringer i konsumet. En rekke tjenester har deler av året vært helt eller delvis stengt. Ulike restriksjoner har gjort at reiser til utlandet har blitt kraftig redusert, hvilket har ført til en vridning mot større innenlands varekonsum. Reiserestriksjonene i mars førte til at grensehandelen omtrent opphørte og nivået i 4. kvartal var hele 98 prosent lavere enn samme periode året før. Tall fra Statens vegvesen viser at antall grensepasseringer mellom Norge og Sverige falt drastisk ved pandemiens utbrudd i mars og antall passeringer ved årsskiftet lå fortsatt på om lag samme nivå som ved den første nedstengingen, jf. figur 3.1.

Samlet anslås konsumet i husholdningene til 1 407 milliarder kroner i 2020, tilsvarende 41 prosent av BNP. Målt i faste priser var det en nedgang på 7,4 prosent fra 2019. Dette er den største nedgangen i konsumet siden tidsserien startet i 1970, og historiske tall tyder på at vi ikke har sett tilsvarende

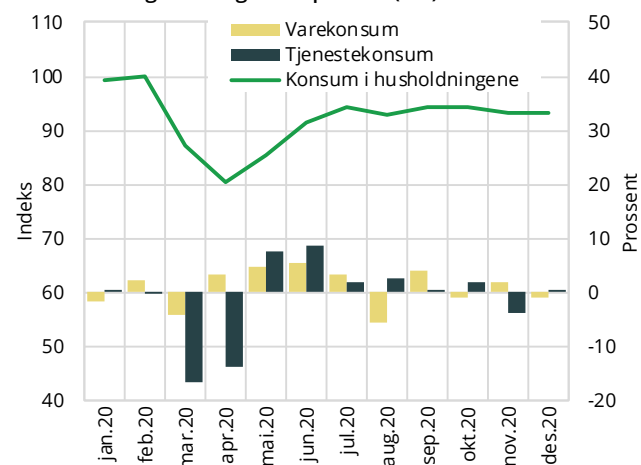
endringer etter annen verdenskrig. Den samlede nedgangen dekker over store forskyvninger i sammensetningen av konsumet. Samlet konsum i husholdningene falt med 108 milliarder kroner målt i 2018-priser. Mesteparten av nedgangen, 96 milliarder, skyldes nedgangen i husholdningenes konsum i utlandet. Den innenlandske konsumetterspørse-len fra norske husholdninger falt dermed bare med 13 milliarder. I tillegg falt konsumet til utlendinger i Norge kraftig som følge av innreiserestriksjonene, og gikk ned med 36 milliarder.

I januar og februar var konsumet om lag på samme nivå som i 2019. Pandemiens utbrudd og tiltakene som ble innført i mars førte til et umiddelbart fall i både vare- og tjenestekonsumet i 1. kvartal, jf. figur 3.27. Tjenestekonsumet ble hardest rammet, ettersom flere tjenestenæringer måtte stenge eller innskrenke driften for å redusere smitterisiko. Reiserestriksjonene som kom i forbindelse med viruset førte til at nordmenns konsum i utlandet og utlendingers konsum i Norge omtrent opphørte, og dette vedvarte frem til juni.

Allerede i april hadde varekonsumet hentet seg inn igjen, og lå på om lag samme nivå som i februar. Det var spesielt stor økning i konsum av halv-varige varer som sportsutstyr, bøker og leker, men også i ikke-varige varer. Det var derimot ytterligere nedgang i tjenestekonsumet i 2. kvartal, men en gradvis gjenåpning av næringslivet gjennom kvartalet bidro til å dempe fallet. Ytterligere lettelse i reiserestriksjoner og andre koronatiltak i begynnelsen av 3. kvartal, førte til oppgang i vare- og tjenestekonsumet. Utlendingers konsum i Norge og spesielt husholdningenes konsum i utlandet økte også i 3. kvartal, men lå fortsatt på et lavt nivå. Utover i kvartalet ble noen av restriksjonene gjeninnført, noe som dempet veksten.

I løpet av 4. kvartal ble det innført strengere smittevernstiltak, som førte til et fall i samlet konsum i november. Husholdningenes konsum var uendret fra november til desember og falt dermed 0,1 prosent i 4. kvartal. For konsumgrupper som møbler og hvitevarer samt IT, film og audiovisuelt utstyr var det sterk vekst i november som følge av en vridning i julehandelen fra desember til november. Nivået i desember ble i sin tur lavere, men samlet trakk disse konsumgruppene likevel varekonsumet opp i 4. kvartal. Konsum av transportmidler økte også i 4. kvartal, spesielt kjøp av personbiler. Elek-

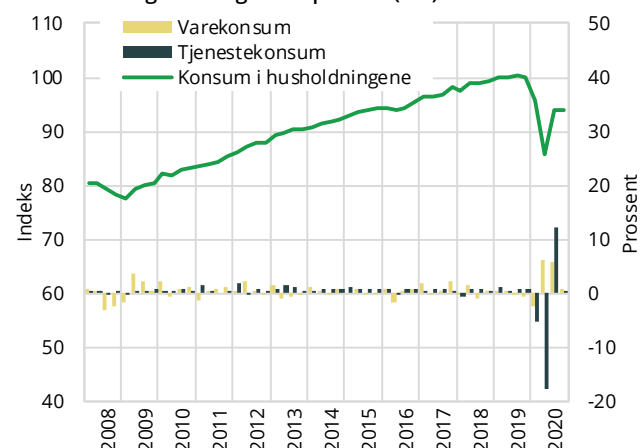
Figur 3.27. Konsum i husholdningene (t.v.), vare- og tjenestekonsum (t.h.). Faste 2018-priser. 2020. Indeksert volumutvikling, februar 2020 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Rettet 16. februar 2021.

Figur 3.28. Konsum i husholdningene (t.v.), vare- og tjenestekonsum (t.h.). Faste 2019-priser. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

triset og klær og sko hadde de største negative bidragene i 4. kvartal. Samlet økte varekonsumet med 0,7 prosent i 4. kvartal, men nivået i desember var om lag 11 prosent høyere enn i februar.

Tjenestekonsumet økte 0,6 prosent i 4. kvartal. Konsum knyttet til fritidstjenester og reparasjon av transportmidler og parkering bidro mest på oppsiden. Det har under hele pandemien vært sterk vekst i konsumet av netthandelstjenester fra utlandet, spesielt i 4. kvartal. Overnattings- og serveringstjenester falt 14 prosent og bidro mest til å trekke ned veksten. Fritidstjenester, hotell- og restauranttjenester samt passasjertransport lå på et langt lavere nivå i desember enn før koronautbruddet. Strengere reiserestriksjoner utover i kvar-

Boks 3.5. Boller, biler og bolig

Koronapandemien har ført til at norske husholdningers konsummønster har endret seg betraktelig. Tjenestekonsumet har siden 2013 og fram til koronapandemien vært høyere enn varekonsumet, men dette endret seg fra mars 2020. For mange tjenestenæringer har driften vært innskrenket eller stengt, enten på grunn av myndighetspålegg, fordi kundene ønsket å unngå kontakt eller av hensyn til egne ansatte. Husholdningenes muligheter til å dra på utenlandsferier og grensehandel ble også innskrenket og nærmest opphørte. Husholdningene har dermed hatt færre konsummuligheter enn vanlig. Permisjoner og annet fravær for folk flest har i hovedsak blitt kompensert av staten hvilket har ført til en økning i disponibel inntekt. Samtidig har rentenivået holdt seg lavt, og husholdningene satt dermed igjen med mye kjøpekraft de kunne bruke på andre ting.

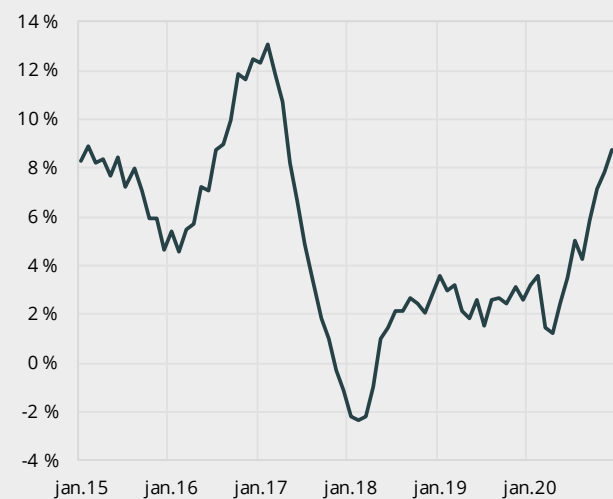
Så hva brukte husholdningene penger på? Det kraftige fallet i restaurantbesøk førte til økt konsum av matvarer, alkoholfrie og alkoholholdige drikkevarer. Mindre handelslekkasje har også bidratt til den høye veksten i alkoholkonsumet.³ Utlendingers konsum i Norge falt med om lag 36 milliarder kroner i 2020 i forhold til året før. Siden utlendingers konsum også inngår i vare- og tjenestekonsumgruppene, vil endringer i utlendingers konsum også kunne føre til endringer i konsumgruppene. Utlendingers andel er spesielt høy for konsum av overnattings- og serveringstjenester, samt enkelte transport- og fritidstjenester. Endringene i konsumgruppene skyldes ikke kun nedgangen i utlendingers konsum, men også nordmenns endrede konsummønstre under koronapandemien. I 2020 var det størst nedgang i fritidstjenester, som omfatter blant annet turoperatørtjenester, reisebyråtjenester og treningssentre. Treningssentrene var stengt deler av året og folk trent mer hjemme i tillegg til at friluftslivet fikk et oppsving, som førte til en økning i kjøp av sportsutstyr.

³ I vare- og tjenestekonsumgruppene inngår både nordmenns og utlendingers konsum i Norge, men norske husholdningers konsum i utlandet derimot inngår ikke i konsumgruppene. For å beregne norske husholdningers totale konsum summeres konsumet av alle konsumgruppene, utlendingers konsum i Norge trekkes fra og nordmenns konsum i utlandet legges til.

Folk brukte også mer penger på bøker, leker og varige kultur og fritidsvarer. Husholdningene tilbrakte mer tid hjemme og konsumet av varer nyttet for å gjøre det fint i hus og hage, og konsumet av møbler og hvitevarer økte i 2020. I første halvdel av 2020 falt husholdningenes bilkjøp, trolig som en følge av usikkerhet knyttet til fremtiden og at folk holdt seg hjemme. Leveransen av enkelte bilmerker til importørene ble også forsinket på grunn av midlertidig produksjonsstans ved noen bilfabrikker som en følge av koronautbrudd. I andre halvdel var det en betydelig økning i bilkjøp. Konsumutviklingen i 2020 preges i stor grad av den nye koronatilværelsen. Folk har funnet nye måter å disponere inntekten sin på for å holde seg aktive, underholdt og ved godt mot under restriktive tiltak som har preget hverdagen.

Renten ble satt ned i mars, og sammen med lettelser i boliglånforskriften førte det til en markert oppgang i boligprisene. I følge Eiendom Norge økte antall solgte boliger i Norge 7,1 prosent i 2020, dette er den høyeste veksten siden 2011.

Figur 1. Boligpriser. 12-måneders vekst

Kilde: Eiendom Norge

talet og økt smitte førte til at nordmenns konsum i utlandet falt 45 prosent i 4. kvartal. I desember var konsumet i utlandet over 90 prosent lavere enn i februar.

Samlet falt tjenestekonsumet med 86 milliarder 2018-kroner. Det er en nedgang på 11,8 prosent, og det var nedgang i de fleste tjenestekonsumgruppene. Den største nedgangen var knyttet til fritidstjenester, passasjertransport og hotell- og restauranttjenester. Den viktigste årsaken er at norske husholdninger reduserte konsumet av disse tjenestene, men det spiller også inn at det kom

færre utlendinger til Norge i 2020. Satellittregnskapet for turisme viser at utlendingers konsum i Norge består mye av slike tjenester. I 2020 ble NRK-lisensen avviklet, og det ga en reduksjon i tjenestekonsumet med om lag 5 milliarder kroner i 2020.

På den andre siden økte varekonsumet med 37 milliarder målt i 2018-kroner. Det er en oppgang på 5,5 prosent i 2020, og det var særlig sterk vekst i ikke-varige varer. Spesielt gjaldt det konsumet av mat- og drikkevarer, noe som må ses i sammenheng med mindre handelslekkasje, reduserte

muligheter til å spise i kantiner og andre serveringssteder og redusert skjenking på restauranter og utesteder.

Husholdningenes konsum av bolig, lys og brensel var upåvirket av pandemien, med en vekst på 1,0 prosent i 2020. Relativt varme vintermånedene førte til lavere utgifter til oppvarming, som trekker i retning av lavere konsum av elektrisitet og brensel. Samtidig har flere vært hjemme, noe som kan ha hatt en motvirkende effekt. Samlet sett falt konsumet av elektrisitet og brensel i 2020.

Husholdningene pusset opp mer og utgifter til materialer til reparasjon av egen bolig har vokst sterkt under pandemien. Utgifter til nødvendig vedlikehold og rehabilitering påvirker henholdsvis produktinnsats og investeringer i næringen boligjenester, egen bolig, men utgifter knyttet til å pynte opp i hjemmet påvirker også konsumet. Husholdningenes boliginvesteringer vokste 4,7 prosent i 4. kvartal, og ligger 1,5 prosent høyere enn i 4. kvartal 2019. Samlet sett falt boliginvesteringene 4 prosent i 2020, noe som i hovedsak skyldes lavere investeringer i nybygg.

Sparing økte til historisk høyt nivå

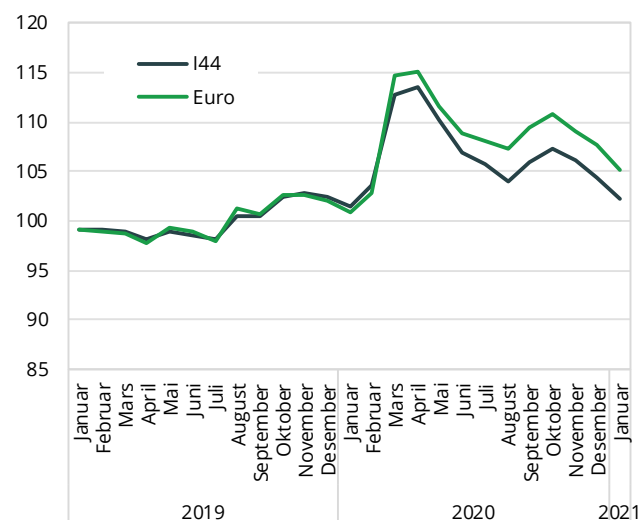
Sparing defineres i nasjonalregnskapet som husholdningenes disponible inntekt fratrukket konsumutgiftene, korrigert for husholdningenes endring i pensjonsrettigheter. Husholdningene opparbeider seg pensjonsrettigheter gjennom arbeidslivet. Disse er bundet opp i kollektive pensjonsordninger, og oppsparte beløp blir gradvis frigjort ved pensjoning. Opptjent beløp kan ikke fritt disponeres av husholdningene og inngår derfor ikke i disponibel inntekt, men regnes som en del av sparingen. I 2020 ble husholdningenes sparing beregnet til om lag 257 milliarder kroner, og økte med 102,4 prosent. Av dette var 87 milliarder oppbygging av pensjonsrettigheter. Sparing per innbygger var om lag 47 800 kroner. Spareraten lå på et historisk høyt nivå i 2020 og er foreløpig anslått til 15,4 prosent.

3.6. Laveste driftsbalanse siden 1999

Handelsbalansen

Utenrikshandelen i 2020 ble preget av store endringer i etterspørsel og i relative priser. Mens vareførselen til og fra Norge i hovedsak har vært lite berørt av restriksjoner på grensepasseringer, har deler av tjenestehandelen blitt kraftig påvirket.

Figur 3.29. Importveid kursindeks og Euro. Månedsgjennomsnitt med året 2019 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det gjelder særlig import og eksport av feriereiser mv. Prisene på en rekke av våre viktigste eksportvarer har falt markert. Særlig viktig er den kraftige nedgangen i oljeprisene.

Den norske krona svekket seg raskt i mars 2020. I perioder lå kursen for viktige valutaer som amerikanske dollar og euro mer enn 20 prosent over gjennomsnittskursene den siste måneden før utbruddet. Svekkelsen ble kortvarig, og ved utgangen av året var kronekursen om lag vendt tilbake til utgangsnivået, jf. figur 3.29. Som årsgjennomsnitt var likevel krona 6,7 prosent svakere i 2020 enn i 2019, målet ved den importveide indeksen (I44). Det gjorde det dyrere for oss å importere det vi trenger, og billigere for utlandet å importere fra Norge.

Ser vi på utviklingen i faste priser, altså med samme valutakurser og priser på varene som i 2019, falt samlet eksport i 2020 med snaut én prosent fra året før. Eksporten av råolje og naturgass økte med hele 9,5 prosent. Det skyldes særlig produksjonen fra Johan Sverdrup-feltet. Eksporten av tradisjonelle varer falt derimot med 2,5 prosent i 2020. Nedgangen var særlig markert i 2. kvartal, før den deretter hentet seg inn i 3. og 4. kvartal. Tjenesteeksporten har på den andre siden ikke klart å hente seg inn igjen, og falt 13,3 prosent i 2020 totalt. Nedgangen i tjenesteeksporten skyldes i stor grad reiserestriksjonene, som begrenser eksporten av reisetraffikk og internasjonal transport. Også utenriks sjøfart bidro til nedgangen.

Etter den sterke nedgangen i 2. kvartal har importen etter hvert tatt seg opp. I 3. kvartal økte im-

Tabell 3.4. Bruttostørrelser i Norges drifts- og kapitalregnskap overfor utlandet i løpende milliarder kroner¹

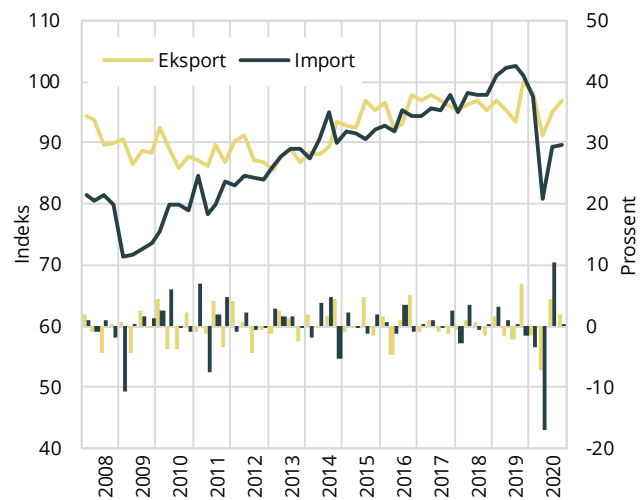
	2019*	2020*
Eksport i alt	1 296	1 103
Tradisjonelle varer	432	408
Råolje og naturgass	464	349
Skip, plattformer og fly	12	9
Tjenester	388	337
Import i alt	1 239	1 123
Tradisjonelle varer	736	747
Råolje og naturgass	25	17
Skip, plattformer og fly	36	38
Tjenester	442	321
Vare- og tjenestebalansen	57	-20
Inntekter fra utlandet	438	413
Lønn	5	6
Renter	149	137
Aksjeutbytte mv.	245	215
Reinvestert fortjeneste	-8	3
Løpende overføringer	47	52
Utgifter til utlandet	394	327
Lønn	41	36
Renter	116	86
Aksjeutbytte mv.	119	54
Reinvestert fortjeneste	11	33
Løpende offentlige overføringer	46	51
Andre løpende overføringer	60	68
Rente- og stønadsbalansen	44	86
Driftsbalansen overfor utlandet	102	66
Kapitaloverføringer mv., netto	1	1
Netto finansinvestering	100	64

¹ Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

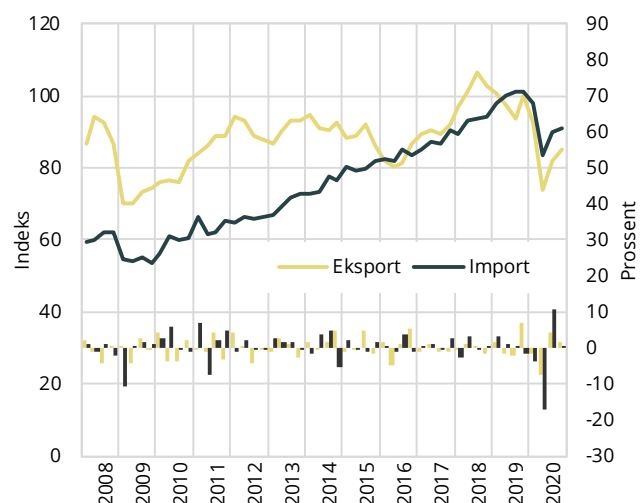
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

porten 10,5 prosent og lå om lag 8 prosent lavere enn i 1. kvartal. Det er først og fremst import av tradisjonelle varer som har bidratt til veksten etter nedgangen i 2. kvartal. Særlig bilimporten trakk opp, men også enkelte andre varegrupper, som diverse vareimport til oljevirksomheten samt drikkevarer og tobakk bidro til å trekke vareimporten opp. Tjenesteimporten har ligget 30-35 prosent under 1. kvartal de tre siste kvartalene i 2020. Som for eksporten er dette først og fremst drevet av reiserestriksjonene, som gjør det vanskelig for nordmenn å bruke penger på import av ferie- og tjenestereiser. Grensehandelen er også rammet av dette. Samlet falt importen med 12,2 prosent i 2020, og tjenesteimporten med 29,3 prosent.

Målt i faste priser styrket handelsbalansen seg betydelig fra 2019 til 2020. Eksporten falt så vidt, og importen falt mye. Målt i løpende priser var bildet imidlertid motsatt. Da har handelsbalansen gått fra et overskudd på 204 milliarder kroner i 2018 og 57 milliarder i 2019, og videre til et underskudd på 20

Figur 3.30. Eksport og import. Faste 2018-priser. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.31. Eksport og import. Løpende priser. Kvartal. Indeksert verdiutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis verdiendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

milliarder kroner i 2020, jf. tabell 3.4. Det er første gang siden 1988 det er et underskudd på handelen med varer og tjenester med utlandet. På samme måte som i 1988, er underskuddet særlig knyttet til lave priser på verdensmarkedet for råolje- og naturgass. Totalt viser foreløpige beregninger at eksportprisene for råolje og naturgass falt med 31,2 prosent i 2020, målt i norske kroner.

Rente- og stønadsbalansen

Norge har andre inntekter og utgifter overfor utlandet ut over det som skapes gjennom eksport og import av varer og tjenester. Denne delen av utenriksregnskapet refereres ofte til som rente- og stønadsbalansen, og består av primær- og sekun-

dærinntekter. Primærinntekter er avkastning på arbeid og kapital, altså lønnsinntekter og formuesinntekter i form av utbytte- og renteinntekter. Sekundærinntekter er overføringer i form av skatter, trygd og stønader, pensjon osv.

Foreløpige tall viser at rente- og stønadsbalansen endte med et overskudd på 86 milliarder kroner i 2020. Dette er en oppgang på 41 milliarder kroner fra året før. Det er flere regnskapsposter som bidrar, men de viktigste årsakene er at renteutgifter og aksjeutbytte til utlandet har falt mer enn tilsvarende transaksjoner fra utlandet til Norge.

Utbytteinntekter fra utlandet falt om lag 29 milliarder kroner målt mot fjoråret der særlig foretak i ikke-finansiell sektor sammen med SPU mottok mindre utbytter. Utbytteutgiftene til utlandet var på kun 54 milliarder, og falt dermed 65 milliarder fra året før. Til sammen styrker utviklingen i utbytteinntekter til og fra utlandet rente- og stønadsbalansen med 36 milliarder kroner i 2020. Det var utbytterne fra utenlandske direkteinvesteringer i Norge som falt mest, særlig fra de direkteide oljeselskapene. Bruttoproduktet i utvinningsnæringen falt kraftig i 2020 som følge av lave olje- og gasspriser. Det påvirket selskapenes driftsresultater og evne til å betale ut utbytter. Videre ble det under Stortingsbehandlingen av oljepakken gitt uttrykk for at Regjeringen forventet moderasjon i utbyttebetalingene.

Når utbyttebetalingene går ned i direkteide selskaper, gir det grunnlag for en tilsvarende oppgang i reinvestert fortjeneste. I utenriksregnskapet beregnes reinvestert fortjeneste som differansen mellom driftsresultat og utbetalt utbytte. Anslagene for driftsresultat i utenlandske selskaper bygger på et spinkelt informasjonsgrunnlag, og må betraktes som usikre. De kan erfaringsmessig revideres forholdsvis mye, jf. de revisjoner av tall for 2017 som ble lagt fram samtidig med [foreløpig utenriksregnskap for 2020](#). For 2020 anslås reinvestert fortjeneste å ha økt både i utlandet og i Norge, og netto svekker det rente- og stønadsbalansen med om lag 10 milliarder kroner.

Lønn til utlandet er i hovedsak lønn til utenlandske personer på korttidsopphold i Norge, og er langt høyere enn lønn fra utlandet. Det skyldes at det er flere utlendinger som jobber i Norge enn nordmenn som jobber i utlandet i kortsiktige arbeids-

forhold. Reiserestriksjonene og nedstengninger bidro til at det ble færre slike korttidsopphold i 2020. Lønn til utlandet falt med 5 milliarder kroner fra 2019 til 2020.

Omvurderinger og Norges utenlandsformue

Summen av inntektene og utgiftene på handelsbalansen og på rente- og stønadsbalansen, tilsvarende Norges driftsbalanse overfor utlandet. I 2020 anslås denne til 66 milliarder kroner, ned fra 102 milliarder kroner i 2019. Disse tallene reflekterer at fordi Norges inntekter fra utlandet til sammen var større enn utgifter og andre overføringer til utlandet opparbeider vi oss en større netto formue i utlandet i løpet av året 2020.

Utenlandsformuen påvirkes, i tillegg til inntektsstrømmer, av andre forhold og begivenheter som påvirker hvor mye våre eiendeler i utlandet er verdt, og av hvor mye utlendingers formue i Norge er verdt. I tillegg påvirker svingninger i valutakursene verdsettingen målt i norske kroner. For Norges del domineres slike svingninger av utviklingen i beholdningsverdien av Statens pensjonsfond utland (SPU). Markedsverdien av fondet er sterkt påvirket av utviklingen i finansmarkedene og kursendringer på investeringene i aksje- og rentepapirer. Slike omvurderinger, som altså i høy grad påvirker utviklingen i formuen, inngår altså ikke i definisjonen av inntekt i nasjonalregnskapet.

Oljefondet la 25. februar fram en rapport for året 2020 om avkastningen i fondet. Markedsverdien av SPU (Statens Pensjonsfond Utland) steg med 826 milliarder kroner i løpet av 2020, til tross for betydelige uttak til statsbudsjettet og utgjorde 10 914 milliarder kroner ved utgangen av 2020, Samlet avkastning i fondet før gevinst/tap på valuta var 1 070 mrd. kroner i 2020. Avkastningen er volatil og svinger mye over tid på grunn av de internasjonale svingningene i finansmarkedene. I 2019 var samlet avkastning enda høyere med 1 692 milliarder kroner mot minus 485 milliarder kroner i 2018. Av den samlede avkastningen i fondet på 1 070 milliarder kroner i 2020 er det i hovedsak rente- og utbytteinntektene, drøyt 220 milliarder kroner, som inngår som inntekt i utenriksregnskapet. Gevinster på aksjer, obligasjoner, derivater og eiendom, som i 2020 utgjorde til sammen 847 milliarder kroner, betraktes som omvurderinger av formuen målt i landenes valuta. I tillegg kommer evt. gevinster og tap på valuta, som i 2020 utgjorde et begrenset

beløp på 58 milliarder kroner. De store verdiøkningene i 2020 for aksjeporteføljen i oljefondet (samlet ca. 12 prosent) kan skyldes mange forhold, blant annet lave renter og annen aktiv virkemiddelbruk i sentralbankene.

3.7. Norges disponible realinntekt falt kraftig

Nedgangen i BNP førte til at de inntektene vi opp-tjente ved innenlandsk produksjon falt i 2020. Målt i løpende priser falt samlet BNP med 160 milliarder kroner. Bruttonasjonalinntekten (BNI), målt ved brutto nasjonalprodukt fratrukket netto lønns- og formuesinntekter til utlandet, falt ikke like mye siden netto lønns- og formuesinntekter til utlandet falt med hele 49 milliarder, jf. avsnitt 3.6. Til sammen falt BNI med 3 prosent i 2020, en nedgang på 111 milliarder målt i løpende priser. Det tilsvarer knapt 25 000 kroner lavere per innbygger.

Noe av inntektene må dekke det årlige slitet på landets realkapital, og noe benyttes til overføringer til utlandet. I nasjonalregnskapet beregnes kapitalslitet ved hjelp av forutsetninger om levetider og avskrivningsprofiler. Det er ikke tatt høyde for at kapital kan ha depresiert hurtigere eller blitt utrangert i løpet av koronapandemien. Kapitalslitet for 2020 er beregnet til litt under 700 milliarder kroner. Av dette var vel 270 milliarder knyttet til markedsrettet virksomhet på fastlandet. Oljeutvinning er svært kapitalintensivt, og hadde et beregnet kapitalslit på noe under 160 milliarder. Kapitalslitet i offentlig forvaltning var beregnet til 140 milliarder kroner, mens kapitalslitet knyttet til husholdningenes boligmasse var beregnet til om lag 100 milliarder.

Etter kapitalslit og netto løpende overføringer til utlandet, står vi igjen med Norges disponible inntekt som kan anvendes til offentlig og privat konsum og til sparing. Den var 158 milliarder kroner lavere i 2020 enn året før, tilsvarende en nominell nedgang på 5,3 prosent.

Justert for prisvekst var nedgangen større: Deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for netto innenlandsk bruk av varer og tjenester, dvs. en prisindeks for konsum og nettorealinvesteringer, falt disponibel realinntekt med 7,4 prosent, en nedgang på om lag 198 milliarder kroner målt i 2015-priser. Dette er den største nedgangen i disponibel realinntekt siden finanskrisen 2009. Prosentvis nedgang i disponibel realinntekt var altså langt sterkere enn nedgangen i BNP i faste

Tabell 3.5. Disponibel inntekt for Norge med hovedkomponenter. Løpende priser. Milliarder kroner

	2019*	2020*
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi	3 568	3 409
-Netto lønnsutgifter til utlandet	35	31
+Nettoformuesinntekter fra utlandet	139	183
=Bruttonasjonalinntekt	3 672	3 561
-Kapitalslit	655	693
=Nasjonalinntekt	3 018	2 868
-Netto løpende overføringer til utlandet	53	61
=Disponibel inntekt	2 964	2 807
Middelfolkemengde, 1 000 personer	5 348	5 379
Tall per innbygger. 1 000 kroner¹		
Bruttonasjonalprodukt	667	634
Bruttonasjonalinntekt	687	662
Nasjonalinntekt	564	533
Disponibel inntekt	554	522

¹Middelfolkemengde er gjennomsnittet folkemengden ved inngangen og utgangen av året.

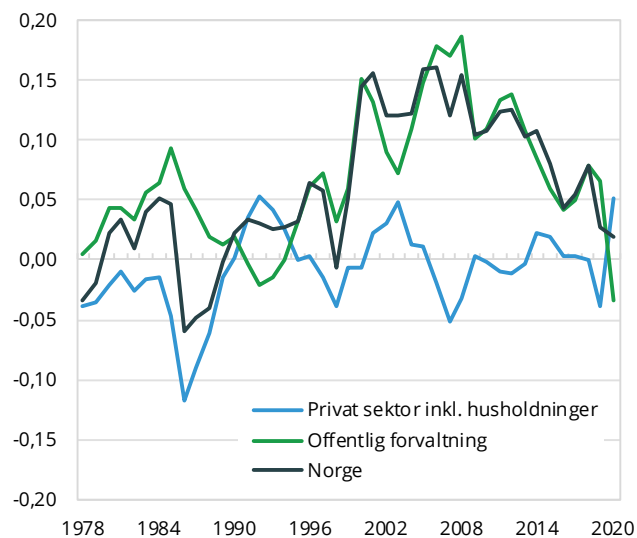
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

priser, på 0,8 prosent. Fallet i landets disponible realinntekt utgjør om lag 39 500 2015-kroner per innbygger. Disponibel realinntekt per innbygger var dermed i 2020 tilbake på samme nivå som tidlig på 2000-tallet. Den langsiktige utviklingen i nasjonalinntekten drøftes nærmere i kapittel 4.

Det var endringer i bytteforholdet mot utlandet som bidro mest til nedgangen i disponibel realinntekt i 2020. Svekkelse av bytteforholdet mot utlandet bidro isolert sett med 7,2 prosentpoeng, og var det klart største bidraget. Det skyldtes særlig den sterke prisnedgangen i olje- og gassprisene, som var vel 30 prosent lavere i 2020 enn i 2019. Til gjengjeld økte produksjonen av råolje og naturgass med hele 8,8 prosent, jf. omtale i avsnitt 3.2. Det trakk opp disponibel realinntekt med 1,6 prosentpoeng fra 2019. Nedgangen i fastlandsøkonomien trakk i motsatt retning, og dro ned disponibel realinntekt med 3 prosentpoeng. Endelig bidro styrkingen av rente- og stønadsbalansen til å øke den disponible realinntekten med 1,3 prosentpoeng.

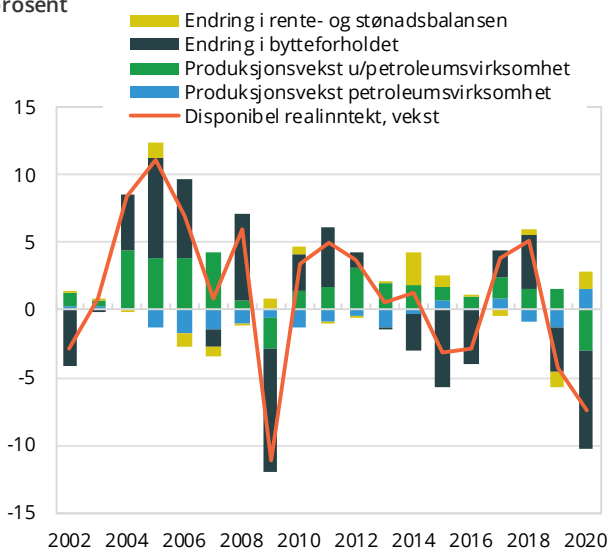
Den brå nedgangen i økonomisk aktivitet våren 2020 be møtt med svært vidtrekkende støttetiltak rettet mot næringsliv og husholdninger. Konsekvensen var at overskudd ble snudd til underskudd i statsforvaltningen, noe vi ikke har sett siden første halvdel av 1990-tallet. De økonomiske krisetiltakene er i nysaldert statsbudsjett for 2020 (Prop. 56 S (2020–2021)) anslått til 131 milliarder kroner og fordeler seg på reduserte skatter og avgifter og

Figur 3.32. Nettofinansinvestering som andel av BNP

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.33. Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Årlig vekst i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

støtte til både arbeidsliv og næringsliv. I SSBs tall for offentlige finanser legges til grunn at noen av utgiftspostene vil bli lavere enn anslått i nysaldert budsjett, i tråd med DFØs tall for statsregnskapet. Underskuddet i offentlig forvaltning er foreløpig anslått til 112 milliarder i 2020, en nedgang på 349 milliarder fra 2019.

Petroleumsinntektene har bidratt til betydelige positive netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning de siste 30 årene. Den innenlandske økonomien for øvrig har derimot bidratt lite til landets samlede nettofinansinvesteringer. Dette bildet endret seg brått i 2020. Privat sektor, her gitt ved

husholdningssektoren og privat næringsliv inklusiv ideelle organisasjoner, har i utstrakt grad blitt kompensert for store inntektsfall forårsaket av forgreiningene av pandemien. Konsekvensen har vært at mens overskuddet snudde til et underskudd i offentlig forvaltning i 2020, skjedde det motsatte i privat sektor, jf. figur 3.32. Utviklingen i offentlige finanser beskrives i kapittel 7.

Tiltakspakkene rettet mot næringslivet har bidratt til å opprettholde driften. Subsidiene til ikke-finansielle foretak økte med 50 prosent fra året før, og består av ekstrabevilgninger til selskaper innen transport, redusert arbeidsgiveravgift i mai og juni, og lønnstilskudd ved avbrutt permittering. Støtte til næringslivet i form av økte subsidier har isolert sett bidratt til å dempe fallet i driftsresultatene. Det har likevel vært en viss nedgang i driftsresultatene i 2020, se tabell 3.2.

Kompensasjonsordningen til små og store bedrifter, og til norsk kulturliv, påvirket ikke bedriftenes driftsresultat, men sektorenes overskudd målt ved netto finansinvesteringer. Dette er fordi de ikke er klassifisert som subsidier, men som løpende overføringer til ikke-finansielle foretak og ideelle organisasjoner. Andre støtteordninger omfatter garantiordninger til blant annet flyselskaper, som er ført som kapitaloverføringer. Det ble i juni 2020 forhandlet fram et forlik i Stortinget som skulle sikre investeringsaktivitet på norsk sokkel ved midlertidige lettelser i petroleumsbeskatningen. Oljeselskapene med underskudd har fått mulighet til å kreve dette utbetalt, noe som føres som en kapitaloverføring i inntekts- og kapitalregnskapet. Dette investeringstilskuddet er foreløpig anslått til 32 milliarder, opp fra 4 milliarder året før. Skatter fra ikke-finansielle foretak falt med 67 prosent sammenlignet med 2019. Sammen med økning i kapitaloverføringene bidro det til at underskuddet i sektoren ble betraktelig redusert, fra 235 milliarder i 2019 til 70 milliarder i 2020. Finansielle foretak har i mindre grad blitt påvirket av unntaksåret 2020, og har derfor også i mye mindre grad fått økonomisk støtte fra det offentlige. Overskuddet i finansielle foretak var i 2020 omtrent som i 2019.

Disponibel inntekt for Norge falt med 158 milliarder kroner fra 2019 til 2020. Samlet konsum falt med 56 milliarder. Sparingen – disponibel inntekt fratrukket privat og offentlig konsum – falt med 101 milliarder kroner fra 2019 til 2020. Nedgangen

Boks 3.6. Kompensasjonsordningen gjennom 2020: Fra bred dekning til høy konsentrasjon i noen få næringer

For å motvirke konsekvensene av koronapandemien ble det i 2020 etablert flere særskilte støtteordninger for næringslivet. Kompensasjonsordningen for foretak med stort omsetningsfall ble etablert i april, og tildelte i 2020 om lag 7,9 milliarder kroner i støtte til nesten 35 tusen foretak. Disse foretakene sto for om lag 1683 milliarder kroner i salgsinntekter og for 76,5 milliarder kroner i driftsresultat i 2019.

Kompensasjonsordningen omfatter foretak med mer enn 30 prosent fall i månedlig omsetning som følge av koronapandemien (20 prosent i mars 2020), og innebærer at en andel av faste uunngåelige kostnader gis i støtte. Denne andelen ble justert flere ganger gjennom 2020, bl.a. avhengig av de gjeldende smitteverntiltakene og den generelle økonomiske situasjonen. Ordningen var mest generøs rett etter nedstengingen i perioden fra mars til mai der inntil 80 prosent av faste uunngåelige kostnader ble dekket (90 prosent dersom foretaket var pålagt å stenge). For juni-juli var denne andelen justert til 70 prosent, for august til 50 prosent, for september-oktober til 60 prosent. Utover høsten ble smitteverntiltakene strammet til og andelen for kompensasjon ble justert til 70 prosent for november-desember.

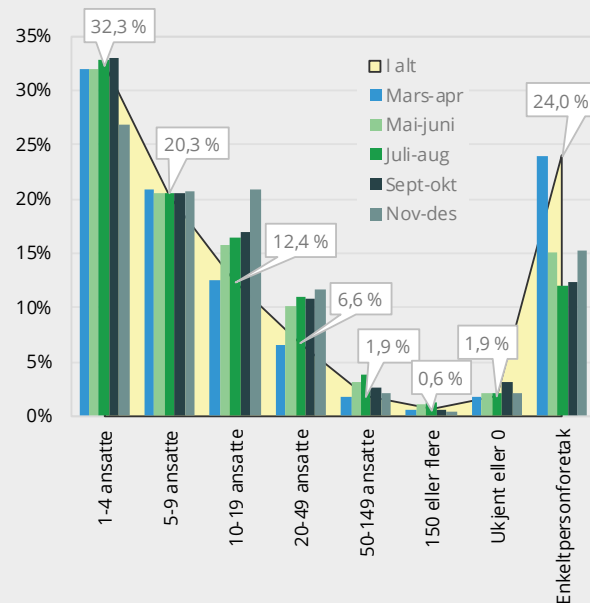
Kompensasjonsordningen var mest omfattende i perioden rett etter nedstengingen i mars 2020. Om lag 32 tusen foretak fikk til sammen 3,7 mrd. kroner i støtte for omsetningsfall i perioden mars-april, jf. tabell 1. Både samlet støttebeløp og antall bedrifter som fikk støtte falt deretter gjennom sommeren og høsten, før det ble noe oppgang igjen mot slutten av året da den andre smittebølgen tiltok i styrke. Gjennomsnittlig utbetaling per mottaker er betydelig høyere i høstperioden under den nye kompensasjonsordningen¹.

Høyere konsentrasjon av støtte over tid i noen få næringer

Tabell 2 viser at de fleste unike mottakere av kompensasjonsordningen befinner seg i gruppen annen personrettet tjenesteyting, som inkluderer bl.a. frisører og annen skjønnhetspleie, etterfulgt av næringsgruppene detaljhandel, reiseliv og helse- og omsorgstjenester². Samtidig er det stor variasjon i fordelingen av mottakere over tid. Andelen mottakere innen detaljhandel har gått betydelig ned, noe som samsvarer godt med sterk utvikling i detaljhandelen utover i 2020. Også andelen av søkere fra helse- og omsorgstjenester og administrasjon og utdanning gikk betydelig ned etter hvert som samfunnet ble gjenåpnet. Andelen søkere fra reiselivsbransjen økte imidlertid gjennom hele perioden og flere virksomheter i næringen søkte gjentatte ganger. Dette førte til høyere konsentrasjon av støtte over tid i denne næringen (jf. Tabell 3).

Støtten var jevnere fordelt over næringer i starten av koronakrisen da flere bransjer ble rammet av nedstengingen enn mot slutten av 2020, jf. Tabell 3. Andelen av støtte til reiselivsbransjen økte fra 30 prosent i perioden mars-april til om lag 72 prosent i perioden november-desember. Også annen personrettet tjenesteyting og kultur og underholdning har fått en god del av støtten. Disse næringene ble direkte påvirket av smitteverntiltakene og særlig kultur og underholdning har hatt store begrensning gjennom hele perioden. Av andre næringer som peker seg ut, kan nevnes faglig vitenskapelig tjenesteyting. Denne næringen var ikke blant de mest rammede

Figur 1. Fordeling av støttemottakere av kompensasjonsordningen etter omsetningsperiode og antall ansatte. 2020

Kilde: Skatteetaten, Brønnøysundregisteret, Statistisk sentralbyrå.

under nedstengingen i mars-april, men den ble mer synlig blant mottakere av kontantstøtte etter hvert. Dette illustrerer mulige ringvirkninger av nedstengingen hos andre leverandører av tjenester.

Små foretak er store brukere av ordningen

Små foretak med mindre enn 10 ansatte (inkl. enkeltpersonforetak) utgjorde 77 prosent av mottakere av kontantstøtte i 2020. Denne andelen var høyest rett etter nedstengingen og gikk ned mot 63 prosent på slutten av 2020 (jf. Figur 2). Andel av store foretak med 150 eller flere ansatte ligger stabilt på omtrent 1 prosent eller mindre gjennom hele 2020. Foretak med 10-49 ansatte søkte hyppigere etter hvert, og deres andel gikk fra 19 prosent i begynnelsen av pandemien til 32 prosent mot slutten av 2020.

Store foretak er største brukere av ordningen i kronebeløp

Om vi fordeler totalt støttebeløp etter antall ansatte, ser vi at fordelingen av støtte var jevnere fordelt i starten av koronakrisen, men konsentrasjonen av støtte til store foretak økte over sommeren og høsten (jf. Tabell 4). Fordelingen ble igjen jevnere mot slutten av året da ytterligere koronarestriksjoner ble innført og flere ble rammet. At store foretak har større tap i beløp og derfor større kompensasjon er ikke unaturlig. Om vi beregner gjennomsnittlig støttebeløp per ansatt, er det de minste foretakene og enkeltpersonforetak som får mest utbetalt per hode. Målt ved støtte per ansatt mottok de største foretakene imidlertid også mer utover høsten.

¹ Den første kompensasjonsordningen forvaltes av Skatteetaten og gjelder omsetningsperioden fra mars til august 2020. Den nye kompensasjonsordningen forvaltes av Brønnøysundregisteret og gjelder fra 1. september 2020.

² Detaljert beskrivelse av næringsfordelingen på 5-siffer NACE-kode finnes i M. Rybalka (2020): [Bidrar virkemiddelapparatet til nytenking under krise?](#) Indikatorrapporten 2020, Norges forskningsråd.

Tabell 1. Fordeling av mottakere og tildelt støtte¹ via kompensasjonsordningen etter omsetningsperiode. 2020

	Mars-april	Mai-juni	Juli-aug	Sept-okt	Nov-des	I alt
Antall unike mottakere	31 978	13 299	6 671	1 835	2 454	34 868
Tildelt beløp, mill. NOK	3 734	2 258	967	454	485	7 898
Gj. beløp per mottaker ²	116,8	169,8	144,9	247,4	197,5	226,5

Tabell 2. Fordeling av støttemottakere av kompensasjonsordningen etter omsetningsperiode og næring. 2020

Næringsgruppe	Mars-apr	Mai-juni	Juli-aug	Sept-okt	Nov-des	I alt
Annen personrettet tjenesteyting	7 048 22,0 %	1 787 13,4 %	840 12,6 %	225 12,3 %	389 15,9 %	7 602 21,8 %
Detaljhandel, inkl. tilhørende engros	5 554 17,4 %	1 792 13,5 %	749 11,2 %	157 8,6 %	200 8,1 %	5 828 16,7 %
Reiseliv	4 949 15,5 %	3 051 22,9 %	1 649 24,7 %	696 37,9 %	1 145 46,7 %	5 281 15,1 %
Helse og omsorgstjenester	5 080 15,9 %	744 5,6 %	173 2,6 %	20 1,1 %	20 0,8 %	5 111 14,7 %
Bygg, anlegg og eiendomsforvaltning	1 861 5,8 %	1 068 8,0 %	626 9,4 %	155 8,4 %	133 5,4 %	2 267 6,5 %
Kultur og underholdning	1 460 4,6 %	1 193 9,0 %	487 7,3 %	103 5,6 %	160 6,5 %	1 611 4,6 %
Faglig vitenskapelig tjenesteyting	1 194 3,7 %	855 6,4 %	558 8,4 %	129 7,0 %	98 4,0 %	1 490 4,3 %
Administrasjon og utdanning	1 172 3,7 %	410 3,1 %	142 2,1 %	30 1,6 %	36 1,5 %	1 229 3,5 %
Transport og logistikk	925 2,9 %	577 4,3 %	377 5,7 %	72 3,9 %	64 2,6 %	1 150 3,3 %
Annen forretningsmessig tjenesteyting	653 2,0 %	509 3,8 %	325 4,9 %	91 5,0 %	71 2,9 %	815 2,3 %
Annen vareproduserende industri	631 2,0 %	427 3,2 %	265 4,0 %	57 3,1 %	31 1,3 %	743 2,1 %
Andre næringer ³	1 451 4,5 %	886 6,7 %	480 7,2 %	100 5,4 %	107 4,4 %	1 741 5,0 %
I alt	31 978 100 %	13 299 100 %	6 671 100 %	1 835 100 %	2 454 100 %	34 868 100 %

Tabell 3. Fordeling av tildelt¹ støtte via kompensasjonsordningen etter omsetningsperiode og næring (mill. NOK). 2020

Næringsgruppe	Mars-apr	Mai-juni	Juli-aug	Sept-okt	Nov-des	I alt
Reiseliv	1 112 29,8 %	817 36,2 %	345 35,7 %	216 47,6 %	350 72,3 %	2 841 36,0 %
Annen personrettet tjenesteyting	424 11,4 %	245 10,9 %	139 14,4 %	87 19,3 %	23 4,8 %	919 11,6 %
Detaljhandel, inkl. tilhørende engros	645 17,3 %	161 7,1 %	60 6,2 %	12 2,5 %	19 4,0 %	896 11,3 %
Kultur og underholdning	348 9,3 %	262 11,6 %	50 5,2 %	10 2,3 %	37 7,7 %	709 9,0 %
Bygg, anlegg og eiendomsforvaltning	267 7,2 %	208 9,2 %	90 9,3 %	13 2,8 %	13 2,6 %	590 7,5 %
Faglig vitenskapelig tjenesteyting	178 4,8 %	162 7,2 %	105 10,9 %	80 17,6 %	7 1,4 %	532 6,7 %
Helse og omsorgstjenester	228 6,1 %	30 1,3 %	6 0,6 %	1 0,1 %	1 0,3 %	265 3,4 %
Transport og logistikk	93 2,5 %	71 3,2 %	39 4,0 %	6 1,3 %	5 1,1 %	215 2,7 %
Annen forretningsmessig tjenesteyting	87 2,3 %	68 3,0 %	34 3,6 %	11 2,5 %	10 2,1 %	210 2,7 %
Andre næringer ³	351 9,4 %	234 10,4 %	98 10,2 %	18 4,0 %	18 3,8 %	719 9,1 %
I alt	3 734 100 %	2 258 100 %	967 100 %	454 100 %	485 100 %	7 898 100 %

Tabell 4. Fordeling av tildelt¹ støtte via kompensasjonsordningen etter omsetningsperiode og antall ansatte (mill. NOK). 2020

Næringsgruppe	Mars-apr	Mai-juni	Juli-aug	Sept-okt	Nov-des	I alt	Gj. beløp per ansatt ⁴
1-4 ansatte	484 13,0 %	218 9,7 %	92 9,5 %	32 7,1 %	46 9,6 %	873 11,1 %	18,1
5-9 ansatte	552 14,8 %	282 12,5 %	120 12,4 %	33 7,2 %	55 11,4 %	1 042 13,2 %	9,0
10-19 ansatte	580 15,5 %	309 13,7 %	125 13,0 %	70 15,5 %	117 24,0 %	1 202 15,2 %	7,8
20-49 ansatte	639 17,1 %	369 16,4 %	140 14,5 %	63 13,8 %	96 19,8 %	1 307 16,6 %	6,3
50-149 ansatte	457 12,2 %	316 14,0 %	137 14,2 %	28 6,1 %	47 9,6 %	984 12,5 %	5,8
150 eller flere	840 22,5 %	712 31,5 %	331 34,3 %	221 48,8 %	112 23,1 %	2 216 28,1 %	8,9
Ukjent eller 0	29 0,8 %	15 0,7 %	7 0,7 %	3 0,6 %	3 0,6 %	57 0,7 %	-
Enkeltpersonforetak	153 4,1 %	37 1,7 %	13 1,4 %	4 1,0 %	9 1,9 %	217 2,7 %	10,3

¹ Tildelt per 2. februar 2021.² I 1000 NOK, hvor noen av mottakerne har fått to utbetalinger i samme periode.³ Med næringsandel mindre enn 2 prosent.⁴ Målt i 1000 kroner per ansatt.

Kilde: Skatteetaten, Brønnøysundregisteret, Statistisk sentralbyrå.

i disponibel inntekt fordelte seg dermed med om lag en tredjedel på konsum og to tredjedeler på lavere sparing. Det var særlig sparingen på statens hånd som gikk ned. Privat sparing gikk ned ved husholdningens sparing og sparing i ikke-finansielle foretak økte med hhv. 130 milliarder og 83 milliarder kroner. Av den samlede nedgangen i landets sparing, var en tredjedel reduserte netto finansinvesteringer i utlandet, og to tredjedeler reduserte netto realinvesteringer.

Det må påpekes at slik sparingen for Norge er definert ovenfor, er sparing det samme som summen av netto realinvestering (økning av produksjonskapitalen) og netto finansinvestering (økning av netto fordringer på utlandet). Det er ikke tatt hensyn til omvurderinger av f.eks. petroleumsreservene, andre naturressurser og utenlandsformuen. Utenlandsformuen er nærmere omtalt i avsnitt 3.6.

4. Nasjonalinntekt og økonomisk vekst

Norges nasjonalinntekt per innbygger er blant verdens aller høyeste, også etter et år med koronakrise. Imidlertid har nasjonalinntekten per innbygger nå variert rundt en svakt fallende trend helt siden 2008. Bak denne trenden ligger en svak vekst i samlet realinntekt som ikke har holdt tritt med en befolkningsvekst med høy innvandring etter 2004. Perioden har vært preget av fall i sysselsettingsandelen og gjennomsnittlig arbeidstid, samt en relativt svak produktivtetsvekst.

4.1. Nasjonalinntekt

Hvordan måles et lands inntekt?

Tallfesting av landets inntekt har stor interesse, fordi det sier mye om potensialet for befolkningens materielle levestandard. Blant nasjonalregnskapets begreper for et lands inntekt legges hovedvekten på *disponibel inntekt* i det følgende. I et levestandardperspektiv er det mest interessant å måle dette per innbygger (fastboende nordmenn og utenlandske statsborgere bosatt i Norge). Sammenhengene mellom disse inntektsbegrepene og det mer brukte BNP-begrepet fremgår av tabell 4.1 og forklares i Boks 4.1.

Tabell 4.1. Disponibel inntekt for Norge med hovedkomponenter. Løpende priser. Milliarder kroner

	2019	2020	2020 målt i 2019-kroner
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi	3 568	3 409	3 334
-Netto lønnsutgifter til utlandet	-35	-31	-30
+Netto formuesinntekter fra utlandet	139	183	179
= Bruttonasjonalinntekt	3 672	3 561	3 483
- Kapitalslit	-655	-693	-678
= Nasjonalinntekt	3 018	2 868	2 805
-Netto løpende overføringer til utlandet	-53	-61	-60
= Disponibel inntekt	2 964	2 807	2 745
Middelfolkemengde, 1 000 personer ¹	5 348	5 379	5 379
Tall per innbygger, 1000 kroner			
Bruttonasjonalprodukt	667	634	620
Bruttonasjonalinntekt	687	662	647
Nasjonalinntekt	564	533	521
Disponibel inntekt	554	522	510

¹ Middelfolkemengden er gjennomsnittet av folkemengden ved inngangen og utgangen av året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Disponibel realinntekt for Norge falt med 7,4 prosent i 2020. Med en befolkningsøkning på 0,6 prosent førte dette til at disponibel inntekt per innbygger falt med 7,9 prosent. Den viktigste faktoren bak realinntektsfallet var svekket bytteforhold overfor utlandet, primært på grunn av lavere oljepris. Bytteforholdstapet reduserte isolert sett kjøpekraften av BNP totalt med 5,9 prosent. Viktigst blant de øvrige vekstbidragene var nedgang i produksjonsvolumet, som målt med BNP totalt i faste priser var 0,8 prosent.

Det sterke realinntektsfallet skyldes dels konsekvenser av koronakrisen. Men også i 2019 gikk realinntekten ned, da som følge av at fall i oljeprisen svekket bytteforholdet overfor utlandet. Denne svekkelsen fortsatte i første halvår av 2020, men alt i alt tok oljeprisen seg deretter opp gjennom 2020.

Hvem mottar Norges disponible inntekt?

Tabell 4.2 viser hvordan Norges disponible inntekt fordeler seg på offentlig forvaltning og privat sektor, som i sin tur er inndelt i foretak, husholdninger og ideelle organisasjoner. I 2019 mottok offentlig forvaltning tilnærmet 40 prosent av Norges disponible inntekt. Andelen falt i 2020 til 33 prosent. Motstykket er en økning i andelene til husholdningene fra 52 til 56 prosent og til foretakene fra 5 til 8 prosent. Endringene reflekterer de kompensende støtteordningene i 2020.

Hvor kommer landets inntekter fra?

I analyser av kildene til veksten i et lands disponible realinntekt eller nasjonalinntekt er nettonasjonalproduktet (NNP) eller BNP det relevante målet på inntektene skapt av innsatsfaktorene i innenlandsk produksjon. I næringer som ikke utnytter natur-

Boks 4.1. Sammenhengen mellom begrepet BNP og ulike nasjonalinntektsbegreper

Bruttonasjonalproduktet (BNP) måler verdiskapingen som følge av produksjon innenfor Norges grenser, verdsatt til markedspriser, uavhengig av om inntektene fra produksjonen tilfaller bosatte i Norge eller utlendinger.

Til forskjell måler **Bruttonasjonalinntekten (BNI)** i prinsippet all inntekt som tilfaller norske innbyggere uavhengig av hvor den er opptjent. Mer presist omfatter BNI inntekt fra innenlandsk produksjon, samt lønnsinntekt og inntekt fra formuesplasseringer i utlandet, fratrukket utlendingers lønnsinntekt og inntekt av formuesplasseringer i Norge. Formuesinntektene er kapitalinntekter i form av renter og aksjeutbytte.

Nettonasjonalinntekten (NNI) trekker slitasje av realkapital fra BNI.

Disponibel inntekt for Norge justerer nettonasjonalinntekten for netto stønader og overføringer til utlandet, herunder skattebetalinger, utviklingshjelp og kontingenter til blant annet EU og FN. De fleste av stønadene og kontingentene til utlandet er bundet av avtaler som det ofte krever tid å endre. Disponibel inntekt er derfor det mest relevante målet på landets inntekt i et kortsiktig tidsperspektiv. Relevansen av nasjonalinntekten øker med lengden på tidsperspektivet.

Realverdien av disponibel inntekt for Norge og NNI beregnes ved å deflatere nominell endring med prisindeksen for innenlandsk nettosluttanvendelse som er et veid gjennomsnitt av prisveksten på innenlandsk anvendelse av produkter til forbruk og nettorealinvesteringer, med utgiftsandeler fra 2019 som vekt. Denne prisveksten var 2,2 prosent fra 2019 til 2020.

ressurser er det arbeid og realkapital som er innsatsfaktorene, og deres bidrag til verdiskapingen er henholdsvis lønnskostnader og driftsresultat. BNP og NNP måles i markedspriser som inkluderer netto indirekte skatter. Siden verdipåslaget skapt av indirekte skatter er uavhengig av sammensetningen av faktorinnsatsen, kan det fordeles proporsjonalt på innsatsfaktorene.

Nasjonalregnskapets tall for driftsresultat inkluderer verdien av de selvstendiges arbeidsinnsats. I beregningene nedenfor er et anslag på denne verdien overført til lønnskostnadene for å få et riktigere bilde av faktorenes produksjonsbidrag.¹

Tabell 4.2. Disponibel inntekt for Norge fordelt på innenlandske sektorer. Løpende priser. Milliarder kroner

	2019	2020
Norge = Sum innenlandske sektorer	2 964	2 807
Offentlig forvaltning	1 196	914
Privat sektor	1 769	1 893
Foretak	151	221
Husholdninger	1 528	1 577
Ideelle organisasjoner	89	95

Uoverensstemmelser i tabellen skyldes avrunding.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

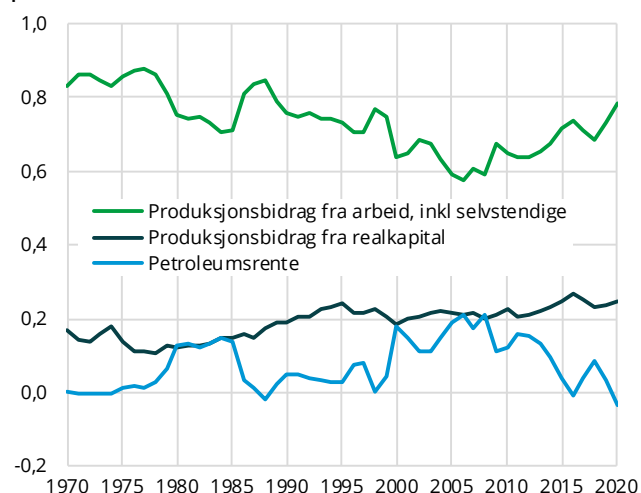
Verdiskapingen i flere norske næringer baserer seg på utnytting av naturressurser. Normalt vil gratis tilgang til begrensede ressurser gi næringene en ekstra inntekt i form av grunnrente som reflekterer at ressursene har en verdi utover hva det koster å hente dem opp. I Norge er det særlig grunnrenten i petroleumsutvinning – *petroleumsrenten* – som er viktig. Siden denne grunnrenten er mye større enn i andre næringer, trekker den nasjonalinntekten opp gjennom en ekstraordinær høy kapitalavkastning i petroleumsnæringen.

Petroleumsrenten kan anslås som basisverdien av nettoproduktet i denne næringen (*Utvinning av olje og gass samt rørtransport*) fratrukket lønnskostnader og et anslag på normal kapitalavkastning. Metoden forutsetter at petroleumsrenten ikke deles ut gjennom lønn og fortjenestemarginer i olje- og gassrelaterte virksomheter. I den grad dette har skjedd, undervurderes petroleumsrenten. En normal kapitalavkastningsrate kan måles som forholdet mellom driftsresultat, justert for selvstendiges lønnskostnader, og kapitalbeholdningen i markedsrettede fastlandsnæringer. Denne kapitalavkastningsraten har variert lite rundt et gjennomsnitt på 11,7 prosent i årene 2010-2020, se figur 4.13. Når dette anslaget brukes til å beregne normalavkastningen i petroleumsnæringene, ble petroleumsrenten i 2020 negativ: -77 milliarder kroner, mot positive tall i 2018 og 2019, henholdsvis 216 og 83 milliarder kroner. Fallet i petroleumsrenten fra 2018-nivået skyldes i hovedsak at oljeprisnedgangen har hatt større betydningen enn åpningen av Johan Sverdrup feltet i oktober 2019.

Figur 4.1 viser utviklingen i produksjonsbidragene fra henholdsvis arbeidsinnsats, realkapital og petroleumsrente målt som andeler av markedsverdien av NNP over de siste 50 årene. Den bekrefter det tidligere beregninger har vist: arbeidskraft gir det klart største bidraget til verdiskapingen, 73

¹ Verdien av selvstendiges timeverk er sjablonmessig anslått ved å anta samme timelønnskostnad for disse som for lønnskostnadenes timeverk.

Figur 4.1. Anslåtte andeler av Norges faktorinntekt. Løpende priser

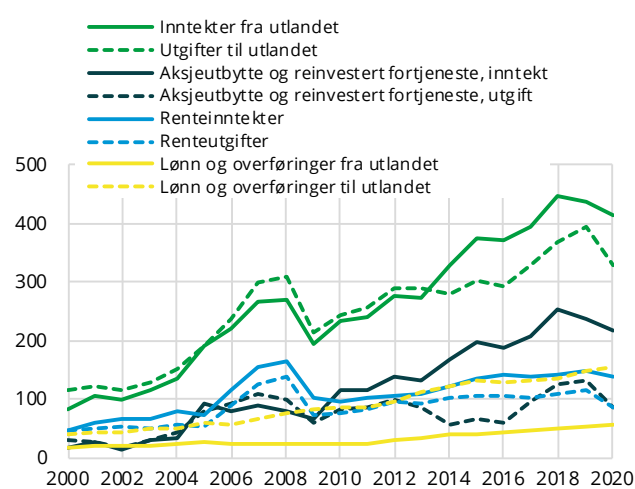
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og 79 prosent i henholdsvis 2019 og 2020. Petroleumsrentens andel svinger kraftig med prisene på olje og gass. I takt med utfasingen av olje- og gassutvinningen vil dette bidraget følge en fallende trend. Det oppveies imidlertid av økende avkastning fra oljefondet. Denne inngår ikke i Norges produksjonsinntekter. Deler av den inngår derimot i Norges netto kapitalinntekter fra utlandet.

Permanentinntekten fra petroleumsvirksomheten

Selv om det gjøres nye funn av lønnsomme olje- og gassfelt, innebærer utvinningen at man tapper en endelig ressurs. Inntektene fra utvinningen har derfor et motstykke i redusert formue målt ved nåverdien av gjenværende kontantstrøm fra fremtidig utvinning. I nasjonalbudsjettet anslås hvert år nåverdien av den gjenværende årlige kontantstrømmen fra petroleumsvirksomheten som tilfaller staten og andre norske eiere på grunnlag av forutsetninger om produksjonsprofil, priser, kostnader og diskonteringsrente. Nåverdien av kontantstrømmen fra og med 2021 anslås i budsjettet for 2021 til 5 600 milliarder kroner i 2021-priser. Permanentinntekten er den korresponderende annuiteten, det vil si det konstante årlige beløpet som gir den samme nåverdien over en uendelig horisont. Med diskonteringsrente lik 3 prosent blir permanentinntekten $5\,600 \times 0,03 = 168$ milliarder 2021-kroner. Tilsvarende beregninger i 2020-budsjettet viste en nåverdi på 5 700 milliarder 2020-kroner med tilhørende permanentinntekt lik 171 milliarder 2020-kroner. Statens andel av disse beløpene var 86 prosent i 2019 og 80 prosent i 2020. Forskjellen mellom permanentinntekten og driftsresultatet i

Figur 4.2. Inntekter og utgifter for Norge. Løpende priser. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

olje- og gassutvinning vil selvsagt variere over tid fordi de faktiske inntektene kommer i færre år enn det som ligger til grunn for permanentinntekten. Permanentinntekten lå tilnærmet 90 milliarder kroner lavere enn driftsresultatet i olje- og gassutvinning i 2019. I 2020 var forskjellen snudd til pluss 50 milliarder kroner. I begge år lå olje- og gassprisene lavere enn det man antar i gjenværende utvinningsår.

Nettoinntektene fra utlandet er små

Tabell 4.1 viser at Norges nettoinntekter fra utlandet, ofte kalt rente- og stønadsbalansen, utgjør en liten del av Norges disponible inntekt (3,3 prosent i 2020). Dette er et generelt trekk, som også gjelder de fleste andre OECD-land.² Siden 1998 har Norges rente- og stønadsbalanse overfor utlandet variert mellom +/- 3,3 prosent av BNP.

For Norge kan de lave nettoinntektene fra utlandet være egnet til å overraske, fordi Norges nettofordringer overfor utlandet var kommet opp i 9 762 milliarder kroner ved utgangen av 2020. Bruttofordringene og bruttogjelden utgjorde da henholdsvis 18 110 og 8 348 milliarder kroner. 10 914 milliarder av bruttofordringene tilhørte Statens pensjonsfond utland (SPU). Figur 4.2 viser bruttobeløpene for de viktigste komponentene i Norges inntekter fra utlandet. For det første oppveies delvis Norges overskudd på rentebalansen av et underskudd på stønadsbalansen. I 2020 ga nettoinntektene fra utlandet i form av renter, aksjeutbytte, reinvestert

² Eksempler på unntak er Irland og Luxemburg hvor bruttonasjonalinntekten utgjorde henholdsvis 78 og 65 prosent av BNP i perioden 2015-2018, ifølge tall fra OECD.

fortjeneste og lønnsbetalinger en positiv rentebalans på nær 152 milliarder kroner, mot omlag 104 milliarder kroner i 2019. Tilsvarende tall for netto-stønaden til utlandet var henholdsvis vel 67 og snaut 59 milliarder kroner. For det andre oppveies Norges brutto formuesinntekter i form av renter, aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste av motgående strømmer som er høye i forhold til de underliggende fordringene. I 2020 utgjorde Norges brutto lønn- og formuesinntekter 361 milliarder kroner (1,9 prosent av bruttoformuen), hvorav 231 milliarder kom fra renter og aksjeutbytte til SPU. Brutto formuesutgifter til utlandet var 209 milliarder kroner (2,5 prosent av utenlandske bruttofordringer på Norge). Dette kan skyldes flere forhold, men statistikk for avkastning på utenlandske direkteinvesteringer i Norge tyder på at de siste årene har vært særlig høy avkastning på utenlandske eieres investeringer i olje- og gassutvinning. Det kan ha bidratt til å trekke opp underskuddet på rente- og stønadsbalansen, og reflekterer at en del av den høye avkastningen i næringen tilfaller private eiere – og noen av disse er utlendinger. I tillegg har det utenlandske eierskapet i norsk næringsliv økt generelt, og det bidrar sannsynligvis også til at renter og aksjeutbytter til utlandet har gått opp.

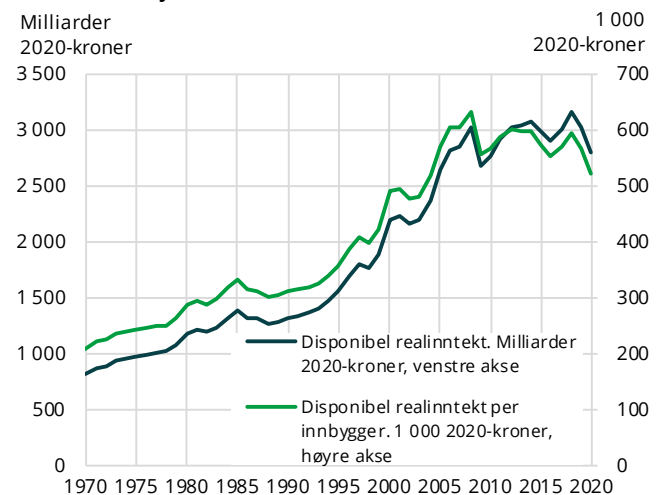
4.2. Veksten i Norges realinntekt per innbygger

Betydningen av produksjonsvekst og bytteforholdsendringer

Når man studerer utviklingen i den disponible inntekten over tid, er det realinntekten som er interessant. Den framkommer ved å korrigere for prisstigningen på de varene og tjenestene som har vært brukt innenlands, mer presist prisdeflatoren for netto innenlands nettosluttanvendelse, se boks 4.1. Disponibel realinntekt for Norge gikk ned med 7,4 prosent fra 2019 til 2020, etter et fall på 4,2 prosent i 2019. Ser en lenger tilbake i tid, har Norge bak seg en periode med kraftig økning i den disponible realinntekten. I 1970 anslås den å ha vært under om lag 800 milliarder 2020-kroner, og i 2018 (toppåret) var den godt over 3 100 milliarder, se figur 4.3.

I 25-års perioden fra 1970 til 1995 vokste inntekten relativt jevnt, med unntak av siste del av 1980-tallet. Fra 1995 til 2008 ble veksttakten mer enn doblet, og i 2008 var den disponible realinntekten 3 017 milliarder kroner, over tre ganger så høy

Figur 4.3. Disponibel realinntekt. Nasjonalregnskapets inntektsdefinisjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

som i 1970. Oppgangen har tidvis vært trukket opp av at prisene på råolje og naturgass har økt. Det var særlig tilfelle i perioden 2004 – 2008. Samtidig hadde Norge høy arbeidsinnvandring etter EØS-utvidelsene i 2004 og 2007, som ga rom for en økning i innenlandsk produksjon. Etter 2009 har utviklingen i realdisponibel inntekt vært svakere og i flere år også falt. Som utdypet nedenfor holdt ikke realinntektsveksten tritt med befolkningsveksten i årene med høy innvandring etter 2004.

Produksjonsinntektene dominerer blant komponentene i Norges realdisponible inntekt. Utviklingen i produksjonsinntektene kan dekomponeres i volumvekst og effekten av at prisene på det som kjøpes for inntektene utvikler seg annerledes enn prisene på produksjonen. På makronivå skyldes denne inntektseffekten endringer i bytteforholdet overfor utlandet, det vil si forholdet mellom eksport- og importprisene. Utviklingen i kjøpekraften av produksjonen tar hensyn til begge disse endringene.

Figur 4.4 viser at utviklingen etter 2000 i produksjonsinntektene i fastlandsøkonomien skiller seg klart fra utviklingen i petroleumsnæringen. Produksjonsinntektene er her målt med bruttoproduktet siden dette er vanligere enn nettoproduktet som inngår i realdisponibel inntekt. Utviklingen er imidlertid svært lik for disse to begrepene. Figuren viser også utviklingen i produksjonsinntektene kjøpekraftsjustert. Den måles ved å deflatere den løpende produksjonsverdien med prisindeksen for innenlandsk netto sluttanvendelse, se boks 4.1. Siden fastlandsnæringene utgjør en så omfattende

del av økonomien er utviklingen i faste priser og kjøpekraftsjustert tilnærmet lik. Bytteforholdsgevinster spilte en viss rolle i årene 2005-2008, men deretter har disse sakte forsvunnet. Veksten i disse inntektene har vært noe svakere etter 2007-2008 enn i tidligere år. Avsnitt 4.3 går nærmere inn på hvordan utviklingen i sysselsetting og produktivitet har bidratt til endringer i veksten i fastlandsøkonomien.

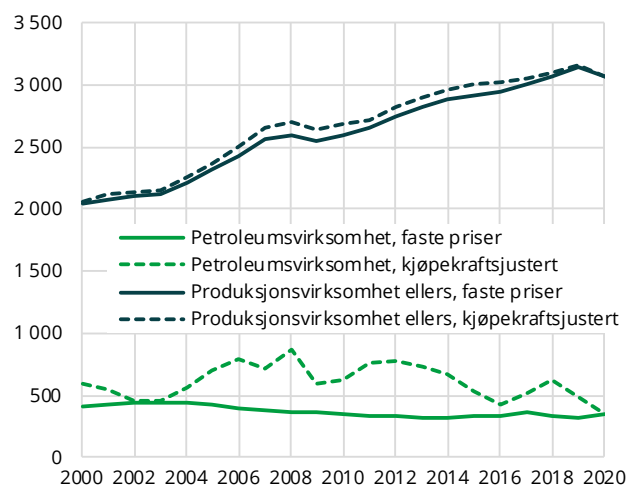
For petroleumsnæringen (olje- og gassutvinning og rørtransport) har produksjonsvolumet gått noe ned i perioden 2000-2020 sett under ett. Det meste av nedgangen kom i årene 2004 til 2013. I forhold til volumutviklingen reflekterer kurven for kjøpekraften av petroleumsinntektene endringer i oljeprisen relativt til prisene produktene som ble anvendt til forbruk og investering i Norge. Dette gjelder spesielt veksten i årene 2005 til 2008, nedgangen i 2009 og i 2014-2016. Figuren viser at inntektseffektene av oljeprisfallene har nesten nøytralisert oljeprisøkningene når årene 2003 til 2010 ses under ett.

Figur 4.5 oppsummerer akkumulerte endringer i hovedkomponentene i de disponible realinntektene for Norge etter år 2000. Høyden på en søyle (linje) i for eksempel 2020 viser differansen mellom verdien av denne realinntektskomponenten i 2020 versus 2000. Når en søyle er like høy over en periode, har veksten vært null i denne perioden.

Den heltrukne linjen viser utviklingen i samlet disponibel realinntekt som også er kommentert foran. Frem til 2008 var veksten relativt sterk, for så å falle kraftig (336 milliarder 2020-kroner) som følge av finanskrisen i 2009. Disponibel realinntekt vokste deretter fram til 2014, og var allerede i 2012 over nivået i 2008. Deretter har den variert noe, men i 2019, altså før koronakrisen, var forskjellen fra 2008-nivået beskjeden.

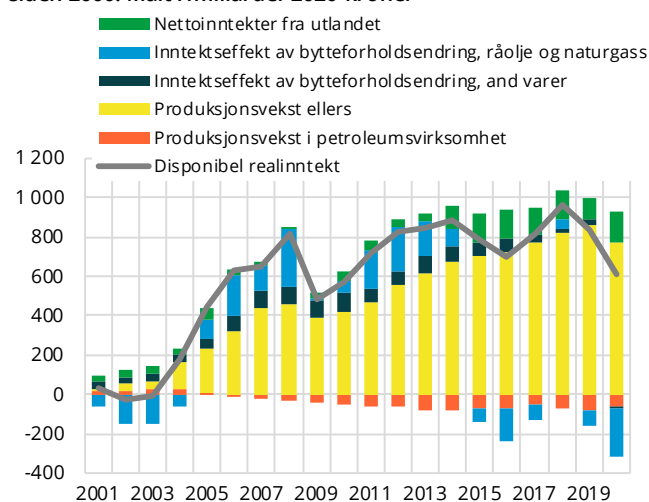
Figur 4.5. synliggjør hvordan endringer i produksjonsinntektene har spilt en dominerende rolle for realinntektsveksten over perioden 2000-2020 sett under ett. For å forenkle figurfremstillingen, er disse målt med nettoproduktet i figur 4.5. Det vil si at sammenlignet med figur 4.4, er de redusert med verdien av kapitalslitet. Bildet av produksjonsveksten påvirkes imidlertid lite av dette. Nettoproduktet i fastlandsøkonomien lå 774 milliarder 2020-kroner høyere i 2020 enn i år 2000, mens det for olje og gass lå 65 milliarder lavere. Nettoinntek-

Figur 4.4. Bruttoprodukt i faste priser og kjøpekraftsjustert. Målt i milliarder 2020-kroner

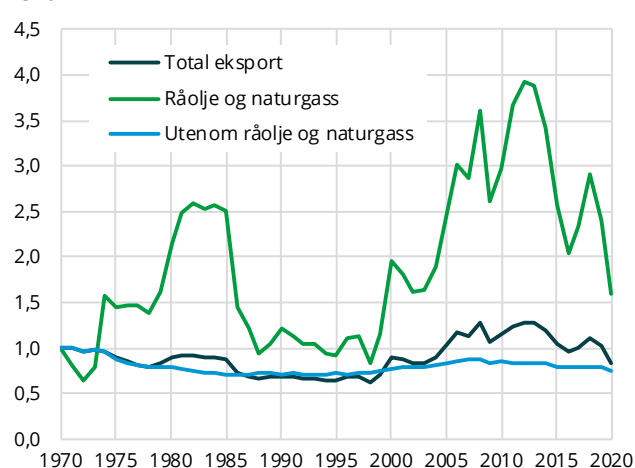
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5. Akkumulert bidrag til vekst i disponibel realinntekt siden 2000. Målt i milliarder 2020-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.6. Norges bytteforhold overfor utlandet. Eksportprisindekser relativt til prisindeksen for samlet import. 1970 = 1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tene fra utlandet har bidratt til å øke den samlede realinntekten, mens nettobidraget fra alle svingningene i olje- og gassprisene alt i alt summerte seg til et svakt positivt bidrag i 2019, men det ble negativt når man inkluderer 2020. Etter 2014 har det også vært et svakt negativt bidrag fra inntektseffekten fra bytteforholdsendringer for andre varer.

Bytteforholdsutviklingen i figur 4.6 viser også forholdet mellom prisene for råolje og naturgass (heretter oljeprisen) relativt til prisindeksen for total import. Etter hvert som eksportandelen av olje og gass har økt, innebærer de til dels svært sterke svingningene at oljeprisen står i en særstilling blant eksportprisene på enkeltprodukter med hensyn til effekt på det samlede bytteforholdet. Relativt til 1990-nivået lå bytteforholdet 46 (21) prosent høyere i 2019 (2020). Hvis olje og gass holdes utenfor, var tilsvarende forskjell 10 (-5) prosent.

Disponibel realinntekt per innbygger har falt

Mens det har vært en liten oppgang i disponibel realinntekt for Norge, er disponibel realinntekt per innbygger fortsatt litt lavere enn i 2008. Det skyldes flere forhold. Norge har bak seg en periode med rask befolkningsvekst, særlig i årene 2007–2014 som følge av høy innvandring (se kapittel 6). Inntektene fra oljeutvinning påvirkes i liten grad av folketallet. Betydningen av petroleumsrenten reduseres dermed av befolkningsvekst. Videre har yrkesdeltakelsen falt, slik at en mindre del av befolkningen tar del i arbeidslivet. På tross av en oppgang i 2019, er yrkesdeltakelsen fortsatt lavere enn i 2008, se kapittel 4.3. I tillegg kommer lavere produktivitetsvekst. Denne utviklingen har gjort seg gjeldende i de fleste industrilandene, se kapittel 4.3.

Norges befolkning økte i perioden 1970 til 2020 fra 3,9 til 5,6 millioner personer. Figur 4.3 viser at Norges disponible realinntekt per innbygger i de siste årene før koronaåret 2020 var i underkant av det dobbelte av 1995-nivået og 2,8 ganger 1970-nivået. Den disponible realinntekten per innbygger vokste relativt jevnt fram til 1986, for så å falle under nedgangskonjunkturen de tre påfølgende årene. Fra 1990 frem til toppåret i 2008 var veksttakten rundt det dobbelte av takten i perioden 1970-1986. Etter 2008 har imidlertid disponibel realinntekt per innbygger variert rundt en fallende trend. Finanskrisen preget utviklingen særlig i 2009–2010. Nedgangen var brå i 2009,

og ble etterfulgt av en liten oppgang i de første årene etterpå. Fra 2014 av gikk den igjen noe ned, og i 2019 er disponibel realinntekt per innbygger fortsatt 66 000 kroner lavere enn i 2008. Alt i alt har realinntektsveksten ikke holdt tritt med befolkningsveksten etter 2008.

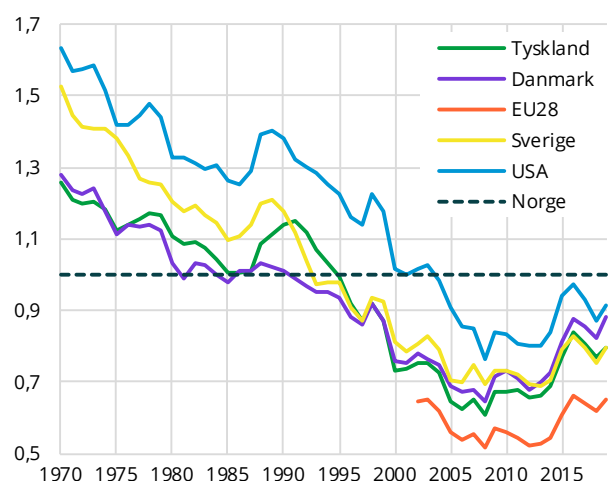
Inntekt og personlig konsum per innbygger sammenliknet med andre land

Ifølge nasjonalregnskapstall fra flere land, systematisert av OECD, har Norges nettonasjonalinntekt (eksklusive kapitalslit) i over 25 år vært blant de høyeste i hele OECD-området som omfatter mange av verdens rikeste land. Slike sammenligninger baseres på kjøpekraftskorrigerede tall som oversetter nominelle inntekter i ulik valuta til sammenlignbare realinntekter ved å regne i felles valuta (USD), og ta hensyn til forskjeller i landenes prisnivå (PPP-USD). Den norske nasjonalinntekten var 62 070 PPP-USD per innbygger i 2018 (siste tilgjengelige observasjon), nær 6 000 PPP-USD over nivået i Sveits (nr. 3 på listen i 2018), og nær 8 000 PPP-USD høyere enn i USA (nr. 4). Gjennomsnittsnivået i EU-15 landene er tilnærmet to-tredjedeler av det norske og Sveriges kjøpekraftkorrigerede inntektsnivå er kun trekvart av det norske.

Norges inntektsforsprang skyldes at den kjøpekraftkorrigerede inntektsveksten per innbygger i etterkrigsårene var gjennomgående noe sterkere enn i andre OECD-land frem til 2007-2008. Figur 4.7 viser utviklingen fra 1970 i kjøpekraftkorrigert nasjonalinntekt per innbygger i Danmark, Tyskland³, Sverige, USA og EU28 *relativt* til det løpende nivået i Norge som er satt lik 1. I 1970 var Norge et middels rikt OECD-land. Da var USA rikest med en nasjonalinntekt per innbygger som hadde 1,63 ganger høyere kjøpekraft enn tilsvarende tall i Norge. Med en helt lik fordeling av nasjonalinntekten på alle innbyggere, kunne dermed en amerikaner *potensielt* kjøpe 63 prosent flere «kurver» med et gitt innhold av ulike varer og tjenester enn det man kunne i Norge. Den kjøpekraftkorrigerede nasjonalinntekten per innbygger i Sverige, Danmark og Vest-Tyskland i 1970 lå henholdsvis 53, 28 og 26 prosent høyere enn i Norge. I dag er bildet snudd opp ned. Inntektsnivået i Norge passerte nivået i Sverige og Danmark på begynnelsen av 1990-tallet. Vest-Tyskland ble passert på midten av 1990-tallet, og nivået i USA ble passert i 2004.

³ Tyskland er Vest-Tyskland inntil 1990 for deretter å bli summen av Vest- og Øst-Tyskland etter gjenforeningen.

Figur 4.7. Nettonasjonalinntekt per innbygger. Indeks. Norge=1. Kjøpekraftsjustert

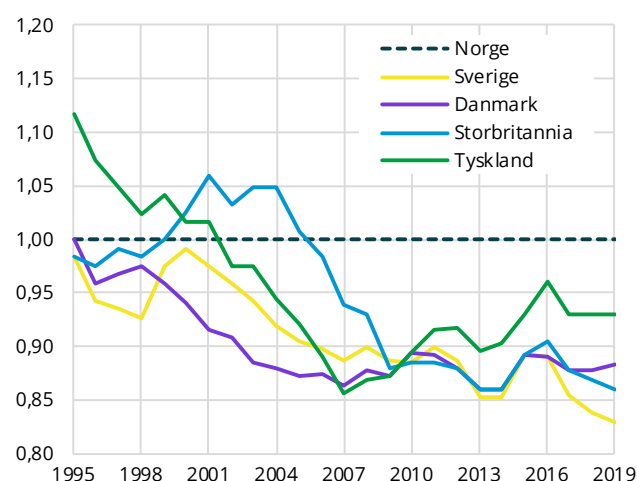
Kilde: OECD

Perioden 2008-2014 preges av finanskrisen. Nasjonalinntekten per innbygger falt i Norge, men det gjorde den også i andre land. Relativt til andre land holdt Norges inntektsforsprang seg stort sett nokså stabilt på det historisk høyeste nivået; 25-35 prosent høyere enn i USA, 40-50 prosent over nivåene i Danmark, Sverige og Tyskland, og 80-90 prosent høyere enn snittet for EU28-landene.

Etter 2014 har imidlertid den kjøpekraftkorrigerede nasjonalinntekten per innbygger vokst svakere i Norge enn i de andre landene i figuren. I 2019 lå den tilnærmet 11 prosent høyere enn i USA, 14 prosent høyere enn i Danmark, 25 prosent høyere enn i Sverige og Tyskland, og 54 prosent høyere enn i EU28. Bevegelsen er noenlunde lik mot alle landene, noe som reflekterer at det er særnorske forhold som har ført til at inntektene i Norge har gått ned. Bytteforholdseffekter ble omtalt foran. Faktorer bak svak volumvekst for BNP belyses i avsnitt 4.3.

Figur 4.8 viser at også det kjøpekraftkorrigerede *personlige* konsumet per innbygger har vokst sterkere i Norge fra 1995 enn i de OECD-landene som er vist i figur 4.7. Personlig konsum omfatter både husholdningenes konsum (ofte kalt *privat konsum*) og det individrettede konsum i offentlig forvaltning og i ideelle organisasjoner. Fordelen med dette målet er at det i langt mindre grad enn privat konsum påvirkes av hvordan ansvaret for finansieringen av tjenester knyttet til utdanning, helse, omsorg og andre velferdstjenester deles mellom privat og offentlig sektor.

Figur 4.8. Personlig konsum per innbygger. Indeks. Norge=1. Prisnivåjustert

Kilde: Eurostat

Sammenligning av figurene 4.7 og 4.8 viser imidlertid at forskjellene mellom realveksten per innbygger i Norge versus de andre landene i disse figurene er mindre for personlig konsum enn for nasjonalinntekten. Hvis man eksempelvis sammenligner Norge med Tyskland i perioden 2008-2013 hvor forskjellene var størst, lå den kjøpekraftkorrigerede nettonasjonalinntekten per innbygger i Norge vel 50 prosent høyere enn i Tyskland, mens den tilsvarende forskjellen i personlig konsum var tilnærmet 12 prosent. Etter oljeprisfallet i 2014 har disse forskjellene avtatt, men relativt mest for inntektsforskjellen; i 2019 var inntekts- og konsumforskjellene henholdsvis 30 og 7 prosent.

4.3. Kilder til produksjonsvekst

Veksten i produksjonsvolum per innbygger kan dekomponeres i bidrag fra følgende forhold: 1) arbeidsproduktivitet (produksjon per timeverk); 2) arbeidstid (timeverk per sysselsatt); 3) sysselsettingsandel (sysselsatte per person i yrkesaktiv alder); 4) andel av innbyggerne i yrkesaktiv alder.

Dekomponeringen kan gjøres på et helt aggregert nivå, og/eller for grupper av befolkningen inndelt etter for eksempel kjønn, region, eller andre kjennetegn. Dette kapittelet har stort sett et aggregert makroperspektiv. Vekst i arbeidsproduktiviteten kan dekomponeres videre i bidrag fra vekst i bruken av realkapital per timeverk og vekst i det mer omfattende produktivetsmålet total faktorproduktivitet (TFP). Dette kapittelet inneholder en slik analyse av produktivetsveksten. Først studeres imidlertid betydningen av endringer i de tre leddene som bestemmer timeverk

per innbygger; sysselsettingsandeler, arbeidstid og befolkningens aldersstruktur.

Sysselsettingsvekst: Betydningen av yrkesdeltakelse, arbeidstid og demografi

Makroøkonomiske vekstanalyser baserer seg på nasjonalregnskapstall. Disse måler all sysselsetting og produksjon på norsk jord, også timeverk utført av dem som ikke er bosatt i Norge, herunder arbeidsinnvandrere på korttidsopphold. I det følgende inkluderes både lønnstakere og selvstendige i sysselsettingstallene.

Figur 4.9 viser utviklingen i gjennomsnittlig arbeidstid, sysselsettingsandel og andelen av befolkningen i de mest yrkesaktive alderstrinnene som utgjør de tre siste forholdstallene i uttrykket for dekomponering av produksjon per innbygger. For lettere å kunne sammenligne timeverk med andre tall, er disse målt i enheter lik 1600 timeverk som utgjør et tilnærmet normalårsverk. Produktet av de tre forholdstallene gir timeverk per innbygger som kan sies å oppsummere befolkningens arbeidsinnsats. Med 1600 timer som enhet for timeverk, har dette forholdstallet variert mellom 0,44 og 0,49 med en svak fallende tendens i perioden 1970-2020. I 2020 lå det på 0,45 mot 0,46 i 2019. Til sammenligning lå det i 1970 på 0,49. Veksten i timeverk har altså holdt nesten, men ikke helt trutt med den generelle befolkningsveksten etter 1970. På 2000-tallet steg forholdstallet fra et bunnpunkt på 0,44 i 2003 til 0,48 i 2008, for deretter å falle til dagens nivå.

Når det gjelder de enkelte komponentene som bestemmer timeverk per innbygger, bidro endringer i aldersstrukturen til å øke sysselsettingen i perioden 1970-2013. Andelen av befolkningen i aldersgruppen 20-66 år økte da fra 0,57 til 0,62. Etter 2000 har andelen variert lite rundt 0,61, men lå litt på oversiden av dette i årene med høy innvandring etter 2004.

For komponenten sysselsettingsandel, gir ikke nasjonalregnskapstallene mulighet for en nøyaktig måling av *andelen* sysselsatte innenfor en gitt aldersgruppe, siden disse tallene ikke fordeler sysselsatte personer på alder. Forholdstall kan likevel gi gode tilnærmelser. Forholdet mellom sysselsatte personer og befolkningen i aldersgruppen 20-66 år var 0,85 i 2020, ned fra 0,87 i 2019. Til sammenligning var det 0,75 i 1970. Det meste av økningen i dette målet på sysselsettingsandelen kom i pe-

rioden 1970-1987, mye som følge av økt kvinnelig sysselsetting. Andelen i dag er omtrent den samme som i år 2000. Utviklingen i årene etter 2004 må ses i sammenheng med høy arbeidsinnvandring. Etter finanskrisen i 2009 har tallet variert lite fram til 2020. Dersom befolkningsgrunnlaget utvides til personer i aldersgruppen 15-74 år, ligger forholdstallene selvsagt lavere, men de følger en tilnærmet parallell utvikling.

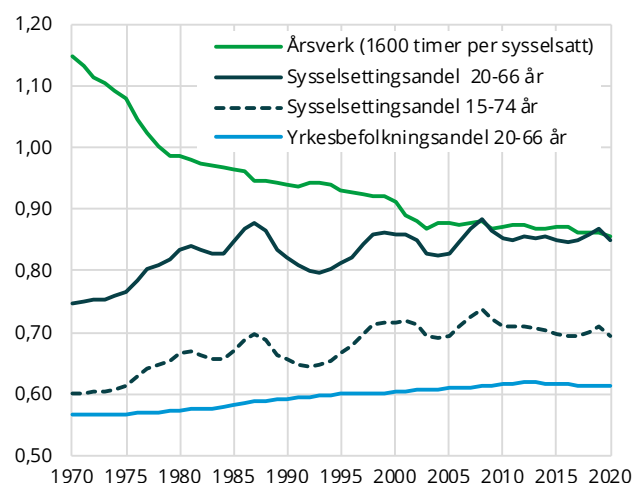
Den faktoren som særlig har bidratt til at trenden i timeverk per innbygger har fulgt en svakt negativ trend de siste 50 årene, er gjennomsnittlig arbeidstid målt ved timeverk per sysselsatt. Når timeverkene måles i årsverk definert som 1600 timer, var gjennomsnittlig arbeidstid 1,15 slike årsverk per sysselsatt i 1970. Det betyr at årlig timeverkkinn-sats per sysselsatt var $1,15 \times 1600 = 1835$ timeverk. Dette tallet falt jevnt, men markert til 0,94 i 1987, for så å falle saktere til 0,83 i 2003. Deretter har det ligget stabilt rundt 0,87 tilsvarende 1390 timer fram til 2020 hvor timetallet falt til 1369.

SSBs sysselsettingsstatistikk gir informasjon om gjennomsnittlige sysselsettingsandeler og arbeidstider blant bosatte. Figur 4.10 viser at sysselsettingsandelen for alle bosatte i aldersgruppen 20-66 år falt fra 78,4 til 76,3 prosent fra 2001 til 2019. Det meste av fallet kom i finanskriseårene 2009 og 2010. Et nytt fall kom etter fallet i oljeprisen i 2014. Deretter har sysselsettingsandelen vist en svak vekst. I årene 2015-2019 viser tallene økte sysselsettingsandeler for begge kjønn. Utviklingen er parallell for aldersgruppen 20-66 år. Det er imidlertid usikkert om denne endringen av trenden er en realitet eller et utslag av omlegninger av statistikk-en i 2015.⁴

Norskfødte utgjør en dominerende andel av bosatte, og utviklingen for disse bestemmer i høy grad utviklingen for alle bosatte. Forskjellen mellom de to kurvene i figur 4.10 øker imidlertid etter hver av de nevnte nedgangsperiodene. Det viser at fallet i sysselsettingsandelen er sterkere for innvandrere enn for norskfødte.

⁴ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (a-ordningen). Totalt antall sysselsatte blir heller ikke samordnet med Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) slik det ble før 2015, og det samsvarer dermed ikke lenger med AKUs totaltall. Årgangene fra og med 2015 blir følgelig ikke sammenlignbare med tidligere årganger. For nærmere omtale se: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/regsys/aar/2016-05-27>

Figur 4.9 Arbeidstid, sysselsettings- og yrkesbefolkningsandel. 1970-2020. Nasjonalregnskapets sysselsettingstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Blant norskfødte er nedgangen i sysselsettingsandeler i hovedsak konsentrert til de unge aldersgruppene 15-19 og 20-24 år. Det skyldes både at flere tar høy utdanning, og at det brukes mer tid på utdanning. Med unntak av finanskriseårene 2009 og 2010 er ikke dette fallet synlig for forholdet mellom nasjonalregnskapets sysselsettingstall og befolkningen i yrkesaktiv alder (se figur 4.9). Det er nærliggende å tro at dette skyldes økende bruk av utenlandsk arbeidskraft.

Veksten i antall eldre og pensjonsreformen med universell mulighet til avgang fra 62 år og styrkede insentiver til å stå lenger i arbeid, gjør det spesielt interessant å følge sysselsettingen på de eldre alderstrinnene. Detaljerte tall for yrkesdeltakelsen blant personer over 60 år viser klare tegn til at de eldre utsetter avgangen fra arbeidslivet.

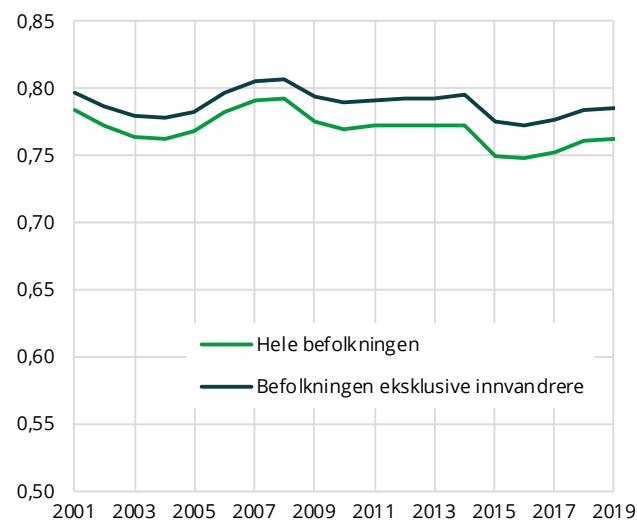
Tall fra SSBs Arbeidskraftundersøkelse viser at den gjennomsnittlige faktiske arbeidstiden for norskfødte i aldersgruppen 20-66 år har fulgt en fallende trend etter 2006. Arbeidstimer per uke var i 2020 34,3, mot 35,6 i 2006. Den fallende trenden gjelder også når gruppen utvides til 15-74 år.

Produktivitetsvekst

Litt om produktivetsmåling

Produktivitet måler hvor mye som blir produsert i forhold til ressursinnsatsen. Faglitteraturen om produktivetsmåling tolker ofte produktivetsvekst som positive skift i sammenhengen mellom hvor mye en virksomhet maksimalt kan produsere og faktorinnsatsen, for eksempel som følge av for-

Figur 4.10. Sysselsettingsandeler for bosatte i Norge 20-66 år

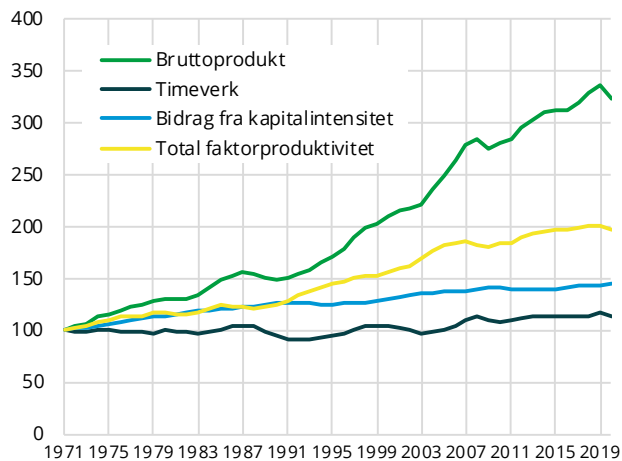
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bedringer knyttet til teknologi, endrete organisasjonsformer og kunnskap. Produktivetsanalyser har typisk et langsiktig perspektiv som vektlegger trender, det vil si endringer som går i samme retning, men så sakte at det ofte kreves mange år før effekten synes. Størrelsen på slike langsiktige endringer påvirkes nærmest per definisjon lite av kortsiktige variasjoner rundt trenden.

Over tid har produktivetsvekst vært den viktigste kilden til inntekts- og velstandsveksten i Norge, se figur 4.11. Store inntekter fra olje- og gassutvinningen på 2000-tallet overskygges av den produktivetsverdien som skapes av arbeid og realkapital som settes inn i annen produksjon. Som påpekt i avsnitt 4.1 har imidlertid veksten i Norges realinntekt, spesielt produktivetsinntektene, vært svak etter 2007-2008. En viktig grunn til dette er svak produktivetsvekst. Også de fleste andre industriland har opplevd at trenden for produktivetsveksten fra midten av 2000-tallet har vært klart svakere enn den var i tidlige tiår.

Det vanligste produktivetsbegrepet er arbeidsproduktivitet (AP) som måler produksjon per enhet arbeidsinnsats, for eksempel timeverk. Dette skyldes blant annet at det er lettere å forstå og måle enn andre produktivetsbegreper. AP kan kritiseres for ikke å være et rent produktivetsmål, fordi AP-vekst kan skyldes økt innsats av realkapital og andre faktorer enn arbeidskraft. For i større grad å måle den produktivetsveksten som ikke kan tilskrives faktorinnsats, brukes produktivetsmål som omfatter flere innsatsfaktorer, såkalt total faktorproduktivitet (TFP). I næringer som utvinner

Figur 4.11. Vekst i bruttoprodukt, sysselsetting, total faktorproduktivitet og produksjonsbidrag fra økt kapitalintensitet i markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Indekser, 1971=100

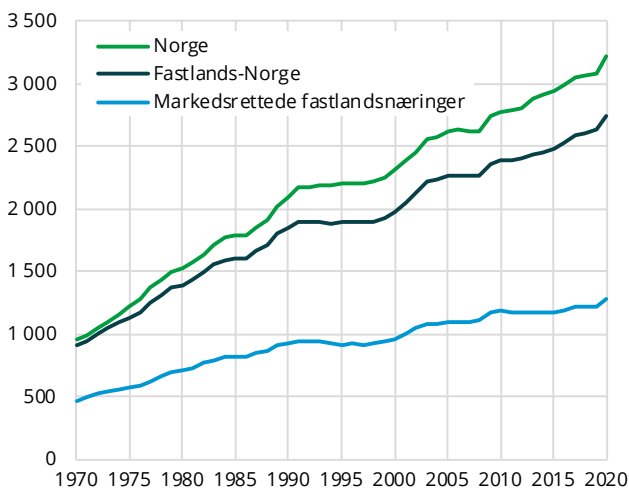
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

naturressurser er det i praksis umulig å spesifisere selve naturressursen som innsatsfaktor. For Norge er olje- og gassutvinning det viktigste eksempelet på dette. Norske beregninger avgrenses derfor ofte til fastlandsøkonomien.

Når produksjon måles ved bruttoprodukt, beregnes TFP-vekst som forskjellen mellom veksten i bruttoproduktet og et veid gjennomsnitt av vekstratene for arbeidskraft og realkapital med løpende kostnadsandeler som vekter. Gitt forutsetningene som normalt gjøres i produktivitetsberegninger, vil AP-veksten være lik TFP-veksten pluss vekst i realkapital per timeverk, veid med kapitalens kostnadsandel. Følgelig vil TFP-veksten normalt være lavere enn AP-veksten. For næringer måles produksjonen ved begrepene bruttoproduksjon eller bruttoprodukt. Ved grovere næringsinndeling bruker en heller bruttoprodukt fremfor bruttoproduksjon. Alle beregningene i dette kapitlet baserer seg på bruttoprodukt som produksjonsmål.

En del produkter omsettes ikke i markeder. Det gjelder særlig produksjonen i offentlig forvaltning, også når den konkurrerer med tilsvarende tjenester som er tilgjengelige på markedsmessige vilkår. For slik produksjon måles verdien av bruttoproduktet ut fra kostnadene knyttet til faktorinnsatsen. Da gir imidlertid tallene ingen informasjon om produktivitetsutvikling. De siste årene er det gjort framskritt med å måle volumutviklingen på de offentlige tjenestene mer direkte. Dette blir nå gjort for områder som helse, omsorg og utdanning. Imidlertid er det flere utfordringer blant annet knyttet til hvordan man skal ta hensyn til endringer i

Figur 4.12. Realkapital per timeverk. Målt i faste 2020-kroner per timeverk

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kvaliteten på tjenestene. Kvalitet skal inngå som en volumkomponent, men er vanskelig å observere. I dette kapitlet konsentreres derfor oppmerksomheten om produktivitet i markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Unntaket er den internasjonale sammenligningen som ser på hele økonomien, jf. figur 4.14.

Makrobildet

Utviklingen i bruttoproduktet kan illustreres ved akkumulerte vekstbidrag fra TFP, kapitalintensitet og timeverk. Som nevnt over har timeverksveksten vært beskjeden. Figur 4.11 viser at volumvekst førte til at bruttoproduktet i de markedsrettede fastlandsnæringene i 2020 var 3,2 ganger 1970-nivået. TFP-vekst har vært den viktigste årsaken til dette. Akkumulering av årlige vekstrater innebærer at TFP-indeksen i 2020 er nær det dobbelte av 1970-nivået.

Det akkumulerte vekstbidraget fra økt kapitalintensitet er snaut halvparten av det som beregnes for TFP. Den årlige veksten i dette bidraget beregnes som produktet av veksten i kapital per timeverk og kapitalens kostnadsandel anslått på grunnlag av driftsresultatet. Figur 4.12 viser veksten i realkapital per timeverk. Boks 4.2 gir en nærmere beskrivelse av realkapitalens størrelse og sammensetning. Figur 4.13 viser utviklingen i kapitalavkastningen i et utvalg av markedsrettede næringer, beregnet som en rate ved å dele driftsresultatet korrigert for lønn til selvstendige på verdien av realkapitalen (jf. omtalen av grunnrente i avsnitt 4.1.) Denne raten uttrykker den marginale produktiviteten av kapitalen, fratrukket den avkastningen

Boks 4.2. Størrelse og sammensetning av realkapitalen

Moderne samfunn har bygget opp store beholdninger av realkapital. Selv om investeringsratene ikke lenger er like høye som i de første tiårene etter annen verdenskrig, øker kapitalbeholdningen fortsatt år for år. Ved utgangen av 2020 viser foreløpige tall at den totale verdien av realkapital i norsk økonomi beløp seg til vel 12 300 milliarder kroner.¹ Til sammenligning var markedsverdien av oljefondet i underkant av 11 000 milliarder kroner på samme tidspunkt.

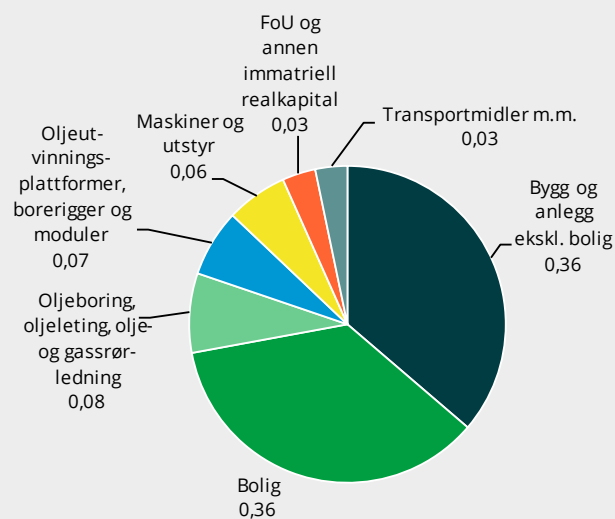
Nær tre fjerdedeler av realkapitalen i norsk økonomi består av bygninger og anlegg, jf. figur 4.15. Da er selve tomteverdien ikke regnet med. Om lag halvparten av dette er boliger, resten er andre bygninger og anlegg, herunder næringsbygg og offentlige bygg, samt infrastruktur som veier, jernbane, kraftlinjer mv. Bare 6 prosent av realkapitalen er maskiner og utstyr.

Norge har siden 1970-tallet bygget opp en betydelig realkapital knyttet til oljevirkosomheten. Dette gjelder både plattformer, borerigger og moduler, så vel som gassrørledninger, oljeboring og -leting. Kapitalbeholdningen relatert til oljevirkosomhet er i 2020 beregnet til å være mer enn dobbelt så stor som den knyttet til maskiner og utstyr på fastlandet.

I nasjonalregnskapet regnes også forskning og utvikling (FoU) og annen immateriell kapital (programvare, samt litterære og kunstneriske originalverk) som realkapital, og de tilhørende anskaffelsene regnes som investeringer. Veksten i FoU-kapital har funnet sted i mange næringer, i motsetning til andre kapitalarter som typisk har større forskjeller mellom næringene.² FoU og annen immateriell realkapital utgjør om lag 3 prosent av den totale realkapitalbeholdningen i 2020.

Sammensetningen av realkapitalbeholdningen er relativt stabil over tid. Det skyldes at mye av kapitalen har lang levetid, og det kreves store investeringer over

Figur 4.15. Realkapitalbeholdning etter art. 2020. Andeler

mange år for å forskyve sammensetningen mellom de store hovedkategoriene. I 2010 utgjorde hovedkategoriene tilnærmet samme andeler av kapitalbeholdningen som i 2020. Humankapital i form av befolkningens utdanningsnivå og kunnskap, har økt over tid. Dette vil ikke reflekteres i kapitalbeholdningstallene, da nasjonalregnskapets beregninger ikke omfatter denne kapitalformen.

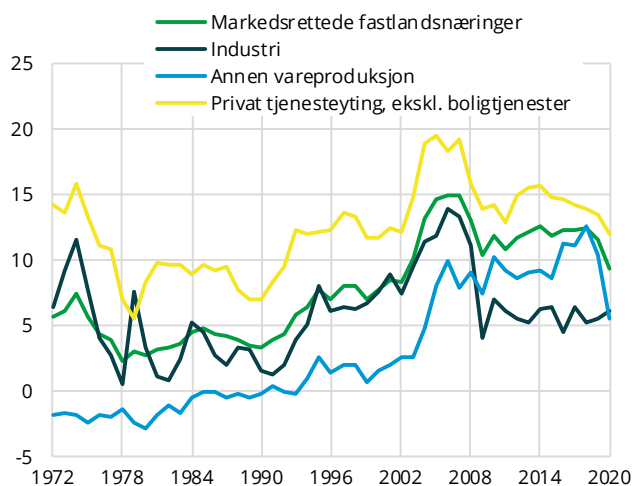
¹ Kapitalbeholdning og kapitalslit beregnes i nasjonalregnskapet ved hjelp av årgangsmetoden (perpetual inventory method). Lange tidsreiser for investeringene ligger til grunn for beregningene, i tillegg til forutsetninger om bl.a. levetiden til de ulike kapitalobjektene. Metoden innebærer at kapitalbeholdningen i år t beregnes som sum av beholdningen i år t-1 og bruttoinvesteringer foretatt i år t, fratrukket kapitalslit i år t.

² Liu, G. (2020): «Growth origins and patterns in the market economy of mainland Norway, 1997-2014». Chapter 9 i B. M. Fraumeni (Red.), Measuring Economic Growth and Productivity. Academic Press. 169-193.

som trengs for å kompensere for kapitalslitet. Ifølge standard økonomisk teori er denne sammenlignbar med realrentenivået, men den ligger godt over dagens lave realrenter etter mange år med vekst. Snittet over de siste 10 årene er 11,7 prosent for markedsrettede fastlandsnæringer. Forskjellen inkluderer elementer som risikopremie og det empiriske faktum at avkastningen på egenkapital normalt er klart høyere enn lånerenten. En mulig årsak til veksten i kapitalavkastningsraten over tid er at økende adgang til etablering i lavkostland har hevet den avkastningen som kreves i Norge for at investeringer her skal være kunne konkurrere med utenlandsinvesteringer om kapitalen.

Hovedpoenget med figur 4.11 er at den gir et langt mer oversiktlig vekstbilde enn man får ved å se

Figur 4.13. Kapitalavkastning. Driftsresultat i forhold til verdi av realkapital. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.3. Produktivitetsvekst mellom konjunkturtopper i markedsrettede fastlandsnæringer. AP = Arbeidsproduktivitet, TFP = Total faktorproduktivitet. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent

	1973-1976		1977-1986		1987-1998		1999-2007		2008-2013		2014-2020	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Markedsrettede næringer i alt	3,6	2,3	2,0	0,8	2,2	1,8	3,2	2,3	0,9	0,6	0,8	0,3
Industri	1,8	1,0	3,0	2,0	0,7	0,3	3,1	2,3	2,4	1,9	1,0	0,6
Annen vareproduksjon, hvorav	4,9	4,0	1,5	0,6	3,7	3,1	2,9	2,2	0,2	-0,4	-0,3	-1,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,1	3,1	1,2	1,1	2,0	1,7	0,3	-0,4	-0,8	-1,0	-0,3	-0,5
Privat tjenesteyting	3,8	2,3	1,6	0,3	2,2	1,9	3,4	2,3	0,8	0,6	1,0	0,6
Varehandel	6,3	4,5	3,9	2,7	3,7	4,7	4,8	4,2	2,1	2,4	3,1	2,7
Innenlandsk transport	2,0	1,8	0,4	0,0	1,7	1,1	3,5	2,8	-0,2	-0,8	-2,1	-2,0
IKT-næringer ¹	2,0	-0,7	2,2	0,4	4,5	4,5	5,9	5,9	3,9	3,4	1,3	0,3
Finansiering og forsikring	-2,7	-3,9	-0,9	-3,7	2,7	-0,8	7,4	5,7	0,5	0,7	3,8	5,3

¹ Inkluderer forlagsvirksomhet, telekommunikasjon og tjenester knyttet til IKT og informasjonstjenester

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

på årlige vekstrater for de størrelsene den viser. Spesielt får figuren frem at veksten i bruttoproduktet flatet ut etter 2008, også når man tar hensyn til finanskrisen i 2009, og at denne utflatingen også gjelder TFP-veksten. Den gjelder i noen grad også bidraget fra kapitalintensiteten. Noe av årsaken til lavere vekst i Norges realinntekt etter 2008 skyldes derfor lavere produktivitetsvekst, spesielt TFP-vekst, i markedsrettede fastlandsnæringer.

Det er imidlertid viktig å være klar over at indekserne i figur 4.11 for akkumulerte vekstbidrag fra TFP, kapitalintensitet og timeverk *ikke* summerer seg til indeksen for bruttoproduktet. En slik sammenheng gjelder bare for de underliggende vekstratene i hvert enkelt år, men da per definisjon, fordi den årlige TFP-veksten er en restpost. Jo lengre man beveger seg bort fra indeksenens startpunkt, jo større blir forskjellen mellom den akkumulerte veksten i bruttoproduktet og summen av den akkumulerte veksten for de tre vekstbidragene. Følgelig kan indekstallene i figur 4.11 ikke brukes til å si noe om hvor stor andel av den akkumulerte veksten i bruttoproduktet som kan tilskrives hvert av de tre vekstbidragene.

Betydningen av konjunkturer

Produktivitetsveksten vil normalt øke under oppgangskonjunkturer og falle under nedgangskonjunkturer. Konjunkturreffekter bør i størst mulig grad fjernes når en vil anslå den underliggende produktivitetsveksten, det vil si den som i hovedsak kan antas å reflektere forbedringer av teknologi og kunnskap. En måte å gjøre dette på er å beregne gjennomsnittlige vekstrater over perioder som strekker seg fra en konjunkturtopp til den neste. Tabell 4.4 viser den underliggende produktivitets-

veksten målt på denne måten for undergrupper av de markedsrettede fastlandsnæringerne.

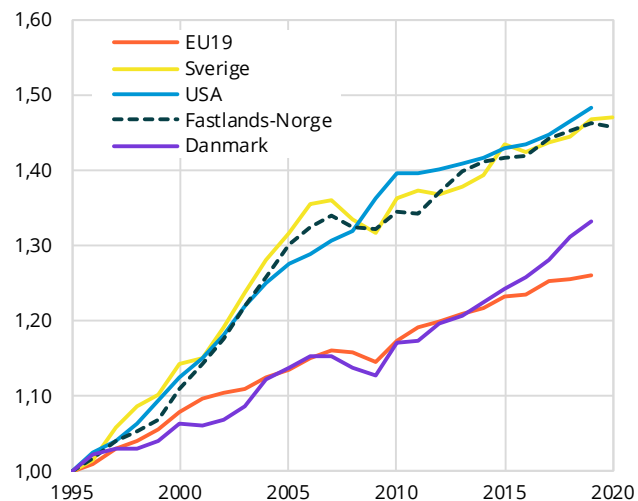
Arbeidsproduktiviteten i de markedsrettede fastlandsnæringerne vokste i gjennomsnitt med i overkant av 3 prosent i året fram til perioden 1999-2007.⁵ Etter 2007 avtok veksttakten, og har i gjennomsnitt ligget rundt 0,9 prosent. Også TFP-veksten har vært klart lavere etter 2007 enn i tidligere perioder.

Veksten i arbeidsproduktivitet i *industrien* lå i perioden 1999-2007 nær gjennomsnittsveksten i markedsrettede fastlandsnæringer, deretter høyere. I *annen vareproduksjon* (primærnæringer, bygge og anlegg, kraft- og vannforsyning) var veksten i arbeidsproduktiviteten høyere enn veksten i de markedsrettede fastlandsnæringerne fra slutten av 1980-tallet fram til utgangen av 1990-tallet, deretter klart lavere. Her trekker bygge- og anleggsvirksomheten klart ned, særlig fra midten av 1990-tallet. Denne næringen har også svak produktivitetsvekst i andre europeiske land. Dette kan ha flere årsaker.

Næringer som på 2000-tallet har hatt sterkere produktivitetsvekst enn de andre markedsrettede næringerne, er *varehandel* og *IKT-næringene*, samt *finansierings- og forsikringsvirksomhet* etter 2013. I inneværende konjunkturperiode, inkludert foreløpige tall for 2019 og 2020, har IKT-næringenes produktivitetsvekst avtatt.

⁵ Det er noen utfordringer med statistikkgrunnlaget for de første årene på 2000-tallet som kan føre til at produktivitetsveksten i denne perioden anslås noe for høyt. Hovedbildet er likevel at produktivitetsveksten har avtatt fra tidlig på 2000-tallet.

Figur 4.14. BNP i faste priser per timeverk. Indekser. 1995=1

Kilde: OECD og Statistisk sentralbyrå (for Fastlands-

Sammenligning med andre land

Sammenligningene mellom land gjelder arbeidsproduktiviteten (AP). Figur 4.14 viser AP-utviklingen siden 1995. På slutten av 90-tallet og begynnelsen av 2000-tallet utviklet nivået på produktiviteten seg i raskere takt enn i andre industriland. I figuren ser man også at fallet i AP-vekst fra midten av 2000-tallet ikke er spesielt for Norge. Etter 2008 har det vært en sterkere utvikling i arbeidskraftproduktiviteten i Fastlands-Norge enn i for eksempel EU19, men svakere enn i blant annet Danmark og USA.

5. Befolkning

Koronaen førte til lav innvandring og lav befolkningsvekst i 2020. Likevel var det bare 34 kommuner som opplevde en nedgang i folketallet på mer enn 2 prosent. Samtidig ble aldringen forsterket, også i områder der den allerede er kraftig. Den økte aldringen og den relative nedgangen i arbeidsstyrken vil få implikasjoner for utviklingen i norsk økonomi.

Verden står midt i en pandemi. Fra det første utbruddet i Hubei-provinsen i Kina, har koronaviruset spredt seg til store deler av verden, inkludert Norge. Virusene treffer ulike samfunn på ulike måter, og med ulike konsekvenser. For Norges del ble 'koronaen' kåret til årets ord i 2020 av Språkrådet, og ordet kohort, som vi tidligere har måttet inkludere i våre 'begrepsdefinisjoner' ble et ord som ikke lenger trenger forklaring: «Nå brukes kohort med den største selvfølgelighet i allmennspråket, av myndigheter så vel som skoleelever og barnehagebarn.»¹ Økonomisk utsyn publiseres 12. mars, eksakt ett år etter at Norge stengte ned. Hva har så koronaen betydd for befolkningsutviklingen? Og hvorfor er befolkningsutviklingen så viktig for utviklingen i norsk økonomi?

Helsekriser fører som regel til lavere befolkningsvekst i berørte land, fordi flere dør, færre fødes, og færre kommer tilflyttende. I mange land har koronapandemien ført til økte dødsrater, men dette er ikke tilfellet i Norge. Hvorvidt folk i større eller mindre grad har hatt lyst på eller mulighet til å få barn, må vi vente til senere i 2021 med å få et endelig svar på. I dette kapitlet ser vi på utviklingen i fruktbarhet gjennom året, og på utviklingen i november og desember spesielt. Helsekriser og økonomisk usikkerhet påvirker folks flyttemønstre. På grunn av reiserestriksjoner og andre forhold knyttet til pandemien ble innvandringen spesielt lav i 2020, og da særlig i andre kvartal. Hvilke mennesker som kom flyttende, og hvilke som vanligvis kommer men som uteble, ser vi nærmere på her. Ofte svinger inn- og utvandring i takt: I usikre tider holder folk seg stort sett i ro. Nå er imidlertid utslagene mindre for utvandring, siden en stor andel av disse er administrative registreringer av folk som har forlatt Norge for en god tid tilbake. Når vi nå

sitter med fasiten, ser vi at vi fikk en lavere befolkningsvekst i 2020 enn i mange tidligere år.

Befolkningens størrelse og sammensetning, etter for eksempel kjønn, alder og innvandringsbakgrunn, har stor betydning for samfunnet. Det har konsekvenser for hvilke offentlige tjenester som etterspørres, samt størrelsen og sammensetningen av den potensielle arbeidsstyrken og dermed for hvilke tjenester som kan leveres. Befolkningssammensetningen har også betydning for offentlige finanser – både på inntekts- og utgiftssiden – som skatteinntekter og kostnader knyttet til ulike velferdsordninger som helse og pensjon. Utviklingen på disse områdene gjennomgås grundig i øvrige kapitler, men mulige implikasjoner blir kort referert til fortløpende også i dette kapitlet.

5.1. Koronaen

Langt de fleste av verdens land og befolkninger har blitt påvirket av koronapandemien. COVID-19 utbruddet ble erklært som en pandemi (en global epidemi) av WHO 11. mars 2020, og siden da har strenge tiltak som påvirker økonomier og samfunn over hele verden blitt iverksatt. I Norge har vi opplevd barnehage- og skolestengninger, økt grad av permitteringer og arbeidsledighet (jf. kapittel 6), nasjonale og internasjonale reiseforbud, påbud om sosial distansering og mange andre radikale tiltak. Ifølge statsminister Erna Solberg er tiltakene som er satt i verk de mest inngripende som er benyttet siden andre verdenskrig. Tiltakene omfatter mange livsområder og påvirker den demografiske atferden vi analyserer.

Mens mange andre land, som Italia, Spania, Sverige og USA, har opplevd høye dødstall², har tall publisert av både Folkehelseinstituttet og i den

¹ <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt-ord/koronaen/>

² <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

nylig opprettede ukentlige dødestatistikken i Statistisk sentralbyrå (SSB) ikke vist noen overdødelighet i Norge så langt, korrigert for årstid.^{3,4} Per 3. januar 2021 var 461 koronaassosierte dødsfall meldt til Folkehelseinstituttet, og de aller fleste rapporterte dødsfall i Norge gjelder eldre eller personer med underliggende sykdommer. Gjennomsnittsalderen for de som har dødd som en følge av koronaen er 81 år, og flest dødsfall er observert i sykehjem.⁵ For å sette dette i perspektiv, er gjennomsnittlig levetid på norske sykehjem til vanlig rundt to år (Vossius mfl. 2018). Det som synes klart, er at pandemien i større grad har rammet innvandrerne enn øvrig befolkning, og blant innlagte på sykehus i 2020 var nær 40 prosent innvandrere, selv om de kun utgjør 15 prosent av befolkningen og i gjennomsnitt er yngre. Det har vært flest innleggelse av innvandrere fra Pakistan, Somalia og Irak, og medianalderen var 13 år lavere blant innvandrerne enn blant øvrig befolkning.

Når det gjelder fruktbarhet, har forskning vist at helsekriser, spesielt i kombinasjon med økt dødelighet, har en tendens til å redusere fruktbarheten, i det minste på kort sikt (Stone 2020). Fruktbarheten i Norge var allerede før koronaen på et historisk lavt nivå. Samtidig kan økonomisk usikkerhet også bidra til å senke, eller i det minste forsinke, fruktbarhet (Sobotka mfl. 2011). Den nåværende krisen vil trolig påvirke fruktbarheten negativt, men siden et svangerskap normalt varer i 9 måneder forventer vi ikke å se utslagene før i løpet av 2021.

Med mindre omstendighetene er svært vanskelige, pleier folk å forbli i ro der de er i tider med stor usikkerhet (Lindley 2014). Dette har fått betydning for både innvandring og utvandring i 2020. Under den nåværende helsekrisen, og den påfølgende økonomiske krisen, har dessuten grenser blitt stengt, og internasjonale reiser er svært vanskelige å gjennomføre. Dette får konsekvenser for alle former for migrasjon, enten det er innvandring som skyldes arbeid, utdanning, familiegjenforening eller flukt. Høy arbeidsledighet kan gjøre det vanskelig å få jobb i Norge, samtidig som karanteneregler gjør det vanskelig å jobbe i andre land i lengre eller kortere perioder (som for eksempel sesong-

arbeidere ofte gjør). Dette har vært en utfordring for mange bransjer i Norge, med vidtrekkende økonomiske implikasjoner (se kapittel 6). Videre har de fleste universiteter i perioder vært fysisk stengt. Gjennom året har det vært enkelte lettelsener på noen av restriksjonene, til dels på grunn av næringslivet, og dette gjenspeiles dels i kvartalsvise tall.

Søknader om opphold, enten det gjelder asyl, familiegjenforening eller andre forhold, må påregne lengre behandlingstid, da åpningstider flere steder er redusert og tidligere praksis med personlig oppmøte vanskeliggjør intervju. Alternative løsninger ble imidlertid bygd ut gjennom året. Hvordan pandemien har påvirket bosettingen av overføringsflyktninger, tidligere ofte omtalt som kvoteflyktninger, har hatt stor betydning for Norge. Dels fordi det er praktisk vanskelig å reise til Norge, men også fordi kommuner har vært nødt til å rette sin innsats mot å håndtere egne helse- og velferd utfordringer under pandemien, som for eksempel smittevernarbeid, behandling av syke og oppfølging av permitterte og arbeidsledige på lokale NAV-kontorer. Ifølge UDI, er kun halvparten av de 3 000 overføringsflyktningene Norge vedtok å bosette i 2020 kommet til landet.⁶ Dette er også gjenspeilet i innvandringstallene etter statsborgerskap. Videre har det vært mer enn en halvering i antallet nye asylsøknader i 2020.⁷

Norge er imidlertid mindre berørt av pandemien enn mange andre land, både når det gjelder antall smittede og antall dødsfall. Videre er Norge også heldigere økonomisk stilt enn mange andre land. Vi har et statlig pensjonsfond (Statens pensjonsfond utland) som gir myndighetene større frihet i politikktutforming, noe som kan redusere mange av de uheldige økonomiske konsekvensene som følge av pandemien. Det kunne være grunn til å tro at utvandringen fra Norge i 2020 som en følge av dette ble lavere enn hva den ellers ville ha blitt, enten fordi landet mulige utvandrere hadde tenkt seg til er mer berørt av pandemien, eller fordi det rett og slett er trygt å forbli i ro i usikre tider. Imidlertid var utvandringen like høy i 2020 som i 2019.

³ www.ssb.no/statbank/table/07995/

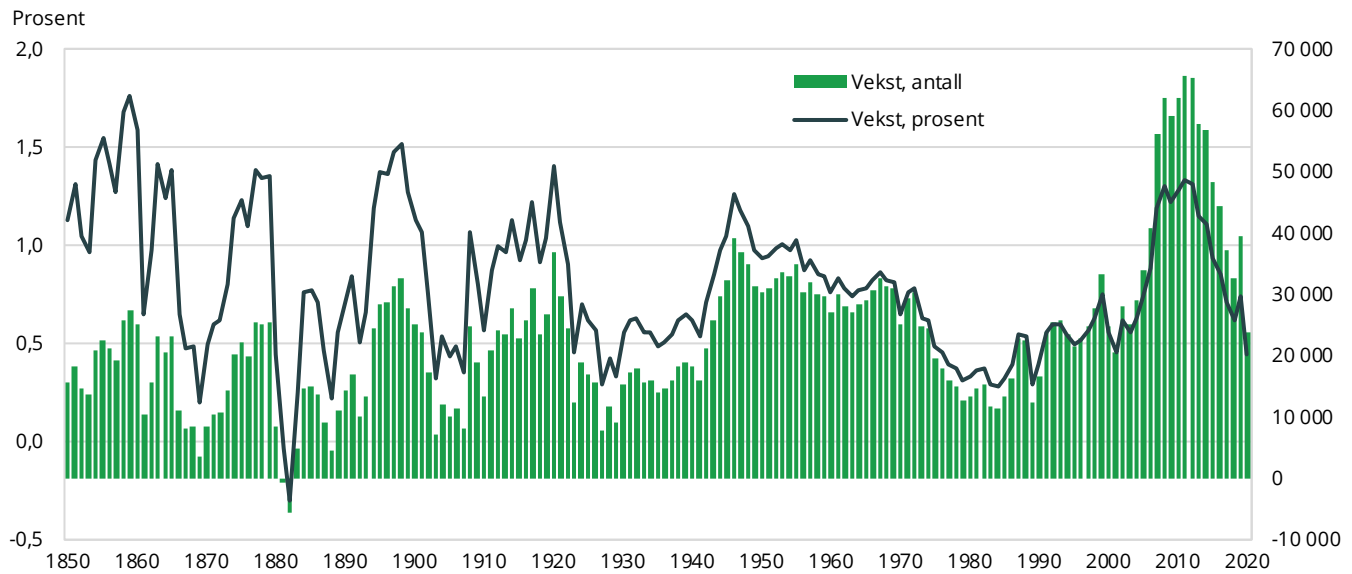
⁴ <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ingen-overdodelighet-i-norge-under-koronapandemien>

⁵ <https://www.fhi.no/contentassets/8a971e7b0a3c4a06bdf381ab52e6157/vedlegg/andre-halvar--2020/2021.01.06-ukerapport-uke-53-covid-19.pdf>

⁶ <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/overforingsflyktninger-etter-statsborgerskap-innvilgelser-og-ankomster-2020/>

⁷ <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylvedtak-etter-statsborgerskap-og-utfall-2020/>

Figur 5.1. Befolkningsvekst i Norge, i antall og prosent. 1850-2020

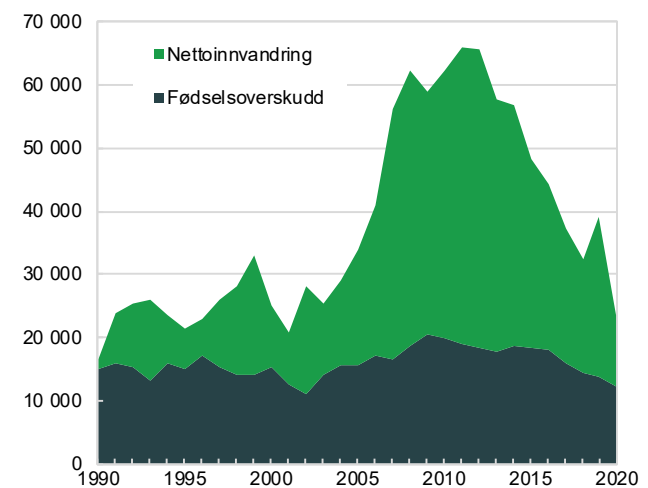
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05803

Hvor lenge krisen vil vare, og hvor fort verden vil vende tilbake til det normale, er fremdeles ukjent. Flere vaksiner er nå framstilt og under distribusjon. Norge har prioritert å vaksinere de aller eldste og svakeste først, fordi målsettingen har vært å redde flest mulig liv. I andre sammenlignbare land har prioriteringen vært noe annerledes, med et sterkere fokus også på personer i yrkesaktiv alder som enten er helsepersonell eller i andre 'samfunnskritiske funksjoner'.⁸

5.2. Svak befolkningsvekst

Norges befolkning økte med 23 800 personer i 2020, og folketallet i Norge vil temmelig sikkert passere 5,4 millioner i 2021. Folkeveksten var i 2020 svært lav sammenlignet med de siste årene, som illustrert i figur 5.1. Det er flere grunner til dette, men den spesielt lave innvandringen er en viktig forklaring. Det lave antallet innvandringer kan delvis tilskrives koronapandemien og innreisestriksjonene som fulgte. Antallet innvandringer har imidlertid sunket hvert år siden 2011, fra nær 80 000. I 2020 var antallet innvandringer 38 100, som er tilnærmet halvparten. Befolkningsøkningen i 2020 ble derfor for første gang på 15 år i større grad drevet av at det ble født flere enn det døde (fødselsoverskudd). Tidligere år er det nettoinnvandringen (flere innvandringer enn utvandringer)

Figur 5.2. Årlig befolkningsvekst i Norge, fordelt på nettoinnvandring og fødselsoverskudd. 1990-2020

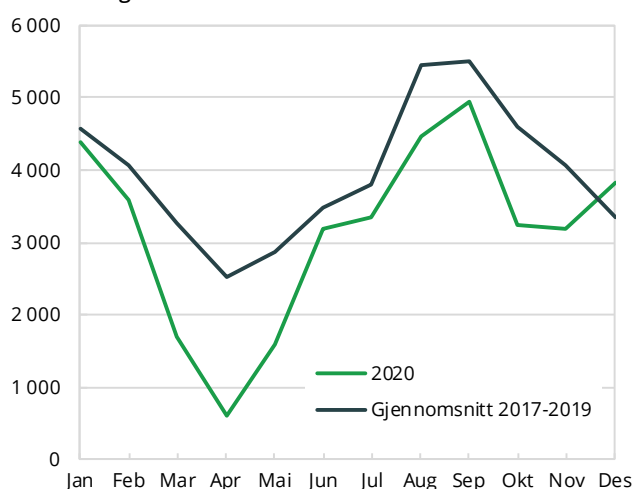
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 06913

som har bidratt mest til befolkningsøkningen, som vist i figur 5.2.

At 2020 har vært et spesielt år synes i befolknings-tallene, og særskilt i tallene for andre kvartal. I dette kvartalet var det en halvering av antallet innvandringer til Norge og det ble kun registrert 5 200 innvandringer mot 10 600 i samme kvartal i 2019. Samtidig ble det registrert over 7 000 utvandringer. Dermed ble nettoinnvandringen til Norge i dette kvartalet negativ, noe som er første gang i SSBs kvartalsstatistikk som går tilbake til 1997. Figur 5.3 viser månedstall for innvandringer, og nedsteng-

⁸ Eksempler er Belgia, Tyskland og Storbritannia, se <https://www.fhi.no/contentassets/d07db6f2c8f74fa586e2d2a4ab24dfdf/2020-12-v2-anbefalinger-og-prioriteringer-2-utgave-korrigert-forside.pdf>

Figur 5.3. Innvandringer i 2020, og gjennomsnittlig tall på innvandringer 2017-2019

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ningen av landet reflekteres tydelig.⁹ I måneder med innreiserestriksjoner var det særdeles lav innvandring. April er den måneden med tydeligst nedgang i innvandring fra tidligere år. I 2020 innvandret det nær 600 personer til Norge denne måneden, mot i overkant av 2 500 de siste årene.

Ser vi året 2020 under ett, slik som i figur 5.4, ser vi at antall fødte fortsetter å synke. Sammenlignet med tidligere år er også innvandringen spesielt lav i 2020. Til tross for koronapandemien er imidlertid antallet utvandring og antallet døde tilnærmet uendret fra 2019.

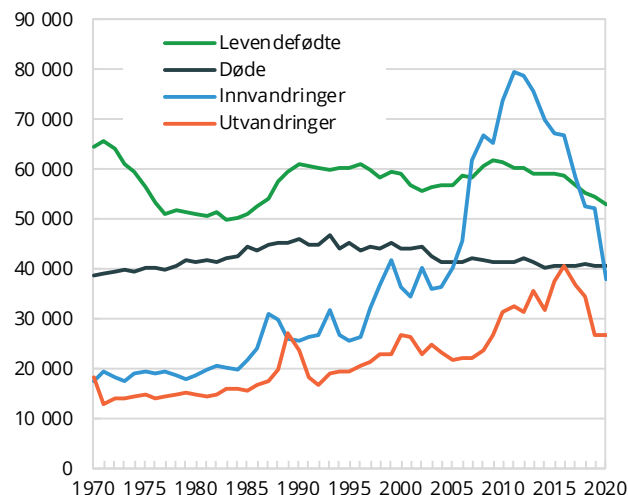
5.3. Fortsatt lav fruktbarhet og betydelig færre giftemål

Hvordan koronapandemien og tiltakene for å bekjempe pandemien faktisk har påvirket barneønsker og familieplanleggingen kan vi ikke vite enda. På den ene siden ytres en forventning om flere fødsler i årsskiftet 2020/2021 siden nedstengingen av deler av samfunnet i starten av pandemien førte til mer tid sammen for par. Levekårsundersøkelsen viser at familier med barn var den eneste befolkningsgruppen som i snitt ikke opplevde mindre glede under nedstengingen enn i tidligere perioder.¹⁰ På den andre siden har den pålagte sosiale distanseringen gitt færre mulig-

⁹ Det kan være avvik mellom ulike tabeller som omhandler samme fenomen, målt til ulike tidspunkt (e.g. uke, måned, kvartal eller år). Vassenden (2015) beskriver hvordan slike avvik oppstår i inn- og utvandringsstatistikken, vanligvis som følge av håndteringen av forsinkede meldinger ('etterslep'). Prinsippet er imidlertid det samme for fødte og døde.

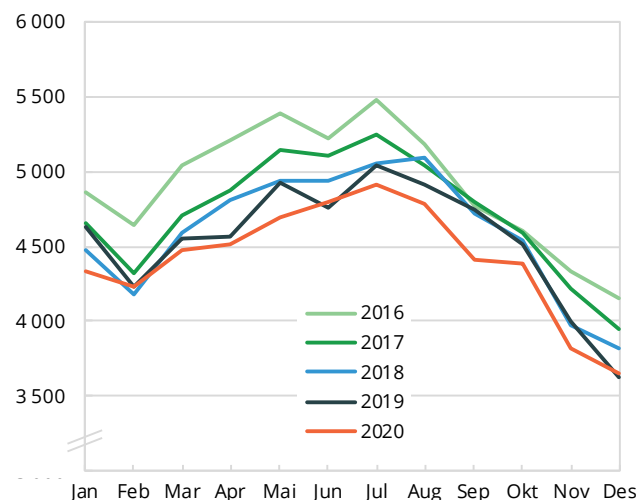
¹⁰ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/mer-bekymring-og-mindre-glede-etter-korona-tiltakene>

Figur 5.4. Fødte, døde, innvandringer og utvandring. 1970-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 06913

Figur 5.5. Månedsvise tall over antall fødte. 2016-2020

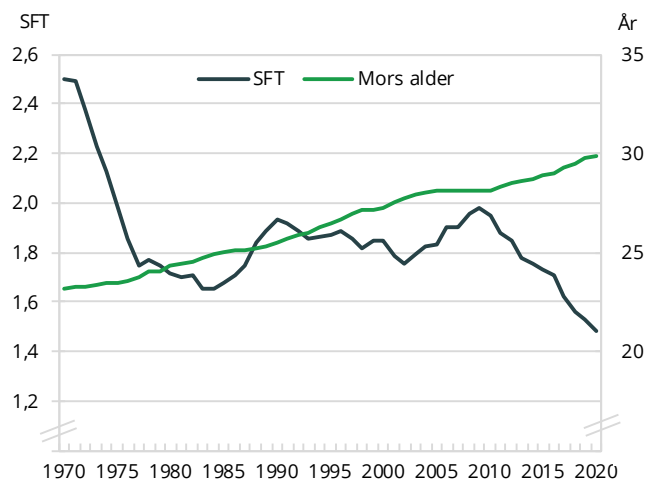
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05531

heter for å møte nye partnere. Dette kan ha ført til færre paretableringer, men også til mindre seksuell aktivitet utenfor parforhold og færre uønskede graviditeter. I tråd med dette har det blitt gjennomført færre aborter mellom mai og august 2020 enn i tidligere år.¹¹ Når det gjelder barneønsker kan virkningene av disse spesielle omstendighetene ikke forventes å vises før fødselstallene for første kvartal 2021 er klare. Til vanlig setter både kriser og økonomisk usikkerhet familieførøksler på vent (se e.g. Aasve mfl. 2020, Sobotka mfl. 2011).

Figur 5.5 viser hvordan antall fødte har fordelt seg over månedene i året 2020, sammenlignet med tall for de fire foregående årene (2016-2019). Flest barn blir som regel født fra april til september,

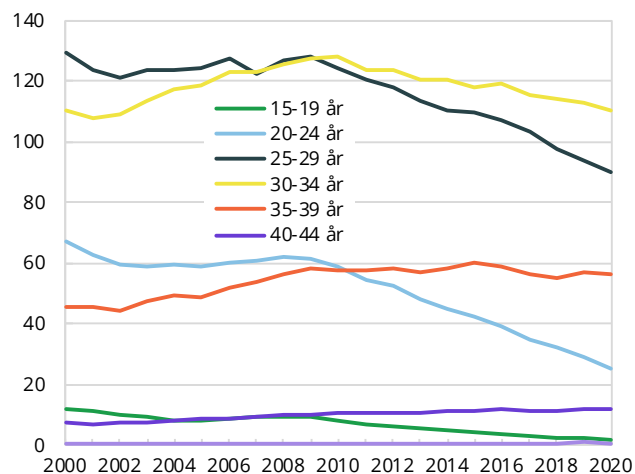
¹¹ <https://www.fhi.no/nyheter/2020/farre-abortar-under-covid-19-pandemien/>

Figur 5.6. Samlet fruktbarhetstall (SFT) og alder ved første fødsel. Kvinner. 1970-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 04232 og 07872

Figur 5.7. Fruktbarhetsrater, etter alder. 2000-2020¹

¹ Antall barnefødsler per 1 000 kvinner i gitt aldersgruppe.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 08555

altså i andre og tredje kvartal. Dette er et sesongmønster som har vært relativt stabilt over tid. Vi ser så langt ingen utslag fra pandemien i tallene for november/desember. Eventuelt kan det være verdt å merke seg at desembertallene har gått mindre ned enn i foregående år. Hvis dette forblir et mønster også i første kvartal 2021, altså i resten av de tradisjonelt fødselsfattede vintermånedene, kan man kanskje tenke over om det tyder på en positiv nedstengingseffekt. Men for året som helhet er det nedgangen i antall fødte i september som er mest påfallende sammenlignet med tidligere år.

Norge har siden 2010 opplevd en kraftig fruktbarhetsnedgang som har fortsatt også i 2020. Både antall fødte og samlet fruktbarhetstall (ofte kalt SFT eller periodefruktbarhet) gikk nok en gang ned sammenlignet med fjoråret. Fra 2019 til 2020 sank SFT fra 1,53 til 1,48 barn per kvinne, og fortsetter

dermed å være på det laveste nivået som har blitt målt noensinne (figur 5.6). SFT har dermed falt med 0,5 barn per kvinne fra den var på 1,98 i 2009. Samtidig har kvinners gjennomsnittsalder ved første fødsel økt og ligger nå på 29,9 år (se figur 5.6). Siden norsk økonomi er avhengig av skatteinntekter og arbeidskraft for å forsørge de eldre i framtiden har denne utviklingen og dens økonomiske implikasjoner blitt diskutert i Norge også i 2020.¹²

Fruktbarheten i et gitt år (SFT) svinger mye over tid. I tillegg til at dette målet reflekterer fruktbarhetsnivået, blir det også påvirket av når kvinner velger å få barn. En langvarig trend i Norge og mange andre land er at flere kvinner utsetter det å få barn. Figur 5.7 viser hvordan fødselsratene (barn per 1 000 kvinner) de siste 30 årene har gått særlig ned for kvinner under 30 år. Fram til 2009 har samtidig fruktbarheten økt for kvinner mellom 30 og 44 år. Deretter har ratene igjen gått ned for de mellom 30-34 år og holdt seg mer eller mindre stabile for kvinner over 35 år. Denne nedgangen i fruktbarhet blant yngre kvinner sammen med utflatingen i fruktbarhet for kvinner over 35 år fører til nedgangen i SFT. Utsettelsen av fødsler kan forsterkes ytterligere av den pågående pandemien. Hvis utsatte fødsler blir hentet inn igjen på et senere tidspunkt, kan SFT stige.

En stadig økende fødealder kan ha implikasjoner for norsk økonomi ved at eldre kvinner i svangerskap og permisjon kan koste både staten og arbeidsgivere mer. Eldre foreldre er som regel mer etablert i arbeidsmarkedet, og kan dermed både være dyrere og vanskeligere å erstatte i permisjonstiden. Effekten for offentlig økonomi er imidlertid ikke så stor i Norge, og i de første tiårene dominerer den positive effekten av færre fødsler i form av lavere utbetalinger av fødselspenger, økt arbeidsinnsats blant kvinner og mindre ressursbruk i barnehager og undervisning. Etter det blir det en periode på minst flere tiår med færre yrkesaktive per pensjonist enn dersom fødselstallene hadde holdt seg på et høyere nivå. På lang sikt er det likevel vanskelig å oppnå store varige endringer i den demografiske forsørgerbyrden gjennom økt fruktbarhet. I Norge innebærer videreføringen av

¹² Se e.g. intervjuer med Statsminister Erna Solberg (H) i forbindelse med lanseringen av Perspektivmeldingen 2021, <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk-okonomi/perspektivmeldingen-2021/id2832560/>.

Tabell 5.1. Antall barn blant kvinner ved alder 45 år (prosent) og totalt barnetall (kohortfruktbarhet) for utvalgte fødselskohorter

Fødselskohort	0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4+ barn	Totalt barnetall (kohortfruktbarhet)
1935	9,6	10,4	30,4	27,4	22,2	2,42
1940	9,5	10,1	33,7	29,1	17,6	2,35
1945	9,0	11,8	41,5	26,4	11,3	2,19
1950	9,4	13,3	45,4	23,5	8,4	2,08
1955	11,2	14,3	42,1	24,2	8,1	2,04
1960	11,9	13,8	39,4	25,6	9,2	2,10
1965	12,5	14,2	40,2	24,7	8,4	2,06
1970	13,4	14,7	41,2	23,1	7,6	2,00
1971	13,3	14,9	41,8	22,7	7,3	1,99
1972	13,4	15,0	42,1	22,2	7,4	1,98
1973	13,3	15,4	42,0	22,2	7,2	1,98
1974	13,8	15,4	41,8	22,0	7,0	1,96
1975	14,2	15,3	41,7	21,8	7,0	1,96

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

dagens skatte- og velferdssystem at gjennomsnittspersonen bidrar mer til offentlige utgifter enn til skatteinntekter i løpet av et liv. Dessuten er viktige inntekter fra petroleumsformuen og oljefondet (SPU) uavhengige av befolkningsstørrelsen, og de må dermed fordeles på flere når fruktbarheten øker (Bjertnes mfl. 2019).

Kohortfruktbarhet måler antall barn kvinner i en fødselskohort i snitt har fått når de avslutter sin fruktbare periode. Som vist i figur 5.7 er det svært få fødsler blant kvinner som er eldre enn 45 år. Derfor blir kohortfruktbarheten gjerne målt ved 45 års alder. De langsiktige trendene i tabell 5.1. viser at andelen kvinner som får tre eller flere barn er synkende. Dette taler for at også det endelige barnetallet vil bli noe lavere for kvinner framover. Kvinnene født i 1975 har fylt 45 år i 2020 og har en kohortfruktbarhet på 1,96. Endringer i kohortfruktbarheten skyldes i stor grad at andelen kvinner med tre eller flere barn har gått ned, samtidig som andelen barnløse har økt betydelig. Dermed er det for første gang blitt vanligere med ingen eller ett barn, enn med tre eller flere barn blant 45-årige kvinner i 2020: Over 14 prosent er barnløse, 15 prosent har ett barn, nær 42 prosent to barn, nær 22 prosent tre barn og 7 prosent fire eller flere barn i 2020. Når denne og etterfølgende kohorter blir eldre, kan en implikasjon av den stigende andelen barnløse være at behovet for formell omsorg øker, siden den nærmeste familien står for en stor del av den uformelle omsorgen. Dermed kan det, over flere tiår, bli en langt større byrde for

de yrkesaktive å betjene de eldre med pensjon og helse- og omsorgstjenester.

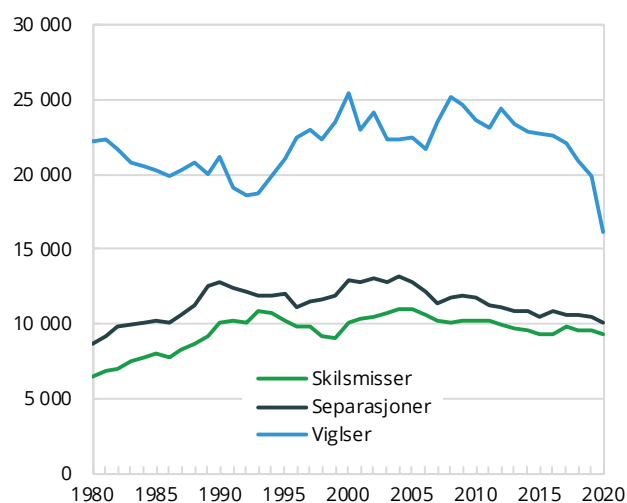
5.4. Nedgang i inngåtte ekteskap, men ikke flere samlivsbrudd

Figur 5.8 viser at færre og færre har giftet seg de siste tiårene. Nedgangen i 2020 er imidlertid mye større enn trenden over tid ellers skulle tilsi: Fra 2019 til 2020 sank antall vigsler med over 3 700, som er nær 20 prosent. En forklaring kan være at mange valgte å utsette bryllup på grunn av pandemien og smitteverntiltakene som gjorde det vanskelig å arrangere store fester. Februar skiller seg imidlertid ut, med et relativt høyt antall vigsler. Dette kan forklares med at koronaen enda ikke hadde nådd Norge, og at skuddårsdagen falt på en lørdag, som resulterte i hele fem lørdager denne måneden.

Andelen samboere i aldersgruppene under 40 år har gått ned fra 2014 til 2019,¹³ og gjennomsnittsalderen for giftemål stiger.¹⁴ Dette indikerer at unge i dag venter lenger med å etablere seg, noe som er i tråd med fødetallene og økende gjennomsnittsalder for førstegangsforeldre. Andelen som bor alene fortsetter også å øke (Andersen 2020), og familier får i gjennomsnitt færre barn enn tidligere.

Til tross for mange spekulasjoner om en økning i skilsmisser etter at koronatiltakene ble innført i mars, viste tallene det motsatte. Separasjonstallene fortsatte å gå ned, og det var 300 færre separasjoner i 2020 enn i 2019. Tallene stemmer samtidig

Figur 5.8. Vigsler, skilsmisser og separasjoner. 1980-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 09660 og 09659

¹³ <https://www.ssb.no/statbank/table/06854/>¹⁴ <https://www.ssb.no/statbank/table/05742/>

også med erfaringene fra familievernkontorene i Norge, som fant at majoriteten av familier de hadde kontakt med fikk det bedre etter 12. mars (Øverli & Gundersen 2020). Skilsmissetallene følger samme utvikling, med rundt 250 færre skilsmisser i 2020 enn året før. Dette er en utvikling som er observert over mange år, og som også er en følge av at det er færre som inngår parforhold og gifter seg. Det er likevel for tidlig å si noe om langtidseffektene på separasjoner og skilsmisser etter koronapandemien.

En mulig implikasjon av trendene med endret familiestruktur kan være at vi får flere enslige eldre uten barn. Disse vil potensielt være mer avhengig av det offentlige hvis de skulle bli pleietrengende. Samtidig vil senere partnerdannelse også kunne føre til videre økning av gjennomsnittsalder for førstegangsforeldre, som igjen kan gjøre det vanskelig for familier å få det antallet barn de ønsker seg.

5.5. Hva kan pandemien bety for samliv og fruktbarhet?

Fruktbarhetsutviklingen i Norge de neste årene vil trolig påvirkes av koronapandemien både som en umiddelbar konsekvens av helsekrisen, men også på lengre sikt hvis økonomisk usikkerhet og arbeidsledighet preger samfunnet også etter den akutte krisen. Forskning har vist at en trygg fulltidsjobb er viktig for familieplanleggingen i Norge (Dommermuth & Lappegård 2017). I dag er norsk økonomi kraftig rammet av smitteverntiltakene som følger med pandemien. Kapittel 6 viser at både antallet arbeidsledige og permitterte økte kraftig i 2020, som kan ha ført til at par venter med etablering. Utover dette har Norge hatt noen restriksjoner omkring assistert befruktning med avlyste behandlinger og redusert kapasitet under pandemien. Det er usikkert både hvor lenge slike tiltak og de økonomiske virkningene vil bestå. Kombineringen av endrede preferanser for barnetall (færre med tre eller flere barn og flere barnløse), tendenser til å utsette fødsler blant de yngre kohortene, samt et ustabil arbeidsmarked som følge av pandemien, tyder på at fruktbarheten fortsetter å falle på kort sikt. Samtidig er det sannsynlig at økningen i fødealderen vil bremse ned på et tidspunkt med den konsekvens at SFT vil stabilisere seg, eller øke igjen, med mindre andelen barnløse øker betraktelig. Dette er diskutert nærmere i Befolkningsframskrivingene 2020.¹⁵

¹⁵ <https://www.ssb.no/folkfram>

Les mer og finn tall om fruktbarhet og fødte på www.ssb.no/fodte.

5.6. Liten endring i dødeligheten

På tross av koronapandemien i 2020, gikk antall døde ned sammenlignet med 2019, i skarp kontrast til situasjonen i Sverige og Danmark, og selv om det er blitt flere eldre i Norge. Nedgangen var på totalt 73 dødsfall. Nedgangen i antall dødsfall var tydeligst i de påfølgende månedene etter at de første koronatiltakene trådte i kraft 12. mars 2020, det vil si i mai, juni og juli, som vist i figur 5.9. Nedgangen tilskrives i noen grad redusert smitte og infeksjoner av andre sykdommer siden flere følger de generelle smittevernrådene for korona.¹⁶

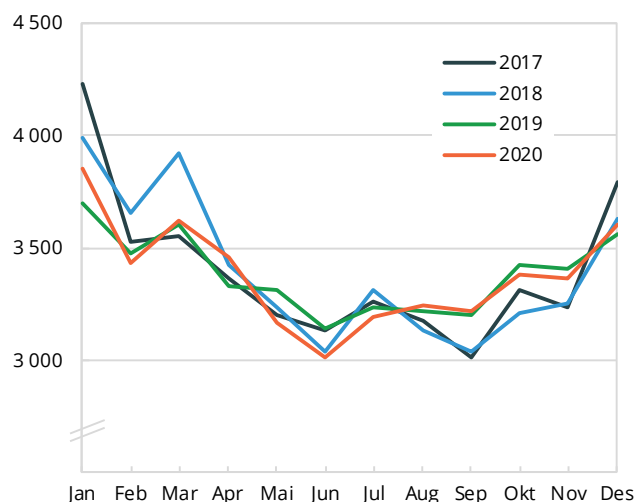
Med færre døde fortsatte forventet levealder ved fødselen å øke i 2020, til 84,9 år for kvinner og 81,5 år for menn, som vist i figur 5.10. Forventet levealder er et hypotetisk mål som underestimerer den faktiske levealderen ettersom utregningen av denne baseres på dødeligheten i et gitt år (2020) også fremover i tid. Forventet kohortlevealder tar hensyn til at dødeligheten antas å minske i tiden fremover, og gir derfor et bedre bilde av hvor lenge vi faktisk kommer til å leve. I 2020 var forventet kohortlevealder 94,6 år for kvinner og 93,0 år for menn, altså omtrent 10 år høyere. Det er imidlertid kohortlevealderen som ligger til grunn for befolkningsframskrivingene og de økonomiske modellene som bygger på disse.

Figur 5.11 viser forventet gjestående levetid for eldre. Ved gjennomsnittlig pensjonsalder, 65 år, var den forventede gjestående levetiden nær 20 år for menn og 22 år for kvinner i 2020. Siden pensjonsreformen i 2011 har forventet gjestående levetid for nye pensjonister økt med omtrent 1,5 år for menn og i underkant av ett år for kvinner. Ved 85 år var forventet gjestående levetid 6 år for menn, og over 7 år for kvinner. Det at flere eldre lever lengre og dermed når en høyere alder, kan øke antallet personer som har behov for offentlig pleie og omsorgstjenester.

Les mer og finn tall om levealder og døde på www.ssb.no/dode.

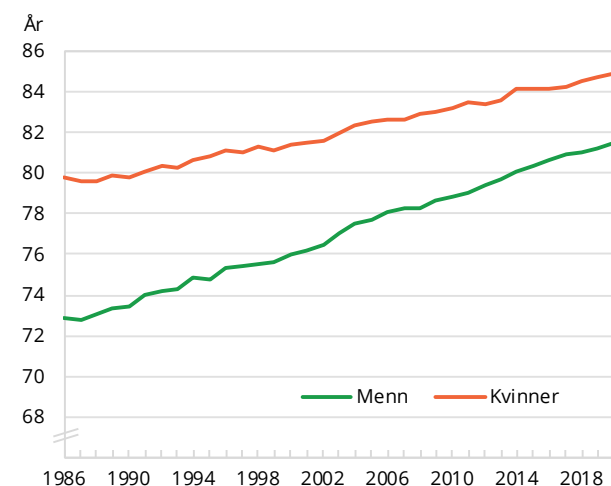
¹⁶ <https://www.fhi.no/nyheter/2020/fortsatt-nedgang-for-andre-smittsomme-sykdommer-enn-covid-19/>

Figur 5.9. Månedsvise tall over antall døde. 2017-2020

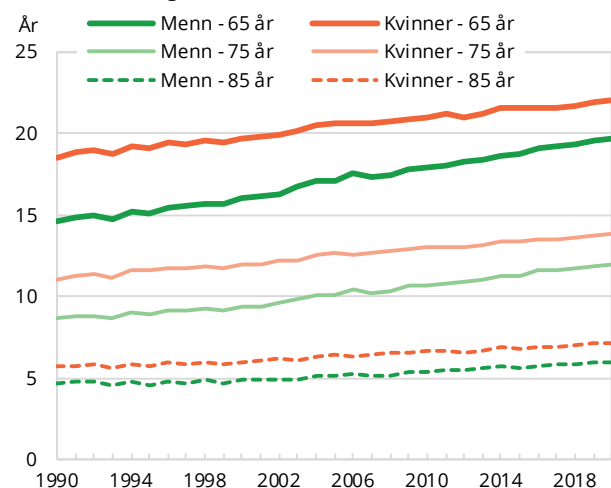
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 12982

Figur 5.10. Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn. 1986-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05375

Figur 5.11. Forventet gjenstående levetid ved alder 65, 75 og 85 år for kvinner og menn. 1990-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05375

5.7. Svært lav innvandring og overraskende høy utvandring

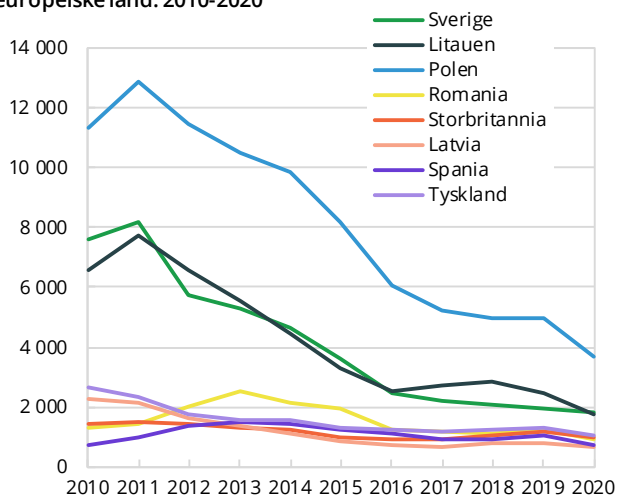
Som nevnt innledningsvis, har innvandringen til Norge gått ned hvert år siden 2011, og i 2020 var nedgangen dramatisk: Det innvandret kun 38 100 personer til Norge, mot 52 200 personer i 2019. Dette er en nedgang på 27 prosent. Det er helt klart flest innvandringer blant gruppen med norsk statsborgerskap, og de stod for nær en femtedel av all innvandring i 2020, som er høyere enn vanlig. Selve antallet innvandringer fra denne gruppen var imidlertid ikke uvanlig høyt (i overkant av 7 200), og faktisk nær 300 lavere enn i 2019. Figur 5.12 og 5.13 viser innvandringen av statsborgere fra enkelte andre europeiske og ikke-europeiske land siden 2010. Blant de øvrige største gruppene av europeiske statsborgere – polske (3 700), svenske (1 800) og litauiske (1 800) – var imidlertid fallet noe mer markant. Mens øvrige nordiske land har sett en økning i innvandringen fra britiske statsborgere i forbindelse med Brexit i 2020, observerte vi en nedgang i Norge. Danske statsborgere er ikke vist i figuren, men stod for rundt 1 000 innvandringer i 2020.

Ser vi på statsborgere fra land utenfor Europa, kom det flest fra Syria (1 500), India (1 000) og Filippinene (850) i 2020, som vist i figur 5.13. Mens antallet fra Syria er stabilt fra 2019 til 2020, er antallet fra India mer enn halvert, fra 2 400 i 2019. På plassene etter fulgte statsborgere fra Eritrea (700), Tyrkia (650), Thailand (600), Pakistan (450), Iran (450), Kina (400) og Russland (400). Figuren viser at mens det er færre som innvandrer fra Filipinene og Den demokratiske republikken Kongo (DR Kongo), er det relativt stabil innvandring fra Eritrea, Somalia og Afghanistan.

Norge hadde vedtatt å ta imot i overkant av 3 000 overføringsflyktninger i 2020. På grunn av koronapandemien var det bare rundt halvparten som kom, og de kom primært fra Syria (nær 1 000). Av øvrige større grupper kom det nær 300 fra DR Kongo og litt over 100 fra Eritrea. Antallet innvilgelser var imidlertid høyere, i overkant av 2 400. Disse vil mest sannsynlig komme til Norge i løpet av 2021, og vil komme fra Kongo (nær 700), Sør-Sudan (nær 200) og Sudan (i overkant av 100).¹⁷

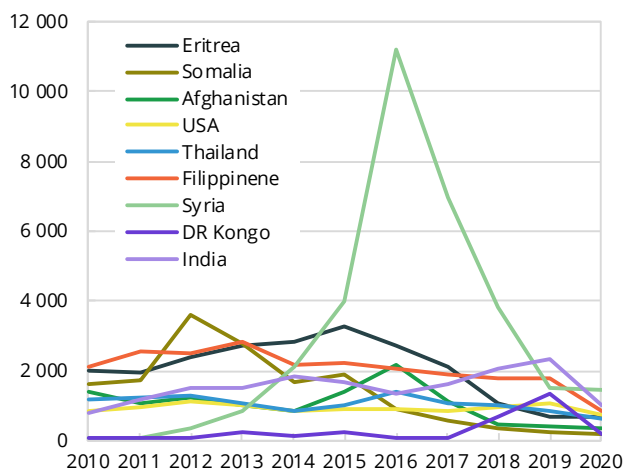
¹⁷ <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/overforingsflyktninger-etter-statsborgerskap-innvilgelser-og-ankomster-2020/>

Figur 5.12. Innvandring til Norge av statsborgere fra enkelte europeiske land. 2010-2020

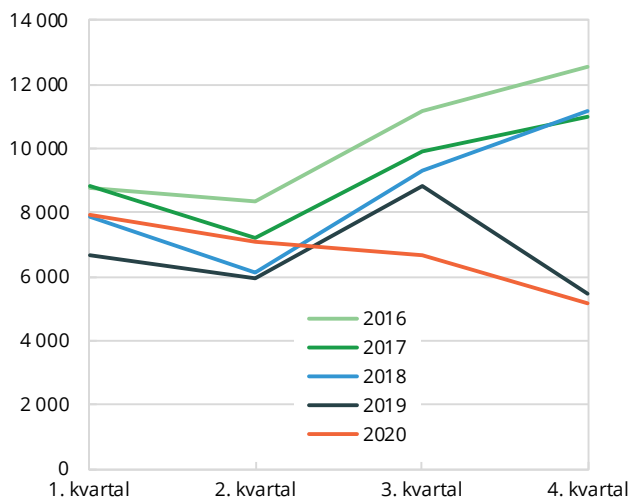
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 11327

Figur 5.13. Innvandring til Norge av statsborgere fra noen ikke-europeiske land. 2010-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 11327

Figur 5.14. Utvandring fra Norge, etter kvartal. 2016-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 11327

I 2020 var det i overkant av 26 700 personer som utvandret fra Norge, som bare er 64 færre enn året før. Den særdeles svake nedgangen skyldes hovedsakelig et relativt høyt antall vedtaksutvandring tidlig på året (se boks 5.1), og kan dermed virke noe misvisende. Imidlertid er utviklingen senere i året i tråd med hva man kan forvente i møte med koronatiltakene og pandemiens begrensning på mobiliteten, som diskutert innledningsvis og vist kvartalsvis i figur 5.14. Dette underbygges av at det i 2020 utvandret rett i underkant av 6 900 personer med norsk statsborgerskap, som er mer enn 2 000 færre enn i 2019. Ser man på utvandring måned for måned gjennom året, er den merkbart redusert i perioden mars til og med juli. Norske statsborgere er naturlig nok fremdeles gruppen som står for flest utvandring, selv om andelen ikke er så stor (figur 5.15). I antall utvandring følger statsborgere fra Polen, Sverige og Litauen etter Norge på listen.

Figur 5.15 viser andelen som utvandrer etter statsborgerskap. Høyest andeler ser vi blant statsborgere fra land som tradisjonelt har høy arbeidsinnvandring til Norge, og som består av personer som ofte oppholder seg i Norge en begrenset periode. Dermed har mange tilknytning i form av familie eller andre forbindelser utenfor Norge, som gjør at de velger å flytte ut av landet under pandemiåret 2020.

Når vi ser på alder ved utvandring, samsvarer fordelingen i 2020 med tidligere år. Blant de som utvandrer er de fleste enten voksne mellom 20 og 40 år eller barn under 10 år. Den tydelige trenden er at utvandring avtar med økende alder. Aller flest

Boks 5.1. Vedtaksutvandring

Ettersom det er en del som ikke melder ifra når de flytter fra Norge, har Skatteetaten muligheten til å registrere enkelte som utvandret etter en viss tid uten aktivitet og adresse i Folkeregisteret. Dette kalles vedtaksutvandring. De siste årene har rundt en tredjedel av utvandringene vært slike vedtaksutvandring. I 2020 ble et modernisert folkeregister tatt i bruk. I forbindelse med overgangen til det nye Folkeregisteret ble det gjennomført noen administrative endringer. Det var derfor et større antall vedtaksutvandring enn normalt i begynnelsen av året, hvor nesten halvparten av alle registrerte utvandring fra Norge var vedtaksutvandring. Dette gjør at nettoinnvandringen ser lavere ut enn den faktisk var, ettersom nesten halvparten av utvandringene har skjedd mye tidligere enn hva Skatteetaten rapporterer.

utvandring finner vi blant de rundt 30 år mens det er svært få over 75 år som utvandrer.

Oppsummert ble nettoinnvandringen, altså antall innvandring minus antall utvandring, kraftig redusert i 2020 sammenlignet med i 2019. Mens nettoinnvandringen i 2019 var på hele 25 300, var den på kun 11 300 i 2020, og ble mer enn halvert. Nettoinnvandringen var dermed lavere enn fødselsoverskuddet for første gang siden 2004.

Les mer og finn tall om inn- og utvandring på www.ssb.no/folkemengde, www.ssb.no/flytting (oppdateres 26. april) og www.ssb.no/innvgrunn (oppdateres 25. mai).

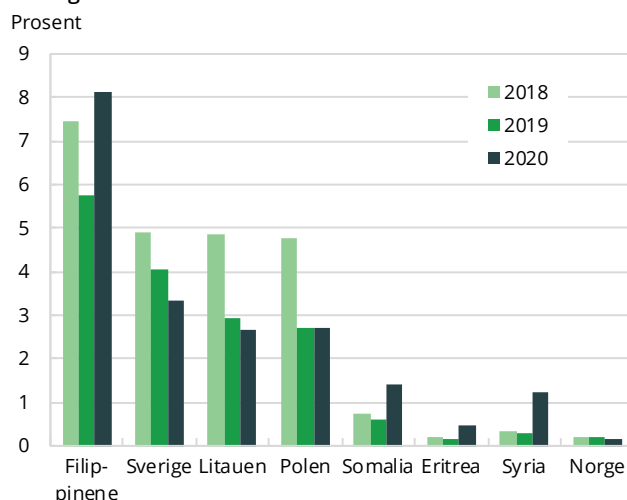
5.8. Flere innvandrere i Norge

Med fortsatt positiv nettoinnvandring og få dødsfall blant innvandrere, fortsatte antallet innvandrere som bor i Norge å stige i 2020, dog mindre enn i tidligere år. Andelen innvandrere i den norske befolkningen holdt seg dermed uendret på rundt 15 prosent fra 1. januar 2020 til samme dato 2021. Figur 5.16 viser andelen innvandrere i den norske befolkningen etter alder, samt andelen norskfødte med to innvandrerforeldre. For noen aldersgrupper i 30-årene er nær en tredjedel av befolkningen innvandrere, og den vanligste alderen blant innvandrerne i Norge i dag er 35 år. For befolkningen totalt er den 51 år, og innvandring bidrar således til å bremse aldringen av den norske befolkningen. Det er flest som innvandrer i 25-29 års alder, og økningen i aldersgruppene over 30 år skyldes både at innvandrere som allerede er i Norge, har blitt eldre, samt at det har innvandret nye personer i disse aldersgruppene. Innvandrerne er altså i typisk 'arbeidsalder' og kan således bidra positivt til arbeidsstyrken. Imidlertid har innvandrere i Norge i gjennomsnitt lavere utdanning og sysselsetting enn den øvrige befolkningen. Således kan et økt antall innvandrere også få negative konsekvenser for de offentlige finansene i Norge, samt for ulikheten mellom forskjellige grupper i samfunnet og opplevelsen av samhold og tillit, slik blant annet Brochmann II-utvalget påpeker (NOU 2017:2).¹⁸

Ved nyttår bodde det i overkant av 800 000 innvandrere i Norge, som er drøyt 70 prosent mer enn

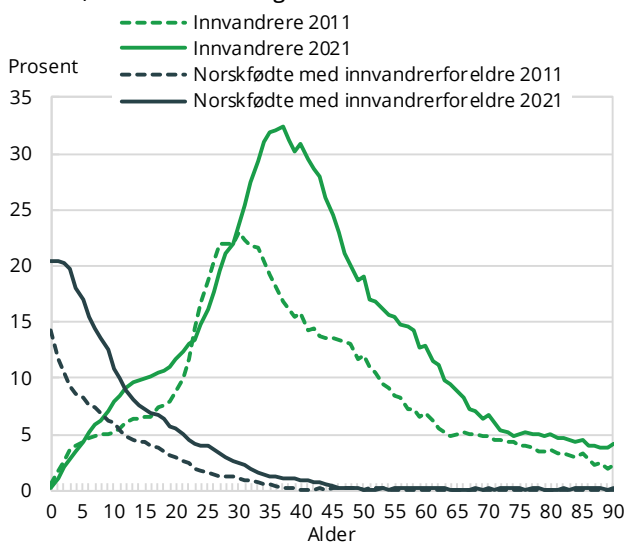
¹⁸ De nylige opphevelsene i særregler for flyktninger for de fleste ytelser i folketrygden understreker at 'arbeidslinjen' skal gjelde også for denne gruppen av innvandrere, og vektlegger både hensynet til individers velferd og velferdsstatens bærekraft (Arbeids- og sosialdepartementet 2019).

Figur 5.15. Utvandringsandeler etter statsborgerskap. 2018, 2019 og 2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 11327 og 05196

Figur 5.16. Andel innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre, etter alder. 2011 og 2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

for ti år siden. Innvandrerne i Norge kommer fra 221 ulike land, men de fra Polen utgjør fortsatt den klart største gruppen på over 100 000 personer (13 prosent) av innvandrere. Dernest følger innvandrere fra Litauen (over 40 000) og Sverige (nær 36 000). Den fjerde største gruppen er innvandrere fra Syria, i 2021 som i 2020, med nær 33 000 personer, foran innvandrerne fra Somalia som utgjør i overkant av 28 000 personer. Mens arbeid er den vanligste innvandringsgrunnen for innvandrere fra Europa, er det familie, etterfulgt av flukt, som er de vanligste innvandringsgrunnene for dem fra land utenfor Europa. Også dette har implikasjoner for integrering og sysselsetting.

Antallet personer født i Norge med to innvandrerforeldre er mer enn doblet siden 2010, og denne gruppa, som fortsatt er ganske ung, utgjør nå

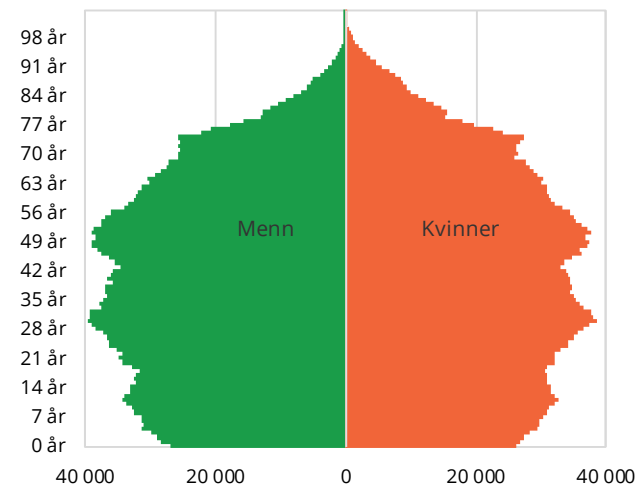
197 800 personer, en økning på nær 10 000 fra 2020. Her utgjør norskfødte med mødre fra Pakistan (17 900), Somalia (15 200), Polen (15 200) og Irak (11 400) og Vietnam (9 499) de største gruppene, i år som i fjor.

5.9. Sterk og rask aldring – med implikasjoner for velferdsstaten og lokale tjenester

Aldringen av en befolkning bestemmes i hovedsak av hvor mange som fødes, hvor mange som inn- og utvandrer og hvor høy levealderen er, samt av den eksisterende aldersstrukturen, som er vist i figur 5.17. Jo flere nyfødte, jo flere (unge) innvandrere, jo færre (unge) utvandrere og jo lavere levealder, jo yngre blir befolkningen. Tilsvarende vil få fødte, få innvandrere, mange utvandrere og en høy levealder gi en gammel befolkning. Som vist i gjennomgangen over, var både innvandringen og fruktbarheten svært lav i 2020, samtidig som levealderen fortsatte å øke, til tross for koronaen. Samlet sett gir dette en sterkere aldring enn den vi har sett det siste tiåret. Fra 1. januar 2020 til samme dato året etter økte gjennomsnittsalderen med hele 0,3 år, fra 40,5 til 40,8 år. Dette er en kraftig økning i et enkeltår. Det siste tiåret har gjennomsnittsalderen økt med hele 1,6 år, som er nær dobbelt så raskt som i tiåret forut.

Tabell 5.2 viser endringer fra i fjor til i år i ulike aldersgrupper. Det har vært en nedgang på nær 12 000 barn under 10 år fra 1. januar 2020 til samme dato i år. Samtidig har antallet som er 65 år eller mer, og som i stor grad mottar alderspensjon fra folketrygden, steget med nær 24 000.¹⁹ Vi ser også en markant økning i antallet 80 år og eldre, på nær 6 000. Dette er en gruppe som er storbrukere av helse- og omsorgstjenester. Samtidig økte andelen personer i yrkesaktiv alder (15-74 år) svakt, med i overkant av 3 000 personer (0,15 prosent), mens 'kjernen' (25-54 år) økte noe mer, med nær 14 000 personer (0,34 prosent). Yrkesaktiviteten til disse gruppene er nærmere beskrevet i kapittel 6. Antallet 20-64 år har stort sett steget eller holdt

Figur 5.17. Befolkningspyramide for Norge, 1. januar 2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459

Tabell 5.2. Endring i aldersstruktur fra 2020 til 2021

	01.01.2020	01.01.2021	Endring 2020-2021 (antall)	Endring 2020-2021 (%)
0-9 år	605 358	593 533	-11 825	-2,0
10-19 år	643 391	644 257	866	0,1
20-29 år	711 752	705 307	-6 445	-0,9
30-39 år	730 547	739 124	8 577	1,2
40-49 år	723 663	719 591	-4 072	-0,6
50-59 år	703 830	714 163	10 333	1,5
60-69 år	582 495	588 519	6 024	1,0
70-79 år	435 834	450 468	14 634	3,4
80-89 år	185 480	190 309	4 829	2,6
90-99 år	44 111	44 828	717	1,6
100+ år	1 119	1 270	151	13,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459

seg stabilt de siste 100 årene, men den siste tiden har økningen vært kraftigere enn i tidligere tider. Med unntak av en liten nedgang på begynnelsen av 2000-tallet har eldrebrøken (antall 65+ år/antall 60-64 år) økt i et lengre perspektiv og var i 2020 kommet opp i 0,30.²⁰ Siden 2008 har økningen vært på 0,06, som tilsvarer 23 prosent.

Eldrebrøken er et enkelt og mye brukt mål som kan være illustrerende for sider ved befolkningsstrukturen som har stor betydning for arbeidstilbud og offentlige inntekter på den ene siden, og pensjonsutgifter, pleie- og omsorgsbehov og liknende på den andre siden. Den setter dermed viktige premisser når politikk for fremtiden vurderes, ikke minst for spørsmål knyttet til mulighetene for

¹⁹ Gjennomsnittlig faktisk pensjonsalder er nå er 65 år, ifølge Arbeids- og velferdsetaten, se <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/pensjon-statistikk/alderspensjon>. Imidlertid er det en økende andel som kombinerer arbeid og pensjon med det nye systemet. Samtidig er det flere med kortere botid som kun har opparbeidet pensjonsrettigheter i en avgrenset periode, og dermed blir det etter hvert en betydelig økning i antall mottakere av pensjon med forholdsvis små ytelser. Dette behandles mer inngående i øvrige kapitler i denne rapporten.

²⁰ Tar vi med flere desimaler, ser vi at den har økt fra 0,296 til 0,303 fra 2020 til 2021, som er den kraftigste økningen og det høyeste nivået som er observert siden målingen startet på 1800-tallet.

videreføring av velferdsstaten, selv om hvordan økt eldrebrøk påvirker offentlige finanser og budsjett-politikken avhenger av graden av skattefinansiering av helse- og omsorgstjenester. Eldrebrøken tar imidlertid ikke hensyn til den faktiske sysselsettingen i aldersgruppene, eller hvorvidt eldre faktisk forsørges eller er omsorgstrengende. Sysselsettingsandelen og/eller yrkesandelen i gruppen 20-64 har svingt noe, og viktigere enn det faktiske antallet eldre, og da særlig 'unge eldre', er i hvor stor grad aldersgruppen 20-64 deltar i arbeidslivet. Dette omtales nærmere i kapittel 6.

5.10. Utviklingen i et nordisk perspektiv

Lav vekst i de fleste nordiske land

Sverige hadde en klart sterkere nedgang i befolkningsveksten enn Norge i 2020, som vist i figur 5.18. I Danmark var situasjonen relativt stabil fra 2019, mens Finland opplevde en svak økning i sin vekst. Både Sverige og Danmark hadde et relativt høyt antall dødsfall knyttet til koronaviruset, men mer enn halvert nettoinnvandring er hovedårsaken til den lave veksten i Sverige i 2020. Mens nettoinnvandringen til Danmark var relativt stabil, økte den med rundt 25 prosent i Finland, og det var primært finske statsborgere som flyttet hjem som bidro sterkt til dette.

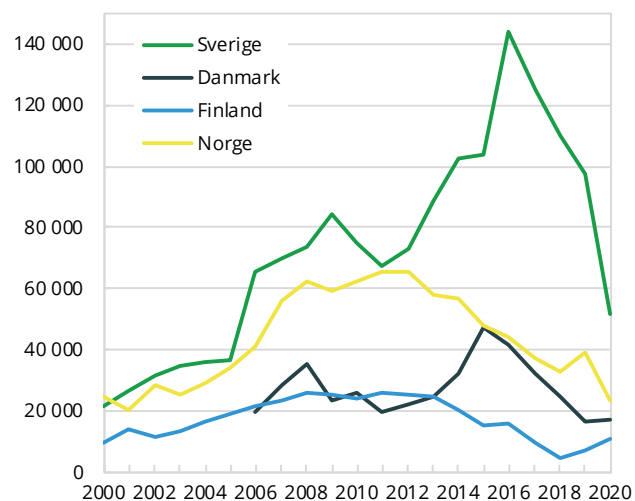
Ulik utvikling i fruktbarhet og dødelighet

Den generelle nedgangen i fruktbarhet som vi har sett i Norge, er ikke et særnorsk fenomen, som vist i figur 5.19. Sverige og Finland har også opplevd en klar fruktbarhetsnedgang de siste ti årene, men nedgangen i Sverige har vært svakest. Fruktbarheten er høyest i Sverige og Danmark (nær 1,7 barn), og klart lavest i Finland (nær 1,4 barn). I 2020 opplevde Finland imidlertid en liten oppgang. Det diskuteres om bunnen ble nådd i Finland i 2019, og at man fremover vil se en stabilisering eller høyere nivåer. Forskjellen mellom Finland og Norge er nå bare på 0,11 barn, men hvorvidt Norge har nådd bunnen er ikke opplagt.

Figur 5.20 viser at forventet levealder sank i Sverige i 2020, holdt seg relativt stabil i Finland, mens den økte i Norge og Danmark. Både Finland og Norge har hatt færre enn 800 dødsfall knyttet til korona, mens antallet i Sverige er mer enn 10 ganger høyere, i underkant av 10 000.²¹ Dette forklarer i stor grad nedgangen i levealderen i Sverige i 2020.

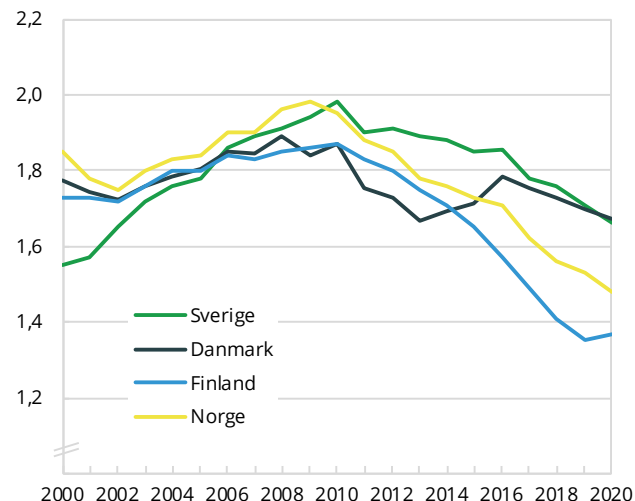
²¹ <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries>

Figur 5.18. Folkevekst i et nordisk perspektiv. 2000-2020

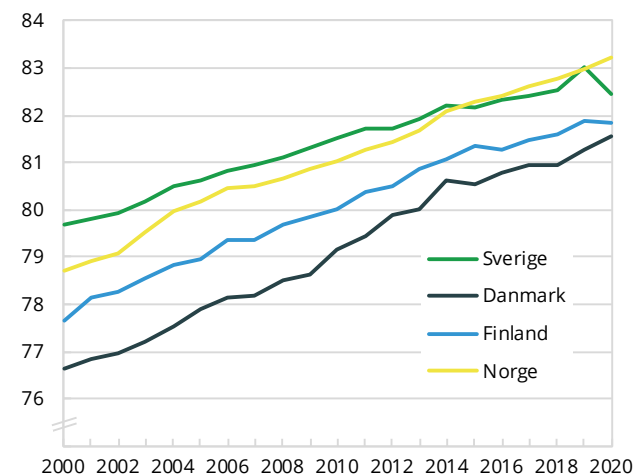
Kilde: De nordiske landenes statistikkbyråer.

Figur 5.19. Fruktbarhet (SFT) i et nordisk perspektiv. 2000-2020

Kilde: De nordiske landenes statistikkbyråer.

Figur 5.20. Forventet levealder for begge kjønn i et nordisk perspektiv. 2000-2020

Kilde: De nordiske landenes statistikkbyråer.

Danmark har den laveste levealderen i Norge, men også der økte levealderen til tross for at de har hatt om lag 2 500 dødsfall knyttet til korona.²² Således befester Norge posisjonen som et land med høy levealder i Norden.

5.11. Nytt kommunekart og fortsatt sentralisering

Norge opplevde store endringer både i kommune- og fylkesinndelingen 1. januar 2020. Fra 2016 til 2020 er antallet kommuner i Norge redusert fra 428 til 356, mens antall fylkeskommuner har gått ned fra 19 til 11. En del kommuner er slått sammen med nærliggende bykommuner, og alle fylker bortsett fra Oslo, Rogaland og Møre og Romsdal har siden 2018 slått seg sammen med andre fylker. Målet med kommune- og fylkesreformen er gjennom større kommuner å kunne tilby bedre velferdstjenester, ha bærekraftig samfunnsutvikling og økonomisk robuste kommuner.

Etter kommunereformen er det færre små kommuner med innbyggerantall under 3 000, og Norge har gått fra fem til syv kommuner med over 100 000 innbyggere. Kommunereformen har bidratt til at det gjennomsnittlige innbyggertallet i kommunene har økt fra rett under 12 200 til i overkant av 15 100 fra 1. januar 2016 til 1. januar 2021. Mediantallet for antall innbyggere 1. januar 2021 var 5 200, som reflekterer at det fortsatt er mange små kommuner i Norge.

Tabell 5.3 viser de 10 kommunene med størst vekst og nedgang i absolutt antall i 2020, mens tabell 5.4 viser tilsvarende etter prosentvis vekst og nedgang. Viken er godt representert i begge tabellene over vekst, uansett mål, mens fylkene Nordland og Troms og Finnmark er godt representert når det gjelder nedgang. Kommunen med størst prosentvis vekst var Vestnes i Møre og Romsdal. Ellers troner kommuner i Viken, slik som Nannestad, Lørenskog og Eidsvoll. Rauma i Møre og Romsdal hadde den største prosentvise nedgangen i folketallet, på nær seks prosent. Samtlige kommuner med stor relativ befolkningsnedgang var blant de minst sentrale, og dette omtales nærmere nedenfor.

Oslo er Norges største kommune etter innbyggertall, og passerer 700 000 innbyggere i 2021. I 2020 hadde Oslo største økning i absolutte tall, med

Tabell 5.3. Kommuner¹ med høyest befolkningsvekst og størst befolkningsnedgang i absolutt antall. 2020

Nr.	Kommune	01.01.2021	Endring fra 01.01.2020
10 med høyest vekst			
1	Oslo (Oslo)	697 010	3 516
2	Trondheim (Trøndelag)	207 595	2 432
3	Bergen (Vestland)	285 601	1 672
4	Lørenskog (Viken)	42 740	1 280
5	Lillestrøm (Viken)	86 953	970
6	Kristiansand (Agder)	112 588	955
7	Sandnes (Rogaland)	80 450	913
8	Ullensaker (Viken)	40 459	834
9	Fredrikstad (Viken)	83 193	808
10	Nordre Follo (Viken)	60 034	746

10 med størst nedgang

1	Rauma (Møre og Romsdal)	7 026	-442
2	Steinkjer (Trøndelag)	24 152	-205
3	Narvik (Nordland)	21 661	-184
4	Gjøvik (Innlandet)	30 395	-165
5	Sel (Innlandet)	5 592	-147
6	Vadsø (Troms og Finnmark)	5 642	-146
7	Indre Fosen (Trøndelag)	9 948	-136
8	Namsos (Trøndelag)	15 096	-134
9	Senja (Troms og Finnmark)	14 725	-126
10	Hammerfest (Troms og Finnmark)	11 331	-117

¹ Kommunestrukturen per 1. januar 2020.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459.

Tabell 5.4 Kommuner¹ med høyest vekst og størst nedgang i prosent. 2020

Nr.	Kommune	01.01.2021	Endring (%) fra 01.01.2020
10 med høyest vekst			
1	Vestnes (Møre og Romsdal)	6 958	6,5
2	Nannestad (Viken)	14 637	3,5
3	Lørenskog (Viken)	42 740	3,1
4	Fjaler (Vestland)	2 885	3,0
5	Volda (Møre og Romsdal)	10 781	2,9
6	Hemsedal (Viken)	2 546	2,4
7	Eidsvoll (Viken)	26 031	2,3
8	Gjerdrum (Viken)	7 043	2,2
9	Vinje (Vestfold og Telemark)	3 756	2,2
10	Ullensaker (Viken)	40 459	2,1

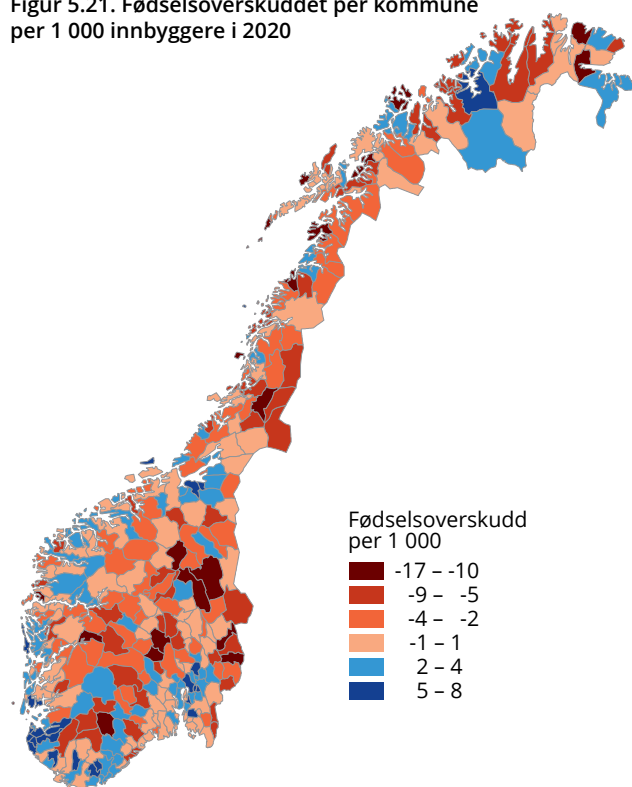
10 med størst nedgang

1	Rauma (Møre og Romsdal)	7 026	-5,9
2	Nesseby (Troms og Finnmark)	880	-5,0
3	Fyresdal (Vestfold og Telemark)	1 228	-4,6
4	Fedje (Vestland)	525	-4,2
5	Værøy (Nordland)	698	-4,1
6	Bykle (Agder)	930	-3,6
7	Vardø (Troms og Finnmark)	1 959	-3,5
8	Nesna (Nordland)	1 701	-3,4
9	Loppa (Troms og Finnmark)	860	-3,2
10	Modalen (Vestland)	376	-3,1

¹ Kommunestrukturen per 1. januar 2020.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459.

²² I Danmark beregnes levealder fra fødselsdag til fødselsdag, og ikke per kalenderår.

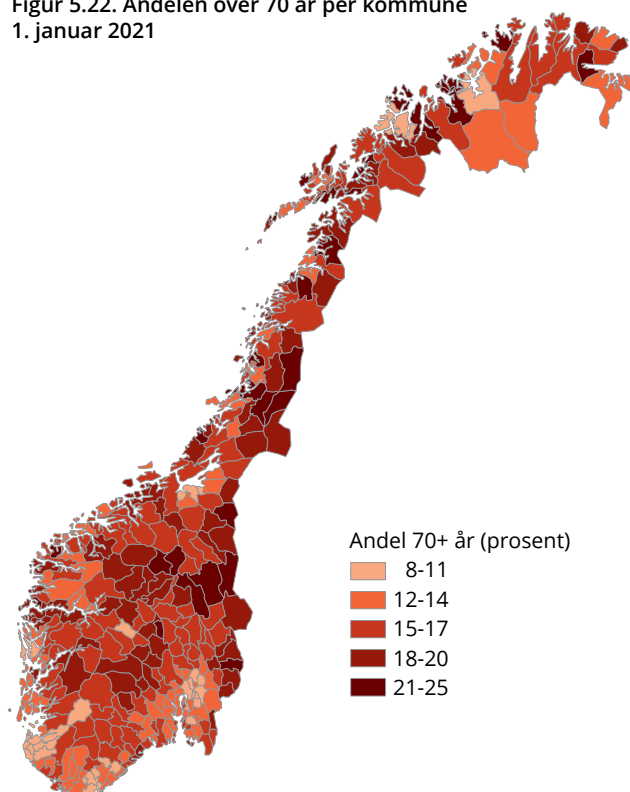
Figur 5.21. Fødselsoverskuddet per kommune per 1 000 innbyggere i 2020

3 500 innbyggere. Trondheim og Bergen, samt Lørenskog og Lillestrøm som begge er nærliggende kommuner til Oslo, fulgte deretter. Blant kommunene med størst nedgang i antall innbyggere, finner vi flere i Troms og Finnmark, Innlandet og Trøndelag. Rauma kommune i Møre og Romsdal hadde størst nedgang, både i antall innbyggere og i forhold til innbyggertall.

I et kommuneperspektiv er det stabilitet i folketallet som dominerer i 2020. Hele 87 prosent av kommunene opplevde ingen endring eller en endring innenfor ± 2 prosent i folkemengden. Totalt opplevde 34 kommuner en befolkningsnedgang på mer enn 2 prosent, mens kun 10 kommuner fikk en vekst på mer enn 2 prosent. Kartet i figur 5.21 viser fødselsoverskuddet i kommunene per 1 000 innbyggere, og mens det var et fødselsoverskudd i 147 kommuner (dog lite noen steder) var det et fødselsunderskudd i hele 200. Dermed opplevde majoriteten av norske kommuner at det døde flere enn det ble født i 2020. Disse kommunene er således avhengig av innvandring for å unngå befolkningsnedgang. Kommunene med det største fødselsunderskuddet var Værøy, Namsskogan, Rendalen, Utsira og Vega, mens de med største fødselsoverskuddet var Oslo, Hå, Frøya, Gjesdal og Sandnes.

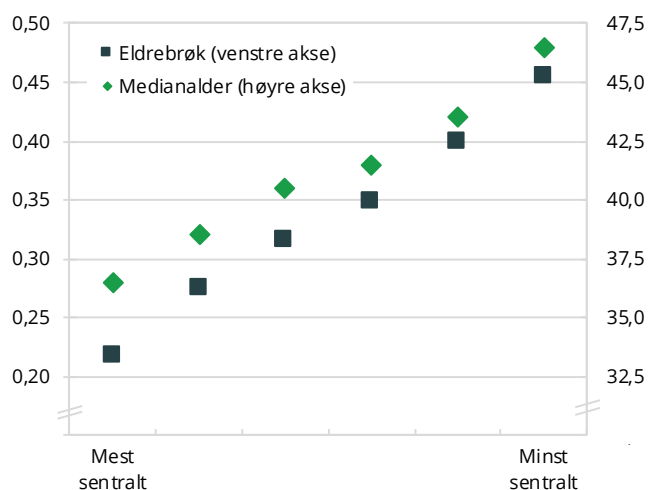
Figur 5.22. Andelen over 70 år per kommune 1. januar 2021

Som figur 5.22 viser, er det stor forskjell i andelen eldre i ulike områder i Norge. Mens nær 1 av 4 innbyggere i Ibestad, Osen, Beiarn, Engerdal og Loppa er 70 år eller mer, gjelder dette bare færre enn 1 av 10 i Gjesdal, Sandnes, Oslo, Nannestad og Sola. Det er også store forskjeller i antallet eldre: Mens sentrale strøk har det høyeste antallet eldre, fordi det bor flest folk i dette området, er andelen eldre høyest i mindre sentrale strøk. Dette gjenspeiles i gjennomsnittsalderen for fylker og kommuner: Mens Oslo er det klart yngste fylket med en gjennomsnittsalder på 38,0 år, er Innlandet det eldste fylket med en gjennomsnittsalder på 43,9 år. Forskjellen er på nesten 6 år. På kommunenivå er forskjellene enda tydeligere. Gjesdal kommune i Rogaland er landets yngste kommune med en gjennomsnittsalder på 36,5 år. Dette står i sterk kontrast til Ibestad kommune i Troms og Finnmark, hvor innbyggerne i gjennomsnitt er 50,4 år. Forskjellen mellom den yngste og den eldste kommunen er altså på nesten 14 år.

Når kommunene grupperes etter sentralitet, hvor 1 er de mest sentrale kommunene og 6 er de minst sentrale kommunene, ser vi at samtlige av de 34 kommunene som opplevde en befolkningsnedgang på mer enn 2 prosent i 2020 ligger usentralt til (sentralitet 5 eller 6). Ser vi det som andeler, gjaldt dette 5 prosent av kommunene på sentra-

Figur 5.23. Eldrebrøk og medianalder etter sentralitet. 1. januar 2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459

litet 5, men over en fjerdedel av kommunene på sentralitet 6. Ser vi derimot på vekst på mer enn 2 prosent, er alle sentraliteter representert med en eller to kommuner. Ser vi på andeler, var det vekst i 17 prosent av kommunene på sentralitet 1, 11 prosent på sentralitet 2, og under 5 prosent i de øvrige sentralitetene. Stabiliteten i folkemengden var dermed klart mest markant for kommuner på sentralitet 2-5.

Det er også stor forskjell i medianalder mellom de ulike sentralitetsnivåene, og dette er vist i figur 5.23.²³ Det er svært mye høyere medianalder i de minst sentrale kommunene sammenlignet med kommuner med høy sentralitet. Fra de mest sentrale kommunene til de minst kommunene er det 10 års forskjell i medianalder, fra 36,5 år til 46,5 år. Medianalderen øker altså med omtrent to år for hvert sentralitetsnivå.

De mest sentrale områdene har det høyeste antallet eldre, mens andelen eldre er høyere i de mindre sentrale strøkene. Oppdelt etter sentralitet er det også stor forskjell i eldrebrøken mellom kommunene i Norge. For kommunene i sentralitet 1 og 2 er eldrebrøken for begge tydelig under 0,3, der sentralitet 1 har den laveste eldrebrøken på 0,22. Dette gjør at det finnes relativt mange i arbeidsfør alder relativt til antallet eldre, og dermed flere yngre som bidrar med skatteinntekter og 'hoder og hender'. Eldrebrøken for sentralitet 3-5 går fra 0,32

²³ En forklaring av sentralitetsindeksen samt en oversikt over hvilke kommuner som har hvilken sentralitet finnes her: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ny-sentralitetsindeks-for-kommunene>.

Boks 5.2 Nytt kommunekart og ny KOSTRA-gruppering

Kommunekartet ble tegnet på nytt 1. januar 2020, og derfor har vi med litt ekstra om det i dette nummeret. Endringene i kommunekartet medførte også en endring i kommunegrupperingene som brukes ved publisering av KOSTRA-data fra SSB. Målet med kommunegrupperingene i KOSTRA er å sammenligne kommuner som har liknende økonomiske rammebetingelser. Det er tre kriterier som brukes: Kostnader for å innfri minstestandarder, folkemengde og fri disponibel inntekt. Med det nye kommunekartet er de nye kommunene delt inn i 16 grupper samt en gruppe for de 8 kommunene med høyest skatteinntekter per kommune, og en oversikt finnes her: <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/gruppering-av-kommuner-etter-folkemengde-og-okonomiske-rammebetingelser-2020>

til 0,40, der brøken øker jo mindre sentrale kommunene er. For de minst sentrale kommunene er eldrebrøken 0,46, som viser at det er et misforhold mellom arbeidstilbudet og de kommunale skatteinntektene på den ene siden, og utgifter knyttet til eldre (e.g. pleie- og omsorgsbehov) på den andre siden. I kommuner med høy eldrebrøk vil oppgaver og kostnader knyttet til eldre fordeles på vesentlig færre i befolkningen i disse kommunene sammenlignet med i de mer sentrale kommunene.

Til tross for kommunereformen som trådte i kraft 1. januar 2020, er det fortsatt stor forskjell mellom sentrale og mindre sentrale kommuner. Både økningen i medianalder og eldrebrøken etter sentralitet indikerer at det er de minst sentrale kommunene som har den største aldringen i befolkningen. Det nye kommunekartet har også ført til en ny KOSTRA-inndeling av kommunene, ettersom inntekter og folkemengde har endret seg som en følge av kommunereformen (se boks 5.2).

Les mer og finn tall om befolkningsutviklingen for kommuner og sentralitetsnivåer på www.ssb.no/folkemengde.

Referanser

- Aasve, A., Cavalli, N., Mencarini, L., mfl. (2020). The COVID-19 pandemic and human fertility. *Science* 369 (6502), 370-371.
- Andersen, E. (2020). Flere bor alene. Statistisk sentralbyrå, hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/flere-bor-alene>.
- Bjertnes, G., Holmøy, E. & Strøm, B. (2019). Langsiktige virkninger på offentlige finanser og verdiskapning av endringer i fruktbarhet. Rapporten 2019/16, Statistisk sentralbyrå
- Gleditsch, R., Thomas, M. & Syse, A. (2020). Nasjonale befolkningsframskrivinger 2020. Rapporten 2020/24, Statistisk sentralbyrå

Boks 5.3. Slik traff befolkningsframskrivingene

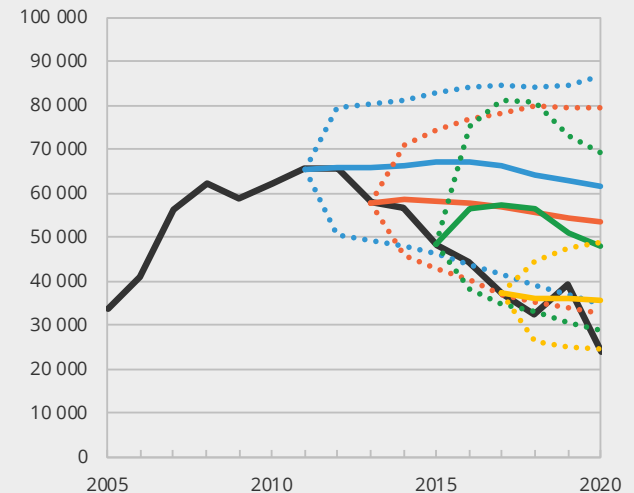
2020-framskrivingene ble laget rett etter at pandemien traff Norge, og gitt omstendighetene er avvikene totalt sett små: Folketallet i Norge 1. januar i år ble bare 792 lavere enn framskrevet i hovedalternativet (MMM) i de nasjonale befolkningsframskrivingene. Årets avvik tilsvarer 0,01 prosent av folkemengden og rundt 3 prosent av befolkningsveksten. Imidlertid skjuler det seg større avvik for enkeltkomponenter bak tallene, som vist i tabellen. Vi underestimerte både inn- og utvandringen fra Norge betydelig, med rundt 10 000. Det at avvikene var omtrent like store gjorde at vi kun underestimerte nettoinnvandringen med 495. Videre overestimerte vi antallet fødte med 1 600. Vi forutså altså ikke den vedvarende kraftige nedgangen i fruktbarhet. For antall døde var avviket som vanlig lavt, og vi overestimerte antall døde med 224.

Folketallet ved nyttår var også klart lavere enn det som ble framskrevet for Norge av Eurostat (publisert februar 2020) og FN (publisert juni 2019). Avviket i Eurostats framskrivninger for Norge var på rundt 16 000, mens FN hadde et avvik på om lag 76 000.

Ser vi derimot på 2018-framskrivingen, er avviket langt større, og i hovedalternativet overestimerte vi folketallet med over 12 000 (0,22 prosent). Alternativet Lav fruktbarhet var det som traff best, og der overestimerte vi folketallet med kun 1 200 (0,02 prosent). En langsiktig oversikt over avvik i framskrivingene er vist i figuren.

Ved inngangen av 2021 er avviket mellom registrert folketall og resultatene fra 2020-framskrivingen for kommunene (MMMM) på kun 568 personer. 73 kommuner hadde 10 eller færre personer i avvik, mens Oslo hadde det største avviket med nærmere 3 000 for mange framskrevne innbyggere i 2021. For de andre store bykommunene er avvikene særdeles små. For Bergen, Trondheim, Stavanger, Bærum og Kristiansand er avvikene henholdsvis 73, 163, 292, 98 og 47 personer. Det tilsvarer et gjennomsnittlig avvik på 0,8 promille for disse kommunene. Ser vi nærmere på avvikene etter sentralitetskategorier er disse også begrensede. Nedgangen i de minst sentrale kommunene har vært noe sterkere enn framskrevet og veksten i de mest sentrale kommunene har vært lavere enn framskrevet. De andre sentralitetskategoriene har fått en marginalt høyere befolkning i 2021 enn det som var framskrevet. Sentraliseringen har derfor vært lavere enn forventet, noe som trolig henger sammen med begrenset mobilitet innad i landet og over landegrensener under pandemien.

Befolkningsvekst, registrert 2005-2020 og framskrevet i 2012, 2014, 2016, 2018 og 2020

De heltrukne linjene er hovedalternativet, hvor middelalternativet er valgt for alle komponentene. Linjene starter i det relevante framskrivingsåret. De stiplede linjene er alternativet for høy og lav nasjonal vekst, hvor komponentene er lagt henholdsvis høyt og lavt.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Befolkningsendringer i 2020, registrert og framskrevet (i 2020-framskrivingen)

	Fødte	Døde	Nettoinnvandring	Befolkningsvekst	Folketall 01.01.2021
Hovedalternativet (MMMM)	54 600	40 800	10 800	24 600	5 392 200
Lav nasjonal vekst (LLML)	48 300	42 100	3 400	9 700	5 377 200
Høy nasjonal vekst (HHMH)	56 800	39 600	22 500	39 700	5 407 200
Faktisk ¹	52 984	40 611	11 327	23 789	5 391 369
Avvik (fra hovedalternativet)	-1 600	-224	495	-792	-792

¹ De faktiske tallene for fødte, døde og nettoinnvandring summerer seg ikke nøyaktig til tallet for befolkningsvekst. Dette skyldes blant annet forsinkede meldinger. Folketilvekst er definert som endringen i befolkningens størrelse fra 1. januar ett år til samme dato året etter. Avviket er beregnet ved å benytte eksakte framskrevne og registrerte tall
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Les mer og finn tall om befolkningsframskrivingene på www.ssb.no/folkfram og www.ssb.no/regfram.

Dommermuth, L. & Lappegård, T. (2017). Nedgangen i fruktbarheten fra 2010: Betydningen av utdanning, økonomisk aktivitet og økonomiske ressurser for førstefødsler og tredjefødsler. Rapporter 2017/12, Statistisk sentralbyrå

Lindley, A. (ed). (2014). Crisis and Migration: Critical Perspectives. Oxfordshire: Routledge Publishing.

NOU, Norges offentlige utredninger (2017:2). Integrasjon og tillit - Langsiktige konsekvenser av høy innvandring. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Stone, L. (2020). Short-run fertility responses to mortality events: A look to the past. PAA Applied Demography. Hentet fra: http://www.populationassociation.org/wp-content/uploads/CAD_SpecialEdition_COVID19_March2020.pdf

Sobotka, T., Skirbekk, V. & Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world. Population Development Review 37(2), 267-306.

Vassenden, K. (2015). Om kvaliteten på den norske inn- og utvandringsstatistikken. Notater 2015/17, Statistisk sentralbyrå.

Vossius, C., Selbæk, G., Benth, J. Š., mfl. (2018). Mortality in nursing home residents: a longitudinal study over three years. PLoS one 13(9), e0203480.

Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). Familievernet under covid-19. Erfaringer og læring under nedstengning og i en ny hverdag. Notat 3/20, NOVA, OsloMet

6. Arbeidsmarkedet

Koronaviruset og de medfølgende nedstengningene av økonomisk virksomhet har vært en utfordring for arbeidsmarkedspolitikken i året som gikk. Arbeidsmarkedet har i løpet av 2020 blitt kraftig svekket, men tiltakene som har blitt iverksatt har bidratt til å redusere de negative konsekvensene av pandemien.

Befolkningen i yrkesaktiv alder (personer i aldersintervallet 15-74 år) økte fra 2019 til 2020 med 0,50 prosent til 4 035 000 personer. Arbeidsstyrken økte med 0,35 prosent til 2 840 000 personer, mens sysselsettingsprosenten (andelen sysselsatte blant befolkningen i yrkesaktiv alder målt i prosent) falt med 0,6 prosentpoeng og AKU-ledigheten økte fra 3,7 til 4,6 prosent. Noe av forklaringen på disse forholdsvis moderate endringene, gitt de forholdsvis strenge tiltakene som ble innført i 2020, er at 1. kvartal i fjor var forholdsvis uberørt av tiltakene. Det er også viktig å merke seg at permitterte på heltid i AKU anses som sysselsatte de første 90 dagene de er permitterte, og inkluderes dermed ikke blant de ledige. De inkluderes derimot i NAVs tall for registrerte ledige. Antall permitterte har økt kraftig i tiden etter utbruddet av koronaviruset, men dette gjenspeiles altså ikke fullt ut i sysselsettingstallene for 2020. Ifølge NAV var det 61 000 permitterte i desember 2020, hvorav i overkant av 29 500 var helt ledige. De permitterte som var helt ledige utgjorde i desember 1,1 prosent av arbeidsstyrken. Det er således mange i arbeidsstyrken som har blitt stående uten eller med liten *faktisk* sysselsetting.

6.1. Arbeidsmarkedstiltak ble gjennomført

De første straktiltakene for å dempe de økonomiske virkningene av koronaviruset ble annonsert i en pressemelding 13. mars og i en tiltakspakke nr. 2 annonsert 16. mars. Tiltakene var ment å vare fram til 31. oktober 2020.

Antall dager med lønnsplikt for arbeidsgivere ved permittering ble redusert fra 15 til 2 dager og ventedagene for dagpenger for de som permitteres ble opphevet. Samtidig ble grensen for å kunne

motta dagpenger redusert fra å måtte arbeide minst 50 prosent av fulltid til å måtte arbeid minst 40 prosent. Lønnstakere ble sikret full lønn (inntil 6 G) de første 20 dagene fra permittering. Per 1. mai 2020 er grunnbeløpet (G) på kr. 101 351. Etter 20 dager ble de videre sikret en inntekt på minimum 80 prosent av dagpengegrunnlaget opp til 3G og 62,4 prosent av dagpengegrunnlaget over 3 G opp til 6 G. Dagpengegrunnlaget er oftest brutto arbeidsinntekt de siste 12 månedene. Inntektsgrensen for å ha rett på dagpenger ble redusert til 0,75 G.

Arbeidsgiverperioden (antall dager som arbeidsgiver må betale) for betaling av sykepenger knyttet til koronapandemien ble redusert til 3 dager. Videre ble det bestemt at omsorgspenger også gjelder når foreldre må være hjemme med små barn (inntil barnet fyller 12 år) på grunn av stengte skoler/barnehager, og/eller barna er syke og således ikke ønsket til disse institusjonene. Arbeidsgiverperioden for betalingen av omsorgspenger ble redusert til 3 dager. Disse tiltakene gjaldt også for selvstendig næringsdrivende og frilansere.

Det ble også gitt kompensasjon til selvstendig næringsdrivende som mistet hele eller deler av sin inntekt som følge av koronapandemien. Kompensasjonen var på 80 prosent av gjennomsnittet av inntekten de siste 3 årene. Det ble også gitt forsterket støtte til kompetanseheving og virksomhetsintern opplæring.

Nye tiltak for å dempe de økonomiske virkningene av koronavirusutbruddet ble presentert i en pressemelding 27. mars. Arbeidsledige og permitterte som var i ferd med å gå ut maksperioden på dagpenger, fikk utvidet dagpengeperioden til

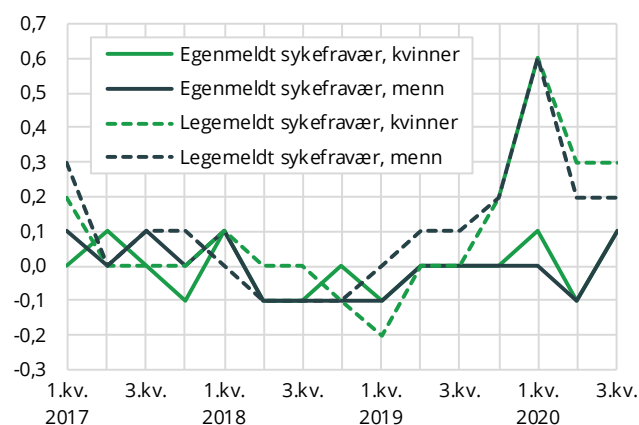
utgangen av juni måned. Arbeidstakere fikk rett til egenmelding i 16 dager og selvstendig næringsdrivende og frilansere kunne få sykepenger fra folketrygden fra og med fjerde dag for koronarelatert sykefravær. Det ble også innført en rekke tiltak rettet mot de foretakene som mistet deler av inntekten som følge av virusutbruddet og smittevern-tiltakene. Det viktigste tiltaket var en kontantstøtte for å kompensere for deler av de uunngåelige faste utgiftene til disse foretakene. Denne kompensasjonsordningen gjaldt ut august, men ble mot slutten av året erstattet av en ny liknende ordning.

Det ble offentliggjort 14. august at permitteringsordningen ble utvidet fra 26 til 52 uker fra 1. november. I en pressekonferanse 21. september ble dette supplert med innføring av en arbeidsgiverperiode på fem dager etter at den ansatte har vært i permisjon i 30 uker, gjeldende fra årsskiftet. Dette ble gjort for at et foretak, før det velger å forlenge permitteringsperioden, skal gjøre en vurdering av hvor sannsynlig det er at den permitterte vil bli tatt tilbake i foretaket igjen. Det ble også innført en ny runde med lønnsstøtte til foretak som tar egne permitterte tilbake.

Regjeringen foreslo nye økonomiske koronatiltak 12. november 2020. Høyere kompensasjonsgrad i dagpengeordningen og de midlertidige reglene for sykepenger til arbeidstakere, frilansere og selvstendig næringsdrivende ved koronarelatert fravær ble videreført fram til 31. mars 2021. Det midlertidige regelverket for omsorgspenger knyttet til koronapandemien ble videreført fram til 30. juni 2021, og ordningen med doble kvoter med omsorgspenger ble gjort gjeldende for hele 2021.

En ny kontantstøtteordning for perioden september 2020 til februar 2021 ble også innført på dette tidspunktet. Ordningen bygget i stor grad på kompensasjonsordningen som gjaldt for perioden mars til august 2020. Det var tidligere blitt varslet at den nye ordningen kun ville gjelde for reiselivsnæringen, men fordi koronasituasjonen forverret seg ble den gjeninnført som en generell ordning for hele næringslivet. Den tidligere ordningens støtte-nivå var i august på 50 prosent. For å gjenspeile at situasjonen var blitt mer krevende vedtok regjeringen å dekke inntil 60 prosent av foretakenes faste kostnader for september og oktober. Som følge av innstramningen i myndighetenes smitteverntiltak

Figur 6.1 Egenmeldt og legemeldt sykefravær. Endring i sykefraværspersent fra kvartalet året før¹

¹ Tapte dagsverk på grunn av egen sykdom (ikke barns sykdom) i prosent av avtalte dagsverk.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

tidlig i november ble nivået hevet til 70 prosent fra og med 1. november.

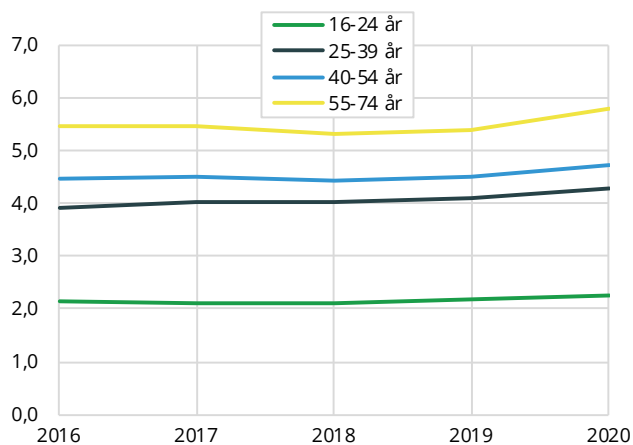
6.2. Sykefraværet økte

Koronautbruddet hadde stor effekt på sykefraværet i 1. kvartal 2020. Det totale sykefraværet økte fra en sykefraværspersent, definert som tapte dagsverk på grunn av egen sykdom i prosent av avtalte dagsverk, på 6,6 prosent i 1. kvartal 2019 til 7,3 prosent i samme kvartal 2020. Det egenmeldte fraværet var da på 1,2 prosent og det legemeldte på 6,1 prosent. Kjønnforskjellen holdt seg imidlertid relativt stabil: For menn økte sykefraværspersenten fra 5,1 prosent til 5,8 prosent, mens det økte fra 8,5 prosent til 9,2 prosent for kvinner.

Figur 6.1 viser utviklingen i sykefraværet for kvinner og menn siden 2017. Det er store sesongvariasjoner i sykefraværet, så figuren viser endringer fra kvartalet året før. Den sterke økningen i 1. kvartal 2020 fortsatte ikke inn i 2. kvartal, hvor det egenmeldte fraværet var lavere enn i kvartalet før, mens det legemeldte fraværet fremdeles var høyere. Dette kan skyldes at smittetallene nådde toppen allerede i slutten av mars og at det var mange permitteringer i 2. kvartal. Permitterte er ofte ikke i arbeid og blir derfor sjeldnere sykmeldt. Utstrakt bruk av hjemmekontor kan også ha hatt en virkning på sykefraværet.

I 2. kvartal sank det egenmeldte sykefraværet i forhold til samme kvartal året før, mens det i 3. kvartal økte med 0,1 prosentpoeng både for kvinner og

Figur 6.2. Sykefraværsprosent¹ i 3. kvartal. Egenmeldt og legemeldt fravær

¹ Tapte dagsverk på grunn av egen sykdom i prosent av avtalte dagsverk.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

menn. I både 2. kvartal og 3. kvartal økte det legemeldte fraværet for kvinner med 0,2 prosentpoeng fra kvartalet året før og for menn med 0,3 prosentpoeng.

Figur 6.2 viser utviklingen i sykefraværet i 3. kvartal etter alder fra 2017 til 2020. I 2020 er sykefraværet høyere enn i det har vært de siste fem årene for alle aldersgrupper. Sykefraværet stiger med alder og har økt mest for de over 55 år fra 2019 til 2020.

Sykefraværet har økt betydelig fra 3. kvartal 2019 til 3. kvartal 2020 i industrien, varehandel, transport og lagring og forretningsmessig tjenesteyting, som alle økte med mellom 0,3 og 0,4 prosentpoeng. Økningen var spesielt stor i undervisning (0,5 prosentpoeng), bygge- og anleggsvirksomhet (0,6 prosentpoeng) og helse- og sosialtjenester (0,7 prosentpoeng). Økningen i disse næringene kan henge sammen med at arbeidet vanskelig lar seg kombinere med hjemmekontor. Mange helse- og sosialarbeidere er i nær kontakt med smittede personer.

I motsetning til dette så falt sykefraværet i offentlig administrasjon og forsvar med 0,2 prosentpoeng og med 0,5 prosentpoeng både innen finansierings- og forsikringsvirksomhet og innen informasjon og kommunikasjon. Dette er næringer hvor de ansatte i stor grad kan gå over til hjemmekontor, og hvor behovet for sykmelding ved ulike lettere lidelser er mindre.

Statistikk over sykepengedager og omsorgspenger betalt av folketrygden finnes i skrivende stund

kun inntil 1. kvartal 2020. Sykepengedager betalt av folketrygden økte med 6,9 prosent i forhold til samme kvartal i 2019, og omsorgspenger ved barn/ barnepassers sykdom økte med 9,1 prosent, til tross for at antallet barn i Norge har gått ned, jf. kapittel 5.

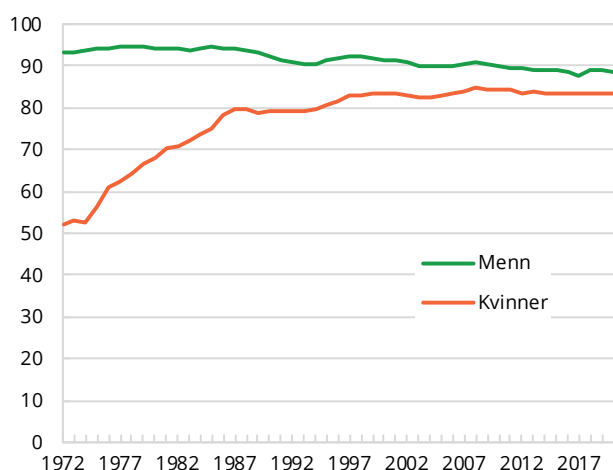
6.3. Arbeidsstyrken var uendret og sysselsettingen falt

Tilgangen på arbeidskraft er en viktig faktor som er med på å bestemme den økonomiske kapasiteten til et land. Den legger grunnlaget for utviklingen i offentlige utgifter til velferdsordninger for de som av ulike grunner ikke er i arbeid. Arbeidsstyrken består av de som er sysselsatte og de som søker arbeid blant de som er bosatte i Norge. Den inkluderer ikke personer som pendler til og fra bostedslandet sitt (personer på korttidsopphold). Disse inngår således ikke i den norske arbeidsstyrken, men inngår i sysselsettingstall som gjelder hjemmehørende virksomheter i Norge. Slike sysselsettingstall brukes i nasjonalregnskapet og næringsstatistikker.

En bekymring i forbindelse med koronasituasjonen er at man tidligere har observert at noen slutter å søke arbeid i nedgangstider. Særlig for menn er det en tendens til at yrkesaktiviteten etter en konjunkturedgang ikke kommer tilbake til nivået den hadde før nedgangen startet. Fordi menn i større grad enn kvinner arbeider i konjunkturutsatte næringer, opplever de også større svingninger i ledigheten (se Figur 6.6). Andelen av befolkningen som var i arbeidsstyrken var omtrent uendret fra 2019 til 2020, med en nedgang på 0,1 prosentpoeng for både kvinner og menn. Det ser således ikke ut som om nedstengningstiltakene i forbindelse med koronaviruset hittil har innvirket særlig på arbeidstilbudet blant bosatte i Norge.

Figur 6.3 viser den langsiktige utviklingen i andelen kvinner og menn i aldersgruppen 25-54 år i arbeidsstyrken. I denne aldersgruppen vil man forvente at de aller fleste er ferdig med utdanningen og enda ikke blitt pensjonister. Menn i denne aldersgruppen har hatt en fallende trend i arbeidsstyrkeprosenten helt siden midten på 1980-tallet. Kvinners deltakelse i arbeidsstyrken vokste kraftig fra starten av 1970-tallet da målingene i AKU startet. Veksten avtok etter hvert, men fortsatte helt fram til 2008. Etter det har det vært et svakt fall i arbeidsstyrkeprosenten også for kvinner.

Figur 6.3. Arbeidsstyrkeprosent (personer 25-54 år) etter kjønn. Årsgjennomsnitt 1972-2020

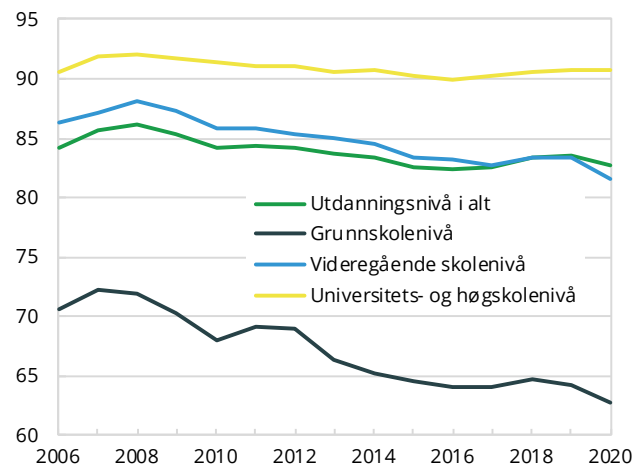

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Det er ingen enkel sammenheng mellom utviklingen i hvor stor del av befolkningen som deltar i arbeidsmarkedet, og i hvilken grad arbeidsgiverne blir begrenset i sin produksjon av varer og tjenester fordi de ikke får den arbeidskraften de ønsker. Arbeidsgiverne etterspør personer med ulike typer kompetanse. Det betyr at om det er ledig kapasitet av arbeidskraft samlet sett i befolkningen, innebærer ikke det nødvendigvis lett tilgang på arbeidskraft med den kompetansen som arbeidsgiverne etterspør. Sysselsettingsprosenten blant dem med denne spesifikke kompetansen kan være svært høy allerede. Arbeidsgivere kan likevel i en del tilfeller kompensere for dette ved å velge personer med kompetanse innen fagfeltet, men på et lavere nivå enn det man primært ønsker.

Figur 6.4 viser utviklingen i sysselsettingsprosenten for den snevrere aldersgruppen 25-54 år (en aldersgruppe der få er studenter eller pensjonister) etter utdanningsnivå. De med utdanning på universitets- og høgskolenivå har en høy sysselsettingsprosent som ikke har endret seg veldig mye siden toppunktet i 2008, med en nedgang på 1,2 prosentpoeng siden da. De med utdanning på videregående skolenivå har en lavere sysselsettingsprosent og en noe sterkere nedgang på 6,6 prosentpoeng. De med utdanning på grunnskolenivå har en klart lavere sysselsettingsprosent enn de med mer utdanning, med en sysselsettingsprosent 18,8 prosentpoeng lavere enn dem med videregående skolenivå i 2020. Siden 2008 har sysselsettingsprosenten for disse falt med 9,2 prosentpoeng. Dette kan indikere at de med et lavt utdannings-

Figur 6.4. Sysselsettingsprosent (personer 25-54 år) etter utdanningsnivå.¹ Årsgjennomsnitt. 2006-2020

¹ Uoppgitt utdanningsnivå er utelatt fra figuren.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

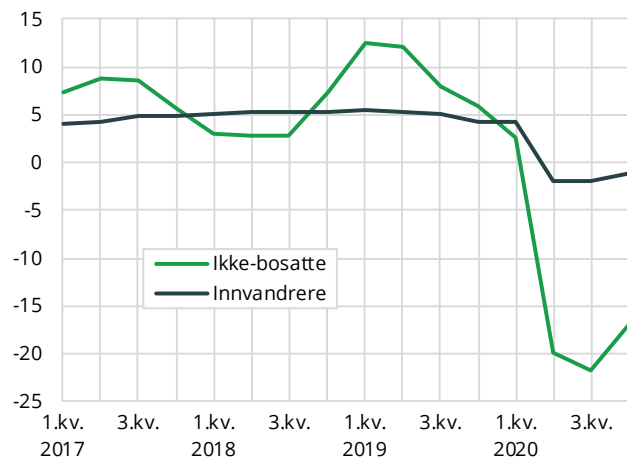
nivå ikke er så attraktive for arbeidsgiverne gitt lønnsnivået.

Koronakrisen førte til at sysselsettingsprosenten falt fra 2019 til 2020 for de med grunnskole og de med videregående, mens det ikke ble observert noen endring for dem med utdanning på universitets- og høgskolenivå.

Arbeidsstyrken i Norge setter ikke nødvendigvis en kapasitetsgrense for hva arbeidsgiverne kan få tak i av arbeidskraft siden de kan søke etter arbeidskraft fra utlandet. Denne arbeidskraften kan komme i form av innvandring eller i form av personer som pendler til og fra bostedslandet sitt (personer på korttidsopphold). Begge deler har en sett relativt mye av i en del næringer som for eksempel i bygge- og anleggsvirksomhet og i petroleumssektoren, men også i hotell- og restaurantvirksomhet, helse- og omsorgssektoren og fiskeforedling. Om personene bosetter seg i Norge vil de inngå i og dermed utvide den norske arbeidsstyrken.

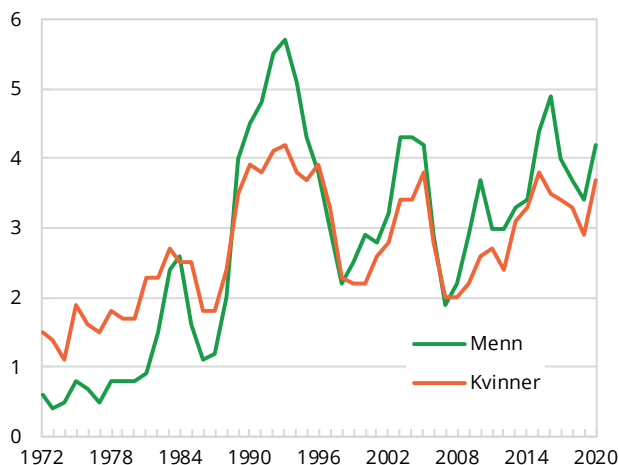
Figur 6.5 viser prosentvise endringer i antall lønns-takere som er innvandrere eller ikke-bosatte gjennom de siste fire årene. I absolutte tall var antallet innvandrere som var lønns-takere 430 000 i 4. kvartal 2019, mot 425 000 samme kvartal året etter. De tilsvarende tallene for ikke-bosatte lønns-takere var 95 000 og 79 000. Fram til utbruddet av koronaviruset steg både antall ikke-bosatte og antall innvandrere som var lønns-takere. Antall innvandrede lønns-takere falt med 1,9 prosent i 2. kvartal, 2,0 prosent i 3. kvartal og 1,2 prosent i 4. kvartal 2020, sammenliknet med samme kvartal

Figur 6.5. Ikke-bosatte og innvandrete lønnstakere, prosentvis endring fra samme kvartal året før. 1. kvartal 2017 - 4. kvartal 2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå, «Antall arbeidsforhold og lønn».

Figur 6.6. Arbeidsledighetsprosent (personer 25-54 år) etter kjønn. Årsgjennomsnitt 1972-2020

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

året før. Dette er ikke så veldig annerledes enn den generelle nedgangen i sysselsettingen. Nedgangen i ikke-bosatte lønnstakere er mye sterkere, med en nedgang på henholdsvis 19,8, 21,6 prosent og 16,9 prosent i disse tre kvartalene. Sysselsettingen blant ikke-bosatte er således ett av de områdene i arbeidsmarkedet som hittil har blitt kraftigst påvirket av nedstengningstiltakene i forbindelse med koronaviruset.

AKU-ledigheten økte fra 3,7 prosent til 4,6 prosent i aldersgruppen 15-74 år fra 2019 til 2020. Figur 6.6 viser utviklingen i AKU-ledigheten for aldersgruppen 25-54 år fra 1972 til 2020. Fra 2019 til 2020 økte den fra 3,4 til 4,2 prosent for menn og fra 2,9 til 3,7 prosent for kvinner. Endringen på 0,8 prosentpoeng for både menn og kvinner er betydelig,

og i antall tilsvarer endringen 15 000 personer. Som det fremgår av figuren har imidlertid tidligere nedgangskonjunkturer gitt større utslag i AKU-ledigheten.

6.4. Økt ledighet og utstrakt bruk av permitteringer

Vanligvis er bruken av permitteringer begrenset, men dette endret seg kraftig gjennom 2020, jf. boksen om kompensasjonsordninger i kapittel 3. I mars ble regelverket for permitteringer endret for å hjelpe arbeidsgivere og arbeidstakere. Fra et nivå på 4 700 permitterte rapportert til NAV i januar i 2020, nådde antall permitterte en topp på 272 800 personer i april med en påfølgende nedgang til 61 000 personer i desember.

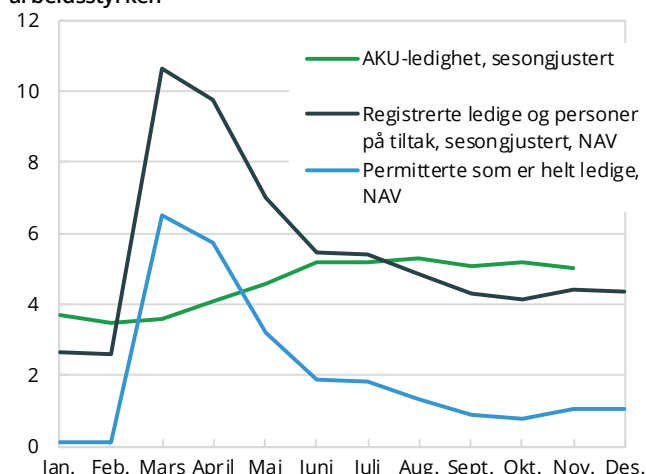
I NAVs tall for registrerte ledige inkluderes de permitterte som ikke arbeider blant de arbeidsledige. I 2. kvartal var derfor NAVs tall en bedre indikator enn AKU på hvor mange som var ufrivillig forhindret fra å arbeide. Antall registrerte arbeidsledige hos NAV økte fra 2,4 prosent av arbeidsstyrken ved utgangen av januar 2020 til 10,6 prosent ved utgangen av mars, etterfulgt av en nedgang til 5,0 prosent i juni og videre til 3,8 prosent i desember. Av de permitterte i desember var det 29 500 som var helt ledige, i.e. 1,0 prosent av arbeidsstyrken.

Figur 6.7 viser den månedlige utviklingen i AKU-ledigheten, registrerte ledige hos NAV, inkludert personer på tiltak, og permitterte som er helt ledige. AKU-ledigheten er gitt som et 3-måneders glidende gjennomsnitt av den underliggende sesongjusterte tidsserien, noe som forklarer hvorfor den månedlige AKU-ledigheten kun er beregnet fram til november.

Fordi AKU-ledigheten ikke inkluderer de fleste permitterte, var nivået på ledigheten i AKU lavere enn i tallene til NAV de første månedene av koronakrisen. Vanligvis viser AKU en høyere ledighet enn NAV fordi AKU inkluderer arbeidssøkere som (enda) ikke har henvendt seg til NAV. I annet halvår i fjor viste AKU igjen høyere ledighet enn NAV.

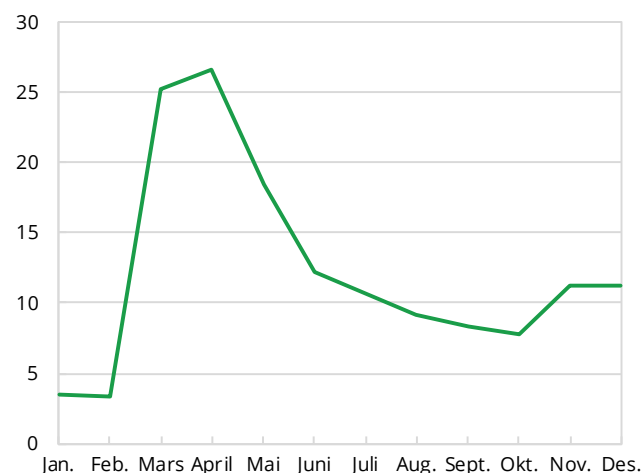
Antall langtidsledige registrert hos NAV, med en registrert ledighet på 26 uker eller mer, økte betydelig gjennom 2020 fra 16 800 i januar til 34 800 i desember. I desember utgjorde aldersgruppen 30-39 år 30 prosent av de langtidsledige.

Figur 6.7. AKU-ledighet, registrerte ledige hos NAV og permitterte som er helt ledige i 2020. I prosent av arbeidsstyrken

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og NAV.

Figur 6.8. Helt ledige personer med yrke innen reiseliv og transport. I prosent av arbeidsstyrken

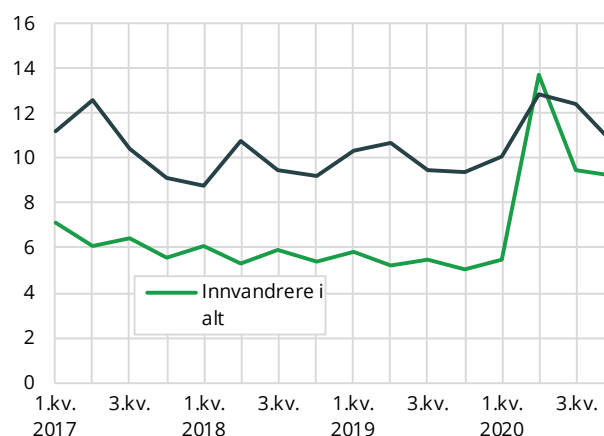

Kilde: NAV.

Antall personer i alderen 15-29 år som ifølge AKU verken er sysselsatt eller under utdanning (ofte kalt Neets – personer Not in Education, Employment or Training) har vokst noe fra 65 000 personer i 2019 til 68 000 personer i 2020, selv om antallet i denne aldersgruppen falt med rundt 1 prosent (jf. kapittel 5). I aldersgruppen 60 til 64 år gikk andelen sysselsatte menn ned fra 69,3 prosent i 2019 til 68,5 prosent i 2020, mens andelen sysselsatte kvinner i denne aldersgruppen økte fra 60,8 prosent til 61,0 prosent.

Den registrerte ledigheten økte sterkt for de fleste yrker i mars og april men hadde sunket til et fremdeles høyt, men mer normalt nivå ved slutten av året. Et unntak var de med et yrke innen reiseliv og transport. Figur 6.8 viser utviklingen i helt ledige

Figur 6.9. AKU-ledighet blant innvandrere og ungdom 15-25 år.¹ I prosent av arbeidsstyrken

¹ Det er overlapp mellom personer 15-24 år og gruppen innvandrere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

for denne gruppen. Ledigheten økte til 26,6 prosent i april for denne gruppen, hvoretter den falt til 7,8 prosent i oktober. Tiltakene som ble iverksatt i november og desember rammet denne gruppen hardere enn andre, og ledigheten steg til 11,2 prosent i både november og desember. Denne yrkesgruppen har i hele perioden hatt en høyere ledighet enn andre yrkesgrupper.

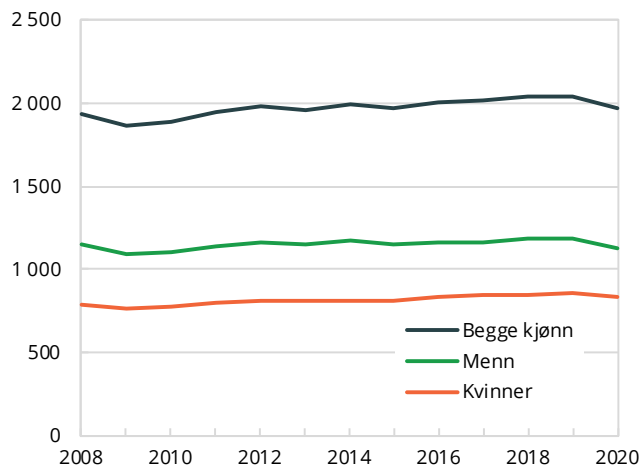
Figur 6.9 viser utviklingen i AKU-ledigheten blant innvandrere og ungdom 15-25 år fra 2017 til 2020. Fra 1. kvartal til 2. kvartal 2020 økte ledigheten blant ungdom med 2,7 prosentpoeng og med 8,2 prosentpoeng blant innvandrere. Etter dette falt ledigheten for begge grupper. I 4. kvartal 2020 var ledigheten blant ungdom og innvandrere henholdsvis 1,2 og 4,2 prosentpoeng høyere enn ledigheten i 4. kvartal 2019.

6.5. Timer arbeidet gikk ned

Sysselsettingsprosenten viste et moderat fall på 0,6 prosentpoeng fra 2019 til 2020. Utførte ukeverk tar hensyn til permitteringer og annet fravær fra arbeidsplassen, og falt derfor mer enn sysselsettingen. Utførte ukeverk er faktisk utførte timeverk i en uke dividert med det antall timer som svarer til heltid i en uke.

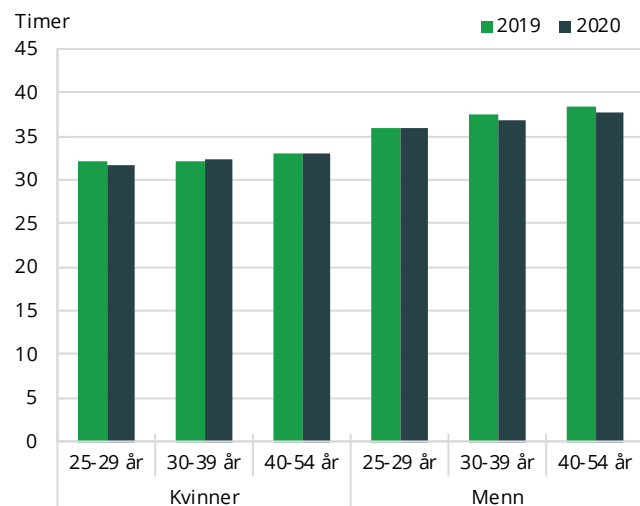
Figur 6.10 viser utviklingen i faktisk utførte ukeverk etter kjønn siden 2008 for aldersgruppen 15 til 72 år. Fra 2009, året etter finanskrisen, og fram til 2019 steg antall ukeverk med 9,8 prosent for så å falle med 3,8 prosent fra 2019 til 2020. I 2020 var antall ukeverk utført av menn lavere enn i 2008, mens kvinner utførte 6,2 prosent flere ukeverk.

Figur 6.10 Utførte ukeverk (a 37,5 timer) etter kjønn for aldersgruppen 15-72 år

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Figur 6.11. Faktisk ukentlig arbeidstid etter kjønn og alder

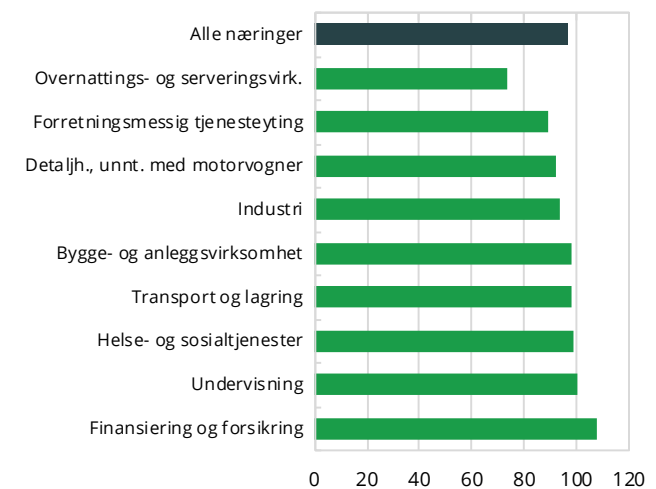

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Figur 6.11 viser faktisk arbeidstid i 2019 og 2020 for kvinner og menn i alderen 25-54 år. Arbeidstiden har blitt redusert blant kvinner i den yngste aldersgruppen, 25-29 år, og blant menn i aldersgruppen 30-54 år. Menn har likevel en klart høyere gjennomsnittlig arbeidstid enn kvinner i alle aldersgruppene.

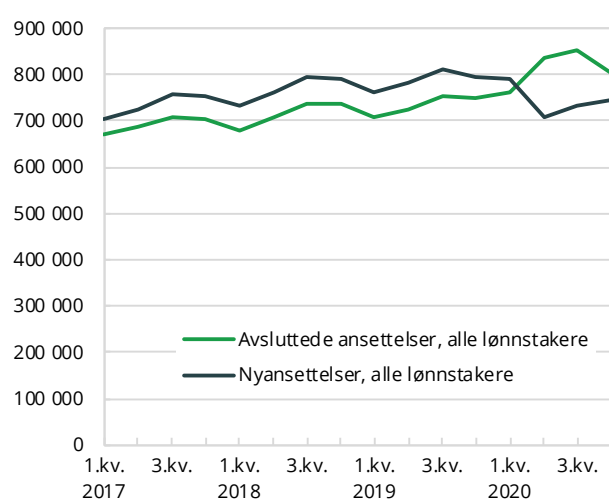
Figur 6.12 viser utførte ukeverk registrert av AKU for utvalgte næringer i 2020 sammenliknet med 2019. For alle næringer under ett falt antall ukeverk med 3,8 prosent. Antall ukeverk falt med 6,5 prosent i industrien og med 7,9 prosent innenfor detaljhandelen. De største nedgangene fant sted innenfor overnattings- og serveringsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting, med et fall på

Figur 6.12. Utførte ukeverk (a 37,5 timer) for utvalgte næringer i 2020 i forhold til 2019. Antall ukeverk i 2019=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Figur 6.13. Antall nyansettelser og avsluttede ansettelser

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

henholdsvis 26,7 og 11,2 prosent. Fallet i utførte ukeverk i en del næringer kan indikere at de og deres arbeidstakere står overfor utfordringer når tiltakene eventuelt blir avsluttet.

6.6. Færre nyansettelser

Bak endringer i nivåttall på sysselsatte ligger det store strømningstall over virksomheters jobbopp- og -nedgang samt over personer som slutter og begynner i arbeidsforhold/jobber. Selv om 2020 har vært preget av nedstengning av mye økonomisk virksomhet, så ble det gjennom 2020 generert over 700 000 nyansettelser hvert kvartal.

Figur 6.13 viser utviklingen i antallet nyansettelser og avsluttede ansettelser fra 1. kvartal 2017,

som er oppstartstidspunktet for statistikken over arbeidskraftsstrømmer.¹ Differansen mellom de to tilsvarer økningen i antallet jobber siste år. Differansen vokste særlig gjennom 2017 og deretter svakt fram til 2019. I 1. kvartal 2020 var det fremdeles en økning i antall jobber, men deretter har det vært flere avsluttede ansettelse enn nyansettelser. Fra 1. til 2. kvartal 2020 falt antall nyansettelser med 11 prosent og antall avsluttede ansettelse gikk opp med 10 prosent. Vanligvis er det flere nyansettelser enn avsluttede arbeidsforhold blant yngre grupper, men i 2. kvartal 2020 gjaldt reduksjonen i jobber alle aldersgrupper.

Oppsummert har koronaen og de medfølgende tiltakene vært en utfordring for arbeidsmarkedet og arbeidstakere i året som gikk. Likevel har tiltakene redusert de negative konsekvensene av pandemien, og arbeidsmarkedet i Norge har således blitt mindre berørt enn i andre sammenliknbare land.

¹ Denne statistikken skiller seg fra AKU ved å være basert på registerdata og er således en fulltelling, mens AKU er en utvalgsundersøkelse.

7. Offentlige finanser

I 2020 fikk offentlig forvaltning et underskudd på 115 milliarder kroner. Sammenlignet med året før ble de totale inntektene redusert, hovedsakelig som en følge av kraftig fall i petroleumsinntektene. Samtidig økte offentlige utgifter svært kraftig, blant annet på grunn av økonomiske tiltak rettet mot husholdninger og næringsliv i kjølvannet av pandemien. Likevel økte offentlig forvaltnings finansformue med 780 milliarder kroner i løpet av året på grunn av store kursgevinster i Statens pensjonsfond utland.

7.1. Inntektsfall og utgiftsvekst

Underskudd for første gang på 25 år

I 2020 var det, for første gang siden tidlig på 1990-tallet, et underskudd i offentlig forvaltning. Underskuddet, målt ved nettofinansinvesteringene, er beregnet til 115 milliarder kroner – en svekkelse på 350 milliarder sammenlignet med 2019. Underskuddet i 2020 utgjorde mer enn 3 prosent av BNP, det høyeste underskuddet som er målt i statistikken, som har tidsserier tilbake til 1978. Underskuddet i 2020 skyldes fall i inntektene kombinert med en enorm vekst i utgiftene. Begge deler må ses i sammenheng med utbruddet av koronavirus.

Inntektene falt nær 200 milliarder

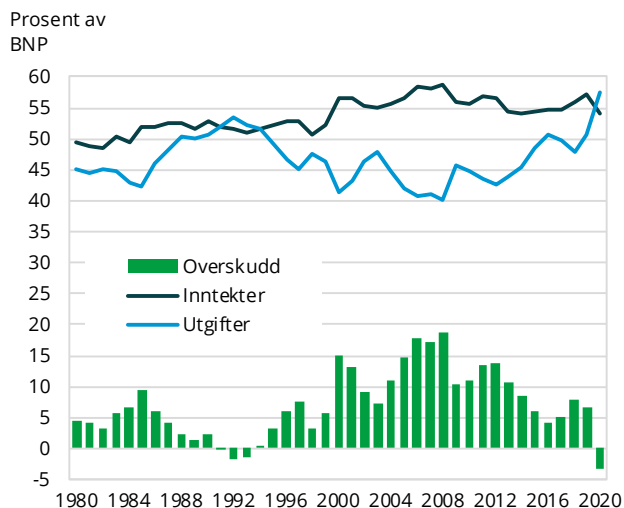
Offentlig forvaltnings samlede inntekter anslås til 1 843 milliarder kroner i 2020. Dette er en reduksjon på 199 milliarder kroner, eller nesten 10 prosent, sammenlignet med 2019. Drøyt tre fjerdedeler av nedgangen skyldes lavere skatter og utbytter fra petroleumssektoren. I tillegg er inntektene fra renter og utbytte i Statens pensjonsfond utland (SPU), redusert med om lag 20 milliarder. Resten av inntektsnedgangen, cirka 25 milliarder, skyldes lavere inntekter fra Fastlands-Norge, hovedsakelig lavere inntekter fra skatter og avgifter, samt reduksjon i utbyttene fra statlig eide selskaper.

Tabell 7.1 Inntekter og utgifter i offentlig forvaltning. Milliarder kroner

	2016	2017	2018	2019	2020
Inntekter	1 696	1 801	1 985	2 042	1 843
Inntekter utenom petroleumsvirksomhet	1 568	1 613	1 704	1 803	1 760
Skatter og avgifter	835	859	899	938	919
Trygde- og pensjonspremier	335	345	363	383	386
Formuesinntekter	280	285	311	340	316
Brukerbetalinger, salg og overføringer	119	124	131	143	138
Petroleumsinntekter	129	188	282	239	83
Skatter og avgifter	44	84	149	120	8
Utbytte fra Equinor og SDØE	84	103	133	119	76
Utgifter	1 571	1 636	1 706	1 806	1 958
Lønnskostnader	460	481	503	528	544
Kjøp av varer og tjenester	217	230	240	254	265
Formuesutgifter	24	23	24	26	25
Stønader til husholdninger	551	567	581	602	659
Subsidier	58	60	62	66	89
Overføringer mm.	98	104	103	119	161
Bruttoinvesteringer i realkapital	163	171	191	211	215
Overskudd (nettofinansinvestering)	126	165	280	236	-115

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.1. Inntekter, utgifter og overskudd i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Selv om både løpende petroleumsinntekter og formuesinntekter, inkludert renter og utbytte i SPU, har utgjort en betydelig andel av de offentlige inntektene, er det fremdeles slik at det er skatter og avgifter fra fastlandsøkonomien som bidrar mest. Til sammen bidro disse med over 70 prosent av de samlede inntektene i 2020.

Koronavirus ga kraftig vekst i utgiftene

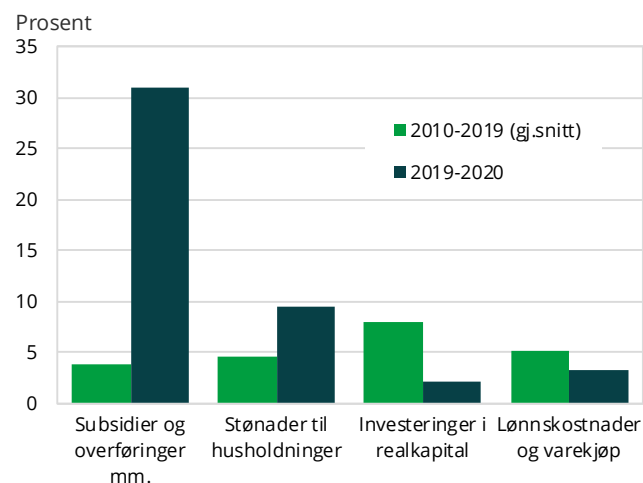
Offentlig forvaltnings utgifter i 2020 er beregnet til 1 958 milliarder kroner – en vekst på over 8 prosent, tilsvarende mer enn 150 milliarder, sammenlignet med 2019. Det er stønader til husholdninger, samt overføringer til næringslivet og andre som økte mest i 2020. Dette er en direkte konsekvens av økonomiske tiltak i forbindelse med virusutbruddet i og med at staten har kompensert for inntektstap i både husholdningssektoren og næringslivet.

Lønnskostnadene og kjøp av varer og tjenester, det vil si utgifter til offentlig tjenesteproduksjon, økte til sammenligning relativt moderat fra 2019 til 2020. Veksten i disse utgiftspostene var drøyt 3 prosent, noe som er nesten to prosentenheter lavere enn den gjennomsnittlige årlige veksten for perioden 2010-2019. Den samme utviklingen fant sted for investeringer i realkapital. En svært høy årlig gjennomsnittlig vekst i perioden 2010-2019 ble etterfulgt av en langt lavere vekst i 2020.

Utvidet inntektssikring for husholdningene

Den største utgiftsposten i offentlig forvaltning er stønader til husholdninger – hovedsakelig ytelser gjennom folketrygden. En av stønadskategoriene er arbeidsledighetsstønader, som blant annet om-

Figur 7.2. Årlig vekst i offentlige utgifter

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fatter dagpenger. Denne kategorien økte fra under 10 milliarder i 2019 til mer enn 40 milliarder i 2020. Denne firedoblingen må ses i sammenheng med at inntektssikringsordningene i folketrygden ble kraftig utvidet våren 2020. Dagpenge- og permitteringsreglene ble endret på den måten at staten overtok finansieringsansvaret for ytelsene fra arbeidsgiverne langt tidligere i permitteringsperioden enn under ordinære regler. Utgiftene knyttet til dette utgjorde om lag 8 milliarder kroner. Videre ble dagpengesatsene økt og perioden man kan motta stønaden forlenget. Hensikten var å bidra til at arbeidsgiverne kunne holde på arbeidskraften, samtidig som arbeidstakernes inntekt ble sikret. I tillegg til endringer i dagpengereglene, ble det innført en kompensasjonstiltak rettet mot selvstendige næringsdrivende og frilansere som mistet hele eller deler av inntekten som følge av pandemien.

Stønadskategorien i statistikken omfatter også sykepenger, inkludert omsorgspenger – en ytelse til arbeidstakere som må være borte fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn. Disse stønadene økte med om lag 7 milliarder fra 2019 til 2020. På samme måte som for dagpengene, ble reglene for sykepenger endret slik at staten overtok finansieringsansvaret fra arbeidsgiverne tidligere i fraværperioden. I tillegg ble ordningene for sykepenger utvidet på flere andre måter. For eksempel ble reglene endret slik at stengte barnehager eller skoler gav rett på omsorgspenger.

Tiltak rettet mot bedriftene

For å bidra til å redusere kostnader, gi kompensasjon og bedre likviditeten i en periode med om-

Tabell 7.2 Stønader til husholdninger. Milliarder kroner

	2016	2017	2018	2019	2020
Pensjoner	313	326	342	361	376
herav alderspensjoner	222	232	243	255	265
herav uførespensjoner	85	88	93	100	104
Arbeidsrelaterte stønader	114	115	111	109	149
herav sykepenges	43	44	45	47	54
herav arbeidsavklaringspenges	35	34	33	30	30
herav foreldrepenges	20	20	20	20	22
herav arbeidsledighetsstønader	16	14	11	9	40
Forsørgerstønader	20	19	19	20	20
Utdanningsstønader	11	12	12	13	13
Sosialstønad, bostøtte mv	20	21	21	20	20
Stønader i naturalia	72	74	76	78	81
Stønader i alt	551	567	581	602	659

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

setningsfall, ble det vedtatt en rekke hjelpepakker rettet inn mot bedriftene i etterkant av virusutbruddet. Blant tiltakene finner vi nye statlige lånegarantier, midlertidig redusert arbeidsgiveravgift, kompensasjonsordning for virksomheter med stort fall i omsetningen, ekstrabevilgninger til selskaper i samferdselssektoren og endringer i reglene for beskatning av petroleumselskaper – se boks 7.1 for nærmere omtale. Disse tiltakene summerte seg til over 50 milliarder kroner og førte til økte utgifter i 2020 i kategoriene subsidier og overføringer i tabell 7.1.

I tillegg til de rene utgiftsøkningene ble det også vedtatt enkelte skatte- og avgiftslettelser, som reduserer inntektene til staten. Blant disse var adgang til å tilbakeføre underskudd i 2020 mot beskattet overskudd de to foregående årene, redusert merverdiavgift på persontransport, overnatting og kulturarrangementer, samt oppheving av flypassasjeravgiften. Reduksjonene ble beregnet å gi et inntektstap for staten på 6-7 milliarder kroner i 2020. Deler av tapet vil bli motsvart av høyere skatteinntekter senere år.

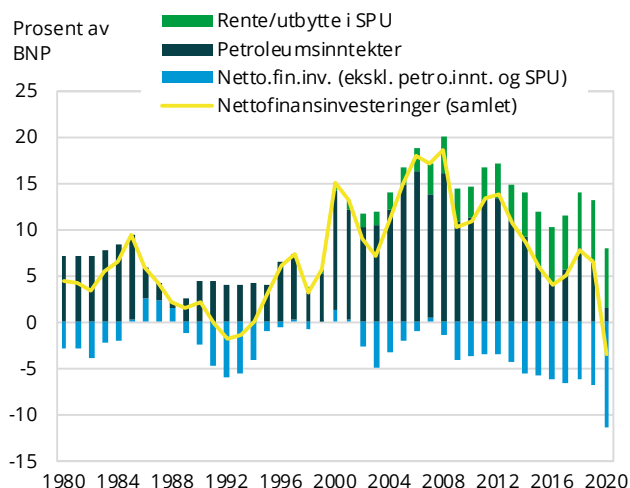
Nettofinansinvesteringer og finanspolitikk

En dekomponering av nettofinansinvesteringene kan illustrere hvordan hovedstørrelsene i nasjonalregnskapet henger sammen med retningslinjene for den offentlige budsjettpolitikken. Statens løpende petroleumsinntekter, det vil si skatter og utbytte fra petroleumselskapene, overføres i sin helhet til SPU, mens handlingsregelen begrenser uttak fra fondet.

Ser man bort fra både de løpende petroleumsinntektene og renter og utbytte i SPU¹, har offentlig forvaltning hatt negative nettofinansinvesteringer, det vil si underskudd, gjennom mesteparten av 2000-tallet, se figur 7.3. Målt på denne måten tilsvarte underskuddet om lag 4 prosent av BNP i 2009 og økte gradvis til 6,7 prosent i 2019. I 2020 økte underskuddet kraftig, til over 11 prosent. Retningslinjene for statens oljepengebruk legger opp til at underskuddet skal dekkes med avkastningen i SPU. En konsekvens av dette er at det i vesentlig grad bare var de løpende petroleumsinntektene som bidro til høye nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Helt siden midt på 1990-tallet og fram til og med 2019 var sammenhengen mellom samlede nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning og løpende petroleumsinntekter svært sterk. Sammenhengen vises klart om ser de totale utgiftene opp mot de enkelte inntektskomponentene – slik det er fremstilt i figur 7.4. Fram til og med 2019 var utgiftene om lag like høye som summen av inntekter fra fastlandsøkonomien og renter og utbytte i SPU. 2020 representerer et brudd i sammenhengen. Utgiftene i 2020 var høyere enn inntektene, selv om både løpende petroleumsinntekter og renter og utbytte i fondet regnes med – og nettofinansinvesteringene var dermed negative.

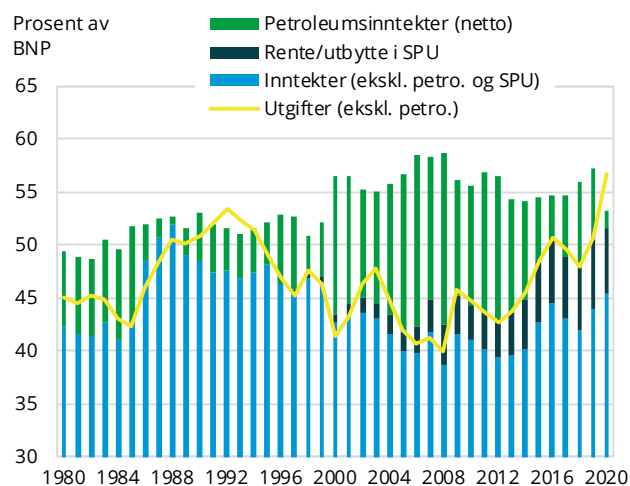
¹ Nettofinansinvesteringer fratrukket petroleumsinntekter og renter og utbytte i SPU har nær sammenheng med oljekorrigert underskudd, som brukes av Finansdepartementet i finanspolitikken. Forskjellene henger blant annet sammen med at korrigerte nettofinansinvesteringer har en annen periodisering av skattene, samt inkluderer kommuneforvaltningen i tillegg til staten.

Figur 7.3. Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 7.4. Inntektskilder og totale utgifter i offentlig forvaltning

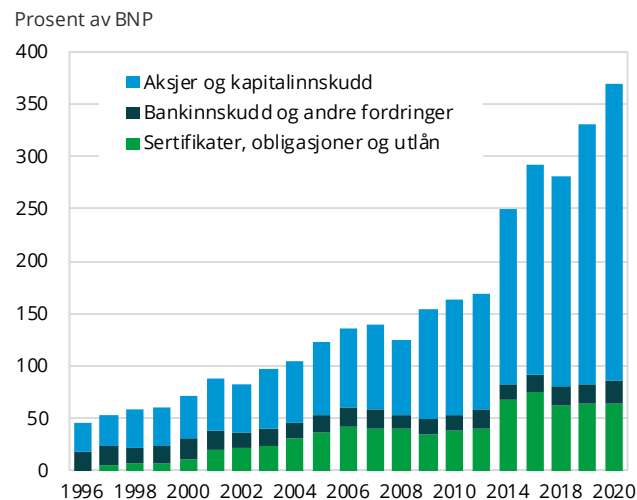
Kilde: Statistisk sentralbyrå

7.2. Kursendringer ga økning i offentlig forvaltnings formue

12 600 milliarder kroner i finansformue

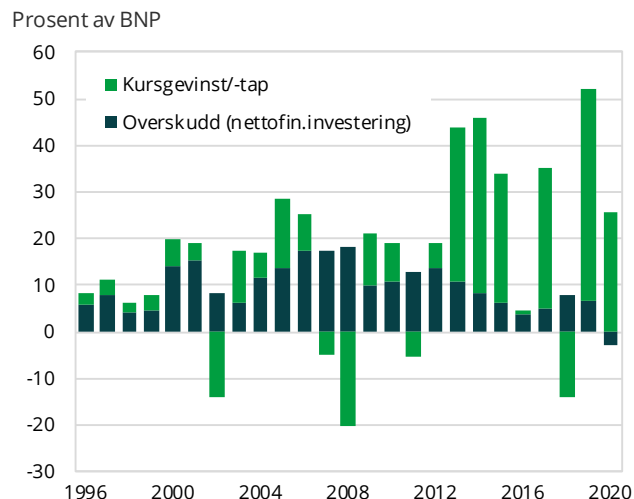
Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapets finansregnskap var offentlig forvaltnings netto finansformue ved utgangen av 2020 på om lag 12 600 milliarder kroner – en økning på 780 milliarder kroner i løpet av året. Målt mot BNP i løpende priser økte netto finansformue sterkt i 2020, en konsekvens av at kursgevinster i SPU førte til at finansformuen økte, samtidig som BNP falt. Figur 7.5 viser utviklingen i finansformuen fra midten av 1990-tallet til utgangen av 2020. Generelt kjennetegnes utviklingen av at det er mange år hvor veksten har vært betydelig og at den totale veksten i perioden har vært svært stor. Fra å tilsvare under

Figur 7.5. Netto finansformue i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.6. Nettofordringsendring i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

halvparten av BNP midt på 1990-tallet, tilsvarte nettoformuen 3,7 ganger BNP ved utgangen av 2020.

Drøyt 85 prosent av netto finansformuen består av utenlandsinvesteringene i SPU. Av dette er noe over 70 prosent aksjer. Som et resultat av fondets størrelse har aksjer fått en stadig mer dominerende posisjon blant finansobjektene i offentlig forvaltnings balanse.

Kursendringer skjuler underskuddet

Endringer i netto finansformue oppstår gjennom transaksjoner, det vil si overskudd eller underskudd i inntektsregnskapet, eller verdiendringer på finansobjektene i løpet av året, altså kursgevinst eller tap. Kursgevinster omfatter både endringer i prisene på aksjer og andre finansobjekter, og

Boks 7.1 Klassifisering av støttetiltak rettet mot næringslivet

Statlige lånegarantier

I slutten av mars trådte to nye statlige lånegarantiordninger i kraft. I garantiordningen for lån til bedrifter garanterer staten for 90 prosent av banklån innenfor en samlet ramme på 50 milliarder kroner. Ordningen rettet seg i utgangspunktet mot små og mellomstore bedrifter, men ble senere utvidet til å gjelde også større selskaper. Staten opprettet også en garantifasilitet på 6 milliarder kroner rettet mot flyselskaper. Begge ordningene administreres av GIEK på vegne av staten. Ved utgangen av 2020 var 15 milliarder kroner av rammen på totalt 56 milliarder kroner innenfor begge ordningene benyttet.

I nasjonalregnskapet regnes lånegarantier som gjeld på statens hånd dersom de er stilt til foretak i bestemte tilfeller av økonomiske vanskeligheter og hvor det er høy sannsynlighet for at garantien utløses. I slike tilfeller skal man allerede ved utstedelse av garantiene beregne et forventet tap og klassifisere dette som en utgift og en gjeld for staten. I nasjonalregnskapet framstilles ordningene derfor i praksis slik at det er staten som har tatt opp lån på foretakenes vegne og tilført midler, tilsvarende forventet tap, til foretakene gjennom kapitaloverføringer på utgiftssiden.

Finansdepartementet anslår, på usikkert grunnlag, i statsbudsjettet tapene til 20 prosent av lånene på garantien til bedrifter og 100 prosent av lånene på garantien til flyselskaper. Det er også dette som er lagt til grunn i statistikken når det er beregnet en gjeldsforpliktelse og en kapitalutgift i staten på vel 6,5 milliarder i 2020.

Midlertidig redusert arbeidsgiveravgift

Arbeidsgiveravgiften ble redusert med fire prosentenheter i mai og juni 2020. For å beskrive de økonomiske realitetene føres ikke reduksjonen som et fratrekk i arbeidsgiveravgift på statens inntektsside i statistikken. Den føres isteden som en subsidie på utgiftssiden. På denne måten framkommer det på en transparent måte at hensikten med tiltaket er å gi støtte til næringslivet. Analyser av f.eks. lønnsdannelsen, og drøftinger knyttet til lønnsoppgjør, bør bygge på den underliggende utviklingen i lønnskostnadsandelen. Dersom reduksjonen hadde blitt trukket fra i arbeidsgiveravgiften, ville dette blitt vanskeligere siden arbeidsgiveravgift inngår i bedriftenes lønnskostnader.

Tiltaket førte til at arbeidsgiverne måtte betale inn 10,6 milliarder kroner mindre i avgift i 2020 enn det

som ellers hadde vært tilfelle. Dette beløpet er lagt til på utgiftssiden, under subsidier, i statistikken. Fordi reduksjonen også omfattet kommuneforvaltningen, de statlige sykehusene og andre offentlige virksomheter, og er inntektsført der, var nettoutgiften for offentlig forvaltning samlet knapt 8 milliarder kroner.

«Oljepakken»

I første halvår av 2020 falt oljeetterspørselen i verden sterkt som følge av koronapandemien. Lave olje- og gasspriser ga midlertidige likviditets- og finansieringsutfordringer for oljeselskapene. For å holde investeringsaktiviteten på norsk sokkel oppe, vedtok Stortinget i juni 2020 en «oljepakke». Den er en midlertidig skatteordning som i første omgang gjelder for alle investeringer i 2020 og 2021.

Ordningen består av to hovedelementer. Det første elementet er nye og mer fordelaktige regler for avskrivninger og friinntekt i særskattegrunnlaget. Under det ordinære skatteregimet får oljeselskapene fradrag for investeringer gjennom avskrivninger lineært over seks år. I tillegg gis et ekstra fradrag, kalt friinntekt, som er en kompensasjon for at investeringer avskrives over flere år. Friinntekten utgjør 20,8 prosent av investeringene – 5,2 prosent i fire år fra og med investeringsåret. Med de nye reglene kan investeringene trekkes fra fullt ut i investeringsåret, samtidig som friinntekten økes til 24 prosent. Det andre elementet i ordningen innebærer at selskaper som har skattemessig underskudd i 2020 og 2021 kan kreve dette utbetalt av staten. Lettelser i særskatten på kort sikt vil på denne måten delvis motsvares av økt skatt seinere.

Hovedregelen i nasjonalregnskapsstatistikken er at skattelettelser som er innebygget i skattesystemet skal komme til fratrekk i utlignet eller påløpt skatt. Et unntak fra hovedregelen er de skattekreditter som medfører direkte utbetalinger fra skattemyndighetene til skatteyteren ved at de ikke er begrenset oppad til den skyldige skatten. Slike skattekreditter skal utgiftsføres som subsidier eller kapitaloverføringer fra offentlig forvaltning til skatteyterne, i dette tilfellet oljeselskapene.

Oljepakken medfører at særskatten blir negativ for året 2020. Det negative beløpet er ikke trukket fra i petroleumsskatten i statistikken, men er isteden klassifisert som et investeringstilskudd under kapitaloverføringer på utgiftssiden.

endringer i valutakurs. Figur 7.6 gir et bilde av hvordan henholdsvis overskudd og kursendringer har bidratt til utviklingen i netto finansformuen. Figuren viser blant annet at kurssvingningene har fått stadig større innflytelse på endringer i nettoformuen

ens størrelse, mens overskuddet har fått mindre betydning. I 2020 bidro kursgevinster i SPU på 900 milliarder kroner til at finansformuen i offentlig forvaltning økte betydelig selv med et stort underskudd i inntektsregnskapet.

7.3. Gjeldsoppbygging i kommunene

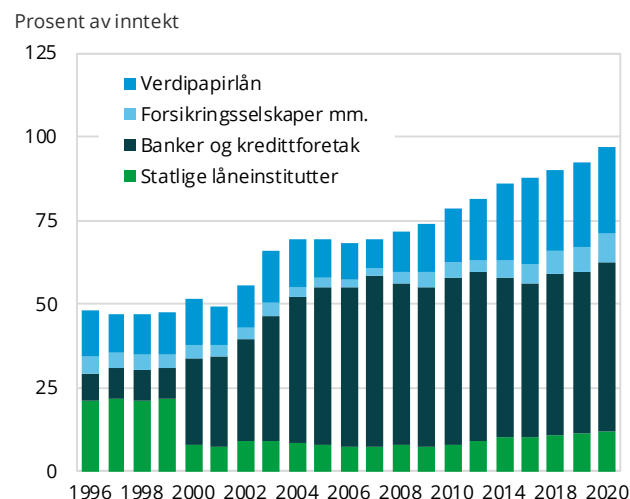
Lavere underskudd i kommuneforvaltningen

Foreløpige bokførte tall for kommuneforvaltningens inntekter og utgifter viser et underskudd på 28 milliarder kroner i 2020. Dette er 5 milliarder kroner mindre enn året før. Reduksjonen har sammenheng med at veksten i sysselsettingen og investeringene var lavere enn inntektsveksten i sektoren. Gjennom mesteparten av 2000-tallet har sektoren hatt et underskudd. De siste 10 årene har det årlige underskuddet i gjennomsnitt utgjort 4 prosent av inntektene. Underskuddet har blant annet sammenheng med et høyt investeringsnivå.

Stigende gjeldsgrad

Underskuddet, målt ved nettofinansinvesteringer, representerer ikke nødvendigvis en svekkelse av sektorens formue. Den kraftige veksten i investeringene har ikke vært fullt ut finansiert ved låneopp- tak – også en del av inntektene i form av skatter og overføringer har blitt brukt til investeringer i fast realkapital. Kommuneforvaltningen har imidlertid hatt en vesentlig gjeldsoppbygging gjennom de siste årene. Gjelden, målt ved kredittindikatoren K2, vises i figur 7.7. Den viser at gjelden utgjorde 97 prosent av sektorens inntekter ved utgangen av 2020. Dette er en økning på 18 prosentpoeng sammenlignet med 2010 og 27 prosentpoeng sammenlignet med 2005.

Figur 7.7. Kommuneforvaltningens gjeld etter långiver (K2)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tallene i figur 7.7 gir likevel ikke uten videre et riktig bilde av gjeldsbyrden til kommunene og fylkeskommunene. Ikke all gjeld belaster kommunebudsjettene. Deler av gjelden er knyttet til låneformål som ikke, eller bare delvis, belaster kommuneøkonomien. Noe viderefremmes til privatpersoner og selskaper. Andre er forbundet med kompensasjonsordninger, der staten dekker renteutgiftene. Videre er det slik at en del gjeld knytter seg til tjenester som finansieres av gebyrer fra innbyggerne. Dette gjelder særlig innen vann-, avløps- og renovasjonstjenestene. Den økte gjelden gjør likevel kommunene sårbare for eventuelle renteøkninger i framtiden.

Tabell 7.3. Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter (bokførte verdier). Milliarder kroner

	2016	2017	2018	2019	2020
Inntekter	520	547	569	595	612
Skatter og avgifter	197	206	214	224	221
Formuesinntekter	15	15	17	21	20
Brukerbetalinger, salgsinntekter, mv.	72	75	78	83	78
Overføringer	237	251	260	268	293
Utgifter	534	560	590	628	640
Lønnskostnader	270	282	296	312	318
Kjøp av varer og tjenester	111	118	124	131	134
Stønader til husholdninger	42	46	47	47	47
Overføringer, renter og subsidier	43	44	46	51	53
Bruttoinvestering i ikke-finansiell kapital	68	70	77	87	88
Underskudd, nettofinansinvestering (-)	-13	-13	-21	-33	-28
<i>Underskudd i prosent av inntekter</i>	2,6	2,3	3,6	5,6	4,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Betydelig svekkelse av offentlige finanser i de fleste land

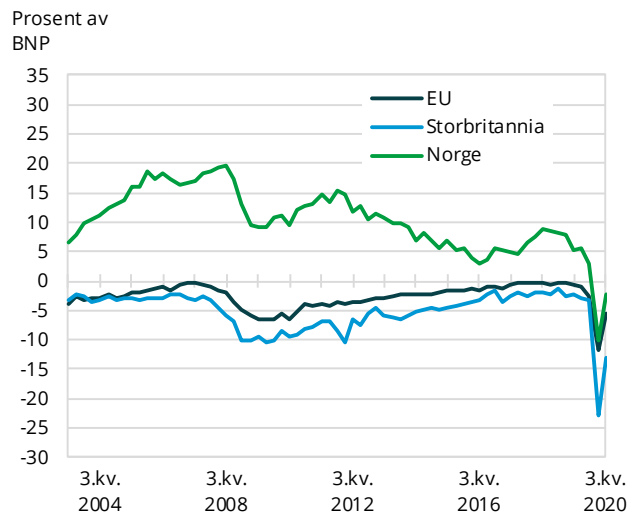
Svekket budsjettbalanse i Europa

Offentlig underskudd, målt ved nettofinansinvesteringene, i prosent av BNP er en mye brukt indikator på budsjettbalanse i europeiske land. Koronavirusutbruddet medførte en kraftig svekkelse i denne indikatoren. I januar formidlet EUs statistikkorgan, Eurostat, at det sesongjusterte underskuddet i offentlig forvaltning i medlemslandene samlet utgjorde 5,6 av BNP i 3. kvartal 2020. Dette var en reduksjon fra 2. kvartal, da underskuddet var på hele 11,6 prosent – det største underskuddet som er registrert i statistikken. Samtlige medlemsland hadde et underskudd både i 2. og 3. kvartal 2020. Eurostat peker både på tiltak satt i verk for å motvirke negative konsekvenser av virusutbruddet og fall i BNP som årsak til svekkelsen av indikatoren. Til sammenligning var det sesongjusterte underskuddet i Norge 10,1 prosent i 2. kvartal og 2,2 prosent i 3. kvartal. I Storbritannia var underskuddet henholdsvis 22,8 prosent og 13 prosent.

Sterk økning i offentlig gjeld

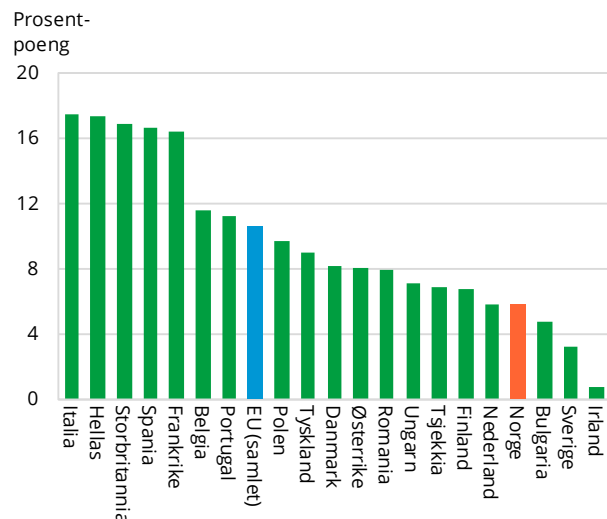
Som en følge av de store underskuddene i EU-landene i 2020 økte den offentlige gjelden. Ved utgangen av 3. kvartal tilsvarte den offentlige bruttogjelden, det vil si ikke-konsolidert gjeld målt i pålydende verdier, for medlemslandene samlet om lag 90 prosent av BNP. Dette var 10 prosentpoeng mer enn ved utgangen av samme periode i 2019. Gjeldsindikatoren økte i samtlige EU-land. I Norge økte den med om lag 6 prosentpoeng og i Storbritannia med hele 17 prosentpoeng.

Figur 7.8. Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

Figur 7.9. Offentlig gjeld i prosent av BNP. Økning 2019k3-2020k3

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

8. Husholdningenes finansielle stilling

En kraftig økning i sparingen har generert rekordhøye finansielle investeringer i 2020. Kortsiktig gjeld falt betydelig, blant annet på grunn av mindre bruk av kredittkort. Et redusert rentenivå har gitt husholdningene en lavere rentebelastning, men rentenivået har sammen med lettelser i boliglånsforskriften opprettholdt gjeldsveksten. Dette førte til at husholdningenes gjeldsrate fortsatte å øke også i fjor.

8.1. Hovedbildet i husholdningenes finansregnskap

De foreløpige resultatene fra husholdningenes finansregnskap er gjengitt i tabell 8.1. Tabellen viser balansen ved utgangen av 2020 og årstall for transaksjoner og andre endringer.

Historisk høye nettofinansinvesteringer

Hovedbildet er preget av koronasituasjonen. Av tabellen framgår det at nettofinansinvesteringene

økte fra -5 milliarder kroner i 2019 til historiske høye 63 milliarder kroner i 2020. Utviklingen forklares av en kraftig økning i husholdningenes sparing i 2020 som skyldes at private konsumutgifter har falt betydelig i forhold til i disponibel inntekt det siste året. Den svake utviklingen i konsumutgiftene har skapt et ekstraordinært overskudd i husholdningenes innteks- og kapitalregnskap som har generert store finansielle investeringer i finansregnskapet.

Tabell 8.1. Finansregnskap for husholdningene. Milliarder kroner

	Beholdninger ved utgangen av året		Transaksjoner		Andre endringer		Vekst ¹ , endring ² og rater ³ i prosent	
	2019	2020*	2019	2020*	2019	2020*	2019	2020*
Finansielle eiendeler / fordringer	5 142	5 480	176	253	213	85	3,7	4,9
Sedler, mynt og bankinnskudd	1 349	1 469	52	120	0	0	4,0	8,9
Omsettelige gjeldspapirer	12	16	2	5	0	0	16,6	43,4
Aksjer	1 223	1 294	9	18	131	54	0,9	1,4
Verdipapirfondsandeler	203	226	10	10	27	13	6,0	5,1
Forsikringstekniske reserver, liv og skade	194	214	-1	6	10	14	-0,3	3,2
Forsikringstekniske reserver, tjenestepensjon	1 532	1 598	90	90	32	-24	6,4	5,9
Utlån, annen egenkapital og andre fordringer	630	663	14	4	13	29	2,3	0,6
Gjeld	3 904	4 099	181	189	2	6	4,9	4,8
Kortsiktige lån	55	46	1	-10	0	0	1,3	-17,2
Lån med pant i bolig	3 083	3 255	151	171	0	0	5,2	5,6
Andre langsiktige lån	561	584	23	24	-1	-1	4,2	4,2
Annen gjeld	204	215	6	4	3	7	3,2	1,9
Nettofordringer/nettofinansinvestering/netto gevinster mv.	1 238	1 381	-5	63	212	79		
Memo								
Fordringer per innbygger, kroner	957 938	1 016 375					7,4	6,1
Gjeld per innbygger, kroner	727 275	760 304					4,1	4,5
Nettofordringer per innbygger, kroner	230 663	256 072					19,2	11,0
Fordringsrate, sesongjustert							310,5	323,8
Gjeldsrate, sesongjustert							234,5	241,0
Nettofordringsrate, sesongjustert							76,0	82,8

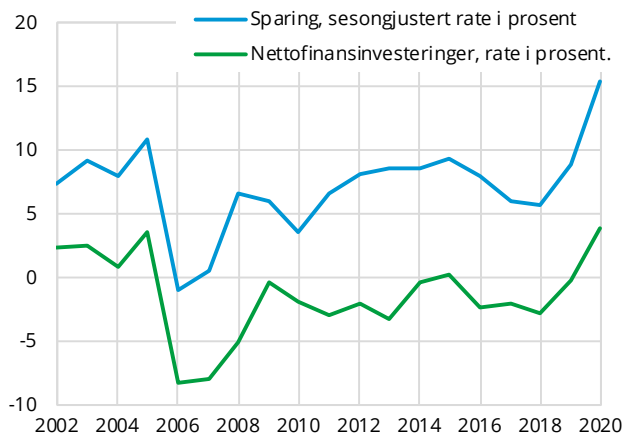
¹ Vekstratene er beregnet som transaksjoner i prosent av beholdninger ved utgangen av året før.

² Prosentendring i fordringer, gjeld og nettofordringer per innbygger fra året før.

³ Rater i prosent av disponibel inntekt inkl. korreksjon for endring i pensjonsrettigheter for fordringer, gjeld og nettofordringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.1. Rater for sparing (IKR) og nettofinansinvesteringer (Finse) i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

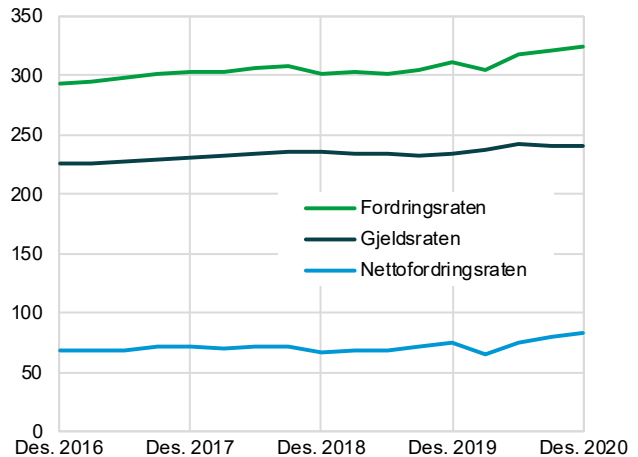
Husholdningenes sparing i inntekts- og kapitalregnskapet og nettofinansinvesteringer i finansregnskapet er illustrert som rater i prosent av disponibel inntekt i figur 8.1. Figuren illustrerer sammenhengen mellom sparing og nettofinansinvesteringer og begge størrelsene viser en signifikant økning i 2020. I løpet av det siste året økte nettofinansinvesteringene til 3,8 prosent av disponibel inntekt. Vi må tilbake til året 2005 for å finne forrige toppnotering¹.

Fordringsraten øker mer enn på flere år

Endringene i husholdningenes finansielle stilling illustreres også av fordrings- og gjeldsratene i figur 8.2. Figuren viser fordringer, gjeld og nettofordringer i prosent av disponibel inntekt mv² i perioden fra og med 4. kvartal 2016 til og med 4. kvartal 2020.

Av figuren fremgår det at både fordringer og gjeld har vokst raskere enn inntektene i 2020. Hovedbildet domineres av fordringsraten som økte kraftig frem til utgangen av 2020. Fordringsraten ble beregnet til 323,8 prosent av inntektene ved utgangen av året, 13,3 prosentpoeng høyere enn ved utgangen året før. Vi må tilbake til årene 2005 og 2006 for å finne år med større årlig økning i fordringsraten³. Gjeldsraten økte i løpet av det siste

Figur 8.2. Fordrings-, gjelds- og nettofordringsrater i prosent av disponibel inntekt og korreksjon for endring i pensjonsrettigheter. Sesongjusterte kvartalstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

året med 6,5 prosentpoeng til 241,0 prosent, mens nettofordringsraten økte med 6,8 prosentpoeng til 82,8 prosent av disponibel inntekt ved utgangen av 2020.

Økningen i fordringsraten er i vesentlig grad drevet av finansielle investeringer i 2020. Disse investeringene er beregnet til 253 milliarder kroner i tabell 8.1, mens valuta- og verdipapirgevinster økte verdien av fordringene med 85 milliarder kroner.

Det siste året økte gjelda med 195 milliarder kroner. Nesten hele gjeldsøkningen forklares av gjeldstransaksjonene⁴ som summerte seg til 189 milliarder kroner. Andre endringer bidro med 6 milliarder kroner til gjeldsøkningen og er i hovedsak valutakursendringer på gjeld i utenlandsk valuta.

Nettoformuen fortsatte øke

Nettofordringene er differansen mellom fordringer og gjeld og nettofordringene fulgte i stor grad endringene i fordringene i 2020. Av tabell 8.1 framgår det at nettofordringene til husholdningene økte med 142 milliarder kroner fra 2019.

Utviklingen i 2020 forklares av de historisk høye nettofinansinvesteringene og nettogevinstene. Nettogevinstene er differansen mellom pris- og kursbevegelser på verdipapirer og kursbevegelser på gjeld i utenlandsk valuta. I 2020 utgjorde nettogevinstene 79 milliarder kroner, men dette er

¹ I 2005 utgjorde nettofinansinvesteringene 3,5 prosent av disponibel inntekt mv. Nivået forklares av personlige aksjeeieres tilpasning til nye skatteregler for aksjeutbytte som blant annet førte til at eierne reinvesterte i mottatt utbytte i innskutt egenkapital og lån.

² Disponibel inntekt pluss korreksjon for endring i pensjonsrettigheter er benyttet som deflator.

³ I 2005 og 2006 ble fordringsraten blant annet påvirket av reinvesterte aksjeutbytter

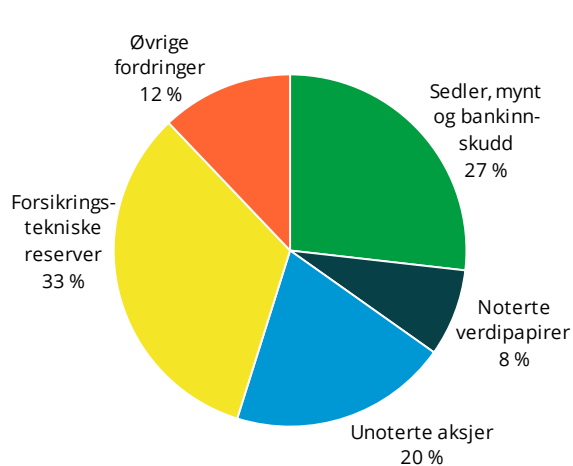
⁴ Transaksjonene omfatter opptak av ny gjeld og ikke-betalte renteutgifter fratrukket avdrag på eksisterende gjeld.

Tabell 8.2. Opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordningene

	Innskuddsbasert pensjonsordninger		Ytelsesbaserte pensjonsordninger		Tjenstepensjonsordningene er	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Pensjonsreservene ved inngangen av året	217	232	11 30	1 178	1 346	14 10
Økning i opptjente rettigheter	31	37	50	53	80	90
+ Opptjening av rettigheter, yrkesaktive medlemmer	28	31	68	75	95	106
+ Investeringsinntekter / økning i nåverdi	6	8	29	30	35	38
- Utbetalte ytelser til pensjonistene	2	2	49	52	50	54
+ Flyttinger av kontrakter	-1	0	1	0	0	0
Andre endringer	-16	30	-2	2	-18	32
Pensjonsreservene ved utgangen av året	232	299	1 178	1 233	1 410	1 532

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.3. Fordringenes sammensetning ved utgangen av 2020. Prosentandeler av totale fordringer

Kilde Statistisk sentralbyrå.

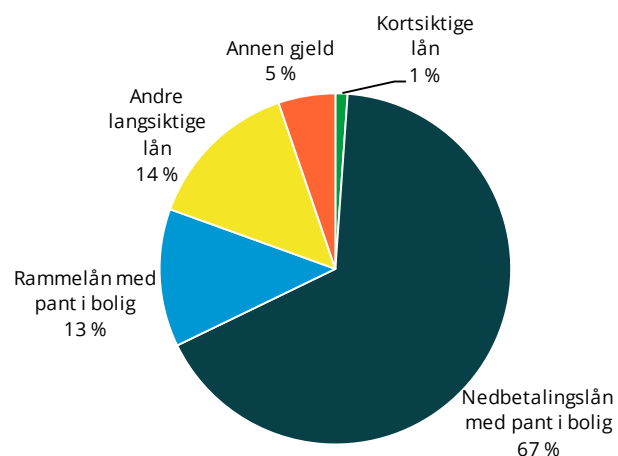
betydelig lavere enn i 2019, da nettogevinstene ble beregnet til 212 milliarder kroner.

Nettofordringene eller den finansielle nettoformuen er beregnet til litt mer enn 256 000 kroner per innbygger ved utgangen av 2020 og formuesøkningen utgjorde nesten 25 000 kroner per innbygger fra året før. Dette utgjør en stigning i verdien av den finansielle nettoformuen på om lag 11 prosent ved utgangen 2019. Til sammenligning steg verdien på formuen med om lag 19 prosent per innbygger i 2019 og formuesøkningen utgjorde dette året beregnet til 37 000 kroner per innbygger.

Rekordhøye bankinnskudd

I løpet av året 2020 økte bankinnskuddene mv. med hele 120 milliarder kroner. Beløpet utgjorde om lag 7,2 prosent av disponibel inntekt det siste året og innskuddene bidro i sterk grad til økte nettofinansinvesteringer i perioden. De ekstraordinært høye bankinnskuddene representerer en

Figur 8.4. Gjeldas sammensetning ved utgangen av 2020. Prosentandeler av total gjeld

Kilde Statistisk sentralbyrå.

likvid reserve i bankene som husholdningene kan trekke på etter hvert som økonomien normaliseres de neste kvartalene. Til sammenligning økte bankinnskuddene med 52 milliarder kroner i 2019.

Av figur 8.3 fremgår det at bankinnskudd mv. har den nest høyeste andelen av fordringene ved utgangen av 2020. Verdipapirenes andel utgjorde 28 prosent av fordringene ved utgangen av året og andelen var om lag på nivå med innskuddenes andel. Verdipapirer er summen av markedsnoterte verdipapirer og unoterte aksjer i figur 8.3.

Investeringene i noterte aksjer trekker opp verdipapirinvesteringene

Husholdningenes nettoinvesteringer i verdipapirer er anslått til om lag 33 milliarder kroner det siste året. Til sammenligning utgjorde verdipapirinvesteringene 21 milliarder kroner i 2019 og det er rimelig å anta at økningen i investeringene fra 2019 i stor grad er drevet av høy sparing i 2020.

Boks 8.1. Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene

Det publiserte inntekts- og kapitalregnskapet omfatter opptjente rettigheter i fonderte tjenestepensjonsordninger. Retten til tjenestepensjon opparbeides i arbeidsforhold og de fonderte ordningene forvalter reservene for pensjonister og arbeidstakere i statlige eide helseforetak, kommuneforvaltningen og næringslivets foretakssektorer.

Tjenestepensjonsordningene administreres av livsforsikringsselskapene og pensjonskassene og regnskapsstatikk for pensjonsforetakene utgjør datagrunnlaget. Tabell 8.2 viser pensjonsreservene ved utgangen av året og årstall for opptjente rettigheter og andre endringer og omfatter årene 2018 og 2019 som er de to siste året med fullt ut oppdaterte datagrunnlag.

Pensjonsreservene reflekterer den finansielle verdien av pensjonsrettighetene i ordningene. I innskuddsbaserte ordninger er verdien av opptjente rettigheter lik markedsverdien til ordningenes eiendeler. Beholdningsverdien ble beregnet til 299 milliarder kroner ved utgangen 2019. Opptjente rettigheter i ytelsesbaserte ordninger beregnes på basis av forsikringstekniske prinsipper og verdien av rettighetene er definert som nåverdien av de framtidige pensjonsytelsene fratrukket nåverdien av fremtidige premier. Den sentrale størrelsen i nåverdiberegningene er diskonteringsrenten, men også kjønn, levealder, lønnsnivå, lønnsutvikling og tjenesteansiennitet inngår i formelen. Et viktig mål i forvaltningen av reservene er å oppnå den avtalte langsiktige avkastningen som hvert år skal tilordnes pensjonsreservene. Beholdningsverdien av rettighetene i ytelsesbaserte ordninger beregnet til 1 233 milliarder kroner ved utgangen 2019.

Balanseendringen kan beregnes som differansen mellom opptjente rettigheter ved utgangen og inngangen av året. I inntekts- og kapitalregnskapet blir balanseendringen dekomponert i transaksjoner og andre endringer. Transaksjonene i pensjonsrettigheter er summen av tre økonomiske størrelser eller prosesser.

For det første øker opptjente rettigheter fordi yrkesaktive medlemmer jobber ett år ekstra. I tabell 8.2 framgår det at opptjening av nye rettigheter utgjorde henholdsvis 31 og 75 milliarder kroner i innskuddsbaserte og ytelsesbaserte ordninger i 2019. I Norge skal den løpende pensjonsopptjeningen minst utgjøre 2 prosent av lønn i tjenestepensjonsordningene.

For det andre øker pensjonsrettighetene fordi investeringsinntekter tilordnes pensjonsreservene i innskuddsbaserte ordninger og fordi nåverdien av reservene i ytelsesbaserte ordninger øker. Investeringsinntektene i innskuddsbaserte ordninger utgjorde 8 milliarder kroner i 2019, mens nåverdien til rettighetene i ytelsesbaserte ordninger økte med 30 milliarder kroner. Økt nåverdi beskrives ofte som en beregningsteknisk effekt. Ettersom rettighetene kommer et år nærmere utbetaling øker nåverdien fordi pensjonsreservene blir neddiskontert ett år mindre.

For det tredje reduseres de opptjente rettighetene i ordningen fordi pensjonistene mottar årlige pensjonsutbetalinger. Tabell 8.2 viser at det i 2019 ble utbetalt henholdsvis 2 og 52 milliarder kroner i pensjoner fra innskudds- og ytelsesbasert tjenestepensjonsordninger.

Andre endringer er hovedsakelig gevinster / tap knyttet til svingninger i markedsverdiene til noterte verdipapirer i porteføljene til innskuddsbaserte ordninger. Ettersom pensjonsfondet i AFP-ordningen er klassifisert som pensjonskasse, og AFP-ordningen er vurdert som en hybridordning, og grupperes sammen med de ytelsesbaserte ordningene, ble også for disse ordningene registrert tap og gevinster i 2018 og 2019.

De opptjente pensjonsrettighetene summerte seg til 1 532 milliarder kroner ved utgangen av 2019 og rettighetene økte totalt med 122 milliarder kroner i løpet av året. Økningen i rettighetene utgjorde 7,3 prosent av disponibel inntekt, mens beholdningsverdiens andel utgjorde 92 prosent av inntektene i 2019.

Det er nettoinvesteringene i aksjer som trekker opp, og aksjeinvesteringene økte fra 9 milliarder kroner i 2019 til 18 milliarder kroner i 2020. Nettokjøp av noterte aksjer forklarer utviklingen og husholdningene investerte i børsnoterte aksjer for 14 milliarder kroner i 2020. Dette er om lag 8 milliarder kroner høyere enn de tilsvarende aksjeinvesteringene i 2019 som ble beregnet til 6 milliarder kroner. Også anskaffelsene av omsettelig gjeldspapirer (obligasjoner mv.) økte fra 2 milliarder kroner i 2019 til 5 milliarder kroner i 2020.

Nettotegningene av verdipapirfondsandeler viser derimot en flat utvikling fra året før. Det sist året

utgjorde husholdningenes nettotegninger 10 milliarder kroner som er på linje med nettotegningene av fondsandeler i 2019.

Unoterte aksjers andel av de samlede fordringene utgjorde hele 20 prosent ved utgangen av 2020. Dette er aksjer som ikke omsettes regelmessig på børs, men aksjene representerer husholdningenes eierandeler i de mange små og mellomstore unoterte aksjeselskapene. Blant selskapene i denne gruppen finner vi også familieeide holdingselskaper som forvalter betydelige eierinteresser og aksjeposter i store foretaksgrupper. I 2020 investerte husholdningene for 4 milliarder

kroner i unoterte aksjer, men anslaget er heftet med usikkerhet ettersom beregningene er basert på framskrivning av tidligere års datagrunnlag.

Opptjente pensjonsrettigheter utvikler seg på linje med året før

Forsikringstekniske reserver omfatter reserver i skadeforsikring og opptjente rettigheter i livs- og pensjonsforsikringer⁵. Av figur 8.3 fremgår det at de forsikringstekniske reservene har den høyeste andelen av fordringene ved utgangen av 2020.

Reservene omfatter forhåndsbetalte premier og utestående forsikringskrav i skadeforsikring, midler avsatt i individuell livs- og pensjonsforsikring og verdien av opptjente pensjonsrettigheter i de fonderte tjenestepensjonsordningene for ansatte i stats- og kommuneforvaltningen og næringslivets foretakssektorer.

Transaksjonene i tjenestepensjonene utgjorde 90 milliarder kroner i 2020. Dette er på linje med transaksjonene i 2019 som også ble beregnet til 90 milliarder kroner. De foreløpige anslagene for opptjente pensjonsrettigheter i 2020 er heftet med større usikkerhet enn det som har vært vanlig. Både koronakrisen og endret regelverk for offentlig tjenestepensjon har økt usikkerheten i de foreløpige beregningene sammenlignet med tidligere år. Transaksjonsøkningen reflekterer den årlige opptjeningen av pensjonsrettigheter og behandlingen av tjenestepensjonsordningene i NR-systemet er utdypet i boks 8.1 «Opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene».

Redusert kredittkortgjeld

Finansregnskapet for 2020 beskriver et sammensatt bilde av utviklingen i husholdningenes gjeld. En større reduksjon enn vanlig er registrert for husholdningenes kortsiktige gjeld i det siste året, mens den fallende trenden i langsiktig gjeld fra årene før ble brutt i 2020. Av figur 8.4 framgår det at langsiktige lån utgjorde 94 prosent av den samlede gjelda til husholdningene ved utgangen av 2020.

I 2020 betalte husholdningene ned kortsiktig lån med 10 milliarder kroner. Utviklingen forklares hovedsakelig av redusert kredittkortgjeld og skyldes trolig mindre bruk av kredittkort som følge

av koronatiltakenes virkning på økonomien. Utviklingen i 1. halvår 2020 kan også ha vært påvirket av refusjoner knyttet til avlysninger av blant annet reisevirksomhet, hvor kredittkort har vært brukt til å forhåndsbetale tjenestene. Til sammenligning økte kortsiktig lån med 1 milliard kroner i 2019.

Hovedbildet domineres imidlertid av lån med pant i fast eiendom, og transaksjonene⁶ økte boliglånene med 171 milliarder kroner i 2020 mot 151 milliarder kroner i 2019. Andre langsiktige lån omfatter blant annet utlån fra statlige låneinstitutt som Staten lånekasse for utdanning og Husbanken samt lån uten pant eller med annen pant enn fast eiendom. Disse lånetransaksjonene summerte seg til 24 milliarder kroner i 2020. Dette er litt høyere enn i 2019, da transaksjonene ble beregnet til 23 milliarder kroner.

Veksten i fordringene tiltar

Veksten i fordringene og gjelda er oppsummert i figur 8.5. Vekstratene i figuren er beregnet ved å ta de årlige transaksjonsøkningene i prosent av beholdningene⁷ året før.

I 2020 ble veksten i husholdningenes fordringer beregnet til 4,9 prosent, som er høyere enn veksten på 3,7 prosent året før. Vekstraten er også anslått høyere enn gjennomsnittet for 12-års perioden på 4,3 prosent i figuren. Økte bankinnskudd, nytegning av verdipapirfondsandeler og opptjente pensjonsrettigheter trakk fordringsveksten opp, mens de samlede aksjeinvesteringene og transaksjonene i utlån og andre fordringer dempet veksten i det siste året.

Gjeldsveksten flater ut

Veksten i husholdningenes gjeld har avtatt i perioden etter 2016, men utviklingen stoppet opp i 2020. Det siste året falt vekstraten marginalt 4,8 prosent, men gjeldsveksten var i 2020 fortsatt betydelige lavere enn gjennomsnittet for 12-årsperioden som er beregnet til 6,2 prosent i figur 8.5.

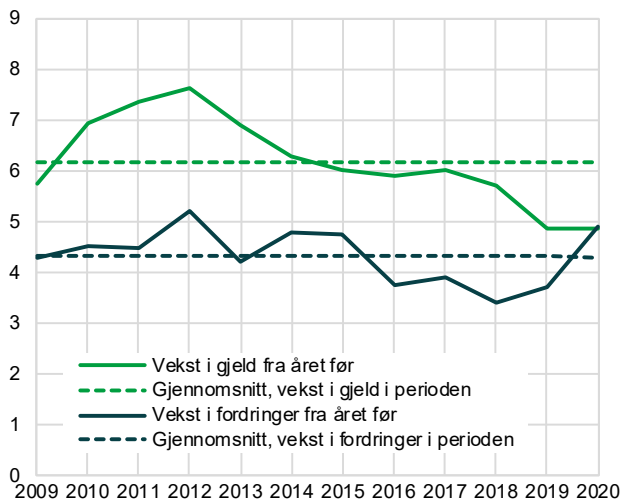
Flere forhold kan forklare gjeldsveksten i 2020, blant annet reduksjonen av styringsrenten ned til null og de midlertidige lettelsene i boliglånfor skriften våren 2020. Lettelser i låneforskriftene kan

⁵ Opptjente pensjonsrettighetene i Statens pensjonskasse og folketrygden er ikke inkludert i forsikringstekniske reserver i det publiserte nasjonalregnskapet.

⁶ Transaksjonene omfatter opptak av nye lån og ikke-betalte renteutgifter fratrukket avdrag på eksisterende lån.

⁷ Vekstrate for fordringer (gjeld) år t = [transaksjonsøkning år t / fordringer (gjeld) ved utgangen av år t-1]*100

Figur 8.5. Prosentvis vekst i fordringer og gjeld fra året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ha ført til flere låntakere med høy gjeldsgrad i husholdningene. Flere husholdninger enn tidligere har også søkt om midlertidig avdragsfrihet og forholdet kan ha påvirket gjeldsutviklingen fordi utsettelse av avdrag bidrar til å holde gjeldsveksten oppe.

Hovedbildet underbygges av Norges Banks utlånsundersøkelser i 2020. Svarene i 1. kvartal 2020 reflekterte i stor grad situasjonen før utbruddet av koronaviruset. Bankene rapporterte om noe svakere låneetterspørsel fra husholdningene og at reduksjonen i styringsrenten fikk gjennomslag i utlånsrentene.

I 2. kvartal 2020 rapporterte bankene om økt etterspørsel etter boliglån, økt fokus på lavere rente blant lånekundene, økt etterspørsel etter refinansiering av lån og økt tendens til bankbytter. Innvilgelse av avdragsfrihet for permitterte eller arbeidsledige økte mye i starten av kvartalet, men etterspørselen avtok etter hvert som mange kom tilbake i jobb. Bankene rapporterer videre at den utvidede fleksibilitetskvoten var blitt brukt i noen grad.

I 2. halvår 2020 rapportert bankene om uendret låneetterspørsel fra husholdningene og uendret kredittpraksis i bankene. De fleste bankene rapporterte at verken antall lån, størrelsen på lånene eller bankens villighet til å gi lån ble særlig redusert med fjerningen av de midlertidige lettelsene i boliglånsforskriften ved inngangen til 4. kvartal 2020.

8.2. Husholdningenes tilpasning i kredittmarkedet

Banker og kredittforetak er de viktigste långiverne for husholdningene, og gjeld til banksektoren utgjorde om lag 81 prosent av husholdningenes samlede gjeld ved utgangen av 2020. Tradisjonelt har norske husholdninger også hatt en stor andel av sine fordringer i bankinnskudd, og bankinnskudd mv. utgjorde om lag 27 prosent av totale fordringer ved utgangen året. Gjennom sine egne innskudd har husholdningssektoren finansiert en betydelig andel av sine egne lån hos banksektoren. Bankinnskuddenes andel av lånegjelda har imidlertid falt fra om lag 64 prosent av lånene ved utgangen av 2001 til om lag 44 prosent ved utgangen 2020. Årsaken er at gjeldsveksten har vært høyere enn veksten i innskuddene og husholdningenes nettogjeld til banker og kredittforetak har derfor økt over årene.

Veksten i nettogjeld avtar kraftig

Fordringer og gjeld overfor banksektoren og økningen i nettogjelda⁸ er illustrert i figur 8.6. Det fremgår av figuren at husholdningenes nettogjeld til banksektoren utgjorde 1888 milliarder kroner ved utgangen 2020. Det siste året økte nettogjelda med beskjedne 51 milliarder kroner, som er betydelig lavere enn i 2019, da nettogjelda økte med 93 milliarder kroner. Hovedbildet forklares av veksten i husholdningenes bankinnskudd som har økt kraftig det siste året.

Vekstrater⁹ for husholdningenes bankinnskudd og lån i banker og kredittforetak er illustrert i figur 8.7. Figuren viser at veksten i husholdningenes lånegjeld har ligget over veksten i innskuddene i lange perioder fra og med 2001. Spesielt var låneveksten høyere enn innskuddsveksten i den første 7-års perioden i figuren, som er de første årene med ny pengepolitikk. Gjennomsnittet for låneveksten i 19-års perioden til og med 2020 er beregnet til 9,1 prosent per år. Til sammenligning er den gjennomsnittlige innskuddsveksten beregnet til 7,2 prosent i perioden. Veksten i utlånene fra banksektoren økte moderat i 2020 og vekstraten er beregnet til 5,4 prosent, mens veksten i innskuddene tok seg kraftigere opp og økte med 4,7 prosentpoeng til

⁸ Nettogjeld til banksektoren kan beregnes som lån og annen gjeld fratrukket bankinnskudd og andre fordringer.

⁹ Firekvartertssummen for transaksjoner i prosent av beholdninger ved inngangen til firekvarterperioden.

Boks 8.2 Husholdningene etter viktigste inntektskilde

Data fra inntektsstatistikken gjør det mulig å studere hvilke inntektskilder som er viktigst for den enkelte husholdning. Dette kan gi et noe annet bilde på betydningen av ulike inntektskilder, enn om en kun ser på andelen ulike inntekter utgjør av den samlede husholdningsinntekten. Det viser seg for eksempel at mens næringsinntekter og kapitalinntekter utgjør en relativt stor andel av den samlede husholdningsinntekten, så er det få husholdninger som har disse inntektene som hovedinntektskilde. På den annen side er det en større andel husholdninger som har lønn og pensjoner som viktigste inntektskilde, enn den relative andelen disse inntektene utgjør av husholdningenes samlede inntekter.

I 2018 hadde 62,6 prosent av husholdningene lønn som viktigste inntektskilde. I lønn inngår også sykepenger og foreldrepenger. Utviklingen i andelen husholdninger med lønn som hovedinntektskilde påvirkes av konjunktorene. Andelen var størst i 2008 med 64,4 prosent, som var siste året i en høykonjunktur før finanskrisen.

Andelen husholdninger som har næringsinntekt som viktigste inntektskilde har hatt en jevn nedgang over flere år, noe som trolig skyldes at stadig færre husholdninger har sin hovedinntekt fra primærnæringene.

I 2018 hadde 2,8 prosent av husholdningene denne typen av inntekt som største inntektskilde.

Det er få husholdninger som har kapitalinntekt som største inntektskilde, kun 1,5 prosent i 2018. Andelen har endret seg lite over tid og ligger på 1-2 prosent for alle årene mellom 2004-2018.

Ytelser fra folketrygden er en viktig inntektskilde for mange husholdninger, og har også fått økt betydning de siste årene. Om lag 28,7 prosent av husholdningene hadde i 2018 folketrygd som største inntektskilde. Den økte betydningen av denne inntektskilden skyldes både demografiske endringer, som det at andelen eldre øker, men også administrative endringer. Innføring av ny uføretrygd i 2015 førte for eksempel til at denne ytelsen ble betydelig økt, i forbindelse med at ytelsen ikke lenger beskattes som pensjon men som lønn.

«Andre stønader» vil være en rekke andre overføringer utenfor folketrygden, som for eksempel, barnetrygd, kontantstøtte, introduksjonsstønad, private pensjoner og ikke minst dagpenger ved arbeidsledighet. Også denne ytelsen påvirkes i noen grad av konjunktorene. Andelen var noe større i årene før og etter høykonjunktoren i 2008, trolig på grunn av større utbetalinger av dagpenger. I 2018 hadde 4,3 prosent av husholdningene slike inntekter som sin hovedinntektskilde.

Husholdninger etter viktigste inntektskilde. 2004- 2018. Prosent¹

	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
Lønn	61,2	62,7	64,4	63,3	63,6	63,6	62,6	62,6
Næringsinntekt	4,5	4,3	4,0	3,7	3,5	3,2	3,0	2,8
Kapitalinntekt	1,7	1,3	1,6	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5
Folketrygd	27,2	27,0	25,9	26,7	27,1	27,5	28,4	28,7
Andre stønader	5,3	4,6	4,1	5,1	4,4	4,3	4,5	4,3
Alle husholdninger	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall husholdninger	1 996 634	2 051 473	2 127 365	2 172 063	2 245 460	2 298 922	2 341 292	2 398 247

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

hele 9,2 prosent det siste året. Dette er godt over gjennomsnittet for innskuddene i 19-års perioden.

Lavere lånerenter

Husholdningenes rentebelastning er nært knyttet til rentenivået og Norges Bank har de siste 2 ½ årene både økt og redusert styringsrenten. De gjennomsnittlige innskudds- og lånerentene på husholdningenes innskudd og lån i banker og kredittforetak er illustrert i figur 8.8 sammen med Norges Banks styringsrente.

Figuren viser at innskudds- og lånerentene har fulgt styringsrenta. Den gjennomsnittlige innskuddsrenta var 0,43 prosent ved utgangen av 2020 mot 1,15 prosent ved utgangen av 2019.

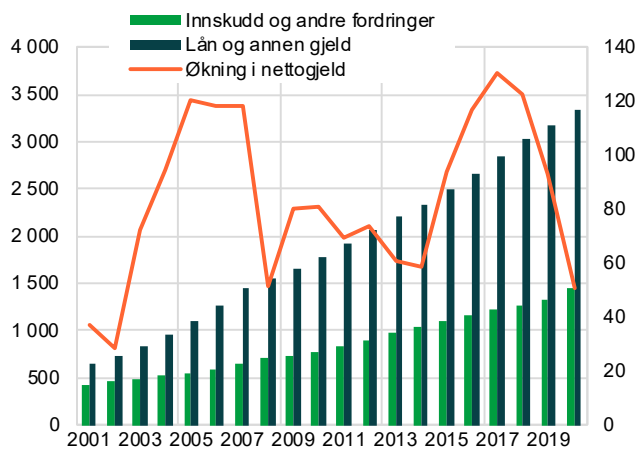
Figuren viser at innskuddsrenta var lavere enn styringsrenta i perioden fra april 2019 til februar 2020. Den gjennomsnittlige renta på lån i banksektoren gikk ned fra 3,49 prosent ved utgangen av 2019 til 2,28 prosent ved utgangen av 2020.

Rentebelastningen avtar

Rentenivået har betydning for renteutgiftene som betales av husholdningene til banker og kredittforetak og renteutviklingen det siste året har redusert rentebelastningen. Forholdet er illustrert i figur 8.9.

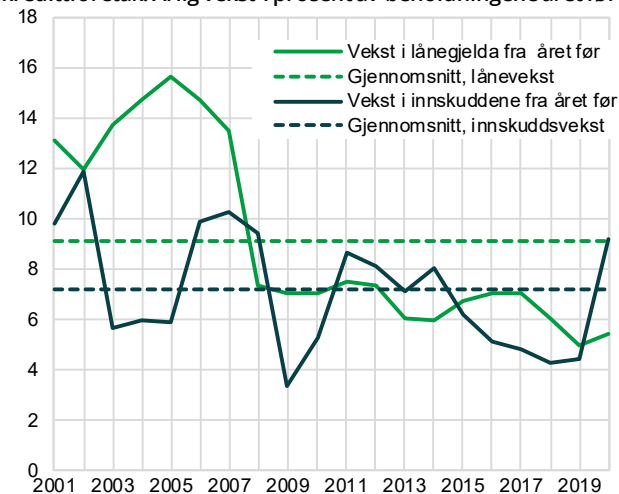
I figuren er rentebelastningen anslått som en inntektsandel for betalte renteutgifter. Inntektsandelen er beregnet ved å ta renteutgiftene på lån

Figur 8.6. Fordringer og gjeld overfor banker og kredittforetak (venstre side) og årlig endring i nettogjelda (høyre side). Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.7. Vekst i innskudd og lånegjeld til banker og kredittforetak. Årlig vekst i prosent av beholdningene året før

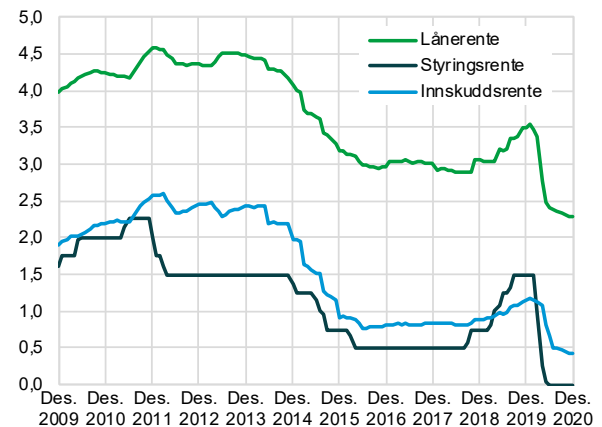

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fra banksektoren i prosent av summen av disponibel inntekt, kapitalslit og renteutgifter (se boks 8.3).

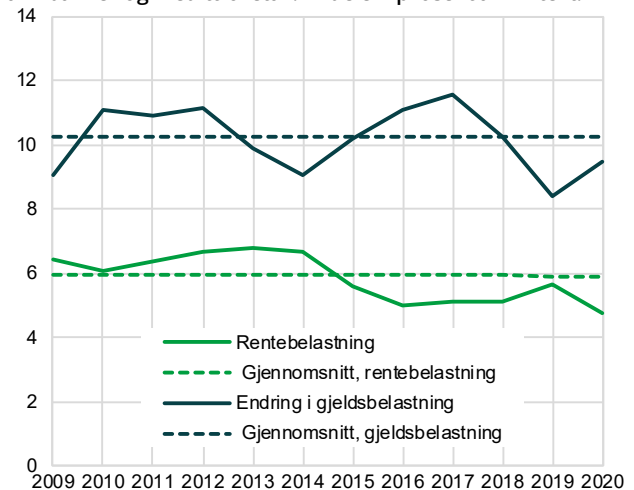
Figuren viser at rentebelastningen knyttet til lån i banker og kredittforetak ble redusert for husholdningene i 2020. Utviklingen reflekteres av inntektsandelen som falt fra 5,7 prosent i 2019 til 4,8 prosent av inntektene i 2020. Rentebelastningen ble gradvis redusert i løpet 2. kvartal, etter hvert som lavere styringsrente fikk gjennomslag i husholdningenes renteutgifter. Styringsrenten ble våren 2020 satt ned til null i løpet perioden fra mars til mai. Renteutgiftenes inntektsandel ble det siste året beregnet lavere enn gjennomsnittet for 11-års perioden på 5,9 prosent.

Figur 8.8. Styringsrente og gjennomsnittlig renter på bankinnskudd og lån i banker og kredittforetak. Månedstall i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.9. Husholdningenes rente- og gjeldsbelastning knyttet til lån i banker og kredittforetak. Andeler i prosent av inntekt. År

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjeldsbelastningen tiltar

Figur 8.9 illustrerer også den årlige økningen i gjeldsbelastningen for husholdningene. Endringene i gjeldsbelastningen er anslått ved hjelp av en låneandel, som er beregnet ved å ta den årlige balanseendringen for husholdningenes lånegjeld til banksektoren i prosent av den samme inntektsstørrelsen som er benyttet ved beregning av inntektsandelen (se boks 8.3).

Av figuren framgår det at økningen i gjeldsbelastningen for husholdningene tiltok i 2020. Utviklingen reflekteres av låneandelen som økte fra 8,4 prosent i 2019 til 9,5 prosent av inntektene, men låneandelen for året 2020 er fortsatt lavere enn gjennomsnittet for 11-årsperioden i figuren.

Utlånsveksten forklarer hvorfor lånegjelda har økt raskere enn inntektene det siste året og er årsaken til at låneandelen for husholdningene steg fra 2019 til 2020¹⁰. Økningen i gjeldsveksten det siste året kan forklares av to forhold. For det første har et lavere rentenivå redusert husholdningenes rentebelastning. Samtidig har de midlertidige lettelsene i boliglånsforskriften i 2020 også bidratt til å opprettholde veksten i utlånene fra banker og kredittforetak.

Boks 8.3. Forklaring av inntekts- og utlånsandelene

Inntektsstørrelsen er summen av husholdningenes disponible inntekt pluss kapitalslit og renteutgifter. Tallene er hentet fra inntekt- og kapitalregnskapet og intensjonen er å beregne en brøk som uttrykker hvor stor prosentandel av inntektene som husholdningene må bruke til renteutgifter i løpet av et år. Denne samme inntektsstørrelsen benyttes til å beregne låneandelen som forenkler sammenligningen av rente- og gjeldsbelastningen i figuren.

Balanseendring er lik nye innvilgede lån i perioden pluss påløpte ikke-betalte renteutgifter fratrukket avdrag på eksisterende lån. Balanseendringen inkluderer også den regnskapsmessige effekten av banksektorens tap på utlån.

Balanseendringen beskriver endringen i låneforpliktelsene for husholdningene i løpet av ett år. Ettersom opptaket av nye lån har vært større enn avdragene i perioden som dekkes av figur 8.9, reflekterer balanseendringen økt gjeldsbelastning i form av større låneforpliktelser for husholdningene. Nye utlån til husholdningene vil imidlertid variere mellom årene og økningen i gjeldsbelastningen vil tilta eller avta avhengig av veksten utlånene. Disse endringene illustreres i figur 8.9 ved sammenligning av de årlige låneandelene.

¹⁰ Gjeldsandelen i 2020 er beregnet basis av balanseendringen for lån på 171 mrd kr og den beregnede inntektsstørrelsen på 1802 mrd kr.

Begrepsdefinisjoner

Nedenfor gis en forklaring av noen begreper og uttrykk som benyttes i Økonomisk utsyn. Hensikten er ikke å gi en uttømmende oversikt, men å gi en nærmere utdyping av begreper som ikke forklares i den løpende teksten.

Nasjonalregnskapets avgrensning av den norske økonomien

Nasjonalregnskapet gir en oversikt over norsk økonomi, noe som fordrer en *prinsipiell avgrensning* mot andre lands økonomier. Dette gjøres ved å definere begrepet *institusjonell enhet* eller økonomisk aktør. Økonomiske aktører tar økonomiske beslutninger på selvstendig grunnlag, kan påberope seg eierskap til økonomiske verdier, og kan legge fram resultat- og balanseregnskap for sin virksomhet. Den institusjonelle enheten er normalt sammenfallende med juridisk enhet, for eksempel aksjeselskap, eller fysisk person.

Nasjonalregnskapets oppgave er å gi oversikt over økonomien til de institusjonelle enhetene som kan sies å være *hjemmehørende i et land*. De hjemmehørende enhetene kalles *innlendinger* og ikke-hjemmehørende enheter omtales som *utlendinger*. Generelt er en institusjonell enhet hjemmehørende i det landet den har sitt *økonomiske interessesentrum*. Det fordrer at enheten deltar i det økonomiske liv innenfor et lands økonomiske territorium på varig basis, konvensjonelt satt til minst et år. Denne grensen må tolkes mer som en understrekning av varighet, enn som en absolutt grense. Det er viktig å merke seg at hjemmehørende enhet eller innlending som begrep i nasjonalregnskapet ikke har noe med statsborgerskap eller nasjonalitet å gjøre. Gjennom nasjonalregnskapets kildemateriale blir hjemmehørende enheter eller innlendinger i *praksis* bestemt av regelverket for registrering i de statistiske registrene. Viktigst er reglene for bosatte i befolkningsregisteret og for registrering som enhet i virksomhets- og foretaksregisteret.

Kapittel 2, 3 og 4

Bruttonasjonalprodukt (BNP). BNP er et mål på samlet økonomisk aktivitet innenfor et økonomisk territorium (oftest en nasjonalstat) og uttrykker den økonomiske merverdien som opptjenes gjennom produksjon.

BNP i Fastlands-Norge. Med BNP i Fastlands-Norge menes bruttoproduktet for all innenlandsk produksjonsaktivitet utenom næringene utvinning av råolje og naturgass, rørtransport og utenriks sjøfart. Innholdet i begrepet ble endret fra og med hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 2014.

Markedsverdi. Bruttonasjonalproduktet (BNP) er målt i markedsverdi, og definert som summen av bruttoproduktet over alle næringer målt i basisverdi, tillagt summen av alle produktskatter og fratrukket summen av alle produktsubsidier. BNP måles også som summen av alle sluttanvendelser, det vil si konsum i husholdninger, offentlig virksomhet og ideelle organisasjoner, bruttoinvesteringer, og nettoeksport (eksport fratrukket import)

Volumendring og prisendring. Alle volumendringstall og prisendringtall i nasjonalregnskapet beregnes som prosentvis endring fra året før, eventuelt samme kvartal året før. Utgangspunktet for fastprisberegningene er et integrert produktkryssløp i løpende priser. Tall i faste priser beregnes ved deflatering (verditall i løpende priser divideres med prisindekser) på et detaljert produktnivå. Med volumendring menes endringen av fastpristallet fra ett år til et annet. Bruttonasjonalprodukt i faste priser framkommer ved såkalt dobbeltdeflatering, det vil si at produksjon og produktinnsats deflateres separat.

Konsum i alt

= *Konsum i husholdninger* + *Konsum i ideelle organisasjoner* + *Konsum i statsforvaltningen* + *Konsum i kommuneforvaltningen*

= *Personlig konsum* + *Kollektivt konsum*

Førstnevnte relasjon definerer totale konsumutgifter i sektorene. Den andre definisjonen summerer opp totale konsumanskaffelser gjennom personlig konsum i husholdningene (individuelt konsum uavhengig av hvilke sektorer som bærer konsumutgiftene) og kollektivt konsum i offentlig forvaltning.

Konsum i husholdninger. Husholdningenes egne utgifter til konsum, dvs. til anskaffelser av varer og tjenester for konsumformål.

Varige og halv-varige konsumvarer - bortsett fra boliganskaffelser og verdigjenstander - regnes som konsumert i den perioden de blir anskaffet. Boliganskaffelser regnes som bruttoinvestering i fast realkapital, men over levetiden beregnes bolig tjenester som inngår løpende i konsum i husholdninger. Husholdningenes anskaffelser av verdigjenstander (antikviteter, kunstgjenstander mv.) regnes som bruttoinvestering.

Bruttoinvestering i fast realkapital. Anskaffelser av ny fast realkapital, pluss kjøp minus salg av eksisterende fast realkapital. Fast realkapital består av realkapital som boliger andre bygg, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonsutstyr, livdyr- og frukttrebestand mv. og immateriell realkapital (eng: intellectual property products (IPP)), som leting etter mineraler inklusive råolje og naturgass, forsknings- og utviklingskostnader, EDB-programvare og originalverk innen kunst.

Eksport av varer og tjenester. Verdien av varer og tjenester levert til utlandet.

Import av varer og tjenester. Verdien av varer og tjenester mottatt fra utlandet.

Næringsskatter. Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonsvolumet. De viktigste næringsskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift med videre).

Næringssubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter i form av støtteutbetalinger som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonsvolumet. De viktigste næringssubsidiene er knyttet til jordbruk.

Produktskatter. Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonsvolumet, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskatter er merverdiav-

gift, avgift på motorkjøretøyer, bensinavgift, og avgift på alkoholholdige drikkevarer.

Produktsubsidier. Overføringer fra offentlig forvaltning til innenlandske produsenter og som varierer i takt med produksjonsvolumet, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktsubsidiene er subsidier til forskning og subsidier på jordbruksprodukter.

Formuesinntekter. Inntekt mottatt av eiere av finanskapital. *Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto.* Netto overføringer til utlandet i form av inntekter som lønn, renter, aksjeutbytte med videre (og eventuelle produksjonsskatter, netto), etter fradrag for tilsvarende overføringer fra utlandet. Tidligere betegnet som «renter og aksjeutbytte med videre til utlandet, netto». Denne posten representerer forskjellen mellom bruttonasjonalproduktet (BNP og) bruttonasjonalinntekten (BNI).

Formuesutgifter. Beløp som de som disponerer finanskapital er forpliktet til å betale til eierne av finanskapitalen.

Indirekte målte bank- og finanstjenester (FISIM). Finansielle foretak produserer tjenester som de ikke direkte tar betalt for gjennom gebyrer. De finansielle foretakene skaffer seg i stedet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn på utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester. I tillegg til denne beregnede produksjonen har finansinstitusjonene også inntekter (produksjon) fra betalte banktjenester (gebyrer) og provisjoner. Indirekte målte bank- og finanstjenester tilsvarer begrepet (eng): Financial Intermediation Services Indirectly Measured (FISIM). I nasjonalregnskapssystemet var de indirekte målte bank- og finanstjenestene som produksjon i finansnæringene tidligere ikke fordelt på anvendelser. Produksjonen gikk i sin helhet som et fradrag (korreksjonspost) i BNP. Fordeling av indirekte målte bank- og finanstjenester på anvendelser, ble første gang publisert i desember 2006, og tallene fordelt på anvendelser er beregnet tilbake til 1970.

Reinvestert fortjeneste. Reinvestert fortjeneste er den del av et selskaps resultat etter skatte, som ikke deles ut som utbytte til aksjonærene, men pløyes tilbake i selskapet. Reinvestert fortjeneste er altså differansen mellom det totale resultatet og faktisk utbetalt utbytte. Motposten til inntektsposten reinvestert fortjeneste finnes i finansregnskapet under samme betegnelse. Et tilbakeholdt overskudd i et direkte investeringsselskap, representert ved et positivt tall for posten direkte investering, blir i utenriksregnskapet vist som en investeringstransaksjon som øker investors fordringer på investeringsselskapet. Dersom utbetalt utbytte overstiger resultatet, blir reinvestert fortjeneste negativ, noe som kan tolkes som en desinvestering (tapping).

Bruttonasjonalinntekt (BNI) = BNP i markedsverdi pluss netto formues- og lønnsinntekter fra utlandet til Norge. Disse inntektene omfatter først og fremst lønn, renter, aksjeutbytte og andre formuesinntekter.

Nasjonalinntekt = Bruttonasjonalinntekt - Kapitalslit.

Løpende overføringer. Løpende overføringer omfordeler inntekter mellom de ulike sektorene i økonomien. De viktigste løpende overføringene gjelder overføringer innen offentlig forvaltning, overføringer fra offentlig forvaltning til offentlig forretningsdrift og til ideelle organisasjoner, samt overføringer fra utlandet til innenlandske sektorer.

Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto. Netto løpende overføringer til utlandet utenom formuesinntekt og lønn til utlandet, netto. Denne posten representerer forskjellen mellom BNI og brutto disponibel inntekt for Norge.

Disponibel inntekt er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden, og skatter, renteutgifter og andre utgifter på den andre.

Disponibel inntekt for Norge

= Bruttonasjonalinntekt (BNI) - Kapitalslit - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Bruttonasjonalprodukt (BNP) - Formuesinntekt og lønn til utlandet, netto - Kapitalslit - Stønader og løpende overføringer til utlandet, netto

= Sparing for Norge + Konsum i alt - korreksjon for sparing i pensjonsfond, netto

Disponibel realinntekt for Norge. Disponibel inntekt for Norge korrigert for prisstigningen på netto innenlandsk bruk av varer og tjenester.

Sparing er definert som disponibel inntekt fratrukket konsum i husholdninger og tillagt for sparing i pensjonsfond (avkastning på forsikrings-tekniske reserver, se over).

Rente- og stønadsbalansen

= Inntekter og overføringer fra utlandet - Utgifter og overføringer til utlandet

= Lønn fra utlandet + Renteinntekter fra utlandet + Aksjeutbytte med videre fra utlandet + Reinvestert fortjeneste fra utlandet + Andre løpende overføringer fra utlandet - Lønn til utlandet - Renteutgifter til utlandet - Aksjeutbytte med videre til utlandet - Reinvestert fortjeneste til utlandet - Andre løpende overføringer til utlandet.

Kapitaloverføringer. Kapitaloverføringer omfordeler oppsparte midler eller formue mellom de ulike sektorene i økonomien, og skiller seg fra løpende overføringer ved at de innebærer anskaffelse eller avhendelse av en eller flere eiendeler for minst en av partene i transaksjonen. Uavhengig av om overføringene utføres i kontanter eller i naturalier skal de føre til en tilsvarende endring i de finansielle eller ikke-finansielle eiendelene som vises i balansen hos den ene eller begge parter i transaksjonen. De viktigste kapitaloverføringene omfatter kapital-skatter og investeringstilskudd.

Nettofinansinvestering. Det netto beløp som et land eller en sektor har tilgjengelig for å finansiere direkte eller indirekte andre land eller sektorer. Nettofinansinvestering er saldposten mellom sparing, netto kapitaloverføringer og netto anskaffelse av ikke-finansiell kapital.

Markedsrettet virksomhet. Dette omfatter virksomheter med som produserer varer og tjenester

som selges til priser som dekker mer enn produksjonskostnadene.. Den utelater produksjon i offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner fordi disse produserer tjenester som enten er gratis for brukerne eller prisen ikke dekker produksjonskostnadene. Også selveierers imputerte produksjon av boligjenester er utelatt. Markedsrettede fastlandsnæringer utelater i tillegg til de ovennevnte næringene også utenriks sjøfart, rørtransport og olje- og gassutvinning.

Justerte konsumprisindekser. Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks mandat for pengepolitikken gitt i mars 2001.

Kjøpekraftspariteter. Indekser som måler forskjeller i prisnivået mellom land i et gitt år. Indeksene kan beregnes for flere aggregerte størrelser, for eksempel BNP og privat konsum. Kjøpekraftspariteter brukes først og fremst i internasjonale sammenligninger av makroøkonomiske størrelser per innbygger, for eksempel BNP, konsum og nasjonalinntekt. Prisnivåjustering av slike størrelser får fram realverdien av forskjellene mellom land for et gitt år. Beregninger av kjøpekraftspariteter gjøres av flere institusjoner: OECD/Eurostat for OECD-landene og øvrige europeiske land, mens Verdensbankens «International Comparison Program» beregner dem for land utenfor OECD.

EU19: Dette er en samlebetegnelse for Østerrike, Belgia, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Hellas, Irland, Italia, Luxembourg, Nederland, Polen, Portugal, Slovakia, Spania, Sverige og Storbritannia, Tsjekkia, Ungarn.

EU28: Dette er en samlebetegnelse og innbefatter landene i EU15, Bulgaria, Den tsjekkiske republikk, Estland, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Ungarn, Malta, Polen, Romania, Slovenia og Slovakia.

Kapittel 5

Folkemengde. Alle tall gjelder hjemmehørende (de jure) folkemengde per 1. januar. Hvem som skal regnes som bosatt i Norge og hvor i Norge en person skal regnes som bosatt, er fastlagt i lov om folkeregistrering av 16. januar 1970.

Befolkningsvekst. Det er to måter å beregne årlig befolkningsvekst på; 1) summen av fødselsoverskudd (fødte minus døde) og nettoinnflytting, eller 2) folkemengde 1.januar aktuelt år minus folkemengde 1. januar året før. Ideelt sett skulle de to måtene gi samme resultat. Lang erfaring har vist at det ikke alltid er slik, noe som skyldes korreksjoner, annulleringer, forsinkede meldinger til folkeregisteret, og så videre. I kapitlet er det endringen i folkemengden fra et år til det neste som er benyttet, og omtales som folketilvekst eller befolkningsvekst.

Innflytting, utflytting. Som flytting regnes registrert flytting for en person mellom to norske kommuner eller mellom en norsk kommune og utlandet.

Nettoinnflytting. Innflyttinger minus utflyttinger.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) er summen av de aldersspesifikke fruktbarhetsratene for kvinner i alderen 15-49 år i en gitt tidsperiode (vanligvis et kalenderår). SFT kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde dersom fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer før alder 50.

Kohortfruktbarhet refererer til det antall barn kvinner har fått når de er ferdig med sin fruktbare periode, og måles vanligvis ved alder 45 år. En ulempe er at vi må vente nokså lenge før vi kan vite hva denne er.

Forventet levealder ved fødselen referer til det antall år en nyfødt vil leve dersom de gjeldende aldersspesifikke dødssannsynligheter i en periode (som regel et kalenderår) varer ved.

Forventet kohortlevealder bruker både registrerte og framskrevne dødsrater, og tar hensyn til at dødeligheten vil minske framover. Den gir dermed et realistisk mål for hvor lenge personer faktisk kommer til å leve, gitt den framskrevne utviklingen i levealder.

Innvandrere er definert som personer som selv har innvandret til Norge, og som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. *Norskfødte med innvandrereforeldre* er personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre.

Kapittel 6 Statistikk om arbeidsmarkedet

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og den registerbaserte statistikken a-ordningen. A-ordningen omfatter alle arbeidsgivere og er en samordnet rapportering av opplysninger om lønn, arbeidsforhold og skatt til Skatteetaten, NAV og SSB regulert av a-opplysningsloven. Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlag for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av ukentlige intervjuer som på kvartalsbasis dekker et utvalg på 24 000 personer. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det utvalgsusikkerhet knyttet til tallene.

Omfang: AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Før 2006 var aldersgruppen 16-74 år.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie og lignende er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker, og som kan påta seg arbeid innen to uker etter referanseuka.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer forut for intervjudispunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige (omtales ofte som de yrkesaktive).

Yrkesdeltakelsen eller *yrkesfrekvensen:* Andelen av befolkningen i den aktuelle aldersgruppa som er i arbeidsstyrken.

Arbeidsledighetsraten: Andelen av arbeidsstyrken som er arbeidsledig.

Registerbaserte sysselsettingsstatistikker

Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken ble fram til og med 2014 bygd på ulike offentlige registre, der NAV sitt Aa-register var det viktigste. Fra og med 2015 ble rapportering fra arbeidsgiverne til Aa-registeret og noen rapporteringer til Skatteetaten og SSB samlet i en ny felles månedlig rapporteringsløsning kalt a-ordningen. A-ordningen gir opplysninger om arbeidsforhold, lønnsinntekter og skattetrekk.

SSB publiserer på basis av a-ordningen hvert kvartal statistikk om antall arbeidsforhold og lønn. Den har ingen aldersavgrensning og dekker så vel bosatte lønnstakere som lønnstakere på korttidsopphold i Norge. Årlig, med referanseuke i november, suppleres data fra a-ordningen med en del andre registre for også å inkludere selvstendig næringsdrivende. Denne registerbaserte sysselsettingsstatistikken dekker samme populasjon som AKU ved at den gjelder registrerte bosatte personer 15-74 år.

Lønnstakere: Omfatter alle som mottar kompensasjon for arbeid i form av lønn og lignende. Lønnstakere omfatter jobber (arbeidsforhold) av typen ordinære og maritime samt jobber (arbeidsforhold) som frilanser, oppdragstaker når disse mottar fastlønn eller timelønn. For lønnstakere med flere jobber (arbeidsforhold) er en av jobbene (arbeidsforholdene) fastsatt som den viktigste (hovedjobben).

Arbeidsforhold/jobber: Begrepene «jobb» og «arbeidsforhold» blir brukt synonymt og er definert som jobb som kompenseres i form av lønn. Betegnelsen omfatter både hovedarbeidsforhold og biarbeidsforhold. En person (individ) kan ha flere arbeidsforhold/jobber i ulike virksomheter.

Jobbstrømmer: Strømningstall som viser hvor mange nye jobber som kommer fra virksomheter som har oppgang i antall arbeidsforhold (jobboppgang/tilgang) og hvor mange jobber som forsvinner

fra virksomheter med nedgang i antall arbeidsforhold (jobbnedgang/avgang) mellom samme kvartal i to etterfølgende år.

Arbeidskraftsstrømmer: Strømningstall som viser hvor mange arbeidsforhold som startes opp (nye ansettelser) og hvor mange som avsluttes (avsluttede ansettelser) mellom samme kvartal i to etterfølgende år.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR))

Omfang: Nasjonalregnskapet har tall for sysselsetting og utførte timeverk i alle enheter som deltar i økonomisk aktivitet på eller ut fra Norges økonomiske territorium på varig basis (ett år eller mer).

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året og baserer seg på beregninger basert blant annet på AKU for selvstendige, og informasjon om lønnstakere fra a-ordningen.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Årsverk, heltidsekvivalente: Summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber omregnet til heltidsjobber (med andel av fulltidsjobb som vekt).

To mål på arbeidsledighet

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i statistikken fra NAV, fordi ikke alle som har søkt arbeid har registrert seg hos NAV og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak hos NAV klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige hos NAV ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de oppgir å være sysselsatt i AKU eller svarer at de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 ukene, eller ikke er umiddelbart tilgjengelig for arbeid.

Arbeidsinnvandring i SSBs statistikker

Arbeidsinnvandringen fanges opp på ulike måter i SSBs sysselsettingsstatistikker:

Sysselsetting i NR: NR dekker all sysselsetting i virksomheter hjemmehørende i Norge, det vil si bedrifter som forventes å drive produksjon i/fra

Norge i minst 12 måneder, uavhengig av om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge. Dette betyr også at sysselsatte i utenriks sjøfart er inkludert. Personer som kommer sammen med sin utenlandske virksomhet på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere, og inngår ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet (produksjonen regnes som import).

Ordinær registerbasert sysselsettingsstatistikk og AKU: Disse statistikkene er basert på personer som er registrert bosatt i Norge ifølge Det sentrale folkeregisteret. Kriteriet er at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. De som er registrert bosatt i Norge og arbeider i utlandet kommer med i AKU, men ikke i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken.

Sysselsatte på korttidsopphold: Denne registerbaserte spesialstatistikken omfatter kun personer som arbeider i Norge uten å være registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Med dette menes at man forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i landet. Tallene omfatter ikke selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Det antas at det er underrapportering til de aktuelle registrene av tjenesteytere med svært korte oppdrag i Norge.

Årslønn: Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Årslønnen er den beregnede lønnen for et arbeidsforhold. Lønnen for arbeidsforholdet regnes om til å tilsvare heltidsarbeid, dvs. deltidstilsatte regnes om til heltidsekvivalenter. Årslønnen inkluderer full lønn under ferie og annet fravær, og omfatter avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg. Naturallønn, lønn for overtidarbeid og sluttvederlag er derimot ikke inkludert.

Årslønn beregnes både i lønnsstatistikken og i nasjonalregnskapet, men med noen mindre avvik i beregningsmetoder og populasjon.

Årslønnen i lønnsstatistikken er summen av utbetalt avtalt lønn, bonus og uregelmessige tillegg i løpet av et kalenderår. Etterbetalinger utbetales i tellingsåret også om de er opptjent året før, mens opptjent lønn som utbetales året etter ikke kommer med.

Årslønn i nasjonalregnskapet: Avviket fra årslønn i lønnsstatistikken ved at etterbetalinger plasseres i det året det opptjenes. Feriepengetillegget inkluderes derimot i det året de kommer til utbetaling, og ferietrekk for de fastlønnede trekkes fra samme år som trekket er foretatt. I tillegg omfatter populasjonen i nasjonalregnskapet alle lønnstakere i virksomheter som er definert under produksjonsgrensene for nasjonalregnskapet. Det betyr at Nasjonalregnskapet inkluderer også ansatte på skip i utenriks sjøfart og vernepliktige i forsvaret, i motsetning til lønnsstatistikken.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom utbetalt lønn (inkludert overtidsbetaling) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk inkluderer overtidstimer, mens fravær som innebærer at timeverk ikke blir utført, for eksempel; ferie ikke regnes med selv om fraværet er lønnet. Antall utførte timeverk er også påvirket av bevegelige helligdager og skuddår, som kan gi endring i antall arbeidsdager på inntil 4 dager fra ett år til et annet.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom lønnskostnader og antall utførte timeverk. Lønnskostnader er definert som summen av total lønn og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier.

Reallønn: Er et uttrykk for forholdet mellom et års lønn og en relevant pris. Når formålet er å måle lønnsatsens kjøpekraft, er det konsumprisindeksen som er relevant, og man beregner konsumreallønn. Når formålet er å måle lønnsevnen i en virksomhet eller næring, beregnes produsentreallønn ved å måle lønn i forhold til prisen på bedriftens/næringens produksjon.

Kapittel 7 **Definisjonsforskjeller mellom stats- og kommuneregnskapet og offentlige finanser i nasjonalregnskapet**

Regnskapsprinsipper. Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av norsk økonomi i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land. Her bearbeides og sammenstilles blant annet offentlig forvaltnings finanser sammen med inntekter og utgifter for andre sektorer i økonomien. Ifølge internasjonale standarder skal

nasjonalregnskapet settes opp etter det såkalte *påløptprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at utgiftene skal registreres når aktiviteten finner sted, og inntektene skal henføres til den periode de er opptjent, ikke når de bokføres eller betales.

Sektoromfang. I nasjonalregnskapet defineres offentlig forvaltning som institusjonelle sektorer som i tillegg til å ivareta et politisk ansvar, har som oppgave å iverksette og håndheve reguleringer, produsere tjenester (hovedsakelig ikke-markedsrettede) for individuelt og kollektivt konsum, samt omfordele inntekt og formue. Statlig og kommunalt eide foretak regnes som markedsprodusenter og faller derfor utenfor nasjonalregnskapets definisjon av offentlig forvaltning.

Kildene

Statsregnskapet. Statsregnskapet (St.meld. nr. 3) gir informasjon om de økonomiske transaksjonene i statskassen medregnet folketrygden, samt driftsresultatet i den statlige forretningsdriften. Den statlige forretningsdriften omfatter næringsvirksomhet der staten har et ubegrenset økonomisk ansvar. Eksempler på slike enheter er Statsbygg og Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). I statsregnskapet benyttes *kontantprinsippet* for registrering av økonomiske transaksjoner. Dette er et regnskapsprinsipp som gir oversikt over kontante inn- og utbetalinger og endring i likviditet. Dette medfører at regnskapstransaksjonene i en periode ikke nødvendigvis gjenspeiler aktiviteten som har funnet sted i den samme perioden, da det er betalingstidspunktet som er avgjørende for hvilken periode transaksjonen skal føres. Av praktiske årsaker har imidlertid SSB valgt å legge til grunn de fleste utgiftskomponentene i statsregnskapet uten videre bearbeiding. Per i dag er det kun statsforvaltningens skatter og avgifter på inntektssiden, samt produksjonssubsidier på utgiftssiden som føres etter påløptprinsippet i nasjonalregnskapet. I tillegg beregner nasjonalregnskapet kostnader ved bruk av realkapital (bygninger, maskiner, utstyr med videre).

Andre stats- og trygderegnskap. I løpet av de siste 10-15 årene har det pågått en betydelig omorganisering av statlig virksomhet. Særlig gjelder dette den økende tendensen til fristilling av virksomheter i statsforvaltningen (nettobudsjettering).

Nettobudsjettering innebærer at Stortingets økonomiske kontroll er begrenset til å bevilge en økonomisk ramme for virksomheten. Mens aktiviteten i den sentrale statsforvaltningen er gitt av de økonomiske rammene Stortinget fastsetter, kan de nettobudsjetterende virksomhetene ha inntekter utover bevilgningene i statsregnskapet. Denne fristillingen innebærer at statsregnskapet er utilstrekkelig i beregning av sentrale nasjonalregnskapsstørrelser. For å få informasjon om aktiviteten i nettobudsjetterte enheter må egne regnskaper hentes inn. Totalt dreier dette seg om rundt 100 enheter (blant annet samtlige helseforetak, universiteter og høyskoler og kapitalforvaltningsenheter som Statens pensjonsfond – Norge og Petroleumsforsikringsfondet). Enhetene i denne delsektoren av statsforvaltningen er underlagt regnskapsloven, noe som betyr at institusjonenes regnskap må settes opp etter påløptprinsippet.

Kommuneregnskapet. Kommuneforvaltningen omfatter kommunene, fylkeskommunene, kirkelige fellesråd og kommunale foretak som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Regnskapsprinsippet som brukes i kommuneforvaltningen kalles *anordningsprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i regnskapet for vedkommende periode, uavhengig av om de er betalt eller ikke når perioden avsluttes. Anskaffelse og anvendelse av varer og tjenester bokføres ved henholdsvis mottak og levering. Bokførte verdier i kommuneregnskapet sammenfaller i flere tilfeller med påløpte verdier enn i statsregnskapet, og krever slik sett mindre bearbeiding for å inngå som en del av nasjonalregnskapet.

Ulike overskuddsbegreper

For å illustrere forskjellen mellom statsregnskapet og statlige finanser i nasjonalregnskapet, kan man ta utgangspunkt i de ulike overskuddsbegrepene som benyttes. Som mål for overskudd bruker statsregnskapet overskudd før lånetransaksjoner, mens det i nasjonalregnskapet benyttes nettofinansinvestering. Det er særlig tre forhold som forklarer avvik mellom overskuddsberegningene i statsregnskapet og nasjonalregnskapet:

Kapitalinnskudd. Kapitalinnskudd i statsforvaltningen omfatter tilskudd til investeringer i og salg av eiendeler knyttet til statens forretnings-

drift, deriblant SDØE. I statsregnskapet føres disse transaksjonene som løpende inntekter og utgifter. I nasjonalregnskapet blir de behandlet som finanstransaksjoner, siden statens forretningsdrift i hovedsak driver med markedsrettet aktivitet, og kapitalinnskudd i disse enhetene kan medføre avkastning. Finansdepartementets føringsmåte av investeringene i forretningsdriften innebærer dermed et driftsresultat som avviker fra nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet.

Påløpte skatter. Ifølge nasjonalregnskapet skal tall for skatter, medregnet trygde og pensjonspremier, og produksjonssubsidier regnskapsførers med *påløpte* beløp for det enkelte år, mens skatteinntektene i statsregnskapet er bokført etter kontantprinsippet. For enkelte skattearter er differansen mellom bokførte og påløpte skatter betydelig, noe som må tas hensyn til i nasjonalregnskapet. Spesielt gjelder dette for petroleumsvirksomheten, der svingninger i dollarkurs og oljepris betyr mye for sektorens skattepliktige inntekter. I finansstatistikken for offentlig forvaltning fanges differansen mellom påløpte og bokførte skatter opp av en korreksjonssektor for å sikre konsistens i regnskapsføringen av skatter i offentlig forvaltning i alt og i de enkelte forvaltningssektorene.

I tillegg til differansen mellom påløpte og bokførte skatteinntekter fanger denne korreksjonssektoren også opp avvik i overføringer mellom stats- og kommuneregnskapene. Dette skyldes hovedsakelig at kommuneforvaltningen benytter anordningsprinsippet i sine regnskaper, mens statsforvaltningen benytter kontantprinsippet.

Kapittel 8 Husholdningenes finansielle balanse

Fordringer og gjeld. Den finansielle balansen viser en sektors finansielle stilling ved utgangen av en periode. På balansens fordringside finner vi de finansielle eiendelene som er fordringer overfor de andre sektorene i økonomien. Husholdningenes fordringer omfatter bankinnskudd mv., obligasjoner og sertifikater, aksjer og andeler, forsikringstekniske reserver, utlån og andre fordringer. Balansens gjeldsside domineres av lån fra finansielle foretak (banker, kredittforetak med videre, statlige låneinstitutt).

Vekstrate for fordringer (gjeld) år $t = [\text{transaksjons-} \text{økning år } t / \text{fordringer (gjeld) ved utgangen av år } t-1] * 100$

Nettofordringer. Nettofordringene utgjør husholdningenes netto finansielle formue ved utgangen av perioden. Nettofordringene beregnes som differansen mellom fordringer og gjeld.

Nettofinansinvesteringer. Nettofinansinvesteringene er differansen mellom finansielle investeringer / anskaffelser av finansielle eiendeler på den ene siden og økning i gjeld på grunn av transaksjoner på den andre siden.

Investeringer/anskaffelser av finansielle eiendeler. Omfatter nettoøkning i bankinnskudd, nettoinvesteringer i finansielle instrumenter (eks kjøp minus salg av aksjer og tegning minus innløsning av verdipapirfondsandeler), økning i opptjente av pensjonsrettigheter og nettotransaksjoner i kortsiktig fordringer.

Gjeldstransaksjoner. Opptak av nye lån pluss forfalte men ikke-betalte renteutgifter fratrukket avdrag på eksisterende lån og nettotransaksjoner i kortsiktig gjeld.

Aksjer. Omfatter børsnoterte og unoterte aksjer. Kilden for børsnoterte aksjer er Verdipapirsentralen (VPS) statistikk som gir markedsverdier både for beholdninger og transaksjoner. For unoterte aksjer registrert i VPS foreligger omsetningspriser som kan benyttes til å anslå markedsverdier. Unoterte aksjer utenfor VPS er i hovedsak vurdert til bokført verdi i finansregnskapet.

Forsikringstekniske reserver. Forsikringstekniske reserver vurderes som fordringer for husholdningene og gjeld for forsikringsselskapene og pensjonskassene. Husholdningenes fordringer omfatter tre typer forsikringstekniske reserver: reserver i skadeforsikring, reserver i livsforsikring og reserver i pensjonsforsikring.

Reservene i skadeforsikring omfatter premie- og erstatningsreserver. Premiereservene er forskuddsbetalte premier, mens erstatningsreservene omfatter erstatningskrav knyttet til inntrufne hendelser, men hvor erstatningene ikke er kommet til utbetaling.

Reservene i livsforsikring omfatter midler som er avsatt i individuelle livsforsikrings- og pensjonsforsikringsavtaler. Kontraktene kombinerer forsikring med sparing og alle individuelle kontrakter klassifiseres som livsforsikring i nasjonalregnskapet.

I finansregnskapet er pensjonsforsikring er avgrenset til de fonderte tjenestepensjonsordningene og omfatter opptjente pensjonsrettigheter i innskudds- og ytelsesbaserte ordninger for ansatte i offentlig forvaltning og i næringslivets foretakssektorer. Reservene reflekterer den finansielle verdien av opptjente pensjonsrettigheter i ordningene ved utgangen av regnskapsperiodene.

Folketrygdens pensjonsordninger og Statens pensjonskasse er ikke-fonderte ordninger. Opptjente pensjonsrettigheter i disse ordningene er ikke tallfestet i finansregnskapet.

Utlån, annen egenkapital, andre fordringer og annen gjeld. Her inngår husholdningenes utlån til andre sektorer og annen egenkapital i form av egenkapitalbevis og kapitalinnskudd.

Andre fordringer og annen gjeld omfatter fordringer i form av finansiell verdi av fast eiendom i utlandet eid av innlendinger og gjeld i form av finansiell verdi av innenlandsk eiendom eid av utlendinger samt kortsiktige fordrings- og gjeldsforhold. Kortsiktige fordringer omfatter blant annet skattefordringer, påløpte ikke-mottatte renter, feriepengekrav og leieboerinnskudd med videre. Eksempler på kortsiktig gjeld er skattegjeld og påløpte ikke-betalte renter.

Omvurderinger. Viser bl.a. endringer i fordringer og gjeld overfor utlandet, som ikke skyldes kjøp- og salgstransaksjoner. Beregningen av omvurderingene baseres i første rekke på svingninger i valutakurser, men tar også hensyn til kursutviklingen på Norges Banks og Statens pensjonsfonds beholdninger av utenlandske verdipapirer.

Omvurderinger har også et mer generelt innhold i nasjonalregnskapet som kapitalgevinster og kapitaltap.

Tabeller: Makroøkonomiske hovedstørrelser

Tallene som presenteres i Tabell 1-5 viser foreløpige nasjonalregnskapstall for 2020, publisert 12. februar 2021. Månedlig nasjonalregnskap for januar 2021 ble publisert 9. mars, og månedstall ble da revidert. Se omtale i boks 3.2.

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2018 priser. Millioner kroner	144
Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2018-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal.....	145
Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2018=100	146
Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal.....	146
Tabell 5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Måned. Faste 2018-priser	147
Tabell 6. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2011-2024. Regnskap og prognoser	148

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2018 priser. Millioner kroner¹

	Ujustert		Sesongjustert							
	2019	2020	19.1	19.2	19.3	19.4	20.1	20.2	20.3	20.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 548 015	1 429 904	388 026	388 665	390 330	388 780	372 035	332 681	363 684	363 507
Konsum i husholdninger	1 465 262	1 356 914	367 382	367 891	369 439	367 855	351 867	316 115	345 798	345 453
Varekonsum	668 007	704 663	168 618	169 019	168 542	167 577	163 839	173 752	183 937	185 258
Tjenestekonsum	724 766	639 036	179 941	180 836	182 092	183 719	173 842	142 826	160 335	161 321
Husholdningenes kjøp i utlandet	122 752	27 250	31 257	30 583	31 288	29 672	24 875	673	3 757	2 081
Utlendingers kjøp i Norge	-50 264	-14 036	-12 434	-12 547	-12 483	-13 113	-10 690	-1 136	-2 230	-3 208
Konsum i ideelle organisasjoner	82 753	72 991	20 645	20 775	20 891	20 926	20 167	16 565	17 886	18 054
Konsum i offentlig forvaltning	841 508	856 128	208 317	209 810	210 976	212 383	212 921	208 356	214 474	220 461
Konsum i statsforvaltningen	411 130	422 483	101 691	102 482	103 120	103 849	105 177	102 877	105 952	108 480
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	361 203	370 824	89 451	90 065	90 605	91 095	92 464	90 042	92 967	95 355
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	49 927	51 659	12 240	12 417	12 514	12 754	12 713	12 834	12 985	13 125
Konsum i kommuneforvaltningen	430 378	433 645	106 626	107 328	107 856	108 534	107 743	105 479	108 522	111 981
Bruttoinvestering i fast realkapital	891 426	856 889	213 189	222 147	228 824	226 617	217 705	213 508	211 705	213 592
Utvinning og rørtransport	172 306	163 929	39 397	43 244	43 688	45 910	43 398	41 021	39 717	39 771
Utenriks sjøfart	2 642	4 750	308	596	818	920	1 919	178	1 362	1 291
Fastlands-Norge	716 478	688 210	173 484	178 306	184 318	179 787	172 388	172 309	170 625	172 531
Næringer	318 274	298 243	77 968	77 993	81 230	80 788	77 228	72 718	73 141	75 003
Tjenester tilknyttet utvinning	3 766	2 519	817	983	1 000	961	772	707	611	429
Andre tjenester	189 001	178 949	46 984	46 641	48 037	47 220	46 316	42 466	43 709	46 403
Industri og bergverk	50 293	44 843	11 850	12 080	13 167	13 145	11 823	10 948	11 136	10 908
Annen vareproduksjon	75 214	71 933	18 317	18 289	19 026	19 462	18 317	18 597	17 685	17 263
Boliger (husholdninger)	190 300	182 659	47 893	48 043	48 006	46 305	45 266	45 448	44 890	47 004
Offentlig forvaltning	207 904	207 309	47 623	52 271	55 082	52 694	49 894	54 144	52 594	50 524
Bruttoinvestering i verdigjenstander	378	151	98	93	94	94	85	11	38	17
Lagerendring og statistiske avvik	145 788	122 269	41 206	40 309	38 320	28 720	36 359	19 410	33 199	25 924
Bruttoinvestering i alt	1 037 592	979 309	254 493	262 549	267 238	255 430	254 149	232 929	244 941	239 533
Innenlandsk sluttanvendelse	3 427 114	3 265 342	850 836	861 024	868 544	856 593	839 104	773 966	823 099	823 502
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	3 106 001	2 974 243	769 827	776 781	785 623	780 950	757 343	713 346	748 783	756 499
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1 049 412	1 063 437	255 940	262 080	266 058	265 076	262 814	262 500	267 067	270 985
Eksport i alt	1 356 582	1 344 779	342 038	336 521	329 664	352 347	346 446	321 017	335 150	341 202
Tradisjonelle varer	429 387	419 589	109 699	107 167	106 780	108 415	105 561	97 322	105 471	109 578
Råolje og naturgass	544 745	596 689	136 623	133 049	127 515	148 340	144 650	147 526	150 539	151 309
Skip, plattformer og fly	12 195	7 548	3 126	4 496	2 565	2 008	3 264	1 647	1 851	786
Tjenester	370 256	320 954	92 591	91 809	92 803	93 584	92 971	74 521	77 288	79 528
Samlet sluttanvendelse	4 783 697	4 610 121	1 192 874	1 197 545	1 198 208	1 208 940	1 185 550	1 094 983	1 158 249	1 164 704
Import i alt	1 199 522	1 053 275	298 948	302 201	303 255	298 464	288 031	238 746	263 836	264 602
Tradisjonelle varer	718 462	700 148	183 431	181 719	180 267	176 895	172 601	160 248	180 526	183 832
Råolje og naturgass	25 396	22 153	5 123	5 091	7 496	7 273	7 275	5 142	4 820	5 168
Skip, plattformer og fly	33 015	32 330	6 506	10 378	9 556	6 574	8 217	8 405	8 578	7 129
Tjenester	422 650	298 645	103 887	105 013	105 936	107 722	99 938	64 951	69 911	68 473
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 584 175	3 556 846	893 926	895 343	894 952	910 476	897 520	856 237	894 413	900 102
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3 003 219	2 929 344	747 639	752 121	757 351	757 450	742 611	698 550	733 518	747 407
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	580 956	627 502	146 287	143 222	137 601	153 026	154 908	157 686	160 895	152 695
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 605 506	2 539 599	648 419	652 840	657 342	657 630	645 719	605 889	634 167	647 402
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 949 758	1 888 751	485 717	489 400	493 004	492 368	482 726	449 439	469 987	480 213
Industri og bergverk	224 468	218 711	56 308	57 111	57 123	57 138	56 408	52 892	54 202	56 146
Annen vareproduksjon	358 099	360 060	88 706	89 928	91 460	89 775	89 197	87 669	90 131	91 619
Tjenester inkl. boligjenester	1 367 192	1 309 980	340 703	342 361	344 421	345 454	337 121	308 879	325 654	332 448
Offentlig forvaltning	655 748	650 848	162 701	163 441	164 338	165 262	162 994	156 450	164 180	167 189
Produktavgifter og -subsider	397 713	389 745	99 220	99 281	100 009	99 820	96 892	92 661	99 351	100 005

¹ Tallene som presenteres i Tabell 1-5 viser foreløpige nasjonalregnskapstall for 2020, publisert 12. februar 2021. Månedlig nasjonalregnskap for januar 2021 ble publisert 9. mars, og månedstall ble da revidert. Se omtale i boks 3.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Foreløpig nasjonalregnskap for 2020, publisert 12. februar 2021.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2018-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2019	2020	19.1	19.2	19.3	19.4	20.1	20.2	20.3	20.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,4	-7,6	0,5	0,2	0,4	-0,4	-4,3	-10,6	9,3	0,0
Konsum i husholdninger	1,3	-7,4	0,5	0,1	0,4	-0,4	-4,3	-10,2	9,4	-0,1
Varekonsum	0,0	5,5	0,2	0,2	-0,3	-0,6	-2,2	6,1	5,9	0,7
Tjenestekonsum	2,8	-11,8	1,1	0,5	0,7	0,9	-5,4	-17,8	12,3	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	0,9	-77,8	0,2	-2,2	2,3	-5,2	-16,2	-97,3	458,0	-44,6
Utlendingers kjøp i Norge	4,2	-72,1	4,0	0,9	-0,5	5,1	-18,5	-89,4	96,4	43,8
Konsum i ideelle organisasjoner	3,0	-11,8	1,6	0,6	0,6	0,2	-3,6	-17,9	8,0	0,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	1,7	1,0	0,7	0,6	0,7	0,3	-2,1	2,9	2,8
Konsum i statsforvaltningen	1,9	2,8	1,1	0,8	0,6	0,7	1,3	-2,2	3,0	2,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,6	2,7	0,9	0,7	0,6	0,5	1,5	-2,6	3,2	2,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,8	3,5	2,2	1,4	0,8	1,9	-0,3	1,0	1,2	1,1
Konsum i kommuneforvaltningen	1,9	0,8	0,9	0,7	0,5	0,6	-0,7	-2,1	2,9	3,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	4,8	-3,9	-2,0	4,2	3,0	-1,0	-3,9	-1,9	-0,8	0,9
Utvinning og rørtransport	12,6	-4,9	-3,8	9,8	1,0	5,1	-5,5	-5,5	-3,2	0,1
Utenriks sjøfart	-68,2	79,8	-84,8	93,8	37,3	12,4	108,7	-90,7	665,5	-5,3
Fastlands-Norge	4,0	-3,9	-0,6	2,8	3,4	-2,5	-4,1	0,0	-1,0	1,1
Næringer	5,6	-6,3	0,6	0,0	4,2	-0,5	-4,4	-5,8	0,6	2,5
Tjenester tilknyttet utvinning	38,7	-33,1	17,1	20,4	1,7	-4,0	-19,6	-8,5	-13,5	-29,8
Andre tjenester	3,5	-5,3	-0,9	-0,7	3,0	-1,7	-1,9	-8,3	2,9	6,2
Industri og bergverk	24,4	-10,8	15,1	1,9	9,0	-0,2	-10,1	-7,4	1,7	-2,0
Annen vareproduksjon	-0,6	-4,4	-4,2	-0,1	4,0	2,3	-5,9	1,5	-4,9	-2,4
Boliger (husholdninger)	-1,7	-4,0	-0,5	0,3	-0,1	-3,5	-2,2	0,4	-1,2	4,7
Offentlig forvaltning	7,2	-0,3	-2,6	9,8	5,4	-4,3	-5,3	8,5	-2,9	-3,9
Bruttoinvestering i verdigjenstander	5,8	-60,1	10,4	-5,5	1,7	-0,4	-9,3	-86,5	229,0	-54,2
Lagerendring og statistiske avvik	-0,5	-16,1	7,7	-2,2	-4,9	-25,1	26,6	-46,6	71,0	-21,9
Bruttoinvestering i alt	4,1	-5,6	-0,5	3,2	1,8	-4,4	-0,5	-8,3	5,2	-2,2
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	-4,7	0,3	1,2	0,9	-1,4	-2,0	-7,8	6,3	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,1	-4,2	0,4	0,9	1,1	-0,6	-3,0	-5,8	5,0	1,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,9	1,3	0,3	2,4	1,5	-0,4	-0,9	-0,1	1,7	1,5
Eksport i alt	0,5	-0,9	1,7	-1,6	-2,0	6,9	-1,7	-7,3	4,4	1,8
Tradisjonelle varer	4,6	-2,3	2,7	-2,3	-0,4	1,5	-2,6	-7,8	8,4	3,9
Råolje og naturgass	-4,3	9,5	-2,6	-2,6	-4,2	16,3	-2,5	2,0	2,0	0,5
Skip, plattformer og fly	1,4	-38,1	176,7	43,8	-43,0	-21,7	62,5	-49,5	12,4	-57,5
Tjenester	3,5	-13,3	4,9	-0,8	1,1	0,8	-0,7	-19,8	3,7	2,9
Samlet sluttanvendelse	1,8	-3,6	0,7	0,4	0,1	0,9	-1,9	-7,6	5,8	0,6
Import i alt	4,7	-12,2	3,3	1,1	0,3	-1,6	-3,5	-17,1	10,5	0,3
Tradisjonelle varer	5,7	-2,5	5,5	-0,9	-0,8	-1,9	-2,4	-7,2	12,7	1,8
Råolje og naturgass	5,0	-12,8	-13,0	-0,6	47,2	-3,0	0,0	-29,3	-6,3	7,2
Skip, plattformer og fly	-12,9	-2,1	-18,5	59,5	-7,9	-31,2	25,0	2,3	2,1	-16,9
Tjenester	4,7	-29,3	2,1	1,1	0,9	1,7	-7,2	-35,0	7,6	-2,1
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,9	-0,8	-0,1	0,2	0,0	1,7	-1,4	-4,6	4,5	0,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	-2,5	0,4	0,6	0,7	0,0	-2,0	-5,9	5,0	1,9
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-6,1	8,0	-2,9	-2,1	-3,9	11,2	1,2	1,8	2,0	-5,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,5	-2,5	0,4	0,7	0,7	0,0	-1,8	-6,2	4,7	2,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,6	-3,1	0,2	0,8	0,7	-0,1	-2,0	-6,9	4,6	2,2
Industri og bergverk	2,7	-2,6	-0,2	1,4	0,0	0,0	-1,3	-6,2	2,5	3,6
Annen vareproduksjon	1,5	0,5	-1,8	1,4	1,7	-1,8	-0,6	-1,7	2,8	1,7
Tjenester inkl. boligjenester	2,8	-4,2	0,8	0,5	0,6	0,3	-2,4	-8,4	5,4	2,1
Offentlig forvaltning	2,2	-0,7	0,9	0,5	0,5	0,6	-1,4	-4,0	4,9	1,8
Produktavgifter og -subsidier	1,4	-2,0	0,7	0,1	0,7	-0,2	-2,9	-4,4	7,2	0,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Foreløpig nasjonalregnskap for 2020, publisert 12. februar 2021.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2018=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2019	2020	19.1	19.2	19.3	19.4	20.1	20.2	20.3	20.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,3	103,9	101,5	101,9	102,3	103,1	103,5	103,8	104,0	104,1
Konsum i offentlig forvaltning	103,2	106,3	102,3	102,7	103,7	103,9	106,0	108,5	105,5	105,3
Bruttoinvestering i fast kapital	102,6	105,8	101,8	102,6	102,8	103,2	104,5	106,5	105,8	106,6
Fastlands-Norge	102,4	104,9	102,1	102,3	102,5	102,8	103,9	105,1	105,1	105,4
Innenlandsk sluttanvendelse	102,5	105,0	101,8	101,7	102,4	103,7	104,6	104,6	104,3	106,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,5	104,8	101,8	102,2	102,7	103,2	104,3	105,5	104,7	104,8
Eksport i alt	95,6	82,0	97,7	96,1	94,0	94,1	88,4	76,2	80,9	82,6
Tradisjonelle varer	100,7	97,1	99,2	101,0	99,7	102,0	102,4	98,0	94,0	94,8
Samlet sluttanvendelse	100,5	98,3	100,6	100,1	100,1	100,9	99,8	96,3	97,5	99,3
Import i alt	103,3	106,6	101,6	102,8	103,4	105,1	105,8	108,2	106,0	106,6
Tradisjonelle varer	102,5	106,7	101,1	102,2	102,5	103,9	105,3	108,9	106,5	106,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	99,6	95,8	100,3	99,3	98,9	99,5	97,9	92,9	95,0	97,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,2	103,9	101,4	101,7	102,4	103,1	104,0	104,5	103,3	103,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Foreløpig nasjonalregnskap for 2020, publisert 12. februar 2021.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2019	2020	19.1	19.2	19.3	19.4	20.1	20.2	20.3	20.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,3	1,6	0,4	0,4	0,4	0,8	0,5	0,3	0,2	0,1
Konsum i offentlig forvaltning	3,2	3,0	1,1	0,3	1,0	0,2	2,0	2,3	-2,7	-0,3
Bruttoinvestering i fast kapital	2,6	3,2	0,5	0,7	0,2	0,4	1,2	1,9	-0,6	0,7
Fastlands-Norge	2,4	2,4	0,9	0,2	0,2	0,3	1,1	1,2	-0,1	0,4
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	2,5	0,7	-0,1	0,6	1,3	0,8	0,0	-0,3	1,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,5	2,2	0,7	0,4	0,5	0,5	1,0	1,2	-0,8	0,1
Eksport i alt	-4,4	-14,2	-3,7	-1,6	-2,2	0,2	-6,1	-13,8	6,2	2,1
Tradisjonelle varer	0,7	-3,5	-1,2	1,8	-1,3	2,3	0,4	-4,4	-4,0	0,8
Samlet sluttanvendelse	0,5	-2,2	-0,5	-0,5	-0,1	0,8	-1,1	-3,6	1,3	1,8
Import i alt	3,3	3,2	0,7	1,1	0,7	1,6	0,7	2,3	-2,0	0,6
Tradisjonelle varer	2,5	4,1	0,2	1,0	0,3	1,3	1,3	3,5	-2,2	-0,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	-0,4	-3,7	-0,9	-1,0	-0,3	0,6	-1,6	-5,1	2,2	2,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,2	1,6	0,0	0,3	0,7	0,7	0,9	0,5	-1,1	0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Foreløpig nasjonalregnskap for 2020, publisert 12. februar 2021.

Tabell 5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Måned. Faste 2018-priser. Prosentvis volumendring fra foregående periode

	Mai 2020	Jun. 2020	Jul. 2020	Aug. 2020	Sep. 2020	Okt. 2020	Nov. 2020	Des. 2020
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	5,7	7,1	3,2	-1,6	1,6	0,2	-1,2	0,0
Konsum i husholdninger	6,0	7,1	3,3	-1,8	1,7	0,1	-1,2	0,0
Varekonsum	4,7	5,4	3,4	-5,7	4,0	-0,9	2,1	-1,1
Tjenestekonsum	7,5	8,6	2,0	2,5	0,6	2,0	-3,9	0,3
Husholdningenes kjøp i utlandet	34,1	162,6	220,3	23,3	-45,9	-5,3	-34,7	35,9
Utlendingers kjøp i Norge	-5,3	-7,8	91,7	13,0	4,3	36,4	14,0	-28,0
Konsum i ideelle organisasjoner	-0,7	6,0	3,2	1,4	0,0	1,9	-1,2	-1,6
Konsum i offentlig forvaltning	1,0	1,3	0,9	1,2	0,1	1,5	0,5	1,4
Konsum i statsforvaltningen	1,2	3,6	-0,5	0,9	0,3	1,4	0,3	0,8
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,4	4,0	-0,5	0,9	0,3	1,6	0,2	0,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,1	0,8	0,0	0,7	0,5	0,1	0,8	-0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	0,7	-0,8	2,3	1,4	-0,1	1,5	0,8	2,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,0	-0,4	-2,8	0,2	3,6	-1,8	0,1	0,8
Utvinning og rørtransport (bruttoinvestering)	-1,2	-1,5	-0,8	0,0	-2,8	3,5	-1,2	-1,8
Utenriks sjøfart (bruttoinvestering)	-106,2	..	-87,7	..	-98,9	990,0	639,3	-98,5
Fastlands-Norge (bruttoinvestering)	3,7	-0,8	-2,7	-2,0	7,6	-3,2	-1,3	3,4
Næringer (bruttoinvestering)	2,2	3,1	-3,7	-2,4	9,7	-2,8	-2,0	4,4
Tjenester tilknyttet utvinning (bruttoinvestering)	-2,6	1,4	-14,6	1,0	1,5	-32,1	2,6	0,9
Andre tjenester (bruttoinvestering)	3,3	4,0	-4,5	-1,1	14,0	-1,8	-2,9	4,8
Industri og bergverk (bruttoinvestering)	0,1	1,6	0,0	-0,1	2,0	-5,4	1,3	3,8
Annen vareproduksjon (bruttoinvestering)	1,3	2,0	-3,5	-6,7	4,3	-2,9	-1,6	3,7
Boliger (husholdninger) (bruttoinvestering)	1,9	-0,4	0,3	-4,0	2,5	3,2	0,2	3,1
Offentlig forvaltning (bruttoinvestering)	7,3	-6,1	-4,1	0,3	9,0	-8,9	-1,7	2,2
Anskaffelser minus avhendelse av verdigjenstander	-0,3	26,0	333,2	-43,1	-30,2	-33,8	-27,1	132,4
Lagerendring og statistiske avvik	-17,5	85,0	-15,7	109,4	-35,0	-34,4	107,5	-60,4
Bruttoinvestering i alt	1,5	4,9	-4,2	10,7	-3,5	-5,8	9,3	-9,1
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	4,9	0,4	2,6	-0,3	-1,3	2,3	-2,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	3,8	3,5	1,2	-0,9	2,5	-0,2	-0,7	1,2
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,2	-0,3	-0,1	1,0	1,8	-0,7	0,1	1,6
Eksport i alt	-1,1	2,7	3,1	-1,0	1,5	1,4	-2,8	5,0
Tradisjonelle varer (eksport)	-4,8	-0,5	6,2	5,4	1,5	1,9	-4,3	6,5
Råolje og naturgass (eksport)	0,7	3,2	2,1	-4,7	2,5	0,8	-3,5	6,2
Skip, plattformer og fly (eksport)	19,2	91,2	48,9	-62,5	-71,8	-24,4	1,4	477,7
Tjenester (eksport)	0,2	4,5	-0,1	0,7	0,9	2,0	0,6	-1,1
Samlet sluttanvendelse	1,8	4,2	1,2	1,6	0,2	-0,5	0,8	-0,3
Import i alt	1,0	10,5	1,6	3,1	-1,5	0,6	2,6	-5,9
Tradisjonelle varer (import)	-0,9	13,1	4,5	0,5	-1,8	1,3	6,4	-7,6
Råolje og naturgass (import)	-32,4	25,6	-34,9	71,8	-8,9	32,1	-35,5	-10,5
Skip, plattformer og fly (import)	161,0	8,6	-55,6	93,7	18,4	-26,4	-8,2	-28,6
Tjenester (import)	-1,0	3,5	6,5	0,1	-2,9	0,6	-2,0	2,0
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi ¹	2,1	2,5	1,1	1,1	0,7	-0,8	0,2	1,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge, markedsverdi ¹	2,6	3,1	1,1	1,0	0,7	1,2	-0,6	1,0
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart ²	-0,3	0,1	0,9	1,5	0,7	-9,7	4,5	3,1
Bruttoprodukt Fastlands-Norge, basisverdi	2,4	3,0	0,6	1,5	0,5	1,2	-0,8	1,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning (bruttoprodukt)	2,0	2,6	0,9	1,6	0,6	1,6	-1,3	1,6
Industri og bergverk (bruttoprodukt)	-1,4	-1,0	0,5	5,8	-1,9	2,0	1,3	0,3
Annen vareproduksjon (bruttoprodukt)	1,2	0,4	3,1	-1,8	0,9	3,0	-4,7	5,8
Tjenester inkl. boligjenester (bruttoprodukt)	2,8	3,8	0,4	1,8	0,9	1,1	-0,7	0,7
Offentlig forvaltning (bruttoprodukt)	3,6	4,2	-0,1	1,4	0,4	0,3	0,7	1,2
Produktavgifter og -subsidier	4,0	3,9	4,1	-2,1	1,6	0,7	0,3	-2,0

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.² Omfatter utvinning av råolje og naturgass, rørtransport og utenriks sjøfart.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Foreløpig nasjonalregnskap for 2020, publisert 12. februar 2021.

Tabell 6. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2011-2024. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Prognoser			
											2021	2022	2023	2024
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv	2,4	3,5	2,8	2,1	2,7	1,1	2,2	1,6	1,4	-7,6	6,9	6,9	3,1	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	1,1	1,5	1,0	2,7	2,4	2,3	1,9	0,5	1,9	1,7	2,1	1,7	1,2	2,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,5	7,5	6,3	-0,3	-4,0	3,9	2,6	2,2	4,8	-3,9	-0,2	0,8	3,1	2,2
Utvinning og rørtransport	11,4	14,6	19,0	-1,8	-12,2	-16,0	-5,4	0,7	12,6	-4,9	-3,0	-6,0	10,0	4,0
Bruttoinvestering Fastlands-Norge	5,0	7,4	2,9	0,4	-0,2	9,0	6,8	1,5	4,0	-3,9	0,2	2,3	1,6	1,8
Næringer	1,1	10,5	-3,2	-0,7	-2,8	12,6	9,2	3,1	5,6	-6,3	-2,2	2,8	0,7	1,9
Bolig	17,0	10,9	5,3	-1,4	3,2	6,6	7,3	-6,5	-1,7	-4,0	3,2	2,9	3,7	2,4
Offentlig forvaltning	1,1	-1,8	11,8	4,5	0,2	6,4	2,6	8,1	7,2	-0,3	1,1	1,1	1,1	1,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,5	3,7	2,3	1,9	2,0	3,1	3,1	1,3	2,1	-4,2	4,0	4,4	2,3	2,4
Ekspert	-0,8	1,7	-1,8	3,4	4,3	1,1	1,7	-1,2	0,5	-0,9	3,3	6,7	4,1	2,1
Ekspert av tradisjonelle varer	-0,1	-0,2	1,3	3,1	6,9	-8,6	1,7	1,5	4,6	-2,3	4,8	3,6	2,7	2,2
Ekspert av råolje og naturgass	-5,6	0,5	-5,5	2,7	2,1	4,9	5,1	-5,0	-4,3	9,5	2,6	5,8	4,1	0,9
Import	3,9	2,9	5,0	2,0	1,9	2,7	1,9	1,4	4,7	-12,2	5,0	6,9	4,1	3,5
Import av tradisjonelle varer	4,6	2,2	1,8	1,9	2,8	-0,2	3,8	2,9	5,7	-2,5	3,7	2,7	1,8	2,5
Bruttonasjonalprodukt	1,0	2,7	1,0	2,0	2,0	1,1	2,3	1,1	0,9	-0,8	3,0	3,9	2,6	1,9
BNP Fastlands-Norge	1,9	3,7	2,3	2,2	1,4	0,9	2,0	2,2	2,3	-2,5	3,3	3,6	2,4	2,2
BNP Industri og bergverk	1,7	2,0	3,3	2,8	-4,6	-4,2	0,0	1,7	2,7	-2,6	5,7	1,0	1,6	1,4
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	1,7	1,7	0,4	1,4	0,7	0,6	0,3	1,6	1,8	-2,2	2,4	1,7	0,7	1,4
Sysselsatte personer	1,4	2,0	1,1	1,0	0,5	0,3	1,2	1,6	1,6	-1,3	0,9	1,2	1,0	1,1
Arbeidsstyrke	1,3	1,5	1,2	0,7	1,5	0,2	-0,2	1,4	1,0	0,4	0,2	0,9	0,7	0,9
Yrkesandel (nivå)	71,5	71,4	71,2	70,7	71,0	70,4	69,7	70,2	70,5	70,4	70,2	70,6	70,9	71,1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,4	3,3	3,8	3,6	4,5	4,7	4,2	3,8	3,7	4,6	4,5	4,2	4,0	3,8
Priser og lønninger														
Årslønn	4,2	4,0	3,9	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	2,6	3,1	3,3	3,5
Konsumprisindeksen (KPI)	1,2	0,8	2,1	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	2,7	1,8	1,9	2,1
KPI-JAE ²	0,9	1,2	1,6	2,4	2,7	3,0	1,4	1,6	2,2	3,0	2,1	1,7	2,0	1,9
Ekspertpris tradisjonelle varer	5,8	-1,9	2,7	3,4	2,0	4,0	5,2	6,2	0,7	-3,5	3,9	3,4	2,9	2,1
Importpris tradisjonelle varer	4,0	0,3	1,4	4,3	4,6	1,7	3,5	4,6	2,5	4,1	0,5	0,7	1,2	1,2
Boligpris	8,0	6,8	4,0	2,7	6,1	7,0	5,0	1,4	2,5	3,9	9,2	3,5	2,8	2,5
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes disponible realinntekt	4,3	4,4	4,0	2,3	5,4	-1,6	2,0	1,0	2,3	1,7	2,3	2,6	2,4	2,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	5,8	6,9	7,2	7,7	9,8	6,9	6,6	5,9	7,6	15,5	11,7	8,5	8,4	8,3
Pengemarkedsrente (nivå)	2,9	2,2	1,8	1,7	1,3	1,1	0,9	1,1	1,6	0,7	0,5	1,1	1,6	1,8
Utlånsrente, rammelån (nivå) ³	3,6	3,9	4,0	3,9	3,2	2,6	2,6	2,7	3,0	2,6	2,1	2,3	2,8	3,1
Realrente etter skatt (nivå)	1,3	2,1	0,7	0,8	0,1	-1,6	0,1	-0,7	0,2	0,7	-1,0	0,0	0,3	0,3
Importveid kronekurs (44 land) ⁴	-2,4	-1,2	2,2	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,1	2,9	6,7	-5,5	-0,2	0,0	0,0
NOK per euro (nivå)	7,8	7,5	7,8	8,4	9,0	9,3	9,3	9,6	9,9	10,7	10,2	10,2	10,2	10,2
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen (milliarder kr) ⁵	346	374	317	341	250	138	180	283	102	66	329	416	450	421
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,4	12,6	10,3	10,8	8,0	4,5	5,5	8,0	2,8	1,9	8,6	10,2	10,5	9,5
Utlendet														
Ekspertmarkedsindikator	6,1	1,1	1,9	4,8	5,4	3,9	5,6	4,0	2,6	-8,8	10,6	7,9	4,8	4,2
Konsumpris euro-området	2,7	2,5	1,4	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	1,5	1,5	1,9	2,0
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	1,4	0,6	0,2	0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,6	-0,5	-0,3	0,0
Råoljepris i dollar (nivå) ⁶	111	112	109	100	53	45	55	72	64	43	65	62	59	57
Råoljepris i kroner (nivå) ⁶	622	650	639	627	431	379	452	583	564	407	558	528	503	488

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.² KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.³ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, rammelån med pant i bolig.⁴ Positivt fortegn innebærer depresiering.⁵ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 11. mars 2021 er benyttet.